

Міністерство освіти і науки України

Державний біотехнологічний університет

МАТЕРІАЛИ

круглого столу

Правові ВИКЛИКИ сучасності

*Державний
біотехнологічний
університет*

*Дніпровський
національний
педагогічний
університет імені
Т.С. Шевченка*

20 грудня 2022 року

Міністерство освіти і науки України
Державний біотехнологічний університет
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

МАТЕРІАЛИ

Круглого столу

«ПРАВОВІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ»

20 грудня 2022 року

Харків – 2022

Правові виклики сучасності: Матеріали круглого столу (20 грудня 2022 р.). Харків: Державний біотехнологічний університет, 2022. - 204 с.

Із надісланих матеріалів оргкомітетом до друку рекомендовано 63 тези доповідей та наукових статей від 65 авторів із 6 установ, організацій і закладів вищої освіти України

ОГРANIЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова комітету

В.М. МИХАЙЛОВ, проректор з наукової роботи ДБТУ, доктор технічних наук, професор;

Заступники голови оргкомітету

О.В. МОСКАЛЕНКО, декан факультету менеджменту, адміністрування та права ДБТУ, доктор юридичних наук, професор
Л.Д. ЗЕЛЕНСЬКА, в.о. декана факультету історії і права ХНПУ імені Г.С.Сковороди, д.пед.н., професор

Члени оргкомітету

Т.В. ДУЮНОВА, завідувач кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права ДБТУ, к.ю.н., д.с.н., доцент
Ю.В. ШИНКАРЬОВ, в.о. завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін, трудового та аграрного права ДБТУ, к.ю.н., доктор філософії, доцент
О.О. КОВАЛЕНКО, в.о. завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І.Процьвеського ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Т.Г. ГОЛОВАНЬ, в.о. завідувача кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу ХНПУ імені Г.С. Сковороди
С.І. ГАУЩЕНКО, доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права ДБТУ

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Наведено результати наукових досліджень провідних учених України, у яких висвітлено актуальні проблеми в площині права.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів і студентів сільськогосподарських та біологічних спеціальностей.

**ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ, СПІВРОБІТНИКИ
ЯКИХ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРУГЛОМУ СТОЛІ:**

- *Державний біотехнологічний університет*
- *Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди*
- *Харківський національний університет внутрішніх справ*
- *Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені акад. В.В. Сташиса НАПрН України*
- *Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*
- *Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука*

ЗМІСТ:

1	Анпілогов О.В. СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
2	Богатирьов І.Г. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ НА ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї	11
3	Данильченко Ю.Б. КРИМІНОГЕННІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ ДОРОЖНЬОГО РУХУ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ	14
4	Дуюнова Т.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	16
5	Іванова Г.С. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	19
6	Коваленко О.О. ВЕРБУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ РОСІЄЮ ДІТЕЙ У ВІЙНІ ЯК НАЙГІРША ФОРМА ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	23
7	Москаленко О.В. ЩОДО ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ТРУДОВОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	27
8	Сенчук І.І. ОСОБЛИВОСТІ СПРАВЛЯННЯ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	31
9	Шевчук В.М. ЦИФРОВА КРИМІНАЛІСТИКА: ВОЄННІ ВИКЛИКИ ТА НОВІ ЗАВДАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	35
10	Яковець І.С. НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА НАДАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЛЮДЯМ З ІНВАЛІДНІСТЮ	39
11	Яценко А.М. ЩОДО НОРМАТИВНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ОКРЕМИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ В ОСОБЛИВІЙ ЧАСТИНІ КК УКРАЇНИ	42
13	Гальцова О. ПОМИЛУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ ЯК НОВЕЛА ЗАКОНОДАВСТВА	45
14	Глушенко С.І. МіСА – НОВИЙ ПОГЛЯД НА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ НОРМАМИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ»	49
15	Головань Т. ЕФЕКТИВНІСТЬ АНТИКОРУПЦІЙНОГО РЕФОРМУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	53
16	Голц-Яковлева О.В. ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	57
17	Дума О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ ЗА ПІДАСТАВОЮ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОНОВЛЕННЯМ НА РОБОТІ ПРАЦІВНИКА, ЯКИЙ РАНІШЕ ВИКОНУВАВ ЦЮ РОБОТУ	61
12	Дунаєва Т. ЩОДО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ДЕЯКИХ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО	65

	ВИРІШЕННЯ ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ» (РЕЄСТР. № 7635 ВІД 05.08.2022)	
18	Колеснік Т. ГАРАНТУВАННЯ РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА, ЯГДАНІЦТВА ТА ВИНОГРАДАРСТВА ЯК ВИД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	66
19	Корабель М.Г. ПРАВОВІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА СТ. 146-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	70
20	Кухар О. ЩОДО НОВЕЛІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ З ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛОСНОСТІ ТА СУВЕРЕНІТЕТУ	73
21	Лисяк О. ДЕЯКІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЧЛЕНСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ КООПЕРАТИВІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	75
22	Микитюк В.О., Микитюк С.О. ЗАХИСТ ПРАВ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	79
23	Нетеса Н. ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОСВІТНІЙ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК СУЧАСНСТІ	82
24	Павленко Т. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРИЧИНИ ТА НОВІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	86
25	Плотнікова А. ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	89
26	Поляков А. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	92
27	Пономаренко О. М. ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	95
28	Репіна Ю.С. ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗА ПОШКОДЖЕНЕ ТА ЗРУЙНОВАНЕ МАЙНО ВНИСЛІДОК ДІЙ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РФ, ЯК ПРАВОВИЙ ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ УКРАЇНИ	99
29	Топоркова М.М. ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ДОГОВОРУ КОНТРАКТАЦІЇ	103
30	Шерстюк С. ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	105
31	Шинкарьов Ю. ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЙНЯТТЯМ УПОВНОВАЖЕНИМ ОРГАНОМ РІШЕННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ ЗАСУДЖЕНОГО ДЛЯ ОБМІНУ ЯК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО	109

32	Яремчук В.О. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА І КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗНАННЯ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	111
33	Андрєєва Ю.С. ОКРЕМІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЧЛЕНІВ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРАЦІВНИКІВ У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	112
34	Андрущенко Н. БІЛА КНИГА КРИПТОАКТИВУ (ЗГІДНО ДО МіСА (Markets in Crypto Assets Regulation))	114
35	Безугла О.А. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	118
36	Беляєв І.С. ЩОДО ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ	121
37	Вац О. ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ЗАХИСТУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	124
38	Воронкіна М. ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ: ПРОБЛЕМАТИКА І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	126
39	Д'яченко К. ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЗГІДНО ДО МіСА	128
40	Данильченко П.Ю. КРИМІНАЛЬНИЙ РАДИКАЛІЗМ СЕРЕД УВ'ЯЗНЕНИХ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ	133
41	Журавльов М.С. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 425 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	137
42	Завадський А.А. ПІДХОДИ КИТАЮ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ГЛИБОКОГО СИНТЕЗУ (DEEPFAKE)	139
43	Ілющенко А.С. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ	142
44	Коновальчик Є. ЩОДО ВІДСУТНОСТІ У ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ІНСТИТУТУ ПРИЗНАЧЕННЯ БІЛЬШ М'ЯКОГО ПОКАРАННЯ, НІЖ ПЕРЕДБАЧЕНО ЗАКОНОМ	144
45	Коренцов О. ТРУДОВА ПОВИННІСТЬ ЯК СКЛАДОВА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	148
46	Лавроненко А.В. ПРОБЛЕМА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВІЙСЬКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	153
47	Лиманський П.П. ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН З НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	156
48	Малініна К. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЕМЕЛЬНОГО СЕРВІТУТУ	159
49	Мирошниченко О. ПРАВОВА КУЛЬТУРА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	162

50	Новіченко Н.В. РІВНІСТЬ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, НЕДОПУЩЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	165
51	Павленко В. С. ПОНЯТТЯ «ЗАОЧИННИЙ ВПЛИВ» ВІДПОВІДАНО ДО СТ. 255 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	167
52	Панаско Ю.І. СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ТРУДОВОГО ПРАВА: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	169
53	Панова С.В. ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИЙ ТРАВМАТИЗМ І СМЕРТНІСТЬ: НОВІ ЕНЕРГЕТИЧНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	170
54	Півненко А.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	172
55	Руденко В.В. ЧИ МОЖЛИВА АЛЬТЕРНАТИВА «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»?	176
56	Салігон Д. ІНТЕГРАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА У ПРАВОВОМУ РЕЖИМІ ДІЯ СІПІ	178
57	Славуца О.О. СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ВІРТУАЛЬНИЙ АКТИВ, КРИПТОВАЛЮТА ТА ЦИФРОВА ВАЛЮТА	182
58	Соломонова К.О. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	185
59	Студенніков Д. ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ БІЗНЕСУ І ПРАВ ЛЮДИНИ	188
60	Тарсуков О. ДИСТАНЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ	190
61	Циганок В. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ОТРИМАННЯ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ВІД ДЕРЖАВИ ЧЛЕНАМ СІМЕЙ ЗАГИБЛИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	195
62	Циркуненко О.В., Купін В. ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА В СУДІ ПРИ РОЗГЛЯДІ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ	198
63	Цуварев О.Ф. СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ВЕРХОВЕНСТВА ЗАКОНУ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ	200

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анпілогов Олег Вікторович, доктор юридичних наук, професор кафедри правового регулювання економіки Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Легальний стан підприємницької діяльності в державі є іміджем показником для країни у господарській, інвестиційній і правоохоронних сферах, а також впливає на бізнес-клімат і економічний рейтинг держави в світі. Тому реалізація права на підприємницьку діяльність потребує від держави особливої уваги та ефективної адміністративно-правової охорони. Це пов'язано з тим, що створення бізнесу, надання послуг, торгівля та будівництво, тобто будь-яка діяльність, що передбачає отримання прибутку для деяких суб'єктів створює привабливі можливості завдати шкоди публічним інтересам. І саме завдяки злагодженій дії адміністративно-правових норм з приводу протидії правопорушенням можна визначити межі спеціально-юридичного механізму впливу на протиправну поведінку суб'єктів господарювання.

Для розуміння сутності підприємницької діяльності у якості об'єкта адміністративно-правової охорони звернемося до визначення В.М. Васильєва, який запропонував розглядати це поняття "як сукупність пов'язаних із підприємництвом суспільних благ, спрямованих на задоволення приватних і публічних потреб, законних інтересів фізичних, юридичних осіб і держави, які окреслюються окремою сферою суспільного виробництва (виготовленням та реалізацією продукції, виконанням робіт чи наданням послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність), соціально-економічна цінність яких визнається та гарантується законодавством України" [1, с. 4].

Ключовими напрямками адміністративно-правової протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності, які досить виснажено виділяє у своєму дослідженні О.В. Сугак є:

- а) управлінський – застосування організаційних засобів оптимізації структури суб'єктів протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності з метою забезпечення найбільшої ефективності їх діяльності;
- б) реакційний, який передбачає використання визначених законодавством важелів адміністративного впливу для попередження, припинення та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили відповідні протиправні дії;

в) нормативний – виражається у нормотворчій роботі суб'єктів протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності, тобто у створенні підзаконної бази та закріплення у ній підходів, засобів, методів та заходів впливу на суспільні відносини з метою недопущення вчинення правопорушень у вказаному напрямі" [2].

Звертаючись до чинного законодавства необхідно виділити деякий комплекс адміністративно-правових заходів, які мають превентивний, попереджувальний, профілактичний та примусовий характер і застосовуються для протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності як комплекс адміністративно-правових заходів:

а) ліцензування;

б) контроль з боку уповноважених суб'єктів органів державної влади (наприклад, Державна служба України з безпеки на транспорті здійснює провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів залізничним транспортом; Державне агентство лісових ресурсів України - провадження господарської діяльності, пов'язаної з використанням, охороною і відтворенням державного мисливського фонду; Державна регуляторна служба України - реалізацію державної регуляторної політики, політики з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності);

в) адміністративний примус – адміністративно-правова санкція (стягнення) – адміністративна відповідальність, інші санкції, що застосовуються за адміністративні правопорушення, які не зумовлюють настання адміністративної відповідальності. Так, у статті 239 ГК України перераховано такі види адміністративно-господарських санкцій, які органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень та у порядку, встановленому законом, можуть застосовувати до суб'єктів господарювання: вилучення прибутку (доходу); адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); застосування антидемпінгових заходів; припинення експортно-імпорتنих операцій; застосування індивідуального режиму ліцензування на умовах та в порядку, визначених законом; зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності; анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання; ліквідація суб'єкта господарювання; інші адміністративно-господарські санкції.

г) застосування нормативів та лімітів;

ґ) регулювання цін і тарифів;

д) обмеження монополізму та недобросовісної конкуренції в економіці, антидемпінгові заходи.

Розглядаючи питання характерних особливостей санкцій, які застосовуються у сфері підприємницької діяльності як один із примусових

механізмів протидії правопорушенням, варто звернутися до ознак, які виділила С.І. Юшина. Аналізуючи статті 217 та 238 ГК України, вона виокремила властивості, за якими адміністративно-господарські санкції відрізняються від інших видів господарських санкцій:

1) застосовуються за порушення норм законодавства у сфері господарської діяльності, а не за порушення договірних зобов'язань;

2) повноваженнями щодо їх застосування наділені органи державної влади та органи місцевого самоврядування, елементом компетенції яких є контроль за дотриманням відповідних актів законодавства у сфері господарської діяльності, а не контрагенти за господарським договором;

3) можуть застосовуватися тільки до суб'єктів господарювання;

4) метою застосування є припинення вчиненого порушення та ліквідація його наслідків;

5) строки їхнього застосування передбачені ГК України та іншими законами;

6) зазвичай застосовуються в адміністративному порядку;

7) окрім застосування визначених заходів майнового характеру, передбачають ще й примусове здійснення визначених дій стосовно правопорушника" [3].

Отже, адміністративно-господарські санкції за своїми матеріальними і процесуальними властивостями мають загальні риси з адміністративного відповідальністю.

Таким чином, у державі створений широкий адміністративний механізм впливу на правомірну поведінку суб'єктів господарювання. Варто зазначити, що протидія правопорушенням у сфері підприємницької діяльності, яка проводиться органами публічної влади, окрім санкцій, обмежень та лімітів ціноутворення ще спирається на державні цільові програми, розробки комплексних стратегій в сучасних галузях господарювання, які розробляються відповідно до державної політики, визначаючи можливість її динамічного і збалансованого розвитку в ринковій економіці. Як справедливо стверджує Ю.І. Крегул, "державна політика має відповідати державним цільовим програмам її формування, реалізації на найвищому рівні, прогнозування та аналітичного дослідження стану охорони підприємництва в Україні; створенню та постійному вдосконаленню системи захисту підприємництва у державі розробляють відповідні програми та інструменти їх реалізації" [4, с. 49]. Адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності вимагає від органів публічної влади дуже вираженої стратегії, із урахуванням соціально-економічної системи ринкової економіки, процесу встановлення цін та розробки валютних курсів, напрямків інвестиційної та інноваційної політики, розвитку сучасних телекомунікаційних технологій. Урахування цих факторів впливатиме на те, наскільки підприємці будуть заохочені легально організувати бізнес не маючи на меті не виконати приписи законодавства, якщо вони, наприклад, не відповідають реальним

економічним умовам і фінансовим можливостям суб'єктами господарювання.

Список літератури

1. Васильєв В.М. Адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності в Україні. Автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07. України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 42 с.
2. Сутак О.В. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері господарської діяльності. Дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми.2020. 238 с. URL: [https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/81041/1/diss_Suhak.pdf](https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/81041/1/diss_Suhak.pdf)
3. Юшина С.І. Адміністративно-господарські санкції та їх застосування у зовнішньоекономічній діяльності. Часопис Київського університету права. 2010. Вип. 2. С. 202-205. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2010_2/202.pdf
4. Крегул Ю.І. Безпека підприємницької діяльності в Україні: адміністративно-правовий аспект. Монографія: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2015. 240 с.

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ НА ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Богатирьов Іван Григорович, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (м. Рівне)

Варто наголосити, що введення воєнного стану в Україні 24.02 2022 року особливо не вплинуло на проблему запобігання насильству в сім'ї, оскільки основна увага держави була прикута допомозі внутрішнього переміщенням особам, учасникам бойових дій та їх сім'ям. Однак, проблема насильства в сім'ї не зникла, а навпаки загострилась.

І якщо до початку вторгнення р.ф на територію нашої країни у всіх об'єднаних територіальних громадах щодо запобігання насильству в сім'ї була налагоджена комунікація між з усіма суб'єктами, що опікуються допомогою особам, постраждалим від неї, то за умов воєнного стану та

активних бойових дій співпраця депо припинилася особливо в умовах окупації.

Хоча за дослідженням наукової школи «Інтелект» юристи об'єднаних територіальних громад, працівники правоохоронних органів завжди готові надати допомогу постраждалим від домашньої злочинності, в тому числі й у отриманні чи продовженні дії обмежувального припису стосовно кривдника. Цьому є прикладом є справа № 398/3369/22.

Так, 03 жовтня 2022 року суд Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області в цивільній справі № 398/595/22 ухвалив рішення по справі, яким дійшов висновку про достатність доказів для продовження обмежувального припису з застосуванням заходів тимчасового обмеження на строк шість місяців.

Зокрема, суд заборонив кривднику наблизитися на відстань 100 метрів до місця проживання, навчання та інших місць частого відвідування постраждалої, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею, в тому числі вести листування, телефонні переговори або контактування з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб[1].

Вважається, що в Україні вітчизняними вченими кримінологічного спрямування не ставилося однозначного питання щодо виокремлення насильства в сім'ї як нового напрямку в кримінології, це не означає, що насильство в сім'ї має повністю замовчувалося, а науковці оминали її дослідження. Навпаки за роки незалежності України такі дослідження набули системного характеру.

Професорсько-викладацьким складом кафедри кримінально-правових та адміністративно правових дисциплін Міжнародного економіко - гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'ячука та науковою школою «Інтелект» у 2022 році, після повномасштабного вторгнення р.ф. в Україну було здійснено поглиблений аналіз законодавчої бази у цій сфері, напрацьовується емпірична база дослідження.

Більше того, проведені дослідження у вказаній сфері свідчать, що проблема в сім'ї, зміна сімейних традицій і звичаїв, не захищеність членів сім'ї від кривдника в умовах воєнного стану породжує в суспільстві неповагу до закону, відтворює свавілля до правової культури, охоплює собою вчинення низки інших злочинів тощо.

Звертає на себе увагу також проблема неналежної організації з боку правоохоронних органів запобіжної роботи в царині запобігання насильства в сім'ї та відсутність науково обґрунтованих рекомендацій з цього приводу. Основною причиною цього процесу стало те, що проблема насильства в сім'ї тривалий час в Україні була більш латентною чим відкрито.

Вважалось, що втручання держави в особисте та приватне життя осіб, які вчиняють в сім'ї кримінальні правопорушення це порушує їх права і свободи. А в цей час кривдник (кривдниця) порушуючи право на життя і здоров'я не бажали виносити цю проблему на осуд суспільства[2, с. 206].

Оскільки сучасна правова доктрина, міжнародне право та європейська конвенційна спадщина, сконцентрована в практиці Європейського суду з прав людини, ми маємо розуміти, що основоположними правами кожної людини є невід'ємне право на життя, свободу та особисту недоторканість, повагу до її честі та гідності, а заборона тортур, примусової праці та дискримінації становить основу правового статусу людини в цивілізованому суспільстві.

Це означає, що будь-яка особа незалежно від статі, віку, стану здоров'я чи будь-яких інших чинників має право на ефективний захист від злочинних посягань кривдника в даній сфері. Такий підхід поклав на державу позитивні зобов'язання створити ефективну систему протидії та запобігання домашній злочинності.

Отже, вирішальна роль в системі протидії та запобіганні насильства в сім'ї належать саме суду як єдиному органу, уповноваженому притягати кривдників до різних видів юридичної відповідальності за вчинення правопорушень у даній сфері. До речі, провідна роль суду в механізмі протидії та запобігання насильства в сім'ї підкреслюється й міжнародними стандартами в цій сфері.

Висновок. Таким чином, з'ясування змісту запобігання насильства в сім'ї в умовах воєнного стану є важливим не тільки з точки зору наукового пізнання, а й з точки зору практичної значимості її протидії та запобігання. До того ж запропонований нами навчальний курсу «Домашня злочинність в Україні: протидія та запобігання» можна вважати виправданим, у зв'язку із значною поширеністю домашньої злочинності, а також бажанням загострити інтерес до неї з метою подальших теоретичних і практичних розвідок з означеної проблематики.

Бібліографія

5. Рішення № 103482034, 21.02.2022, Олександрійський міськрайонний суд Кіровоградської області <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/103482034>
6. Богатирьов І.Г. Генезис домашньої злочинності в Україні: Вісник пенітенціарної асоціації України. 2019. № 3. С. 205-212

КРИМІНОГЕННІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ ДОРОЖНЬОГО РУХУ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Данильченко Юрій Броніславович,
доктор юридичних наук, доцент, старший
науковий співробітник відділу
кримінологічних досліджень Науково-
дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
НАПрН України

Багато з традиційних, в деякому розумінні академічних кримінологічних проблем щодо протидії узвичасним, сталим видам злочинності від початку повномасштабної агресивної війни росії проти України набули нетипових конфігурацій, що вимагають адаптації сучасної науки до екстраординарних викликів. Одним з напрямів такої адаптації є розробка стратегії протидії злочинності на деокупованих територіях України. Чимдалі ясніше стає зрозумілою та обставина, що вказана категорія територій потребує особливих підходів як до стабілізації, відновлення на них нормальної життєдіяльності, системи державної влади, муніципалітету, юрисдикцій, правоохоронної системи в цілому, так і до виконання таких кримінально-превентивних задач, які раніше або не ставилися взагалі, або артикулювалися у контурах кримінології «мирного часу». Війна ж змушує бути гнучким, оперативно реагувати на криміногенні, віктимогенні загрози, в тому числі й здійснювати вчасне наукове супроводження запобіжної практики. У зв'язку з цим серед інших гостро актуальних задач вельми важливою та непростою видається проблема виявлення, опису та пояснення ризиків, факторів злочинного порушення правил дорожнього руху на деокупованих територіях України, зокрема особами, які керують транспортними засобами.

Вважаємо за доцільне виділити такі основні групи криміногенних та віктимогенних загроз (у доповнення до їх загальновідомого й традиційного переліку, властивого для криміногенної обстановки «мирного часу») безпеці дорожнього руху на деокупованих територіях України:

1. Критично низька якість дорожнього покриття, пошкодженого внаслідок ведення бойових дій та/або неможливості здійснення поточного ремонту протягом періоду окупації. Певна річ, відомою і добре теоретично пропрацьованою є кореляція якості доріг та частоти виникнення аварійних ситуацій, що звільняє нас від необхідності у додатковій аргументації. Зазначимо лише на тому, що

2. Мінна небезпека, що у криміногенно-детермінаційному комплексі злочинних порушень правил дорожнього руху поєднується із фактором низької якості дорожнього покриття. Окрім іншого якість дорожнього покриття – умова, що в низці випадків сприяє прийняттю водіями рішень

про використання об'їзних шляхів. В ситуації ж незавершеності гуманітарного розмінування територій це становить віктимногенний фактор, що містить в собі загрозу життю і здоров'ю, власності осіб, які наражають себе на небезпеку потрапляння на вибуховий пристрій.

3. Психофізіологічні криміногенні ризики, які пов'язуються Очікування в дорожніх «тягучках» перед блокпостами, що нерідко займає години. Втому водіїв, зниження уваги, значне фонове фізичне та емоційне навантаження так само доцільно розглядати як криміногенні фактори, що створюють додаткові і вельми суттєві загрози порушень правил безпеки дорожнього руху. Їх варто брати до уваги як при розробці планів стабілізаційних заходів на деокупованих територіях, визначенні кількості особового складу, залученого до роботи на блокпостах, кількості самих блокпостів, так і при інфраструктурному, організаційному забезпеченні фільтраційної системи: організовані місця відпочинку, можливість отримання медичної допомоги, задоволення мінімально необхідних фізіологічних потреб, можливість здійснення базового технічного обслуговування тощо.

4. Психоемоційні криміногенні ризики. Підвищена тривожність, страх людей, які перебувають на деокупованій території у безпосередній близькості до зони вогневого зіткнення, фактично у зоні бойових дій (міста Куп'янськ, Ізюм Харківської області, м. Херсон та інші) формують домінуючу установку на збереження безпосередніх вітальних благ, власного життя і здоров'я, життя і здоров'я близьких осіб. І це цілком зрозуміло та виправдано. Проте водночас така установка відводить далеко на другий план актуальність та затребуваність у дотримання правил безпеки дорожнього руху.

В цьому контексті важливо відмітити, що психологічне переналаштування не відбувається миттєво: так звана оборонна свідомість, той самий психоемоційний феномен, що визначає домінування установки на боротьбу та виживання, а не на солідарне співіснування у форматі прогресивного розвитку – явище інертне. Навіть після зниження рівня небезпеки внаслідок «відсунення» лінії бойового зіткнення від конкретної деокупованої території, мінімізації загроз артилерійських обстрілів, оборонна свідомість продовжує працювати. Вона, будучи реакцією адаптації, є, разом з тим, і результатом психотравми, що часто мають у своєму підґрунті істерії страху.

З досліджень природи агресії (А. Берковіц, К. Лоренц, Е. Фромм та ін.) відомо, що двома її універсальними механізмами реалізації, формами відповіді на загрози є атака або втеча. Водій транспортного засобу в умовах реальної або уявної («посттравматичної») зони бойових дій а priori передвстановлений на втечу. Передзаданість установки, постійна готовність до «посттравматичної втечі» елімінує значущість формально визначених правил дорожнього руху, робить їх далеко другорядним фактором. І, підкреслимо, таке відношення закріплюється на рівні диспозицій та

емоційно-вольових комплексів в структурі особистості, є інертним, зберігається як поведінковий фактор достатньо довгий час.

5. Правоохоронна дисфункція. Нарешті не можна також не вказати й на криміногенне значення послаблення функціоналу правоохоронної системи, зменшення присутності патрульної поліції на автошляхах та й загалом у населених пунктах. Це формує сигнальну систему безладдя й соціальної неупорядкованості. Вплив останніх на прийняття рішення про порушення соціальних норм, в тому числі й правопорушення вдало описаний широковідомою аналітичною схемою, репрезентованою Дж. Уілсоном та Дж. Келлінгом в теорії «розбитих вікон».

Крім того варто визнати і те, що зниження ризику викриття правопорушень завжди виступає обумовлюючим їх чинником. В цьому ж контексті очевидно негативно впливає й руйнація системи відеофіксації порушень правил дорожнього руху на територіях, які перебуває у тимчасовій окупації.

Підсумовуючи, зауважимо, що, по-перше, перелік викладених криміногенних та віктимогенних загроз не є вичерпним. По-друге, з точки зору кримінологічного прогнозування варто очікувати на збереження несприятливої криміногенної обстановки на деокупованих територіях у середньостроковій та довгостроковій перспективі, в тому числі й після Перемоги України у російсько-українській війні. У зв'язку з цим стабілізаційно-транзитивні стратегії протидії злочинності в умовах війни та перехідного постконфліктного періоду мають обов'язково містити комплекс інтенсивних заходів, спрямованих на послаблення дії означених чинників.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Дуїнова Тетяна Василівна, д.е.н., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри державно правових дисциплін та міжнародного права Державний біотехнологічний університет

Військова агресія, яку розпочала Росія проти України в лютому 2022 р., завдала величезних збитків в усіх сферах життєдіяльності нашої країни, не став виключенням у цьому плані і агробізнес. Агропромисловий бізнес завжди відігравав одну з найважливіших ролей для вітчизняної економіки. До повномасштабного вторгнення рф протягом багатьох років українські підприємці посідали провідні позиції у світі серед експортерів аграрної продукції. Україна вільно експортувала нашу аграрну продукцію та щорічно готувала близько 400 мільйонів людей у цьому світі. На сьогодні збитки,

завдані агросектору України внаслідок активних бойових дій, обчислюються мільярдами доларів. Велика кількість посівних площ нині замінована або непридатна до використання через наслідки масованих бомбардувань, до частини земель немає доступу, ворог свідомо знищує склади та сільгосптехніку.

Сьогодні, зважаючи на вторгнення росії, український агробізнес працює в надскладних умовах і демонструє гнучкість та ефективність, але варто зазначити, що важливу роль у забезпеченні сприятливих умов функціонування агробізнесу в умовах воєнного стану відіграє політика держави у цій сфері. Підтримка і порятунок агробізнесу є пріоритетним завданням держави, яке поставлене на кількох рівнях: безпека, першочергові кроки і тривалі програми, спрямовані на відновлення і подальший розвиток галузі та належне нормативно правове регулювання.

У науковій доктрині агробізнес розглядається як складне та багатоаспектне поняття з точки зору як політики, економіки так і права. Досліджуючи концептуальні основи розвитку малого та середнього агробізнесу як об'єкта державного впливу, Дзядук Г. зазначає, що агробізнес – це сукупність відносин між учасниками аграрного ринку, процесів і технологій, пов'язаних із виробництвом, переробкою і реалізацією сільськогосподарської продукції, а також здійсненням інших видів діяльності, що приносить дохід, що задовольняє потреби конкретних споживачів і не суперечить існуючому законодавству.[1, с. 220]

На думку Єфремова І.І., Ломакіної І.Ю., аграрний бізнес – це особлива система економічних відносин в аграрному секторі розвинених країн внаслідок злиття аграрного, промислового й торгового капіталу в процесі поглиблення інтеграційних зв'язків між сільським господарством і промисловістю.[2, с. 284]

З правової точки зору, агробізнес визначається як діяльність, що здійснюється систематично з метою отримання прибутку в процесі виробництва, переробки, зберігання, транспортування й реалізації сільськогосподарської продукції та сировини. Такий вид діяльності об'єктивується у вигляді суспільних відносин. Надаючи відносинам між суб'єктами агробізнесу форми правових, держава наділяє цих суб'єктів правами та покладає на них відповідні обов'язки, забезпечуючи їх державним примусом. [3, с. 159].

Загалом, агробізнес це одна з найважливіших галузей економіки держави, що стосується первинної та життєзабезпечувальної галузі. Повномасштабна війна росії стала справжнім випробуванням для наших аграріїв, які попри усілякі небезпеки мусять працювати і будуть це робити і надалі, так як агробізнес це складний механізм пов'язаний певними термінами, процесами і технологіями, які не можна зупинити. Функціонування цієї галузі є стратегічно важливим для утримання економіки держави, і тому з боку держави повинні прийматися важливі рішення щодо

підтримки агробізнесу в умовах війни. Однією з визначальних форм державної підтримки агробізнесу є правове регулювання.

Правове регулювання агробізнесу являє собою систему правових норм приватного та публічного права. Ефективність державно-правового регулювання аграрного бізнесу можна визначити як результативну характеристику його дії, яка свідчить про здатність вирішувати відповідні соціально-правові проблеми.

З початку повномасштабної війни держава прийняла цілий ряд важливих законодавчих рішень щодо підтримки аграрного бізнесу. Були прийняті нормативно-правові акти, які полегшують діяльність аграрної сфери. Зокрема, 07 квітня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 № 2145-ІХ.[4] Вказаним нормативно-правовим актом доповнено Земельний кодекс України пунктами 27 та 28 Перехідних положень, що регулюють земельні відносини під час дії воєнного стану. [5]

09 червня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 № 2247-ІХ, що покликаний додатково спростити та забезпечити оперативне розміщення виробничих потужностей підприємств, які були переміщені з зони ведення бойових дій.[6]

17 березня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15 березня 2022 № 2120-ІХ. [7] Податковий кодекс України доповнено положенням, відповідно до якого плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) не нараховується та не сплачується. Така податкова пільга діє з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком, у якому припинено або скасовано воєнний, надзвичайний стан.

Аналізуючи вище викладене можна констатувати, що вказаними нормативно правовими актами регламентовано ряд надзвичайно важливих питань у сфері ведення аграрного бізнесу, а саме: врегульовано спрощений порядок земельних відносин на період дії воєнного стану із забезпеченням інтересів орендодавців та орендарів; запроваджено можливість оперативного переміщення виробничих потужностей підприємств із зони бойових дій; встановлено податкові пільги; відновлено відшкодування ПДВ; забезпечено дієвість ефективного механізму кредитування; створено систему державних гарантій для позичальників (сільськогосподарських товаровиробників); спрощено певні регуляторні процедури тощо.

Повномасштабна війна докорінно змінила існуючі правила ведення аграрного бізнесу і зумовила необхідність оперативного втручання держави та внесення змін до чинного законодавства, які спрямовані на забезпечення

життєдіяльності та подальший його розвиток у післявоєнний період після нашої перемоги.

Список літератури:

1. Дзядук Г. Концептуальні основи розвитку малого та середнього агробізнесу як об'єкта державного впливу//Ефективність державного управління. – 2018. – вип. 2 (55). Ч. 2. – С. 219-226
2. Єфремова І.І., Ломакіна І.Ю. Організаційно-правові форми агробізнесу в Україні// Порівняльно-аналітичне право. - № 1. - 2020. – С. 282-286
3. Корнієнко Г. С. Агробізнес як правова категорія. Проблеми законності. 2019. - Вип. 147. С. 151–162.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 № 2145-IX//<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>
5. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 № 2247-IX // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>
7. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15 березня 2022 № 2120-IX.// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Іванова Ганна Сергіївна, доктор юридичних наук, доцент кафедри Державно-правових дисциплін та міжнародного права Державний біотехнологічний університет

24 лютого росія розпочала широкомасштабну агресивну війну яка стала справжнім випробуванням для аграріїв. Повномасштабне, підступне вторгнення росії, спричинило руйнування налагоджених роками процесів постачання продуктів, логістичних ланцюгів, блокування портів тощо. Окрім цього, багато посівних територій було заміновано, до частини немає

доступу, знищено техніку та склади. Але не дивлячись на це, аграрно-промисловий комплекс в умовах війни став другим фронтом боротьби нашого народу за продовольчу та економічну незалежність держави.

За таких надзвичайно складних умов одним із головних завдань державної політики є створення умов ефективного функціонування агропромислового комплексу з метою повноцінного забезпечення населення продовольством, а промисловості сільськогосподарською сировиною в обсягах, необхідних для економічної стабільності нашої держави в умовах воєнного стану. Повноцінне функціонування агропромислового комплексу залежить від багатьох чинників, і зокрема від відповідальних державних рішень щодо належного правового регулювання усіх його галузей. Законодавчі рішення у сфері агропромислового комплексу в період воєнного стану сприяють формуванню стратегічних та тактичних цілей, спрямованих на забезпечення ефективної підтримки суб'єктів агропромислового сектору, забезпеченню економічної та продовольчої безпеки нашої країни.

Сфера агропромислового комплексу становить собою цілісний динамічний сектор вітчизняної економіки, яка охоплює державно-регулятивні процеси, пов'язані з використанням, охороною й захистом сільськогосподарського ресурсу. Поряд з іншими сферами (економічною, політичною, правовою, гуманітарною та ін.) і взаємодіючи з ними, вона збагачує кожен з них і сприяє її ефективному функціонуванню й подальшому розвитку.

У загальному розумінні, агропромисловий комплекс розглядається як сукупність ланок народного господарства (галузей, підгалузей, виробничих підприємств, організацій), діяльність яких тісно пов'язана з виробництвом, зберіганням, транспортуванням, переробкою та збутом продукції. У правовому полі агропромисловий комплекс визначається як складна біоекономічна система, яка є формою інтеграції сільського господарства і споріднених з ним галузей, які займаються матеріально-технічним постачанням, заготівлями сільськогосподарської продукції, її переробкою, зберіганням та доведенням до споживача. [1, с. 9]

На думку Дегтярьової С.В., агропромисловий комплекс представляє собою сукупність галузей народного господарства, зайнятих виробництвом продукції сільського господарства, при цьому не обмежуючись сільськогосподарською продукцією, включаючи інші товари споживання, її зберіганням, переробкою і доведенням до споживача. [2, с. 87]

Агропромисловий комплекс України має складну структуру та складається з таких галузей: 1) галузі, що виробляють засоби для сільськогосподарського виробництва та інших галузей; 2) сільськогосподарське виробництво; 3) галузі, що здійснюють переробку, збереження, транспортування продукції із сільськогосподарської сировини, доведення її безпосередньо до споживача; 4) виробничу та соціальну інфраструктуру цієї сфери. [3, с. 82]

Агропромисловий комплекс, як об'єкт публічного адміністрування, має дуалістичний характер, який складають: а) суспільні відносини, що виникають при формуванні й реалізації державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки країни, оптимальних і безпечних норм харчування населення України, створення експортного потенціалу сировини і продовольства; б) службово-професійні ресурси державних органів (наприклад, у структурах Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України, Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, Державного агентства рибного господарства України, Державної інспекції сільськогосподарства України, Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів), органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій сфери АПК (приміром, Державне підприємство «Харківський проектний інститут «Промзернопроект», Державне підприємство «Державний інститут по проектуванню підприємств м'ясної та молочної промисловості «Полтавадіпром'ясомолпром» та ін.), а також їх матеріальні й фінансові ресурси. [4, с.30]

З початку повномасштабної війни усі галузі агропромислового комплексу зазнали суттєвих збитків, а саме була зруйнована інфраструктура, сховища, техніка та інше сільськогосподарське обладнання, портова інфраструктура, теплиці, польові культури, тваринництво та переробні підприємства. Воєнні реалії сьогодення змусили державу прийняти відповідальні рішення та внести ряд змін в законодавство, що регулює діяльність аграрного сектору.

Зокрема, Верховна Рада прийняла Закон про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану. [5] Вказаний нормативно-правовий акт покликаний максимально спростити вимоги з боку держави для ведення сільськогосподарства в умовах воєнного стану та зменшення бюрократичного навантаження на аграрний бізнес.

Окрім цього, 9 червня 2022 року набув чинності Закон України від 12.05.2022 року № 2247- IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану». [6] Законодавчі зміни в сфері земельних відносин стосуються насамперед спрощення процедур. Зокрема, йдеться про оперативне надання земельних ділянок державної і комунальної власності в оренду без проведення земельних торгів, але з обмеженням умов оренди: для розміщення виробничих потужностей підприємств, переміщених із зони бойових дій, об'єктів критичної інфраструктури та розміщення об'єктів для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб. В цілому законодавчі зміни спрямовані на забезпечення функціонування життєво важливої інфраструктури та забезпечення техногенної безпеки, розміщення внутрішньо переміщених осіб, а також переміщення підприємств із зони бойових дій на безпечніші території. [7]

24 березня 2022 р. Верховна Рада України конституційною більшістю голосів прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». Названий закон передбачає спрощені правові механізми, щодо залучення сільськогосподарських земель країни у виробництво сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану. [8]

Держава робить усе можливе для спрощення процедур, та полегшення роботи агропромислового комплексу. Окрім названих законодавчих змін, урядом запроваджено відповідні заходи фінансової державної підтримки аграріям під час воєнного стану. За інформацію Міністерства аграрної політики та продовольства України Уряд одноголосно підтримав та прийняв постанову від 9 лютого 2022 р. № 98 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо забезпечення кредитної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам».

Отже, аналізуючи вище викладене, можна констатувати, що сьогодні на плечах українських аграріїв продовольча безпека всієї держави. Попри військову агресію агропромисловий комплекс повинен працювати як годинник з чітким механізмом, термінами, процесами та технологіями. Його не можна призупинити чи законсервувати. Завдання агропромислового комплексу в умовах воєнного стану - забезпечити населення продуктами харчування, а промисловість - сировиною. Виконати таке надскладне завдання можливо лише шляхом ефективної роботи усіх складових агропромислового комплексу за умови належної підтримки з боку держави. Незважаючи на виклики і загрози, які пов'язані з агресією росії проти України, органи державної влади здійснюють значну роботу для вирішення актуальних проблем аграрної галузі приймаючи відповідальні законодавчі рішення, які спрощують певні правові процедури та залучаючи максимально можливі важелі та заходи фінансової державної підтримки агропромислового комплексу в умовах воєнного стану з метою забезпечення національної та світової продовольчої безпеки.

Використана література:

8. Агропромисловий комплекс: правові питання / [В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, О.О. Погрібний, В.О. Олійник]; за ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Урожай, 1992. 192 с.
9. Дегтярьова С. В. Агропромисловий комплекс України як предмет адміністративно-правового регулювання// Прикарпатський юридичний вісник. - Випуск 2(23) Том 3, 2018. – С. 86-90
10. Кирчата І. М., Шершенюк О. М., Деділова Т. В. Стратегічний розвиток агропромислового комплексу як основа забезпечення економічної безпеки// Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - № 28 (2022). - С. 79-91

11. Іванова Г.С. Сучасний стан і перспективи розвитку адміністративно-правового регулювання в агропромисловому комплексі України: монографія. Харків: Право, 2020. 352 с.
12. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану» від 12.05.22.// *Голос України* — № 111. — 26. 05. 2022.
13. Закон України від 12.05.2022 № 2247-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану»//<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2247-20>
14. «Регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: нові закони». Міністерства аграрної політики та продовольства України// <https://minagro.gov.ua/news/ozvucheno-klyuchovizmini-v-zemelnih-vidnosinah-pid-chas-voynennogo-stanu>
15. Роз'яснення Міністерства аграрної політики та продовольства України від 08.04.2022 р. щодо застосування Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану»// <https://document.vobu.ua/doc/11197>

ВЕРБУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ РОСІЄЮ ДІТЕЙ У ВІЙНІ ЯК НАЙГІРША ФОРМА ДІТЯЧОЇ ПРАЦІ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Коваленко Олена Олександрівна

доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

«Діти – наше майбутнє, продовження не тільки нас самих, нашого роду, нашої Держави. І як би там не було, що б ми не робили, людство завжди прагне одного – зробити світ кращим для своїх нащадків. І наші воїни, йдучи на війну, захищаючи сьогодні Україну від російської експансії, всі як один кажуть – я прийшов сюди, щоб захистити своїх дітей, щоб їм там, на вільній землі, жилося краще. Так було завжди, і так буде» [1].

В усі часи війна вважалась найгіршим злом, від якого мирні жителі завжди хотіли уберегти своїх дітей. На жаль, сьогодні пропри всі старання, діти України таки дізналися, що таке війна на власному досвіді. Війна вкрала

їх дитинство, позбавила їх одного, а то й обох батьків чи навіть всієї сім'ї, змусила покинути свої будинки...а деяких позбавила зробити їй це задля власного порятунку, залишаючи на поталу окупантів, під щоденними ворожими обстрілами та бомбардуванням.

Не зважаючи на те, що наслідки воєнної агресії росії проти України ніколи вже не стерти з пам'яті наших дітей, адже вони назавжди отримали у своїй душі тавро, що викарбували російські окупанти і яке буде все життя ятрити боєм і сумом, нагадуючи, що їм довелося перенести внаслідок агресивних дій ворожого сусіда України, наша держава має спрямувати свої сили на ресоціалізацію цих дітей, на розробку заходів юридичної підтримки, щоб відкрити для них можливості безпечного та захищеного майбутнього. Тому важливою справою науковців є привернення уваги до проблем захисту дітей, що звичайно, підкреслюється саме напередодні 1 червня – Міжнародного дня захисту дітей та 12 червня - Всесвітнього дня боротьби з дитячою працею. Ці дати є не тільки святами у певному розумінні. Їх закріплення грає велику роль у привернення уваги громадськості до дитячих проблем. Міжнародний день захисту дітей - «International Day for Protection of Children» в Україні відзначається із 1998 року. У 1991 році Україна приєдналася до Конвенції ООН про права дитини, згідно з якою держави-учасниці цієї Конвенції забезпечують у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини, беруть на себе зобов'язання поважати та заохочувати право дитини на всебічну участь у культурному і творчому житті, забезпечувати їй повноцінне дозвілля й відпочинок, сприяти наданню для цього відповідних можливостей тощо [2].

Всесвітній день боротьби з дитячою працею встановлений Міжнародною організацією праці (МОП) саме задля привернення уваги громадськості, світової спільноти та національних урядів до проблем дитячої праці та необхідності здійснення заходів щодо її ліквідації [3]. Проблема дитячої праці є настільки гострою, що «у липні 2019 року Генеральна Асамблея ООН одностайно прийняла резолюцію, якою проголосила 2021 рік Міжнародним роком ліквідації дитячої праці [4].

Проте сьогодні перед Україною і всім світом постають нові виклики у сфері захисту прав дітей у зв'язку з ескалацією насильства, бойових дій на території області нашої держави. За інформацією пресслужби Офісу генпрокурора понад 663 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. Станом на ранок 23 травня 2022 року офіційне число дітей-жертв не змінилося - 232. Зросла кількість поранених- 431 [5].

Нехтуючи усіма можливими нормами, у тому числі правилами ведення війни, росія продовжує свою негідну справу, порушення прав дітей, зокрема, порушуючи ст.38 Конвенції про права дитини, яка визначила зобов'язання держав поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до дітей у випадку збройних конфліктів вживати всіх можливих заходів для забезпечення того, щоб особи, які не досягли 15-

річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях, вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними» [2, ст.38].

Скоюючи воєнні злочини проти мирного населення, росія використовує дітей у збройних конфліктах, застосовуючи дітей у найганебніших формах людської діяльності, порушуючи п. xxvii статті 8 Римського статуту міжнародного кримінального суду [6], відповідно до якого дії щодо вербування і використання дітей у міжнародному збройному конфлікті є воєнним злочином. Злочин вербування і використання дітей полягає у залученні їх не тільки до безпосередньої участі у бойових діях зі зброєю у руках, а й для виконання допоміжних функцій. Більше того, сторони конфлікту мають обов'язок запобігати участі дітей у бойових діях.

Ці дії також підпадають під формулювання правової конструкції «найгірші форми дитячої праці», яка заборонена Конвенцією МОП №182 «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці» 1999 р. [7, п.а ст.3]. Отже, вербуючи та використовуючи дітей у збройних конфліктах, росія скоює страшні речі. Більше того, вона цими ганебними вчинками закладає бомбу повільної дії: це не тільки вражаюче страшно, а ще й підступно, бо росія здійснює незаконні дії щодо дітей, змушуючи відчувати цей негативний вплив не тільки ззовні, а ще й змушує дитину здійснювати активні дії, які є результатом перевілення дитини на монстра: істоту, що не має свого коріння, не відчуває жалю, не знає емпатії, може підняти руку на ближнього, застосувати зброю... Ця країна-агресор позбавляє дитину всього людського, - тих якостей, що роблять людину людиною. Вона позбавляє дитину людської подоби саме через перетворюючий вплив праці, використовуючи цю силу праці як цілеспрямовану свідому діяльність людини у негативному руслі.

Цікаво, що об'єктом цих найгірших форм дитячої праці виступають не тільки українські діти, але й діти держави-агресора. Бо, «рішення державних органів Російської Федерації протягом російсько-українського міжнародного збройного конфлікту свідчать про її наміри використовувати власних дітей у бойових діях. Йдеться про наказ міністра оборони РФ від 15 березня 2022 року «Про організацію залучення членів військово-патріотичного громадського руху «Юнармія» до проведення спеціальної операції на території України». Наразі немає підтверджених фактів безпосереднього залучення Росією дітей-солдатів у війні проти України, однак видання вищезгаданого наказу безперечно свідчить про наявність таких намірів» [8].

Воєнні злочини, які вчинені росією, не мають виправдання. Вони є злочинами проти людяності і людства. Вони позбавили і продовжують позбавляти нас найдорожчого: дітей – нашого майбутнього, перекреслюючи можливості навіть тих, що залишаються в живих. І тому має бути покарана за це.

«Міжнародний кримінальний суд вже має сформовану практику з притягнення до відповідальності за вчинення такого воєнного злочину.

Першою і найбільш відомою у цій категорії є справа проти Тома Любанги Д'їло, засудженого до 14 років позбавлення волі у березні 2012 року за вербування дітей молодших 15 років до «Патріотичних сил за визволення Конго» та залучення їх до активної участі у бойових діях. Більше того, Любанга був засуджений за використання не тільки хлопчиків на лінії зіткнення, але й дівчат, залучених до виконання різних допоміжних робіт і функцій» [8].

Наразі справа всіх цивілізованих держав світу зараз – зупинити безчинство росії і врятувати дійсність та майбутнє дітей, виконати свої зобов'язання, визначені ст. 39 Конвенції про права дитини, а саме: «держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, злродських або принижуючих гідність видів поводження, покарання чи збройних конфліктів. Таке відновлення і реінтеграція мають здійснюватися в умовах, що забезпечують здоров'я, самоповагу і гідність дитини» [2].

Список використаних джерел

16. Фріз І. Діти – це продовження нас самих, продовження України. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2712220-diti-ce-prodovzenna-nas-samih-prodovzenna-ukraini.html>.
17. Конвенція про права дитини. 20.11.1998. ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
18. 12 червня – Всесвітній день боротьби з дитячою працею. Державна служба України з питань праці. 12 червня 2020. URL: <https://dsp.gov.ua/12-cherwnia-vseshitnii-den-borotby-z-dytiachoiu-pratseiu-2/>.
19. Папа: дитяча праця – це позбавлення дітей людської гідності. Католицький Медіа-центр Конференції римсько-католицьких єпископів в Україні. URL: <http://kmc.media/2021/11/20/papa-dytyacha-pracya-ce-rozobavlennya-ditey-lyudskoyi-gidnosti.html>.
20. Внаслідок агресії РФ в Україні загинули 232 дитини, 431 - поранено, - Офіс генпрокурора. Цензор нет. URL: https://censor.net/ua/news/3343124/vnaslidok_agresiyi_rf_v_ukrayin_i_zagynuly_232_dytyny_431_poraneno_ofis_genprokurora.
21. Римський статут міжнародного кримінального суду. 17.07.1998. ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
22. Про заборону та негайні заходи ліквідації найгірших форм дитячої праці: Конвенція МОП №182 від 17.06.1999 р. /Конвенції та рекомендації ухвалені Міжнародною організацією праці (1965-1999 р.): В 2 т. Женева: Міжнародне бюро праці. С.1542-1545.
23. Заворотько І., Короткий Т., Кориневич А. Які воєнні злочини вчиняє Росія проти дітей України та як їх кваліфікує міжнародне

право. Zmina. 19.05. 2022. URL: <https://zmina.info/articles/yaki-voyenni-zlochyny-vchynyaye-rosiya-proty-ditej-ukrayiny-ta-yak-yih-kvalifikuye-mizhnarodne-pravo/>.

ЩОДО ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ТРУДОВОГО ПРАВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Москаленко Олена Вячеславівна,
доктор юридичних наук, професор,
декан факультету менеджменту,
адміністрування та права Державного
біотехнологічного університету

Принципи трудового права представляють собою верховні ідеї, які виступають онтологічним базисом для побудови всієї системи трудового права, його інститутів і норм. Перед тим як провадиться законотворчість щодо врегулювання суспільних відносин у сфері праці принципи трудового права вже здійснюють вплив на свідомість правотворця, який знаходиться у середовищі, де ці ідеї є значущими для соціуму і держави та її громадян. Саме за збереження сталості такого процесу можлива реалізація невід'ємних людських прав і свобод навіть у найбільш скрутні часи, в яких зараз перебуває Україна, борючись за власне майбутнє. Нинішня ситуація є глибокою перевіркою та екзистенційним викликом для нашої нації і у тому числі для юридичного співтовариства, яке має зберегти і підтримати європейський вибір українців. Для трудового права важливим є продовжувати покладатись і виходити із гуманістичних принципів, котрі обрамляють цю галузь права. Відповідно, в умовах воєнного стану актуальним є дослідження проблем втілення принципів трудового права, зокрема, через призму тих нормативно-правових актів, що приймались останнім часом.

Одним із основних нормативно-правових актів, яким регулюються трудові відносини в умовах воєнного стану, є Закон України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" від 15 березня 2022 року (далі - Закон) [1]. У ст. 1 Закону вказується, що "на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачених статтями 43, 44 Конституції України". Варто зауважити, що у цих нормах Конституції України [2] закріплені найважливіші природні права людини у сфері праці: право на працю, заборона примусової праці, право на належні, безпечні і здорові умови праці, право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, заборона використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах; гарантія захисту від незаконного звільнення; право на своєчасне одержання

винагороди за працю (ст. 43); право на страйк (ст. 44). До того ж означені конституційні основи в якості засадничих положень відтворюють провідні принципи трудового права, до яких відносяться свобода і рівність праці, заборона використання примусової праці і дискримінації в сфері трудових відносин, забезпечення права кожного вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці та обирати вид діяльності, захист трудових прав працівників, забезпечення права на охорону здоров'я у процесі праці, забезпечення права на винагороду за працю, забезпечення функціонування механізму соціального партнерства [3, с. 36].

Водночас сама можливість обмеження цих прав і не слідування керівним засадам трудового права не означає, що український законодавець у змісті Закону здійснив їх повне відкинення. Тому звернемо увагу на зміст обмежень, які дійсно були закріплені у нормах Закону та розберемося чи реально вони суттєво суперечать основним принципам трудового права або конкретизують зміст їх використання в умовах воєнного часу.

Відповідно до ст. 2 Закону врегульовані особливості укладення трудового договору в умовах воєнного стану. Як відомо, трудовий договір є основним юридичним фактом, на підставі якого виникають трудові правовідносини. Як і щодо будь-якого іншого договору укладення трудового договору його проявом волевиявлення сторін. Фіксуючи у Законі положення, що виникнення трудових правовідносин обумовлюється укладенням трудового договору, законодавець повною мірою дотримується принципу свободи праці і заборони примусової праці. Трудо-правові обмеження у даному випадку стосуються випробування під час прийняття на роботу, яке може встановлюватися для будь-якої категорії працівників, а також можливості у період дії воєнного стану укладення строкових трудових договорів з новими працівниками.

Ст. 3 Закону надає право роботодавцю перевести працівника без його згоди на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (крім переведення на роботу в іншу місцевість, на території якої тривають активні бойові дії), якщо така робота не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій, а також інших обставин, що ставлять або можуть становити загрозу життю чи нормальним життєвим умовам людей, з оплатою праці за виконану роботу не нижче середньої заробітної плати за попередньою роботою. Крім того, законодавець зменшує строки попередження про переведення та зміну істотних умов праці безпосередньо до моменту запровадження таких умов. У даних положення трудового законодавства знов-таки не можна знайти знецінення принципів трудового права. Має місце їх пристосування до умов воєнного стану. Закон додає додаткову підставу переведення працівника без його згоди, але при цьому не позбавляє його можливості не виконувати припис роботодавця, що потягне за собою припинення трудового договору без будь-яких додаткових санкцій, впливу чи примусу. При зміні трудового договору обмеження стосуються порядку, а не сутності принципів свободи

праці, заборони примусової праці та забезпечення права кожного вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці та обирати вид діяльності.

Вказані принципи залишаються повною мірою втіленими у положеннях, що регламентують у Законі порядок припинення трудового договору. У ст. 4 Закону наявне положення, що "у зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури)". Зазначені підстави обмеження припинення трудового договору походять із норм Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [4] та відповідають змісту ч. 3 ст. 43 Конституції України.

Принцип забезпечення права на охорону здоров'я у процесі праці відображений у декількох нормах Закону. По-перше, згідно ст. 8 Закону "у період дії воєнного стану не залучаються до роботи в нічний час без їх згоди: вагітні жінки і жінки, які мають дитину віком до одного року, особи з інвалідністю, яким за медичними рекомендаціями протипоказана така робота". При цьому у період дії воєнного стану скорочення тривалості роботи у нічний час не застосовується. По-друге, у ст. 9 Закону вказується, що "у період дії воєнного стану дозволяється застосування праці жінок (крім вагітних жінок і жінок, які мають дитину віком до одного року) за їхньою згодою на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах". Дане положення є важливим як точки зору забезпечення гендерної рівності і необхідної суб'єктної диференціації, так і з позицій свободи праці і врахування волевиявлення жінки, котра бажає працювати у небезпечних або шкідливих умовах праці, але не примушується до цього.

У ст. 10 Закону містяться положення відносно оплати праці в умовах воєнного стану. У нормах цієї статті підтверджується, що заробітна плата повинна виплачуватись працівнику на умовах, визначених трудовим договором, а роботодавець повинен вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати. Законодавець звертає увагу на форс-мажорні обставини - порушення строків виплати заробітної плати через бойові дії. У таких випадках роботодавець звільняється від відповідальності за затримку виплати заробітної плати, але не від обов'язку її виплатити, коли з'явиться можливість. У наведених положеннях проглядається цілковите втілення принципу забезпечення права на винагороду за працю. Проте надання права роботодавцю на період воєнного стану зупиняти окремі положення колективного договору згідно ст. 11 Закону є проявом порушення як вищезазначеного принципу (адже через зупинення окремих положень колективного договору, що стосуються оплати праці, реальна заробітна плата працівника може суттєво зменшуватись), так і принципу забезпечення

функціонування механізму соціального партнерства. Видається доцільним в означену статтю Закону внести доповнення щодо заборони зупиняти положення колективного договору, що стосуються питань оплати та охорони праці. Інші випадки зупинення окремих положень колективного договору повинні провадитись лише після консультацій із професійною спілкою або трудовим колективом. Останнє положення варто також включити у ч. 1 ст. 14 Закону, де вказується, що "у межах своєї діяльності професійні спілки повинні максимально сприяти забезпеченню обороноздатності держави та забезпечувати громадський контроль за мінімальними трудовими гарантіями, передбаченими цим Законом". Профспілки повинні мати можливість здійснювати не лише громадський контроль за мінімальними трудовими гарантіями, передбаченими цим Законом, але й за виконанням колективних договорів та угод.

Спірними у контексті втілення принципів трудового права у Законі виглядають положення ст. 13 та 15 про відшкодування працівникам та роботодавцям пов'язаних із трудовими відносинами грошових сум, втрачених внаслідок збройної агресії проти України (зокрема, внаслідок призупинення трудового договору). В аспекті даних норм доцільно зауважити, що питання оплати праці як питання соціального характеру у період воєнного стану не повинні мати прямої залежності від результатів воєнних дій. Принцип забезпечення права на винагороду за працю з огляду на скрутне матеріальне становище мільйонів українців та макроекономічні чинники має бути втілений через реальні державні механізми компенсації збитків нанесених втратою робочих місць через бойові дії. І, відповідно, ці витрати державного бюджету обов'язково мають бути включені до складу репарацій з держави-агресора.

Таким чином, вітчизняне законодавство про працю у період воєнного стану переважною мірою витримано у дусі провідних принципів трудового права, особливо у частині втілення принципів свободи і рівності праці, заборони використання примусової праці і дискримінації в сфері трудових відносин, забезпечення права кожного вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці та обирати вид діяльності, забезпечення права на охорону здоров'я у процесі праці. Проте втілення таких важливих принципів трудового права як забезпечення права на винагороду за працю та забезпечення функціонування механізму соціального партнерства потребують законодавчого доопрацювання для забезпечення виконання соціальної місії і функцій трудового права.

Список використаних джерел та літератури

24. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

25. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
26. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В.О. Кучера. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 564 с.
27. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

ОСОБЛИВОСТІ СПРАВЛЯННЯ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Сенчук Ігор Іванович, Доктор економічних наук, Кандидат юридичних наук, доцент, Доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики Харківського національного університету внутрішніх справ

Земельний кодекс України визначає що Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1; ч.1., ст.1]. У ст. 206 Земельного кодексу України наголошено, що Використання землі в Україні є платним. Об'єктом плати за землю є земельна ділянка. Плата за землю справляється відповідно до закону.

Податковий кодекс України визначає платниками плати за землю: платників земельного податку (власників земельних ділянок, земельних часток (паїв); землекористувачів, яким відповідно до закону надані у користування земельні ділянки державної та комунальної власності на правах постійного користування) та платників орендної плати - землекористувачів (орендарів) земельних ділянок державної та комунальної власності на умовах оренди [2; ст. 269].

Об'єктом оподаткування платою за землю є земельні ділянки, які перебувають у власності, земельні частки (паї), які перебувають у власності, земельні ділянки державної та комунальної власності, які перебувають у володінні на праві постійного користування, та земельні ділянки державної та комунальної власності, надані в користування на умовах оренди (ст. 270 Податкового кодексу України).

Наша країна зараз, через підступний напад та розпочату російською федерацією війну в Україні переживає доволі непрості часи. Реалії змушують вносити багато коректив до нашого звичного життя, в тому рахунку й до правового регулювання суспільних відносин фактично у всіх сферах. Виникає необхідність суттєвої зміни окремих норми законодавчих актів на

період дії воєнного стану. Звичайно, що це торкнулося і до того складних питань земельних відносин. І тому питання оподаткування землі наразі потребує окремої уваги.

15 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон № «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [3].

Даний Закон передбачає впровадження змін до Податкового кодексу України, зокрема тимчасово, на період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком, у якому припинено або скасовано воєнний, надзвичайний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки (земельні частки (паї), що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями російської федерації, та перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, а також за земельні ділянки (земельні частки (паї), визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди [3; п.69.14].

Як бачимо, ця норма не є абсолютною, тому що зміни стосуються лише плати за землю, якими в розумінні Податкового кодексу України є земельний податок та орендна плата. Таким чином, під дію Закону не підпадають будь які зміни у розрахунках за договорами емфітевзису, суперфіцію, сервітуту. Такі розрахунки як і раніше, здійснюватимуться у загальному порядку. Сама така ситуація стосується і сплати за користування земельними ділянками, що перебувають у приватній власності. Тут діють насамперед договірні відносини – а отже будуть застосовуватися загальні правила.

Таким чином, об'єктами нашого дослідження стосовно пільгового режиму нарахування та стягнення плати за землю залишаються:

земельні частки (паї)/земельні ділянки приватної форми власності;

земельні ділянки, які перебувають у користуванні на праві постійного користування;

орендовані земельні ділянки державної/комунальної власності.

Але, при обчисленні плати за землю, слід враховувати, що відповідно до Податкового кодексу України розмір ставок оподаткування та пільги встановлюються Верховною Радою АРК та органами місцевого самоврядування. Тож, враховуючи, що встановлення ставок здійснюється органами місцевого самоврядування, і, відповідно, носить ознаки регуляторного акту, це могло би викликати деякі, в тому рахунку й бюрократичні, складнощі. Але, 24 березня 2022 року було прийнято Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану».

І згідно із цим Законом на період дії воєнного чи надзвичайного стану сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, мають право приймати рішення про встановлення місцевих податків та/або зборів та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів без застосування процедур, передбачених Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності". У разі введення воєнного чи надзвичайного стану в окремих місцевостях України положення цього підпункту поширюється виключно на представницькі органи територіальних громад відповідних адміністративно-територіальних одиниць, на території яких введено воєнний чи надзвичайний стан".

Наступним питанням, важливим для нашого дослідження, є питання визначення статусу земельних ділянок (земельних часток (паїв), що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, або земельних ділянок (земельних часток (паїв), визначених обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди.

Закон № 2120-IX встановлює, що перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, визначається Кабінетом Міністрів України. Але, станом до грудня 2022 року затвердженого Переліку не було затверджено. Було видано лише Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 25.04.2022 № 75 Про затвердження Переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом на 10 листопада 2022 року (із змінами) [5], який не міг слугувати підставою для застосування податкових знижок. Відповідно, питання залишалося неврегульованим, позбавляючи платників податків можливості скористатися запропонованими у Законі 2120-IX пільгами.

Лише 6 грудня 2022 року було прийнято відповідну Постанову Кабінету міністрів за № 1364 «Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» [5]. Але фактично ця Постанова набирає чинності з 25.12.2022 року. І вже на підставі цього платники податків зможуть скористатися можливістю застосувати пільги щодо сплати земельного податку.

Окрім цього, слід враховувати зміни, які були внесені до Податкового кодексу України Законом 2120-IX, зокрема внесені до п. 129.9 ст. 129 ПКУ, у зв'язку із чим пеня не нараховується, а нарахована пеня підлягає анулюванню у випадку вчинення діяння (дії або бездіяльності) особою внаслідок введення воєнного, надзвичайного стану.

Тож, попри те, що податкове законодавство є доволі складним та неоднозначним, законодавець все ж таки надав змогу платникам земельного податку отримати таку необхідну їм пільгу. Додає підстав відчувати себе децю

захищеними і введені в дію норми щодо скасування штрафів і пені під час воєнного стану.

Використані джерела:

28. Земельний кодекс України.; Кодекс, Закон від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 14.12.2022 р.)
29. Податковий кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 14.12.2022 р.)
30. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану. Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення 14.12.2022 р.)
31. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану. Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення 14.12.2022 р.)
32. Про затвердження Переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом на 10 листопада 2022 року. Мінреінтеграції; Наказ, Перелік від 25.04.2022 № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-22%23Text#Text> (дата звернення 14.12.2022 р.)
33. Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Постанова Кабінету Міністрів України; Форма типового документа, Перелік від 06.12.2022 № 1364. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.12.2022 р.)

ЦИФРОВА КРИМІНАЛІСТИКА: ВОЄННІ ВИКЛИКИ ТА НОВІ ЗАВДАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Шевчук Віктор Михайлович,
професор кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор
юридичних наук, професор, провідний
науковий співробітник НДІ вивчення
проблем злочинності імені академіка В. В.
Сташиса НАПрН України, Заслужений
юрист України
ORCID: [http://orcid.org / 0000-0001-8058-3071](http://orcid.org/0000-0001-8058-3071)

Цифрові технології в сучасних умовах - це невід'ємний компонент, інтегрований у всі сфери людської діяльності, який визначає перспективи розвитку економіки, політики, національної безпеки та обороноздатності держави. В сучасних реаліях сьогодення, із розвитком суспільства і процесами цифровізації усіх сфер життя постає проблема удосконалення діяльності судових та правоохоронних органів, зокрема, їх модернізації та переходу до нової цифрової реальності. Водночас, така реальність тісно пов'язана із появою нових форм сучасної злочинності – кіберзлочинів, інформаційного шахрайства, значною кількістю кібернетичних атак на різні об'єкти критичної інфраструктури, державні органи [1, с. 180]. За таких умов цифрова інформація є невід'ємним атрибутом діяльності органів кримінальної юстиції і злочинців, що у свою чергу впливає на розвиток суспільства та визначає тенденції розвитку і завдання юридичної науки, у тому числі й криміналістики [2; 12; 14].

На розвиток криміналістичної науки та суспільства суттєво вплинула повномасштабна збройна агресія Російської Федерації та впровадження воєнного стану в Україні. Очевидно, що динаміка та тенденції злочинності в Україні під час війни значно вплинули на зміну пріоритетів завдань криміналістики та діяльність системи органів кримінальної юстиції. За таких обставин постає необхідність вироблення нових підходів у боротьбі із сучасними воєнними викликами, потреба модернізації та оновлення правоохоронних, судових органів до сучасних умов воєнного стану, створення та запровадження ефективної системи протидії наявним загрозам криміналістичними засобами [11, с. 40-47].

У воєнних реаліях сьогодення гостро постає питання про підвищення ефективності розслідування сучасної злочинності, у тому числі й воєнних злочинів та кіберзлочинів за допомогою цифрових технологій. За таких обставини зараз можна говорити про активізацію тенденцій формування та застосування нового наукового напрямку – цифрової криміналістики (Digital

Forensics, Digital Forensic Science or Digital Criminalistics) [4, с. 31-37]. Для позначення даного напрямку використовуються й інші терміни – «комп'ютерна криміналістика» (Computer Forensic) [7, с. 29-30], «електронна криміналістика» [3, с. 79] або «криміналістика в комп'ютерних системах» [13, с. 189].

У спеціальній літературі існують різні підходи до визначення поняття цифрової криміналістики та її місця у системі криміналістики та судових наук. Одні науковці вказують, що цифрова криміналістика – це окрема галузь судових наук, яка являє собою систему наукових методів дослідження цифрових доказів з метою сприяння виявленню та розслідуванню кримінальних правопорушень [9, с. 290]. Інші зазначають, що цифрова криміналістика має відношення до процесу збору, отримання, збереження, аналізу та подання електронних (цифрових) з метою отримання оперативного-розшукових відомостей, доказової інформації і здійснення розслідування та кримінального переслідування по відношенню до різних видів кримінальних правопорушень [6, с. 179], включаючи кіберзлочини та воєнні злочини, що вчиняються окупаційними військами РФ на території України. В деяких джерелах вказується, що цифрова криміналістика має відношення до процесу збирання, отримання, збереження, аналізу та подання електронних (цифрових) доказів у досудовому та судовому провадженні. Тому цифрова криміналістика може складати стратегічний напрямок у розвитку криміналістичної науки [13, с. 192].

З огляду на викладене, можна стверджувати, що предмет цифрової криміналістики становлять закономірності виявлення, фіксації, попереднього дослідження, використання комп'ютерної інформації, цифрових слідів та засобів їх оброблення з метою вирішення завдань виявлення, розкриття, розслідування та профілактики кримінальних правопорушень, а також розроблення на цих знаннях закономірностей технічних засобів, прийомів, методичних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію діяльності щодо протидії кримінальним правопорушенням у цифровому просторі.

Отже, цифрова криміналістики – це галузь криміналістики, яка займається вивченням закономірностей виникнення і використання цифрових слідів та розроблення на знанні цих закономірностей технічних засобів, прийомів та методів щодо виявлення, фіксації, вилучення та дослідження цифрової інформації (доказів) й засобів її оброблення з метою розкриття, розслідування та профілактики кримінальних правопорушень.

Вважаємо, що треба чітко розрізняти цифрову криміналістику як окрему галузь криміналістичних знань, спрямовану на дослідження цифрових слідів, з одного боку, та з іншого – застосування цифрових технологій у розслідуванні та судовому роз'язді, тобто процес цифровізації криміналістики як закономірний сучасний етапу її розвитку та формування, який передбачає впровадження цифрових технологій у різні

галузі криміналістичної техніки та судової експертизи, до самого процесу досудового розслідування [9, с. 288].

Певний науковий та практичний інтерес, на наш погляд, набувають інструменти цифрової криміналістики, які допомагають у виявленні та розслідуванні воєнних злочинів та сприяють невідворотності покарання воєнних злочинців, що виокремлюються у фаховій літературі. Серед них акцентується увага на таких: пошук за ключовими словами та хештегами, списки яких попередньо підготовлені, моніторинг радарів та системи офіційного моніторингу суден Marine Traffic, аналіз супутникових знімків, використання технології аналізу «великих даних» (Big Data); аналіз геолокаційних міток, дослідження фото- та відеоматеріалів у відкритому доступі та наданих слідству, використання програм для аналізу та обробки цифрових зображень, дослідження телефонних розмов, аналіз електронних пристроїв, аналіз ігрових систем, система розпізнавання облич і пошуку їх у відповідних базах даних (в Україні використовують додаток з розпізнавання облич Clearview Af для ідентифікації потенційно них злочинців і загиблих) [4, с. 32].

В інших джерелах виокремлюються такі сучасні напрями цифрової криміналістики: 1) дослідження хмарних сховищ; 2) дослідження мобільних пристроїв (телефонів); 3) дослідження програм (месенджерів та інших застосунків для смартфонів, що використовуються для обміну інформацією); 4) дослідження інтернет-речей (IoT); 5) мережеві дослідження; 6) дослідження новітніх приладів і додатків (Alexa від Amazon, Google Assistant, Siri від Apple та ін.); 7) дослідження додатків не для телефону (дослідження баз даних, Spotlight, America online instant messaging, дронів, волатильної пам'яті, Даркнету, засобів антикриміналістики, видалених і фрагментованих файлів, зображень, флеш-пам'яті, криповалют); 8) цифровий аналіз поведінки окремих осіб, груп людей та їх взаємозв'язків і відносин; 9) цифрова криміналістична розвідка та розвідка на основі відкритих джерел тощо [10].

Таким чином, процес цифровізації криміналістики є закономірним етапом розвитку та формування сучасних криміналістичних знань, який передбачає впровадження цифрових технологій у різні галузі криміналістичної науки, судової експертології та юридичної практики. В реаліях сьогодення необхідно актуалізувати розроблення проблематики цифрової криміналістики в сучасних умовах. При цьому особливу увагу треба звернути на підвищення ролі криміналістичної дидактики, зокрема, криміналістичну підготовку слідчих, прокурорів, судів, детективів, слідчих-криміналістів, судових експертів у сфері цифрових технологій. Доволі актуальним нині є започаткування нової професії та здійснення підготовки цифрового криміналіста. За таких обставин сучасна парадигма криміналістики повинна бути спрямована на подальший розвиток та формування цифрової криміналістики для ефективного вирішення нових завдань в умовах воєнного стану та процесів цифровізації суспільства.

Література:

34. Бурбело Б.А. Криміналістичні основи протидії кіберзлочинності. Актуальні питання розслідування кіберзлочинів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків: 10 груд. 2013 р.). Харків: ХНУВС, 2013. С. 179–181.
35. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан: монографія. Харків: Право, 2021. 448 с.
36. Заєць І. С. Перспективи криміналістики в умовах інформатизації суспільства. Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національної поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.). Київ в : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 77-81.
37. Латиш К. Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika*: XVIII, 2022. T. 18. С. 31-37.
38. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. *Modern research in world science: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference (August 7-9, 2022)*. Sci-conf.com.ua. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 896-903.
39. Kolodina A. S., Fedorova T. S. Tsyfrova kryminalistyka: problemy teorii i praktyku. *Kyivskiy chasopys prava – Kyiv Journal of Law*, issue 1, 2022. P.176-180.
40. Полота О.І. Комп'ютерна криміналістика: основні завдання та проблеми. *Інформація не суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення": міжн. наук. конф. Тернопіль. Вип. 68*. 2022. С. 29-30.
41. Samodin A. V. Suchasne rozuminnia fenomenu «tsyfrova kryminalistyka». *Innovatsii v kryminalistytsi ta sudovii ekspertyzi : materialy mizhvidom. nauk.-prakt. conf. (Kyiv, 25 lystop. 2021 r.)*. Innovations in criminology and forensic examination: science practice conf. (Kyiv, November 25). Kyiv, 2021. Pp. 275-279.
42. Степанок Р. А., Перлін С. І. Цифрова криміналістика й удосконалення системи криміналістичної техніки в Україні. *Вісник Луганського держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. № 3 (99). С. 283-294.
43. Reedy P. *Interpol review of digital evidence 2016-2019*. *Forensic Science International: Synergy*. 2020. Vol. 2. P. 489–520.
44. Шевчук В. М. Перезавантаження криміналістики в умовах війни: проблеми, завдання, перспективи. *Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії*

- Російської Федерації: тези наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 червня 2022 р.). Харків, 2022. С. 40-47.
45. Шевчук В.М. Сучасний стан та тенденції розвитку криміналістики: актуальні проблеми сьогодення. Пробл. законності. 2019. 146. С. 234–246.
 46. Shepitko V., Shepitko M. The Formation of Digital Criminalistics as a Strategic Direction for the Development of Science. XVII Criminalistics and Forensic Expertology: Science, Studies, Practice. Abstracts of the XVII International Congress (September 16-17, 2021). Bratislava, Slovak Republic, 2021. P. 187-198.
 47. Shepitko V., Shepitko, M. Doktryna kryminalistyky ta sudovoi ekspertyzy: formuvannia, suchasnyi stan i rozvytok v Ukraini. Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, 2021, 8. P. 12-27.

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА НАДАННЯ СЕКСУАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЛЮДЯМ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Яковець Ірина Станіславівна,

професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового Інституту права ім. князя Володимира Великого МАУП,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

За оцінками ВООЗ, понад мільярд людей, близько 15% населення земної кулі, мають деяку форму інвалідності і тільки близько 5% з них мають вроджену інвалідність. У переважній більшості випадків інвалідність вважають наслідком соціальних, економічних чи політичних чинників, аварій або збройного конфлікту. В даний час може існувати більше факторів, які сприяють збільшенню випадків інвалідності, у тому числі забруднення навколишнього середовища, ВІЛ/СНІД та наркоманія.

Станом на перше січня 2021 року в Україні налічувалося 2 мільйони 703 тисячі людей з інвалідністю, з них мають першу групу (тобто, є максимально обмеженими) 222,3 тисячі осіб.

У 2011 році Всесвітня організація охорони здоров'я та Світовий банк опублікували перший Всесвітній звіт про інвалідність, який включає питання сексуального та репродуктивного здоров'я та підтримує принципи її імплементацію Конвенції ООН про права людей з інвалідністю.

Сексуальні та репродуктивні права повинні бути гарантовані для осіб з обмеженими можливостями, але не дивлячись на це, такі люди часто

стикаються з грубими порушеннями своїх прав і не можуть отримати доступ до послуг з сексуального та репродуктивного здоров'я.

Доволі поширеним серед пересічних громадян є помилкове припущення, що люди з інвалідністю не є сексуально активними і, отже, їм не потрібні послуги з сексуального здоров'я. Єдиними найпоширенішими винятками згадування сексуальності в контексті людей з інвалідністю, є так випадки: 1) коли сексуальність зазначеної категорії людей сприймається як загроза для інших через передбачуване вираження гіперсексуальності або агресії, або, принаймні, як тривожний атрибут осіб, які за визначенням більшості інших сприймаються (або змушені) бути асексуальними; 2) коли люди з інвалідністю, особливо жінки та діти, описуються як такі, що потребують особливого захисту від сексуального насильства або експлуатації.

При цьому останніми роками на рівні урядів ряду країн вже прямо визнається, що порнографія та сексуальні послуги можуть мати позитивний вплив на сексуальне здоров'я, психічне здоров'я, стосунки, сприйняття тіла, самооцінку, сексуальні знання, підвищує безпечну сексуальну поведінку та самосприйняття геїв, лесбійок, бісексуалів та інших сексуальних меншин. Для деяких людей доступ до еротичних матеріалів, перегляд порнографії та використання порнографії в контексті їхніх стосунків або для мастурбації, безсумнівно, приносить користь. Саме тому в ряді країн запроваджено надання сексуальної допомоги людям з обмеженими можливостями.

Яким же чином підходять до вирішення проблем сексуальності людей з інвалідністю в інших країнах? Проведений аналіз свідчить, що ключовим підходом є вплив саме на проблему: в ряді країн запроваджено надання сексуальної допомоги людям з обмеженими можливостями та людям похилого віку. Загальний аналіз дозволяє констатувати, що, по-перше, жодна країна Європи не прийняла спеціального законодавства про сексуальну допомогу (лише в ряді країн існують окремі норми в інших законах з посиланням на таку можливість). По-друге, підхід до сексуальної допомоги тісно пов'язаний з регулюванням торгівлі сексуальними послугами. При цьому навіть у країнах, де сексуальна допомога є добре налагодженою послугою, де з початку 90-х років існують профільні асоціації, не існує спеціального регулювання цих питань.

Дослідники виділяють три основні моделі надання сексуальної допомоги людям з інвалідністю: (1) терапевтична модель, (2) автоеротична модель, (3) еротична модель. Терапевтична модель базується на ідеї, що людині потрібна допомога чи порада для вирішення труднощів у сексуальних питаннях. Цей підхід не підтримується соціальними рухами людей з інвалідністю через його біомедичну спрямованість. Йдеться про залучення «замінного» або «сурогатного» професіонала для консультування, допомоги або покращення сексуальної поведінки. Автоеротична модель полягає в інструментальному еротичному супроводі. Згідно з цією моделлю,

сексуальний помічник підтримує людину з інвалідністю в її сексуальних практиках з іншими або з собою, але сексуальний помічник не має сексуальних стосунків з особою. Еротична модель складається з еротичного супроводу. Відповідно до цієї моделі сексуальний помічник може займатися повноцінним сексом з особами, яким він допомагає. Секс-помічники відрізняються за спеціальним навчанням, яке вони отримують, яке може варіюватися від відсутності до участі в широкому спектрі навчальних курсів.

Відповідно до визначень, наданих Європейською платформою сексуальної допомоги, сексуальна допомога - це акт підтримки дорослих людей з інвалідністю у всьому спектрі їхньої сексуальності. Вона може полягати в тому, щоб допомогти їм навчитися або вдосконалити свої навички, коли мова йде про міжособистісні стосунки, близькість та інтимні та/або сексуальні стосунки. А сексуальні асистенти - це чоловіки та жінки, які мають компетенцію, необхідну для надання якісної підтримки в інтимних або сексуальних стосунках. Ці люди чутливі до різних видів інвалідності і пропонують інтимний або сексуальний досвід з людиною з обмеженими можливостями у професійній манері і протягом певного часу.

У всьому світі такі працівники та діяльність мають різні назви, такі, як «консультанти з питань сексуальності», «контролери сексуальних питань», «сурогатне партнерство», «сурогат сексу», «спрощений секс», «інтимний супровід», «еротичний супровід», «сексуальний супровід», «чуттєвий партнер», «інтимно-еротичний помічник». Різні назви мають різні відтінки, залежно від того, чи фігура виступає виключно як фасилітатор, чи вона бере участь у сексуальних стосунках з особою з інвалідністю. У всіх випадках ці працівники підкреслюють свої відмінності від секс-роботи/проституції з точки зору стилю стосунків і основної мотивації.

У ряді країн існує спеціальне законодавство про сексуальну допомогу і питання розглядається в більш широкому контексті, пов'язаному з секс-працею, яка регулюється законом. Таку модель поділяють Німеччина, Нідерланди, Швейцарія і Данія. Базою для запровадження сексуальних послуг для людей з інвалідністю стали зміни законодавства у питаннях проституції: нині в цих країнах секс-праця визнана працею на різних рівнях, а самовизначення секс-працівників і свобода економічної ініціативи захищені. Секс-допомога – це по суті сексуальні послуги для людей з серйозними фізичними або розумовими вадами. Часто це роблять професіонали з досвідом роботи в галузі охорони здоров'я. Простіше кажучи, секс все більше характеризується як право, яким має насолоджуватися кожен.

Приміром, хоча прямого «секс-гранту» як такого в Нідерландах не існує, соціальну допомогу, яку отримують громадяни з обмеженими можливостями, можуть витратити як завгодно. Дослідження свідчать про те, що люди з інвалідністю або особи похилого віку можуть скористатися цими пільгами для доступу до секс-послуг 12-15 разів на рік. У Німеччині вирішується питання окремого фінансування таких послуг на рівні соціальної допомоги.

У Данії режим секс-послуг є регуляторним: розроблено керівні принципи для соціальних працівників та працівників з питань інвалідності з питань сексуальності та інвалідності, зокрема, для людей, які проживають у державних установах.

У сучасних українських реаліях не забезпечено на необхідному рівні врахування сексуальних потреб людей з інвалідністю та іншими фізичними вадами. Відповідно, не запроваджуються системні та комплексні заходи, спрямовані на їх задоволення; залишаються поширеними в суспільстві стигматизуючі підходи до проблем сексуальності стосовно окремих категорій людей. Як наслідок – люди з інвалідністю не обізнані у необхідному обсязі з підходами до власного сексуального здоров'я, не охоплені послугами профілактики, догляду та підтримки в цих питаннях.

ЩОДО НОРМАТИВНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ОКРЕМИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ В ОСОБЛИВІЙ ЧАСТИНІ КК УКРАЇНИ

Яценко Андрій Миколайович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права і криминології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

Порушення кримінально-правових заборон, передбачених Особливою частиною Кримінального кодексу України (далі – КК), зумовлює реалізацію низки різних за ступенем своєї суворості заходів кримінально-правового характеру. Провідне місце серед них традиційно посідає покарання, яке в Особливій частині КК представлено в санкціях статей як загроза призначення конкретного виду та розміру (строку) карального примусу за вчинення тих протиправних діянь, які безпосередньо визначені у диспозиціях відповідних статей.

Переважає більшість нормативно визначених у санкціях статей Особливої частини КК загроз державного реагування на порушення кримінально-правових заборон будь-яких заперечень не викликає. Але є й виключення. Йдеться про окремі види таких загроз, нормативна визначеність яких у відповідних санкціях статей сумнівна з позиція дотримання вироблених доктриною кримінального права принципів побудови кримінально-правових санкцій. Цей аспект, безумовно, зумовлює проведення не лише окремих комплексних наукових досліджень, але й здійснення фрагментарних наукових розвідок в різних їх проявах та формах. З цієї метою у форматі фахового наукового обговорення хотілося б

привернути увагу представників наукової спільноти, у першу чергу, на певною мірою сумнівну законодавчу регламентацію в санкціях статей Особливої частини КК таких видів загроз призначення карального примусу за порушення кримінально-правових заборон як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та конфіскація майна.

Так, скажімо, в санкції ч. 4 ст. 220-1 КК встановлено, що особливо кваліфіковані кримінальні протиправні дії, передбачені цією статтею, караються позбавленням волі на строк до чотирьох років з обмеженням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до десяти років. Аналогічно визначена загроза призначення покарання й за порушення кримінально-правової заборони, передбаченої ч. 1 ст. 220-2 КК, яка карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до десяти років. Водночас призначення судом позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткового покарання за вчинення вказаних діянь на строк до десяти років згідно зі ст. 55 КК є неможливим і в КК не передбачено будь-яких виключень, які б дозволяли суду подібним чином виявити державно-владне веління.

З огляду на зазначене, певною мірою сумнівною є й нормативно визначена у ч. 2 та 3 ст. 206 КК можливість призначення додаткового покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до *чотирьох* або *п'яти* років, принаймні у випадку порушення кримінально-правової заборони відповідної частини цієї статті після 22.02.2014, оскільки максимальний строк цього виду додаткового покарання у такому разі становить три, а не чотири (ч. 2 ст. 206 КК) чи п'ять років (ч. 3 ст. 206 КК).

Не можна не звернути увагу й на нормативне визначення загрози призначення додаткового покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами на певний мінімальний та максимальний строк за порушення кримінально-правових заборон, передбачених ст. 286, 286-1 КК. Річ у тім, що серед видів покарань, вичерпний перелік яких визначений у ст. 51 КК, немає жодної згадки про таке покарання як позбавлення права керувати транспортними засобами. Натомість всім відоме таке покарання як *позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю*. Ми свідомі того, що позбавлення права керувати транспортними засобами, є одним з конкретних проявів позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, але така його конкретизація має здійснюватися не законодавцем у санкціях відповідних частин зазначених статей Особливої частини КК, а виключно судом під час прийняття рішення про призначення такого додаткового покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. У зв'язку з цим нормативна визначеність

у санкціях ст. 286, 286-1 КК такого покарання як позбавлення права керувати транспортними засобами є некоректною з позиції приписів, задекларованих ст. 51 КК.

Окремо хотілося б звернути увагу на те, що у санкції ч. 1 і 2 ст. 201-2, ч. 2 і 3 ст. 289, ч. 2 і 3 ст. 305, ч. 2 і 3 ст. 307, ч. 3 ст. 311 КК задекларована загроза призначення додаткового покарання у вигляді конфіскації майна. При цьому законодавцем не враховано, що згідно з ч. 2 ст. 59 КК, конфіскація майна встановлюється лише за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього Кодексу. Кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 201-2, є кримінальним проступком, а ч. 2 ст. 201-2 - нетяжким злочином. Злочини, передбачені ч. 2 або 3 ст. 289, ч. 2 або 3 ст. 305, 307, ч. 3 ст. 311 КК, хоча і належать до тяжких чи особливо тяжких, але не є корисливими, принаймні не завжди є такими. Отже така нормативна визначеність відповідних загроз державного примусу є некоректною з позиції приписів ч. 2 ст. 59 КК. З огляду на це, зокрема, вища судова інстанція звертає увагу на те, що конфіскація майна як обов'язкове додаткове покарання не повинно застосовуватися за умови її нормативної визначеності у санкції статті Особливої частини КК у разі, якщо: а) вчинення злочинних дій не зумовлювалося корисливим мотивом; б) ухвалено рішення про звільнення особи від відбування покарання з випробуванням [2; 3].

Окремо доречно звернути увагу також і на те, що у санкціях:

ч. 1-3 ст. 204 КК, наслідком вчиненого є: 1) конфіскація та знищення незаконно виготовлених товарів; 2) конфіскація та знищення незаконно вироблених або придбаних товарів, знарядь виробництва, сировини для їх виготовлення; 3) конфіскація майна, з вилученням та знищенням незаконно виробленої або придбаної продукції, обладнання для її виготовлення;

ч. 1-4 ст. 299 КК, наслідком різних форм жорстокого поводження з тваринами є конфіскація тварини.

У такому вигляді законодавча конструкція санкцій наведених статей Особливої частини КК створює суттєві невинуваті складнощі для індивідуалізації кримінально-правового впливу у випадку вчинення відповідних посягань. Рій у тім, що такого виду додаткового або основного покарання як конфіскація та знищення незаконно виготовлених товарів і т. ін. або конфіскація тварини у Загальній частині КК не існує і не існувало раніше (ст. 51 КК). Якщо у цьому випадку йдеться про спеціальну конфіскацію як про інший відмінний від покарання захід кримінально-правового характеру, що з великою ймовірністю логічно випливає зі змісту ст. 96-1 КК, то подібна їх нормативна визначеність виглядає невинуваті, оскільки загальні положення щодо спеціальної конфіскації та правила її застосування вже врегульовані у ст. 96-1 і 96-2 КК. Вказівка на них ще й у санкціях окремих статей Особливої частини КК, у тому числі у відповідних

санкціях частин вказаних статей Особливої частини КК, є зайвою, а тому не лише вносить плутанину у правозастосовну діяльність, але й порушує принципи економії нормативного матеріалу. При цьому, якщо у санкції ч. 3 ст. 204 КК одночасно зі спеціальною конфіскацією йдеться про конфіскацію майна як про обов'язкове додаткове покарання (ст. 59 КК), то його нормативне визначення також є некоректним, зважаючи на вже наведені вище міркування. У зв'язку з цим, пропонуємо суб'єктам правозастосовної діяльності конфіскацію товарів, знарядь виробництва, сировини, незаконно виробленої або придбаної продукції, обладнання для її виготовлення або тварин, в результаті жорстокого поводження з ними, здійснювати на підставі положень, передбачених ст. 96-1 та 96-2 КК, а не санкцій частин відповідних статей.

Підбиваючи підсумок, таким чином, можна констатувати, що нормативно визначеність в Особливій частині КК України окремих кримінально-правових заходів карального або некарального, але примусового характеру в певних випадках є некоректною та зайвою з позиції системної узгодженості з іншими положеннями чинного кримінального законодавства України та принципу економії нормативного матеріалу. Такі наявні некоректні та зайві положення, очевидно, що мають бути усунені. Сьогодні, уявляється, застосування цих кримінально-правових заходів доцільно здійснювати з урахуванням системного аналізу положень чинного кримінального законодавства України та висвітлених у цій публікації рекомендацій вищої судової інстанції.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top>.
2. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 20.02.2018, справа № 154/2423/16 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72378219>.
3. Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова ПВСУ № 7 від 24.10.2003 (п. 19) // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text>

ПОМИЛУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ ЯК НОВЕЛА ЗАКОНОДАВСТВА

Гальцова Олена, к.ю.н., викладачка кафедри права Національної безпеки та правової роботи Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В.В. Стапшиса НАПрН України

Зазвичай, коли йдеться про помилування засуджених, воно має місце у випадках заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років чи повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання. Згідно частини 3 Загальних Положень, право клопотати про помилування має особа, яка: засуджена судом України і відбуває покарання в Україні; засуджена судом іноземної держави і передана для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування, вирок суду щодо якої приведено у відповідність із законодавством України; засуджена в Україні і передана для відбування покарання іноземній державі, якщо ця держава погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування; є захисником, одним із батьків, дружиною (чоловіком), дитиною, іншим членом сім'ї, законним представником особи, зазначеної в абзацах другого - четвертому цього пункту. У виняткових випадках за наявності надзвичайних обставин клопотання про помилування також може бути подано головою або іншим членом Комісії при Президентові України у питаннях помилування, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Радником-уповноваженим Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації, Радником-уповноваженим Президента України з питань безбар'єрності. Помилування регламентується Порядком подання до Офісу Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України про помилування [1]. Щодо соціально-правового феномену помилування, фахівці вважають його проявом милості держави та її очільника стосовно людини, яка вчинила злочин та дієвим стимулом для виправлення осіб, які відбувають кримінальне покарання [2].

Проте внаслідок збройної агресії російською федерацією, до чинного законодавства було внесено зміни, що особи, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення та стосовно яких обрані запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, можуть

звернутись до прокурора із заявою про скасування такого запобіжного заходу для подальшого призову на військову службу під час мобілізації. Отже, адміністрації установ виконання покарань повинні інформувати засуджених про можливість звільнення і роз'яснювати відповідні процедури для осіб, які виявили бажання захищати нашу країну. Від початку повномасштабного вторгнення Росії президент України трьома указами помилував 363 засуджених, які заявили про своє бажання захищати Батьківщину. Про це повідомив Департамент з питань виконання кримінальних покарань. Щоб мати таку можливість, засудженим громадянам необхідно пройти процедуру звільнення за законом. клопотання про бажання служити і дотепер продовжують надходити від засуджених. Ув'язнені отримали право звертатися до прокуратури і суду щодо звільнення з-під варті для служби у збройних силах. У Мін'юсті звертають увагу, що законодавство встановлює обмеження щодо помилування осіб, засуджених за тяжкі чи особливо тяжкі злочини, тих, хто має дві та більше судимостей за вчинення умисних злочинів або відбули незначну частину призначеного їм строку покарання, засуджених за корупційні правопорушення і осіб, що керували транспортними засобами під дією алкоголю, наркотичних чи деяких лікарських речовин. Усіх їх може бути помилувано лише у виняткових випадках [3].

До 24.02.22 р. в установах виконання покарань в Україні було приблизно 50 тисяч засуджених, ще десятки тисяч перебували під слідством. Для участі у війні звільнили менш як 1%, і лише, тих, хто вже мав досвід у бойових діях, у 99% це колишні військові, які вчинили тяжкі злочини. Їх відправили на фронт, бо вони володіли необхідними професійними навичками [4]. До того ж, планується, що засуджених, які виявили бажання іти на фронт, не будуть повертати назад до місць позбавлення волі, у більшості випадків це стосувалося тих осіб, строк відбування покарання яких був на завершальному етапі. Наразі потреби в четвертій хвилі помилування засуджених осіб немає [5].

Проте в умовах воєнного часу помилування засуджених для захисту Батьківщини, все ж наптовхнулося на чимало перешкод, оскільки заяви багатьох засуджених про помилування досі не розглянуто. Правозахисники вважають, що цей процес починався немасово і непублічно, вибірково і у швидкому порядку милували спеціалістів, професіоналів військової справи. У подальшому правозахисники стали наполягати, що не потрібно обмежуватися невеликою кількістю помилуваних, бо патріотів серед засуджених значно більше. З деяких установ виконання покарань адміністрації збирали потенційно корисних людей, в яких є бажання, досвід, невеликі строки позбавлення волі і вчинили ненасильницькі кримінальні правопорушення. Але жодної особи, яка засуджена до довічного позбавлення волі поки не звільнили. Функція інформування засуджених про ініціативу Президента була покладена на адміністрацію установи, де знаходяться засуджені, але не завжди їхні заяви передають через особисту

неприятель персоналу установ виконання покарань, в деяких випадках, навіть, блокували заяви засуджених, які виявили бажання захищати Батьківщину [6].

Наразі в Офісі президента підготовлено проект указу про звільнення від кримінальної відповідальності або відбування покарання осіб, які виявили бажання захищати Україну від збройної агресії Російської Федерації. Робоча група підготувала проект рішення для президента, в якому пропонується, щоб особу звільнили від відбуття покарання, якщо під час оборони країни вона гарно себе проявила, мала досягнення. А засудженим рекомендують писати в заяві, що після війни вони зобов'язуються повернутися в місія позбавлення волі. У проекті указу президента зазначено, що після закінчення воєнного стану особа може підлягати звільненню від кримінальної відповідальності або подальшого відбуття покарання, якщо під час участі у бойових діях вона проявила мужність і героїзм, була представлена до державної нагороди чи заохочена військовим командуванням, отримала тяжке або середньої тяжкості поранення [6].

Проте існують суперечності у чинному законодавстві щодо цього, зокрема згідно Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 5.03.1992 р. особи, засуджені до позбавлення волі, обмеження волі, арешту чи виправних робіт за вчинення нетяжких злочинів знімаються з військового обліку призовників і стають на облік військовозобов'язаних, що мають судимість. Засуджені за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів виключаються з обліку безстроково і не підлягають службі у воєнізованих формуваннях, у т. ч. підрозділах територіальної оборони України.

Отже, залучення засуджених до участі захисту держави під час збройної агресії є доцільним кроком держави для захисту суверенітету та територіальної цілісності держави, які вчинили умисні нетяжкі чи необережні тяжкі чи особливо тяжкі злочини. Проте відсутність чіткого механізму щодо помилування засуджених у таких випадках, фактично залежить від волі працівників установ виконання покарань, які не завжди об'єктивно можуть сприяти засудженому отримати шанс на помилування з метою захисту держави. Безумовно, постала необхідність усунути протиріччя та прийняті подальших змін та удосконаленні чинного законодавства, щоб надати можливість особам, що відбувають покарання та які виявили бажання захищати Україну від збройної агресії.

Література:

1. Порядок подання до Офісу Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України про помилування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-21#Text>.
2. Помилування – важлива державна функція Президента. URL: <http://www.golos.com.ua/article/155103>.

3. Президент помилював вже 363 засуджених які захотіли воювати за Україну: яка процедура. URL: <https://novynarnia.com/2022/04/10/prezydent-pomyluvav-uzhe-363-zasudzenyh-yaki-zahotily-voyuvaty-za-ukrayinu-yaka-procedura/>
4. Для участі у війні звільнили менш як один відсоток в'язнів: серед них лише ті хто вже мав досвід у бойових діях. URL: <https://zmina.info/news/dlya-uchasti-u-vijni-zvilnyly-mensh-yak-odyn-vidsotok-v%CA%BCyazni-sered-nyh-lyshe-ti-hto-vzhe-mav-dosvid-u-bojovyh-diyah/>.
5. В'язні, які погодились захищати. URL: https://lb.ua/society/2022/05/17/517108_vyazniv_yaki_pogodilis_za_hishchati.html
6. Як реалізується ініціатива президента щодо звільнення засуджених для оборони країни. URL: https://protocol.ua/ua/yak_realizuetsya_initsiativa_prezidenta_shchod_o_zvilnennya_zasudzenih_dlya_oboroni_kraini/.

МіСА – НОВИЙ ПОГЛЯД НА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ НОРМАМИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ»

Глуценко Світлана Ігорівна, к.е.н.,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін та міжнародного права
Державного біотехнологічного
університету

Задля того, щоб зробити Європу придатною для цифрової ери та побудувати економіку, готову до майбутнього, та задля гармонізації законодавства ЄС на початку жовтня 2022 року члени Комітету з економічних та валютних питань Європейського парламенту підтримали Пропозицію про «Регламент Європейського Парламенту та Ради Регулювання ринків криптоактивів у Європейському Союзі» про ринки крипто-активів і внесенні правок до Директиви (ЄС) 2019/1937 [1] або скорочено МіСА.

Остаточню МіСА можуть розглянути та ухвалити у Європарламенті вже в найближчий час. Проте навіть у цьому разі законопроект набуде чинності не раніше, ніж через 12-18 місяців після його публікації в офіційному журналі регулятора.

Даний регламент є актуальним і найновішим нормативно-правовим актом у сфері віртуальних активів. Така ініціатива ЄС гармонізує розрізнену систему регулювань цифрових активів у національних нормативних актах

членів ЄС. Після вступу МіСА у дію по всій території ЄС планується, що буде запроваджене однакове та зрозуміле регулювання цього бізнесу, що полегшить роботу компаніям, одночасно підвищуючи захист споживачів і знижуючи ризики для фінансової стабільності ЄС.

Одним із визначених пріоритетних напрямків стратегії є забезпечення того, щоб нормативна база ЄС щодо фінансових послуг була інноваційною та не створювала перешкод для застосування нових технологій. Ця пропозиція разом з пропозицією щодо пілотного режиму DLT (Distributed Ledger Technology - це технологія розподіленого реєстру, яка дозволяє записувати та обмінюватися даними в мережі) є першою конкретною дією в цій сфері.

Правовою основою даного Регламенту визначається ст.114 Договору про функціонування Європейського Союзу [2]. Дана стаття декларує необхідність вживати заходів щодо зближення положень, встановлених законом, нормативним актом або адміністративним актом в державах-членах, метою яких є створення і функціонування внутрішнього ринку.

Сьогодні, через відсутність правової визначеності щодо регуляторного поводження з криптоактивами та спеціального та узгодженого регуляторного та наглядового режиму на рівні ЄС, емітенти та постачальники послуг на ринку криптоактивів не можуть повною мірою скористатися перевагами внутрішнього ринку.

Деякі держави-члени ЄС запровадили індивідуальний режим управління діяльністю постачальників послуг з криптоактивів, але більшість таких постачальників все ще знаходиться поза межами правового режиму. До того ж, деякі окремі країни – члени ЄС намагаються впроваджувати індивідуальні правові режими для віртуальних активів (криптоактивів) та учасників ринку криптоактивів.

Але така різниця правових режимів щодо криптоактивів в різних країнах-членах ЄС аж ніяк не сприяє гармонізації законодавства ЄС щодо таких активів. Напротив – це лише ускладнює можливості постачальників послуг масштабувати свою діяльність на рівні ЄС. Це призводить до того, що постачальники послуг із криптоактивами, які за своєю сутністю є транскордонними продуктами і послугами, змушені або дуже обмежувати територіальні межі своєї діяльності, або ознайомлюватися із законодавством кожної окремої країни-члена ЄС, отримувати окремо для кожної країни національні дозволи або реєстрації, дотримуватися часто розбіжних національних законів тощо.

Тож, Регламент МіСА має на меті впровадження загальних рамок ЄС щодо криптоактивів. Такі загальні рамки мають створити єдині умови функціонування емітентів, постачальників послуг криптоактивів, забезпечити цілісність ринку та забезпечити споживачам та інвесторам належний рівень захисту та чітке розуміння своїх прав, а також забезпечити фінансову стабільність.

Гармонізація операційних вимог до постачальників послуг, а також вимог до розкриття інформації, що пред'являються до емітентів, також може принести явні переваги з точки зору захисту споживачів та інвесторів та фінансової стабільності [1, 5].

Регламент МіСа визначає криптоактиви як цифрове представлення вартості або прав, які можуть передаватися та зберігатися в електронному вигляді з використанням технологій розподіленого реєстру або подібної технології.

В національному законодавстві замість назви «криптоактив», використовуються «віртуальний актив». Відповідно до національного Закону «Про віртуальні активи», віртуальним активом визнається нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [3; п.1 ч.1 ст.1].

Отже, національне визначення криптоактиву є більш детальним, але при цьому воно не суперечить визначенню, яке наведено в Регламенті МіСа.

Необхідним є зауважити, що під дію Регламенту МіСа не підпадають криптоактиви, які кваліфікуються як «фінансові інструменти», як визначено в статті 4(1), пункті (15) Директиви 2014/65/ЄС [4]. Такі криптоактиви повинні залишатися регульованими відповідно до загального існуючого законодавства Союзу, включаючи Директиву 2014/65/ЄС, незалежно від технології, що використовується для їх випуску або передачі.

Так само, не підпадають під регулювання Законом України «Про віртуальні активи» правовідносини, пов'язаних із випуском, обігом, зберіганням і погашенням електронних грошей, а також до правовідносин, що виникають під час емісії, обігу, викупу цінних паперів та виконання зобов'язань за ними, укладання і виконання деривативних контрактів, заміни сторони деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів на ринках капіталу, експлуатації програмних або програмно-апаратних комплексів обміну електронними даними, в яких забезпечується здійснення зазначених правовідносин щодо фінансових інструментів, а також відносини, що виникають під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках [3; ч.3 ст.2].

До того ж, регламентом МіСа пропонується виділяти три категорії криптоактивів, до яких повинні бути пред'явлені більш конкретні вимоги.

Перша підкатегорія складається з типу криптоактиву, який призначений для надання цифрового доступу до товару або послуги, доступної на DLT, і який приймається лише емітентом цього токена (так звані "токени корисності").

До другої категорії відносяться «токени з посиланням на актив». Такі токени, на які посилаються активи, спрямовані на підтримку стабільної вартості шляхом посилання на кілька валют, які є законним платіжним

засобом, один або кілька товарів, один або кілька криптоактивів або кошук таких активів.

До третьої категорії відносяться криптоактиви, які призначені в першу чергу як платіжний засіб, спрямований на стабілізацію їх вартості шляхом посилення лише на одну фіатну валюту. Фактично, такі криптоактиви, як і електронні гроші є електронними сурогатами для монет і банкнот і використовуються для здійснення платежів. Такі криптоактиви ще називають «токени електронних грошей».

Тут вже можна зробити висновки, що національний Закон, на відміну від Регламенту МіСА висуває більш детальні вимоги до активів, які підпадають під його дію, але не суперечить Регламенту.

До того ж, Регламентом будуть визначені детальні правила для тих суб'єктів, що є постачальниками послуг з обороту криптоактивів. Відповідно до п.8 ч.1 ст.3 Регламенту МіСА постачальником послуг криптоактивів визнається будь яка особа, чийм родом діяльності або бізнесом є надання однієї або декількох послуг з криптоактивів третім сторонам на професійній основі.

Відповідно до Регламенту МіСА постачальниками послуг криптоактивів можуть бути лише юридичні особи, які мають зареєстрований офіс у державі-члені Союзу та які були уповноважені як постачальники послуг криптоактивів [1; ч.1 ст.53], повинні отримати відповідний дозвіл/ліцензію на здійснення такої діяльності, мати бездоганну ділову та фінансову репутацію, тощо.

Приблизно аналогічні вимоги до постачальників послуг із криптоактивів висуває і Закон України «Про віртуальні активи».

Послугою криптоактивів згідно п.9 ч.1 ст. 3 Регламенту МіСА визнаються наступні служби та дії, пов'язані з будь-яким криптоактивом:

- зберігання та адміністрування криптоактивів від імені третіх осіб;
- робота торгового майданчика для криптоактивів;
- обмін криптоактивів на фіатну валюту, яка є законним платіжним засобом;
- обмін криптоактивів на інші криптоактиви;
- виконання замовлень на криптоактиви від імені третіх осіб;
- розміщення криптоактивів;
- прийом і передача замовлень на криптоактиви від імені третіх осіб;
- надання консультацій щодо криптоактивів.

Більш детальне визначення вищезазначених послуг криптоактивів Регламент МіСА нам розкриває у наступних пунктах 10-17 частини першої статті третьої.

Щодо видів послуг, які декларує національний Закон, вони визначені у ст. 10-13 Закону України «Про віртуальні активи», і до них відносяться:

- Послуги із зберігання або адміністрування віртуальних активів чи ключів віртуальних активів

- Послуги з обміну віртуальних активів
- Послуги з переказу віртуальних активів
- Посередницькі послуги, пов'язані з віртуальними активами.

Регламент, на відміну від національного Закону більш детально розкриває види послуг, але якщо порівняти зазначені види послуг, то можна зробити висновок, що види діяльності в сфері криптоактивів, які висувають ці два нормативні документи майже ідентичні, а отже національний Закон не буде суперечити вимогам Регламенту МіСА.

З урахуванням того, що Україна 23 червня 2022 року офіційно отримала статус кандидата на членство в ЄС, і відповідно національне законодавство України має бути адаптовано під законодавство ЄС, та того, що подалі криптоіндустрія буде лише «набирати обертів», відповідність двох таких важливих для правового регулювання цієї сфери нормативних актів є дуже важливим.

Література:

1. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0593> (дата звернення 11.12.2022 р)
2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union - Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union - Protocols - Annexes - Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007 - Tables of equivalences Official Journal C 326 , 26/10/2012 P. 0001 – 0390. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення: 11.12.2022).
3. Про віртуальні активи. Закон України від 17.02.2022 № 2074-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 11.12.2022).

ЕФЕКТИВНІСТЬ АНТИКОРУПЦІЙНОГО РЕФОРМУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Головань Тетяна, кандидат юридичних наук, доцент, В.о. кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу Харківський

національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

Одним із нагальних питань на шляху становлення України як правової держави, реалізації стратегічних орієнтирів для проведення системних політичних та соціально-економічних реформ в Україні, активних євроінтеграційних процесів є налагодження конструктивного діалогу між владою та громадянським суспільством. Такий діалог забезпечить дотримання основоположних принципів та сприятиме захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, забезпеченню національних інтересів України. В цьому контексті боротьба з корупцією є одним із пріоритетних напрямів. Адже сучасний розвиток української державності позиціонує корупцію як ключову загрозу національній безпеці та одну із найбільших перешкод на шляху розвитку країни.

«Корупція і тіньова економіка ставлять під загрозу сам факт існування держави, виступають основною перешкодою для підвищення рівня життя населення, економічного розвитку, становлення громадянського суспільства, боротьби з організованою злочинністю. Зростання корупції в Україні — один з основних бар'єрів на шляху залучення іноземних інвестицій і сучасних технологій у національну економіку. Всеохоплююча корупція в усіх сферах національної економіки та гілках державного управління, високий рівень розвитку тіньової економіки створюють безліч перешкод на шляху проведення відповідних реформ і негативно впливають на інвестиційну привабливість України, що суттєво сповільнює хід даних процесів і нівелює ефективність проведених реформ, які набувають лише формального характеру» [1, с.34].

Як відомо, корупція є однією із найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн, має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ.

Корупційні прояви в Україні полягають в тому, що це корупція кризового типу. Адже вона породжується кризою сучасного українського суспільства, здатна поглиблювати кризу українського суспільства, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні.

Причинами, що зумовили зростання корупції в Україні називають непослідовне здійснення правової реформи, необґрунтовані коливання судової практики, спрямованість чинної законодавчої бази у сфері протидії корупції на ліквідацію наслідків, а не причин, що її породжують, руйнування цінностей і моралі, покликаних консолідувати суспільство.

За даними глобальної антикорупційної організації Transparency International в Індексі сприйняття корупції (ІСК), що укладається і базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками 2021 року наша країна

посіла 122 сходинку у переліку зі 180 країн світу, опустившись у рейтингу на 5 пунктів порівняно з минулим роком, коли вона займала 117 сходинку. У рейтингу країни оцінювали за чотирма основними критеріями: як бізнесу доводиться взаємодіяти з владою країни, які антикорупційні закони існують в державі і як вони виконуються, наскільки прозорі держслужба і державні процедури та чи існує можливість громадського контролю за всіма зазначеними процесами.[2]

Transparency International окреслила п'ять кроків, які допоможуть у боротьбі з корупцією в Україні:

- завершити конкурси й обрати професійних, незалежних і добросовісних керівників органів антикорупційної екосистеми: Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Агентства з розшуку та менеджменту активів та Національного антикорупційного бюро України,
- ухвалити державну Антикорупційну стратегію та програму з її імплементації,
- провести реформу конституційного правосуддя з урахуванням висновків, наданих Венеційською комісією,
- забезпечити прозорий облік державної власності та продовжити курс на приватизацію, мінімізувати ризики ухвалення законопроектів, які виводять закупівлі з-під дії закону про публічні закупівлі [3].

На сьогоднішній день в Україні пріоритетним напрямом запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків та усунення їх умов та причин. Проте немає єдиного визначення поняття «корупційний ризик». На думку К. Бугайчука, корупційний ризик – це відповідний факт (дія, стан), який створює умови для вчинення корупційних правопорушень особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування [3]. А. Міхненко зазначає, що корупційні ризики – це умови, що сприяють виникненню, розвитку, реалізації та поширенню корупційних практик у службовій та професійній діяльності суб'єктів корупційних правопорушень, які склалися унаслідок застосування процедур, визначених відповідним процесуальним законодавством та іншими регулятивними нормами, включаючи підзаконні нормативно-правові акти, відомчі накази уповноважених державних органів, внутрішні регулятивні документи юридичних осіб; унаслідок неналежного виконання або ігнорування окремих положень процесуального законодавства та регулятивних норм за умови відсутності контролю або неефективного контролю за діяльністю суб'єктів корупційних правопорушень [4, с. 214–233].

Відповідно до Методології управління корупційними ризиками, корупційний ризик - імовірність вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, що негативно вплине на діяльність організації [5].

Методологію розроблено як універсальний інструмент із покроковою інструкцією (алгоритмом), у якому послідовно розкриті усі компоненти управління корупційними ризиками, зокрема підготовки антикорупційної програми, що випливають з міжнародних та національних стандартів управління ризиками.

Новелами Методології у порівнянні з чинною Методологією оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженою рішенням Національного агентства від 02.12.2016 № 126, стало:

1. Наголошення на важливості лідерської позиції керівника органу у впровадженні управління корупційними ризиками. Визначення ролі кожного з учасників цього процесу.
2. Подання процедури управління корупційними ризиками як цілісного та циклічного процесу.
3. Надання практичних інструментів для оцінювання корупційних ризиків: примірного плану оцінювання ризиків та підготовки антикорупційної програми; прикладів форм анкетування внутрішніх та зовнішніх заінтересованих сторін; рекомендацій щодо документування зібраної інформації про середовище органу; зразку реєстру ризиків.
4. Розмежування корупційного ризику від джерела корупційного ризику. Наведення класифікації джерел корупційних ризиків.
5. Визначення принципів, за якими мають розроблятися заходи з мінімізації корупційних ризиків.
6. Пояснення зв'язку оцінювання корупційних ризиків з підготовкою антикорупційної програми.
7. Встановлення вимоги до змісту антикорупційної програми, порядку її прийняття, процедур моніторингу, оцінки виконання та перегляду антикорупційної програми.
8. Пояснення процедури публічного обговорення антикорупційної програми.

Однак, не зважаючи на новели, на думку багатьох науковців та експертів єдиний механізм управління корупційними ризиками відсутній, а процедура виявлення і оцінки корупційних ризиків носить формальний характер. Усунення формалізму вимагає розширення процедурних форм взаємодії осіб та суб'єктів владних повноважень, надання фізичним та юридичним особам додаткових процесуальних гарантій впливу на хід розвитку процедури, уточнення обсягу компетенції конкретних суб'єктів управління

Безперечно Україна зробила значні кроки в напрямку боротьби та протидії корупції. Якісно нового рівня у сфері запобігання та протидії корупції було досягнуто у зв'язку з імплементацією базових антикорупційних законів. Багато заходів на національному та міжнародному рівнях були

визнані, навіть, унікальними з технічної точки зору та за масштабами. Проте для вдалого просування антикорупційної реформи в Україні потрібно реалізувати комплекс відповідних заходів, які не лише мають бути спрямовані на викорінення корупції як явища, а й перш за все повинні запобігати умовам, що можуть сприяти її виникненню.

«Сьогодні немає жодної країни, де корупція була би повністю викорінена. Жодна із соціально-політичних і економічних систем не мала, не має і не може мати повного імунітету до корупції. Корупція може існувати тривалий час навіть у розвинутих демократичних країнах та у відкритих ринкових економіках. Відмінність полягає не в наявності чи відсутності корупції як такої, а в її масштабах, характері корупційних проявів, впливі на економічні, соціальні, політичні, правові та інші процеси» [6, с.7]. Зважаючи на аналіз ситуації, можна визначити наступні причини, що породжують високий рівень корупції в Україні: системність корупції та толерантність до неї, правовий нігілізм, відсутність вагомих результатів антикорупційної політики, пасивність інститутів громадянського суспільства. Поширення корупції стає реальною загрозою національній безпеці України. Лише завдяки спільним зусиллям науковців, практиків, представників влади можна сподіватися на реальне обмеження впливу корупції на демократичні принципи. А дослідження історико-теоретичних та практичних аспектів боротьби з корупцією і визначення основних напрямів формування її реалізації антикорупційної політики стануть фундаментом ефективного антикорупційного реформування.

Список використаних джерел:

1. П'ясецька-Устич С.В. Корупція і тіньова економіка в системі соціально-економічних відносин суспільства // Економічна теорія та історія економічної думки – 2016. Випуск 10.- С.34-39.
2. Індекс прийняття корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi/>
3. Бугайчук К. А. Корупційні ризики: поняття, класифікація, методологія оцінки, заходи усунення / К. А. Бугайчук. – URL : http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/15.pdf.
4. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудрак, С. О. Кравченко [та ін.]; за ред. проф. А. М. Михненка – [3-є вид., доп. і перероб.]. – К. : НАДУ, – 2013. – 625 с.
5. Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції «Про вдосконалення процесу управління корупційними ризиками» №830/21 від 28.12.2021 р. // Офіційний вісник України — 2022 р., № 18, стор. 291, стаття 1012.
6. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А.М. Мудров та ін. ; за ред. А. М. Михненка.– 4-те вид.,

переробл. й доповн. – К.: ДННУ “Акад. фін. управ ління”, 2013.– 666 с.

ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Гоц-Яковлєва Ольга Василівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського Харківського національного педагогічного Університету імені Г.С. Сковороди

21 вересня 2022 року Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» № 2620-ІХ [1]. Його прийняття обумовлене необхідністю покращення ефективності системи загальнообов’язкового державного соціального страхування, як зазначалося в пояснювальній записці до відповідного законопроекту [2]. У п. 2 даного документа визначається мета нововведень: «зміцнення фінансової стійкості та покращання надання страхових виплат в системі державного соціального страхування за рахунок: покращення адміністрування в системі загальнообов’язкового соціального страхування працюючих громадян внаслідок зменшення адміністративних структур управління; запровадження єдиної системи управління коштами та єдиної інформаційної системи; посилення державного контролю за використанням коштів соціального страхування». Начебто слушні ідеї, на часі, але що насправді криється за цим реформуванням – оптимізація системи державного соціального страхування чи загроза для соціального страхування в державі як такого?

Слід відзначити, що реформи в нашій країні, зокрема й соціальної сфери, стають дедалі радикальнішими. Але соціальні реформи – тема дуже делікатна. Вони мають бути системними і спрямовані насамперед на полегшення життя людей, особливо в умовах війни та економічних негараздів. Законодавець же вирішив зробити кардинальний крок - ліквідувати Фонд соціального страхування України, а управління в системі загальнообов’язкового державного соціального страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та від нещасного випадку покласти на Пенсійний фонд України. При цьому скасовується застосування принципів самоврядності та соціального партнерства щодо управління

загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та страхування від нещасного випадку. Дотепер управління Фондом соціального страхування України здійснюється його правлінням, яке формується на тристоронній основі з рівної кількості представників від держави, застрахованих осіб та роботодавців (ст. ст. 5, 6 поки що чинної редакції Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування») [3]. Вбачається, що така модель управління Фондом надає можливість сторонам соціального партнерства приймати виважені рішення та вирішувати спільні завдання з урахуванням інтересів кожної сторони (держави, роботодавців та застрахованих осіб). До того ж, міжнародний досвід (який закликає врахувати ініціатор законопроекту, наводячи як приклад країни східної Європи, де менша кількість структур в управлінні соціальним страхуванням. Але ж, перш за все, слід звертати увагу не на кількісний чинник, а, зокрема, на вимоги Європейського кодексу соціального забезпечення), засвідчує, що утворення на законодавчому рівні представницьких органів від усіх учасників соціального партнерства на паритетних засадах, встановлення чітких правил їх взаємовідносин надає можливість якісного ведення діалогу між трьома сторонами (уряд, профспілки, роботодавці) з метою узгодження інтересів широкого кола працівників і роботодавців, забезпечення суспільного добробуту. Виходячи з тенденцій сьогодення, соціальне партнерство розглядається як головна умова розвитку різних сфер суспільного життя, в тому числі і сфери загальнообов'язкового державного соціального страхування, для подальшої інтеграції України до Європейського Союзу [4]. Натомість, нововведення щодо управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням знівелює сутність соціального партнерства, унеможливить здійснення повноцінного соціального діалогу у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та страхування від нещасного випадку на виробництві, оскільки фактично відстороняє від участі в управлінні цим видом страхування як представників роботодавців, так і представників застрахованих осіб (які обираються (делегуються) репрезентативними на національному рівні всеукраїнськими об'єднаннями профспілок).

Також при прийнятті нових норм слід враховувати приписи ст. 22 Конституції України, згідно з якими при прийнятті нових законів або внесення змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [5]. Однак, обговорюваним законом скасовується для застрахованих осіб оплата за рахунок коштів соціального страхування лікування у відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм, погіршуються умови соціального захисту потерпілих внаслідок нещасного випадку на виробництві тощо. В той час, коли чинним Законом «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» закріплене право потерпілих на медичну та соціальну допомогу, у тому числі на додаткове харчування, придбання ліків, спеціальний медичний, постійний

сторонній догляд, побутове обслуговування, протезування, реабілітацію у сфері охорони здоров'я, санаторно-курортне лікування, придбання спеціальних засобів пересування тощо, за рахунок коштів соціального страхування, якщо потребу у вищезазначеному визначено висновками МСЕК.

Тож, на жаль, реформа, що відбулася, не має жодного відношення до посилення соціального захисту населення, а виглядає як захід зі скорочення витрат на соціальний захист, тому потребує подальших виважених, всебічно досліджених кроків.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»: Закон України від 21.09.2022 № 2620-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2620-20#Text> (дата звернення 10.12.2022).
2. Про внесення змін до Закону України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (нова редакція) та інших законодавчих актів України: пояснювальна записка до проекту Закону від 16.06.2020. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/2814> (дата звернення 10.12.2022).
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення 10.12.2022).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 10.12.2022).
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.12.2022).

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ ЗА ПІДСТАВОЮ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОНОВЛЕННЯМ НА РОБОТІ ПРАЦІВНИКА, ЯКИЙ РАНІШЕ ВИКОНУВАВ ЦЮ РОБОТУ

Дума Олександр, канд. юрид. наук.,
асистент кафедри цивільно-правових
дисциплін, трудового та аграрного права
Державний біотехнологічний університет

Частина 1 ст. 55 Основного Закону України містить конституційну норму, встановлюючи право громадянина звернутися до суду, якщо його права або свободи порушені або порушуються, якщо створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші їх ущемлення.

Аналіз судових справ свідчить про те, що серед трудових спорів, які виникають у відносинах між працівником і роботодавцем, значна їх частка стосується тих, що випливають з незаконного звільнення працівника з роботи або переведення його на іншу, тобто пов'язані з поновленням працюючого на колишній роботі.

Пункт 6 ст. 40 КЗпП України може застосовуватися лише в разі неможливості переведення працівника з його згоди на іншу роботу. Недотримання цієї норми закону викличе потребу поновлення його на колишній роботі. Таке рішення може бути винесено, якщо працівник підлягав звільненню за вказаною підставою і якщо інша робота дійсно була, але її не було йому запропоновано.

Із приводу цього проілюструємо яскравий приклад із практики.

Позивач звернувся до суду з позовом до Державного підприємства спиртової та лікєро-горіччаної промисловості «Укрспирт» про визнання незаконним та скасування наказу про звільнення за п. 6 ст. 40 КЗпП, поновлення його на роботі у відповідача на попередній посаді та стягнення на його користь середнього заробітку за весь час вимушеного прогулу.

Позивач вмотивував свої вимоги недотриманням відповідачем порядку проведення процедури звільнення – роботодавець не попередив працівника заздалегідь, а про саме звільнення позивач дізнався з листа, надісланого відповідачем поштою. Звільнення за п. 6 ст. 40 КЗпП України допускається як виключний засіб, коли працівника не можна перевести за його згодою на іншу посаду, але позивачу не було запропоновано іншу посаду, не було надано перелік вакантних посад або ж повідомлення про відсутність таких, хоча сам позивач знає, що вакантні посади на підприємстві були. Крім того, в день звільнення він не був на роботі у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, перебував на лікарняному, тому відповідачем порушено

вимогу закону, якою заборонено звільнення під час непрацездатності працівника.

Відповідач у своїх письмових поясненнях зауважив, що позивач був прийнятий на посаду керівника після звільнення з роботи особи, що займала вказану посаду до нього. Однак, попереднього керівника було поновлено на роботі за рішенням суду. Тож у зв'язку з цим позивачу 18.10.2017р. було запропоновано вакантні посади на підприємстві та надано їх перелік, але позивач відмовився засвідчувати факт отримання переліку вакантних посад, саме тому був виданий наказ про звільнення останнього. Щодо тимчасової непрацездатності позивача, відповідач зазначив, що останньому не було відомо про цю обставину, і лікарняний позивачем було надано вже після видачі йому наказу про звільнення.

З огляду на досліджені докази судом встановлено наступне. Згідно записів у трудовій книжці позивача - він був прийнятий на роботу до відповідача 8.04.2013р. на посаду провідного інженера. 02 вересня того ж року був переведений на посаду заступника керівника з виробничих питань. З 08.06.2015р. переведений на посаду керівника, а звільнений з даної посади з 19.10.2017р. за п. 6 ст. 40 КЗпП України, у зв'язку з поновленням на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу. Наказ про звільнення разом із супровідним листом було надіслано позивачеві поштою 19.10.2017 р. Разом із тим, згідно з аналізом наданого позивачем лікарняного, судом встановлено, що позивач був тимчасово непрацездатним у період з 18.10.2017р. до 20.10.2017р., з 21.10.2017р. до 24.10.2017 р.

Розглядаючи предмет спору та досліджуючи наявні по справі докази суд застосував наступні норми права.

Статтею 40 КЗпП України передбачено розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу. Згідно ч. 1 ст. 40 КЗпП України трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом лише у випадках: п.б) поновлення на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу.

Відповідно до ч. 2 ст. 40 КЗпП України, звільнення з підстав, зазначених у п.б цієї статті, допускається, якщо неможливо перевести працівника, за його згодою, на іншу роботу.

Керуючись ч. 3 ст. 40 КЗпП України - не допускається звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці.

З аналізу норм трудового права, що регулює дані правовідносини, зокрема порядок і підстави звільнення працівника, і з наданих позивачем доказів, зокрема листка непрацездатності, а також у зв'язку з відсутністю будь-яких доказів, які б спростували факт непрацездатності позивача станом на день його звільнення, суд дійшов висновку, що дійсно відповідачем було порушено порядок звільнення працівника з роботи та не дотримано вимоги

ч. 3 ст. 40 КЗпП України щодо заборони звільнення під час непрацездатності.

Крім того, відповідачем не було надано жодного доказу, який би підтверджував, що останнім дотримано порядок звільнення працівника за п. 6 ст. 40 КЗпП України, а саме, що роботодавцем дотримані вимоги, закріплені в ч. 2 ст. 40 КЗпП України, які передбачають вирішення питання можливості переведення працівника на іншу роботу [1].

За сукупністю таких обставин суд прийшов до висновку, що наказ про звільнення позивача є таким, що не відповідає закону, порушує права позивача, і тому підлягає скасуванню. Тож Позивач, як незаконно звільнена особа, підлягає поновленню на роботі на займаній до звільнення посаді. Далі суд у своєму рішенні доходить цікавого висновку, який з точки зору процесуального права є логічним, однак породжує багато запитань та невідповідностей. Суд зазначає, що той факт, що ця посада на даний час не є вакантною у зв'язку з поновленням на роботі раніше звільненого працівника на підставі рішення суду, не є підставою для відмови у позові. Суд підкреслює, що процедуру і передумови звільнення позивача відповідач повинен був виконати на стадії вирішення питання з приводу можливості переведення працівника на іншу роботу з займаної ним посади, а рішення про звільнення відповідач повинен був прийняти лише при відсутності такої можливості, та з дотриманням встановленого законом порядку.

Таким чином, при наданих доказах і встановлених конкретних обставинах, суд дійшов висновку, що в даному випадку відповідач не дотримався порядку і процедури звільнення, порушивши трудові права позивача, які підлягають судовому захисту у такий спосіб, як поновлення на роботі.

Відтак трудові спори про поновлення на роботі при порушенні права на працю, як свідчить практика їх вирішення, виникають через різну оцінку юридичних фактів або тлумачення норм законодавства суб'єктами трудових правовідносин, а також неоднаковим ставленням сторін трудового договору до юридичних фактів припинення трудового договору.

Вважаємо правильним при розгляді такого трудового спору перевіряти, чи дійсно на це робоче місце поновлено працівника, який раніше його займав, і чи було запропоновано тому, кого звільняють, інша наявна в організації відповідна робота.

В розглянутій судовій справі особливо цікавим висновком суду, серед іншого, є зауваження судді про відсутність жодного доказу на підтвердження факту дотримання роботодавцем порядку звільнення працівника за пунктом 6 статті 40. Відповідно, робимо висновок, що важливе значення мають саме докази, якими роботодавець має підтвердити факт дотримання ним відповідної процедури. Якщо врахувати обставини конкретної справи, можна припустити, що відмова позивача від засвідчення факту отримання ним переліку вакантних посад мала бути також засвідчена при свідках або ж

у будь-який інший спосіб, інакше довести в суді цю обставину не є можливим.

Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 6 листопада 1992 р., № 9 незаконним переведенням працівника на іншу роботу вважається доручення йому роботи, яка не відповідає його спеціальності, кваліфікації чи посаді, визначеній трудовим договором. Із наведеного випливає, що правило, закріплене в ч. 2 ст. 40 КЗпП України, означає, що роботодавець повинен запропонувати працівникові не лише існуючі вакантні посади, аналогічні тій, яку він обіймає, а й вакантні нижчестоящі посади або нижчеоплачувану роботу. Досить поширеною помилкою на практиці є нерозуміння власником або уповноваженим ним органом необхідності пропонувати особі при її переведенні абсолютно всі вільні вакансії, наявні в роботодавця, враховуючи навіть ті, на які працівник (з усією вірогідністю) не погодиться. Але пропонована робота не повинна бути протипоказана працівникові за станом здоров'я. Також необхідно враховувати здатність працівника виконувати запропоновану йому роботу з погляду на його освіту, кваліфікацію, досвід роботи. Якщо остання вимагає наявності у працівника спеціального права або ліцензії, пропонувати йому як не володіючому таким правом непотрібно.

Більш того, як вбачається з дослідженого судового рішення, недотримання процедури ознайомлення працівника з переліком наявних вакантних посад на підприємстві при звільненні такого працівника, може призвести окрім іншого, ще є до стягнення з роботодавця на користь такої особи середнього заробітку за вимушений прогул у зв'язку з незаконним звільненням.

Нечіткі формулювання в судовому рішенні (наприклад, «поновити на роботі») без указівки професії або посади працівника може призвести до неналежного його виконання. Ухвалюючи рішення про поновлення на роботі, судам належить обов'язково вказувати, на якій саме роботі або на якій посаді поновлюється працівник.

Характерно, що наявність у ст. 40 КЗпП України підстави звільнення новоприйнятої особи у зв'язку з поновленням на роботі працівника, який раніше її виконував, не зобов'язує роботодавця припинити трудові правовідносини, тому що у цій статті передбачено право, а не обов'язок власника або уповноваженого ним органу розірвати трудовий договір із цієї особою. Питання про доцільність її звільнення за цією підставою вирішується у кожному конкретному випадку в рамках законодавства про працю з урахуванням особистості працівника, конкретної обстановки на підприємстві, в установі чи організації та інших обставин [2, 128].

Список використаних джерел та літератури

1. Рішення Броварського міськрайонного суду від 24.11.2017 р., № 361/6613/17 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70501353>
2. Дума О.О. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця у зв'язку з поновленням на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 181 с.

**ЩОДО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ
ДЕЯКИХ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ОКРЕМИХ ПИТАНЬ
ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ»
(РЕЄСТР. № 7635 ВІД 05.08.2022)**

Дунаєва Тетяна, кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

Ознайомившись із проектом Закону України «Про внесення деяких змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вирішення окремих питань здійснення досудового розслідування» (реєстр. № 7635 від 05.08.2022) [1] та пояснювальною запискою до нього, слід зазначити, що метою є «удосконалення правового регулювання кримінального процесу з метою посилення додержання процесуальних строків, запобігання надмірній повільності вирішення окремих питань кримінального провадження, а також розширення кола процесуальних рішень сторони захисту, які можуть бути оскаржені на досудовому слідстві».

У ч. 1 ст. 201-1 “Особливості апеляційного оскарження тримання під вартою” законопроекту пропонується зобов'язати апеляційний суд розглянути апеляційну скаргу на застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, апеляційну скаргу на продовження строку тримання під вартою не пізніше, ніж за п'ять днів до закінчення дії відповідної ухвали, яка оскаржується.

Незрозумілим є те, які наслідки недотримання такого строку розгляду апеляційної скарги, оскільки суди апеляційної інстанції, зможуть зволікати з розглядом апеляційних скарг сторони захисту на зазначені ухвали слідчих

суддів та ухвалювати рішення за результатами розгляду таких скарг, коли вже слідчий суддя місцевого суду розгляне клопотання органу досудового розслідування про продовження строку тримання під вартою.

Незрозумілими є запропоновані законопроектом зміни щодо негайного звільнення особи з-під варті, а так само щодо повернення без розгляду слідчим суддею наступного клопотання про подальше продовження строку тримання під вартою у разі скасування судом апеляційної інстанції ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, ухвали про продовження строку тримання під вартою. Оскільки КПК України вже врегульовано порядок звільнення особи з-під варті (ст. 202 КПК).

Отже, прийняття законопроекту, зокрема в частині доповнення КПК України ст. 201-1, не сприятиме ефективному та швидкому здійсненню розгляду апеляційних скарг на зазначені рішення слідчих суддів.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що в цілому проект Закону України «Про внесення деяких змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вирішення окремих питань здійснення досудового розслідування» (реєстр. № 7635 від 05.08.2022) потребує доопрацювання з врахуванням висловлених зауважень.

Список використаних джерел:

1. Про внесення деяких змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вирішення окремих питань здійснення досудового розслідування. Проект Закону України від 05.08.2022 р. № 7635. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1430357>.

ГАРАНТУВАННЯ РОЗВИТКУ САДІВНИЦТВА, ЯГІДНИЦТВА ТА ВИНОГРАДАРСТВА ЯК ВИД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОПРОМИСЛОВОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Колеснік Тетяна, к.ю.н., асистент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права, Державний біотехнологічний університет

Садівництво, ягідництво і виноградарство України мають міждержавне значення. Різні райони України спеціалізуються на вирощуванні різних плодів. Так, основні масиви яблунь, груш розміщено в Лісостепу і на Поліссі, а вишень, слив, абрикос, черешень, персиків, горіхів – у Степу. Плодоягідні насадження найбільш сконцентровано у Правобережному Лісостепу, Криму, Закарпатській області, промислові ягідні насадження зосереджені здебільшого навколо великих міст з орієнтацією на споживача. Виноград

широко оброблюється на півдні України. Насадження рослин в основному розташовані в Одеській, Миколаївській, Херсонській, Закарпатській та Запорізькій областях, а також в Криму [1].

Багато років український агропромисловий комплекс до повномасштабного вторгнення 24.02.2022 року збройних сил російської федерації на територію України посідав провідні позиції серед експортерів світу. У 2021 році 40 % від загального експорту України становила агропродукція. Це стало справжнім випробуванням для аграріїв. Вторгнення спричинило руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів. Багато посівних територій, садів та виноградників було заміновано, до частини немає доступу, знищено техніку та склади [2].

За даними Міністерства фінансів України, від початку повномасштабної війни близько 17% бізнесу в Україні призупинили свою діяльність, а до 30% – частково втратили активність [3].

Попри дію воєнного стану в Україні, що був введений Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 [4], сьогодні агробізнес налагоджує логістику, виробничі потужності на безпечних територіях України та співпрацю з іноземним ринком, розширює свої виробництва на заході країни.

Українська держава також не стоїть осторонь, не дивлячись на спалене навантаження на державний бюджет, «відкрила вікно можливостей» для зміцнення українського бізнесу, в тому числі аграрного, та стимулювання підприємницької активності, анонсувавши старт декількох грантових конкурсів. Таким чином, наразі українські підприємці, зокрема аграрії, мають змогу отримати кошти від держави на розвиток власної справи [5].

Ми погоджуємося із А. А. Радченко, О. Г. Підвальною, що малий бізнес має суттєвий вплив на стабілізацію економічної ситуації регіонів та країни в цілому. Малі підприємства та індивідуальні підприємці в аграрній сфері поряд з великими підприємствами вносять помітний внесок. Малим підприємствам у бідній сфері, в тому числі і в аграрній, доводиться приймати великі зусилля, щоб працювати і отримати доходи від своєї діяльності. Але не дарма малий бізнес називають фундаментом великої економіки. Малі підприємства мобільніші, мають порівняно високу оборотність капіталу, півдніше великих підприємств пристосовуються до сучасних умов [6, с. 224].

Слід акцентувати увагу, що грант – це не «подарунок» від держави, а цільове надходження коштів, що надаються на безповоротній основі на реалізацію конкретного заходу чи дії на умовах держави, із подальшим контролем з боку уповноважених державних органів за їх використанням. Якщо кошти будуть використані не для реалізації задекларованих цілей, а власних цілей, то, як правило, настають певні негативні наслідки – повернення коштів, «чорний список» тощо.

Кабінет міністрів України у червні 2022 року затвердив три програми грантового фінансування для бізнесу під загальною назвою «Робота». Серед

них одна програма спрямована на підтримку садівництва, ягідництва та виноградарства. Йдеться про часткову компенсацію вартості садів. Держава надаватиме від 250 до 400 тисяч гривень на 1 гектар садів. Це близько 70% середньої вартості висадки. Очікувана кількість грантів йтиме не за кількістю підприємств, а за площею насаджень. Це гранти для висадки у 10 тисяч гектарів нових садів. Загальний бюджет програми – 4 млрд грн. Одержувачі грантів повинні мати власну землю, або землю в користуванні щонайменше на 25 років. Проєкт саду може бути від 1 до 25 га [3].

Правовими засадами грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства є Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання грантів бізнесу» від 21.06.2022 № 738 [7], положеннями якої відповідно до статей 12 і 16 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [8] Кабінет Міністрів України затверджено: Порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу, Порядок надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, Порядок надання грантів для створення або розвитку тепличного господарства; Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Деякі питання реалізації Порядку надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року № 738» від 12 липня 2022 № 447 [9], яким затверджено Порядок прийняття рішення Мінагрополітики про надання гранту для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства; Форму договору про надання гранту для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства; Форму інформації щодо переліку отримувачів гранту для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства.

Окремо можна ознайомитися із Роз'ясненнями щодо деяких питань реалізації проєктів щодо грантів в частині розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства Міністерства аграрної політики та продовольства України [10], які містять аналіз типових помилок та запитань зі сторони підприємств, які бажають взяти участь у даній програмі, в ході реалізації даного Порядку надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства.

Одним із прикладів гранту в сфері садівництва, ягідництва та виноградарства, можна назвати «Сади для Перемоги», інформація про який розміщена на Єдиному порталі державних послуг Дія. Ініціатива «Сади Перемоги» запускає грантовий конкурс для українських громад на реалізацію ідей з розвитку сільського господарства та самозабезпечення продуктами харчування. Переможці конкурсу отримають до 250 000 грн на втілення свого проєкту. Кошти гранту громади зможуть використати на техніку для обробки землі, на необхідні засоби для вирощування, зберігання і переробки сільськогосподарської продукції, впровадження новітніх технологій та інші заходи, що сприяють підвищенню продовольчої безпеки. На конкурс

можуть подаватися учасники із Сумської, Київської, Вінницької, Хмельницької, Івано-Франківської, Харківської, Полтавської, Львівської, Черкаської та Дніпропетровської областей. Заявниками можуть бути органи місцевого самоврядування самостійно чи у співпраці з: іншими громадами; комунальними установами та неурядовими громадськими організаціями; малими та середніми фермерами, кооперативами тощо; асоціаціями та об'єднаннями виробників сільськогосподарської продукції [11].

Наостанок слід зазначити, що грантування розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства є формою співпраці держави та аграріїв, аграрного бізнесу. Адже з одного боку – аграрії мають можливість відновити втрачений бізнес, розширити виробничі потужності або взагалі його започаткувати. З іншого боку, держава стимулює українську економіку, наповнює державний та місцевий бюджети шляхом сплати аграріями як суб'єктами господарювання податків; виконує соціальну функцію держави, створюючи робочі місця; сприяє розвитку цілої галузі національної економіки під час війни - садівництва, ягідництва та виноградарства, оскільки через тимчасову окупацію, воєнні дії на південних територіях України українці та країни, в які експортувалися українські плоди, ягоди, виноград, вже відчули на собі обмежену пропозицію овочів та фруктів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Масляк П. О., Шипченко П. Г. Садівництво, ягідництво і виноградарство. URL: <http://surl.li/eauf>.
2. Агробізнес під час війни: як побудувати ефективну діяльність та на що звернути увагу. URL: <http://surl.li/eausy>.
3. Допомога бізнесу під час війни: Кабмін затвердить три програми грантового фінансування. URL: <http://surl.li/eavga>.
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://cutt.ly/xMxaI.3P>.
5. Кахновська М. Грантування бізнесу під час війни: яку фінансову допомогу можна отримати від держави на розвиток власної справи? URL: <http://surl.li/eaufz>.
6. Радченко А. А., Підвальна О. Г. Організування малого бізнесу в аграрній сфері регіону. *Вчені записки Університету «КРОК»*. № 3 (59), 2020. С. 224-235.
7. Деякі питання надання грантів бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 № 738. URL: <http://surl.li/ciisf>.
8. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <http://surl.li/buycf>.
9. Деякі питання реалізації Порядку надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року № 738: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства

- України від 12.07.2022 № 447. URL: <http://surl.li/eavlp>.
10. Роз'яснення щодо деяких питань реалізації проєктів щодо грантів в частині розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://surl.li/eavog>
11. «Сади для Перемоги»: стартує грантовий конкурс для громад. URL: <http://surl.li/eavkv>.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА СТ. 146-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Корабель Марія Георгіївна, Доцент кафедри державно – правових дисциплін, кримінального права та процесу Харківський національний педагогічний університет імені Г. С Сковороди
Кандидат юридичних наук
e-mail: masher-k@ukr.net
orcid.org/0000-0002-8703-7003

З початку російської збройної агресії проти України, що розпочалася в 2014 році було вчинено значну кількість воєнних злочинів російськими військами. До найпоширеніших можна віднести: масові вбивства мирного населення, викрадення представників органів місцевого самоврядування, катування полонених та цивільних осіб, зґвалтування, авіа удари по цивільним об'єктам інфраструктури, тощо. Перелічені злочини є порушенням норм міжнародного гуманітарного права та законодавства України.

З початку збройної агресії РФ проти нашої держави були внесені доповнення до національного законодавства, що знайшли своє відображення в Кримінальному кодексі України. А початок широкомасштабної війни став передумовою змін та доповнень КК України.

14 квітня 2022 року було внесені зміни в Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» № 2191-IX від 14.04.2022, що доповнив III розділ КК України «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності» статтю 146-1 «Насильницьке зникнення».

Ч. 1 ст. 146-1 передбачає вчинення наступних діянь «Арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, вчинене представником держави, в тому числі іноземної, з

подальшою відмовою визнати факт такого арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або приховуванням даних про долю такої людини чи місце перебування».[2]

Об'єктивна сторона ст. 146-1КК закріпила діяння що охоплює воєнні злочини в Римському статуті Міжнародного кримінального суду в ст. 7 «депортація або насильницьке переміщення населення; переслідування будь-якої групи, що ідентифікується, або спільності по політичних, національних, етнічних, культурних, релігійних, гендерних; насильницьке зникнення людей».[1]

Депортація або насильницьке переміщення людей розпочалося не з початку широкомасштабної війни в 2022 році, а з анексії частини території України в лютому 2014. Найбільше прикладів злочинних дій Російської Федерації можна розглянути щодо населення кримських татар, які проживали на території тимчасово окупованої АР Крим.

З метою захисту кримських татар Верховною Радою України 20 березня 2014 року було ухвалено Постанову № 1140-18 «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави», якою визнавала кримських татар корінним народом України та гарантувала їхнє право на самовизначення в складі України. Водночас лише упродовж першого року після анексії 2014 року більше 150 кримських татар були піддані «вибірковому правосуддю», 21 зникли без відома або були убитими, а Меджліс позбавлений як будинку, так і можливості вести діалог із державними органами, так званої, «Республіки Крим».[3] Кримськотатарське населення переслідується окупаційною владою РФ на території тимчасово окупованого Криму вже більше восьми років.

З початку широкомасштабного вторгнення на територію України, Російська Федерація здійснює насильницьке переміщення людей під приводом евакуації з захоплених територій.

Найболючішим для всієї України є місто Маріуполь, де окупаційна влада вивозила тисячами місцевих жителів до фільтраційних таборів в Новоазовську та Донецьку, де розподіляли на благонадійних та неблагонадійних і відвозили на територію Російської Федерації. На Урядовому порталі зазначено: «Згодом частину громадян доправляють далі до віддалених міст на території Росії (Гаганрог, Томськ, Ростов-на-Дону, Вороніж). При цьому у наших громадян перевірили телефони та відібрали паспорти, а взамін видали документ-розпорядження, що зобов'язує особу перебувати в певному місті, фактично позбавляючи права залишити це місто протягом двох років із зобов'язанням працевлаштуватися на визначене місце роботи»[4].

А Маріупольська міська рада повідомляла, що окупанти примусово вивезли в невідомому напрямку медичний персонал та пацієнтів, а також інших місцевих жителів, які ховалися від обстрілів і перебували в підвалах Маріупольської місцевої лікарні №1.[5] Також відомий випадок про

примусове переміщення на територію окупованого Донецька дітей без батьків, які були вивезені окупантами з Маріуполя.[6] Станом на жовтень 2022 року з території України було примусово вивезено 7013 дітей, що є трагедією, яку не можна недооцінити.

Перелічені вище кримінальні правопорушення підлягають кваліфікації за ст. 146-1 КК України та є порушенням міжнародного гуманітарного права, а саме: ст. 49 Женевської конвенції (IV) про поведження із цивільним населенням 1949 року та ст. 85 Додаткового протоколу (I) до конвенції від 1977 року, якими заборонено, не залежно від мотивів, здійснювати примусове масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави.

Згідно з положеннями Женевської конвенції (IV) про поведження із цивільним населенням 1949 року такі дії можуть проводитися лише для забезпечення безпеки населення або у разі якщо це зумовлено особливо вагомими причинами військового характеру[4]. Узагальнюючи характер діянь, що вчиняються на території України, правових підстав на вчинення таких дій країна агресор немає. Варто звернути увагу, що такі дії порушують ст. 3 та 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які гарантують право не бути підданим нелюдському і такому, що принижує гідність поведженню та право на повагу приватного та сімейного життя, а також ст. 2 Протоколу №4 до Конвенції, яка гарантує право вільно пересуватися і вільно вибирати місце проживання на території будь-якої держави, право залишати країну та заборону вислання із території, громадянином якої є особа.

З переліченої лише частини кримінальних правопорушень, що вчиняються на території України варто зробити висновок, що за національним законодавством Україна готова притягнути до кримінальної відповідальності винних осіб. А норми Міжнародного права допоможуть нашій державі довести винуватість країни агресора на міжнародному рівні.

Список використаної літератури:

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2014 — Т.2 — 812с. ISBN 966-316-045-4 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
2. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 р. (Редакція станом на 19.08.2022) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Український інститут національної пам'яті. <https://uinp.gov.ua/informaciyini-materialy/zhurnalistam/informaciyini-materialy-pro-deportaciyu-krymskotatarskogo-narodu-1944-roku>
4. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій

України, «Примусова евакуація росією мариупольців – злочин проти цивільного населення, – Ірина Верещук». Доступно за посиланням: <https://www.kmu.gov.ua/news/primusova-evakuaciya-rosiyeu-mariupolciv-zlochyn-proti-civilnogo-naselennya-irina-vereshchuk>

5. Radio Svoboda, «У Маріуполі військові РФ насильно вивезли лікарів та пацієнтів із лікарні – мерія». Доступно за посиланням: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-mariupol-likarnia-vyvezennia/31772060.html>
6. Укрінформ, «У лікарні окупованого Донецька перебувають діти з Маріуполя без батьків – очевидці». Доступно за посиланням: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3440844-u-likarni-okupovanogo-donecka-perebuvaut-diti-z-mariupola-bez-batkiv-ocevidci.html>

ЩОДО НОВЕЛІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ З ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛОСНОСТІ ТА СУВЕРЕНІТЕТУ

Кухар Олександр, кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права Державного біотехнологічного університету

У 2022 році в житті України відбуваються складні, але вирішальні події із захисту її суверенітету, територіальної цілісності та національної ідентичності. Україна потерпає від зовнішньої агресії держави-окупанта російської федерації. Держава живе в умовах війни. Це викликало появу нових, досі невідомих Україні суспільних відносин, регулювання яких намагається здійснити держава. Але в даному випадку є необхідність не тільки у їх регулюванні, а й посиленні захисту охоронюваних законом відносин кримінально-правовими методами. Саме у цьому контексті законодавець запровадив відповідні зміни до чинного Кримінального кодексу України. При чому, окремі із нововведень є абсолютно новими для нашого національного законодавства про кримінальну відповідальність. Розберемо, що ж саме з'явилося на нормативному небосхилі України та є пов'язаним із реакцією нормотворця на акт збройної агресії проти України.

Таких змін в чинному Кримінальному кодексі України декілька:

1. Поява статті 111-1 «Колабораційна діяльність». Вказана норма передбачає настання кримінальної відповідальності за вчинення колаборації

у різноманітних формах. Прямо не визначаючи дефініцію колабораційної діяльності, законодавець нормативно окреслює її форми. Вказана стаття складається із восьми частин, що окреслюють форми колабораційної діяльності.

2. Поява статті 435-1. «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю». В цій статті відбулось повернення до Кримінального Кодексу України такої форми кримінально караного діяння, як «образа», при чому не в розділі, що передбачає відповідальність за вчинення кримінального правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Також з'явилися чітко виражені ознаки особи, яка може стати адресатом такої образи – особа, яка здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації. Нормативне окреслення таких «заходів» також є новим для кримінального законодавства України.

3. Поява статті 436-2. «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників». В цій статті з'явилось одразу декілька нових понять, таких, як «виправдовування», «визнання правомірною» та «глорифікація» - інакше кажучи прославлення чи героїзування. Також є новим чітко встановлений час початку збройної агресії проти України – 2014 рік.

4. Відбулася поява статті 43-1 КК України. «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України» яка визначила, що не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни. Ця стаття заклала підвалини до нормативного регулювання бойового імунітету в Україні.

6. Відбулося доповнення чинного КК України статтею 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», яка передбачає відповідальність за продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном. У вказаній нормі з'явилось таке поняття як «гуманітарна допомога» та «благодійні пожертви». Ця норма є важливою в сучасних складних умовах пов'язаних із гуманітарною ситуацією в Україні і необхідності забезпечення доходу гуманітарної допомоги до адресатів.

7. До положень чинного КК України було введено статтю 114-2. «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану». Вказана норма також є абсолютною новелою. Вона,

як вважається, покликана забезпечити безпеку переміщення військовослужбовців, техніки та іншого. Поява цієї норми пов'язується із великою кількістю інформації, що може бути розповсюджена за допомогою ресурсів Інтернет та здатна таким чином поставити під загрозу життя та здоров'я військовослужбовців, військове майно, та і в цілому – завдати шкоди обороноздатності нашої країни.

8. Новелою є і поява у КК України Статті 111-2. «Пособництво державі-агресору». Вказана норма передбачає відповідальність за низку дій, направлених на надання допомоги країні-агресору. У ній міститься певне коло форм об'єктивної сторони складу злочину, які дозволяють відмежувати її від ст. 111-1 КК України. Ці дії полягають у низці пособницьких вчинків, що здатні заподіяти шкоду національній безпеці України.

Як видно, з представленого – факт збройної агресії московії проти України, обумовив необхідність розвитку законодавства в сфері поглиблення та підсилення захисту в першу чергу основ національної безпеки України. Саме її належний захист є ключовим на даному етапі розвитку українського суспільства.

ДЕЯКІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЧЛЕНСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРЬСЬКОМУ КООПЕРАТИВІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Лисяк Олександр, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки, ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Одним з основних структурних складових суб'єкта господарювання кооперативної форми діяльності є наявність членства в ньому. І саме це відрізняє кооперативи чи їх об'єднання від інших господарсько-правових форм діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Членство в кооперативі регулюється нормами національного законодавства, зокрема, ЗУ «Про кооперацію» та ЗУ «Про сільськогосподарську кооперацію». Проте варто зазначити, що питання урегульованості правового статусу членства в законодавчих нормах, у повній мірі не є дослідженим, оскільки для повного розуміння складних внутрішніх відносин між органами управління та контролю кооперативу та його членами необхідно дослідити правову природу членства в кооперативі виходячи із основної мети кооперації, визначеної у ст. 3 ЗУ «Про кооперацію», яка полягає у «задоволенні економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативних організацій на основі посдання їх особистих та колективних інтересів, поділу між ними

ризиків, витрат і доходів, розвитку їх самоорганізації, самоуправління та самоконтролю» [1].

Певні проблемні питання членства у сільськогосподарських підприємствах кооперативного типу, як одного з ключових принципів створення й функціонування сільськогосподарських кооперативів, досліджувались вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема, такими як: В. Гончаренко, В. Зіновчук, О. Крисаловий, І. Лукінов, П. Макаренко, М. Малік, А. Молдаван, О. Онищенко, М. Павленчик, О. Радіонова, В. Семчик, О. Стативка, В. Уркевич, В. Шелестов, В. Янчук, та інші, а їх дослідження дозволяють з наукового погляду обґрунтувати механізм регламентації сільськогосподарської кооперації, стандартизувати їх у нормах чинного законодавства.

Право на членство в кооперативі досліджувала Гафурова О.В., яка зазначила, що «право на членство в кооперативі має особистий, індивідуальний характер, воно є невід'ємним від особи і не може бути передане іншим громадянам, а також не переходить до спадкоємців. Вступ до сільськогосподарського кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви, що подається правлінню (голові) сільськогосподарського кооперативу. Тому практику прийому громадян без подання правлінню (голові) сільськогосподарського кооперативу заяви або подання однієї заяви, підписаної членами родини, необхідно вважати неправомірною» [2, с. 51].

Однак залишається невирішеним сукупність проблемних питань, пов'язаних із членством у сільськогосподарських кооперативах у нормах чинного законодавства України, а саме виявлення правових проблем членства у сільськогосподарських кооперативах, що виникають як на стадії вступу до кооперативу, так і після нього, та встановлення шляхів вирішення виявлених правових проблем.

Закон України від 21.07.2020 р. № 819-ІХ «Про сільськогосподарську кооперацію» (надалі – Закон) «визначає правові, організаційні, економічні та соціальні основи функціонування сільськогосподарської кооперації, особливості утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів, їх об'єднань» [3].

Сільськогосподарський кооператив у вказаному Законі визначається як «юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції і добровільно об'єдналися на основі членства та на засадах самоврядування для провадження спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб» [3].

У порівнянні із попереднім Законом України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР «Про сільськогосподарську кооперацію», який втратив чинність із вступом у силу нині діючого Закону, закріплене у чинному Законі поняття сільськогосподарського кооперативу розширює види і сферу діяльності сільськогосподарського кооперативу у порівнянні із визначенням сільськогосподарського кооперативу, закріпленим раніше [4].

Такі зміни законодавства відобразила у своїй статті Х. Григор'єва, яка вказала, що «вибраний законодавцем шлях полягає у здійсненні «корпоративної ін'єкції», тобто реформування законодавства за рахунок введення механізмів та вимог корпоративного характеру, послаблення класичних кооперативних принципів з метою надання нового поштовху розвитку вітчизняної сільськогосподарської кооперації. Це не є чимось абсолютно оригінальним, навпаки – такі перетворення були загалом прогнозованими, адже вони фактично наздоганяють давно відомі світові тренди у цій сфері» [5, с. 73].

Діючий Закон сам по собі є ґрунтовним та таким, що удосконалює регулювання господарських відносин у сфері кооперації. Але, звісно, як і в будь-якому законодавчому акті, в діючому Законі існують певні недоліки, зокрема, у правових аспектах членства у сільськогосподарських кооперативах, які варто детально розглянути.

Зокрема, привертає увагу і викликає певні складнощі у реалізації на практиці невизначеність моменту набуття членства у кооперативі. Це спричиняє правову нерівність, оскільки членство пов'язується безпосередньо з членськими правовідносинами – правами та обов'язками учасників кооперативу.

Неврегульованим у повній мірі також є питання припинення членства у кооперативі.

Так відповідно до ст. 13 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» членство в сільськогосподарському кооперативі припиняється, в тому числі, у разі припинення участі в господарській діяльності сільськогосподарського кооперативу протягом шести місяців після, якщо більший строк не встановлено статутом сільськогосподарського кооперативу. Питання обов'язкової часті члена кооперативу у діяльності, а в сільськогосподарському кооперативі – також і в господарській діяльності, закріплене Законом у ч. 3 ст. 4 як один із основних принципів сільськогосподарської кооперації, зокрема, як «обов'язковість участі члена сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського кооперативного об'єднання у його господарській та іншій діяльності» [3], а також у ст. 4 ЗУ «Про кооперацію» як «безпосередня участь членів кооперативної організації у її діяльності» [1].

Закон України «Про кооперацію» статтею 13 закріплює вимогу про те, що членство в кооперативі припиняється у разі, зокрема, припинення трудової участі [1].

Проте вказаними нормативними актами, а саме ЗУ «Про кооперацію», а також ЗУ «Про сільськогосподарську кооперацію», враховуючи, що вони є спеціальними по відношенню кооперативних правовідносин, в тому числі і в рамках трудової участі членів кооперативу, не передбачені гарантії для фізичних осіб, які є членами сільськогосподарського кооперативу, проте, у зв'язку з віком, інвалідністю, хворобою, тощо не можуть виконувати свої членські (трудові) зобов'язання. Відсутність даних гарантії фактично

нівелює один із основних принципів кооперації – принцип соціальної справедливості, взаємодопомоги та співробітництва, що в свою чергу суперечить положенню про соціальну орієнтованість нашої держави.

Основні проблемні аспекти правового статусу членства у сільськогосподарських кооперативах складають: відсутність можливості приймати участь у декількох кооперативах, що звужує економічні та соціальні зв'язки між даними суб'єктами; відсутність чіткого статусу та моменту, з якого набувається правовий статус члена кооперативу, що породжує правову плутанину; відсутність соціальної норми щодо постійного членства у кооперативах за певних обставин, що фактично суперечить ст. 1 Конституції України щодо соціальності держави.

Проведений вище правовий аналіз перелічених проблем звісно потребує подальшого дослідження, а тому доречно було б запропонувати деякі варіанти їх вирішення:

виключити положення ст. 13 ЗУ «Про кооперацію» та ст. 13 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» щодо припинення членства в сільськогосподарському кооперативі у разі припинення участі в господарській діяльності сільськогосподарського кооперативу протягом шести місяців поспіль, якщо більший строк не встановлено статутом сільськогосподарського кооперативу, або розтлумачити у ст. 4 ЗУ «Про кооперацію» та ст. 4 «Про сільськогосподарську кооперацію» поняття «участі члена кооперативу у діяльності кооперативу», із врахуванням випадків фізичної неможливості участі члена кооперативу у його діяльності та уточнити, коли припинення випадки, коли припинення участі не застосовується і/ або закріпити у вказаних нормативних актах принцип застосування мовчазної згоди на прийняття рішень органів управління та контролю та умови, за яких такий принцип мовчазної згоди вважатиметься участю члена кооперативу у діяльності такого кооперативу;

внести до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» відповідні норми щодо можливості членства у декількох кооперативах;

визначити момент набуття членства та відповідних прав та зобов'язань, безпосередньо у Законі.

Діюче законодавство щодо членства в сільськогосподарському кооперативі в цілому задовольняє вимоги сьогодення, але вимагає йти у напрямку розвитку суспільства, а не наздоганяти його.

Список використаних джерел та літератури

1. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#top> (дата звернення: 03.12.2022).
2. Гафурова О.В. Деякі питання права членства в сільськогосподарському кооперативі / Наукові записки. Юридичні науки. Київ, 2003. № 21. С. 51 - 56.

3. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20> (дата звернення: 03.12.2022).
4. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/469/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.12.2022).
5. Григор'єва Х. Законодавство про сільськогосподарську кооперацію: наслідки «корпоративної ін'єкції» / Підприємництво, господарство і право. Харків, 2020. №10. С. 73-77.

ЗАХИСТ ПРАВ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Микитюк В.О., к.п.н., доцент кафедри,
публічного та приватного права
Державного біотехнологічного
університету
<https://orsid.org/0000-0002-4744-7403>

Микитюк С.О., к.п.н., доцент кафедри
теорії і методики викладання суспільно-
правових дисциплін ХНПУ імені
Г.С.Сковороди
<https://orsid.org/0000-0002-8620-1887>

Збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до суттєвих руйнувань, загибелі значної кількості людей серед цивільного населення, зокрема і дітей, спричинила необхідність запровадження воєнного стану і активзації дії міжнародних норм і стандартів у сфері захисту прав людини в умовах воєнного стану.

Так, у випадку оголошення війни, виникнення будь-яких збройних конфліктів починають діяти Женевські Конвенції, які були прийняті у 1949 році і поступово підтримані 190 країнами, є частиною міжнародного гуманітарного права, що регламентують правила ведення війни. На сьогодні, Женевські Конвенції включають чотири договори і два Додаткових Протоколи, які спрямовані на захист різних категорій осіб - поранених, військовополонених, цивільного населення, жертв конфліктів і містять обмеження щодо жорстокості під час збройних конфліктів.

Цивільне або мирне населення визначається як особи, які не є членами збройних формувань і не беруть прямої участі у бойових діях під час

збройного конфлікту. Захист прав мирного населення передбачений Конвенцією про захист цивільного населення під час війни, положення якої застосовуються з початку будь-якого конфлікту або окупації і припиняють дію з моменту загального завершення бойових дій, крім окупованих територій (ст. 2 Конвенції). Положення Конвенції встановлюють правила поведінки з цивільним населенням, зокрема і на окупованих територіях, а саме, гуманного ставлення без будь-якої дискримінації, пов'язаної з такими критеріями як раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан та ін [1].

Забороненими є насилля над життям й особистістю, а саме всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; захоплення заручників; наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні [1, ст. 3].

Наведена Конвенція містить зобов'язання виконувати державою-окупантом і окупаційною владою захисту цивільного населення, яке залишилося на окупованій території. Держава-агресорка відповідає за поведінку своїх представників із цивільними особами, що не знімає особистої відповідальності з таких представників. Під особливим захистом, відповідно до міжнародних норм перебувають хворі, інваліди, вагітні жінки. В умовах збройного нападу на окупованій території або у зоні бойових дій особливого захисту потребують жінки від будь-якого зазіхання на їхню честь - захист від згвалтування чи іншої форми посягання на їхню моральність [2].

Цивільним особам надаються всі можливості звертатися до Міжнародного комітету Червоного Хреста, а також до будь-якої іншої організації, яка може надати їм допомогу.

Крім того, відповідно до норм міжнародного гуманітарного права забороненим є обстріл цивільної інфраструктури (будинки, школи, лікарні, садочки, будинки дитячої творчості), критичної інфраструктури, яка забезпечує життєдіяльність населення (енергетичні, електричні, теплові, газові, водопостачальні об'єкти, каналізація); захоплення об'єктів ядерної інфраструктури, використання забороненої зброї.

На національному рівні захист прав цивільного населення в умовах воєнного стану відбувається згідно з Конституцією України і Законом “Про правовий режим воєнного стану” і передбачає встановлення деяких обмежень прав людини задля збереження життя. Так, до таких обмежень можна віднести: запровадження комендантської години і встановлення спеціального режиму світломаскування; особливий режим в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів; перевірка документів у осіб, а в разі потреби - огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, житла громадян; заборона проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів; запровадження нормованого

забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами та ін.[3]. Але слід відзначити, що, по-перше, є права, які не можуть обмежуватися за жодних обставин, як право на життя, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність; право громадянства і право змінити громадянство; право на професійну правничу допомогу і презумпцію невинуватості; право на захист прав і свобод у суді та ін., по-друге, обмеження, які встановлюються є тимчасовими і застосовуються лише у період дії воєнного стану.

Задля збереження життя населення у зоні активних бойових дій владою може прийматися рішення про евакуацію відповідно до норм Кодексу цивільного захисту і Закону України “Про правовий режим воєнного стану”. Так, зазначається, що у разі збройних конфліктів, з районів бойових дій, які визначаються Генеральним штабом Збройних Сил України на особливий період може проводитися обов’язкова евакуація населення у безпечні райони [4].

Важливою гарантією захисту прав людини в умовах воєнного стану є продовження функціонування судів, органів та установ системи правосуддя на основі Конституції і законів України, повноваження яких не можуть бути обмеженими. Але умови воєнного стану значною мірою впливають на всі інституції в країні, і суди не стали виключенням. Так, частина судів призупинила свою діяльність через активні бойові дії та тимчасову окупацію. Важливою умовою здійснення подальшого захисту прав людини в умовах воєнного стану стало розширення застосування дистанційного судочинства, що дозволяє в онлайн форматі подати документи до суду, отримувати документи, ознайомлюватися з матеріалами справи тощо.

Проаналізувавши правові положення захисту цивільного населення в умовах воєнного стану, слід констатувати суттєві порушення норм міжнародного права з боку країни-агресорки, яка є державою-учасницею Женевських Конвенцій, її збройними силами і підтримуваними нею терористичними угрупованнями, дії яких можна кваліфікувати як воєнний злочин. Крім того, слід відзначити, що свої злочинні дії Росія намагається обґрунтувати нормами міжнародного права, спотворюючи реальність подій. Тому дуже важливо перетворити ці фейки в реальні аргументовані обвинувачення проти Російської Федерації, виявити перекручення, зловживання та порушення міжнародного правопорядку і фактично довести злочинність діянь країни-агресорки проти України у попередньо створеному міжнародному суді.

Таким чином, з одного боку захист прав цивільного населення в умовах воєнного стану відбувається на основі норм міжнародного гуманітарного права, що передбачає встановлення правил ведення сучасної війни із обмеженням жорстокого поводження з мирним населенням, з іншого - встановлення внутрішньодержавних тимчасових обмежень прав людини, які дозволяють попередити і виявити небезпечні елементи та максимально захистити населення від посягань на життя людини країною-агресоркою.

Література:

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. ООН. Конвенція. Угода від 12.08.1949. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
2. Інформація про правила поведінки з цивільним населенням на окупованих територіях. Українська Гельсінська Спілка з прав людини. <https://helsinki.org.ua/articles/informatsiia-pro-pravyla-povodzhennia-z-tsyvilnym-naselenniam-na-okupovanykh-terytoriiakh/>
3. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Кодекс цивільного захисту. Кодекс України. Закон. Кодекс від 02.10.2012 № 5403-VI. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОСВІТНІЙ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ

Нетеса Наталія, кандидат юридичних наук, вчений секретар Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

Невід’ємною складовою повномасштабної військової агресії рф проти України є інформаційна війна, що має одним із своїх першочергових завдань ураження національної свідомості українців шляхом формування викривленої оцінки реальних подій починаючи ще з 2014 року. Населення територій, які опинилися під окупацією рф, піддається потужному інформаційному впливу з метою формування негативного ставлення наших громадян до української влади та Збройних Сил України. Особливому тиску на окупованих територіях піддаються представники освітньої сфери, що цілком закономірно, адже професія вчителя відіграє, мабуть, одну з визначальніших ролей у становленні особистості. Недаремно давньогрецький філософ Сократ казав, що «всі професії у світі від людей, і тільки три – навчати, лікувати і судити – від бога». Саме педагогам відводиться важлива роль у культивуванні національної свідомості, а у вітчизняних державних стандартах освіти наголошується на важливості формуванні в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурної спадщини тощо

[1]. Розуміння цієї важливої місії освітян у збереженні української державності зумовило визнання складовою доктрини геноциду щодо України «перевиховання населення шляхом впровадження цензури, репресій та подавлення проукраїнських державницьких позицій в освіті та культурі, вилучення навчальних матеріалів і заборона усіх навчальних програм, які мають український зміст тощо» [2]. Саме тому, з одного боку, освітяни першими зазнали тиску від окупантів, а з другого, саме на них окупаційна влада покладає великі сподівання у реалізації геноцидних планів.

За таких умов значної актуальності набуває питання щодо того, яку кримінально-правову оцінку має отримати діяльність працівників освіти на окупованих територіях, де відбувається перехід на стандарти освіти держави-агресора? Це питання отримало широкий громадський резонанс – від виправдовування виконання освітянами своїх професійних обов'язків до різкого засудження такої співпраці з окупаційною владою і визнання її колабораціонізмом.

Відразу зазначимо, що проблема колабораційної діяльності на сьогодні є однією з найбільш актуальних та складних, адже вона лежить у площині пошуку балансу між приватними та публічними інтересами, а також забезпечення в кримінальному праві принципу справедливості та пропорційності. На жаль, слід констатувати, що чинна редакція ч. 3 ст. 111¹ КК не дає однозначної відповіді на запитання: «Хто є суб'єктом колабораційної діяльності у такій формі діяння, як впровадження стандартів освіти країни-агресора?», адже формально буквально тлумачення її приписів дійсно може підштовхнути до висновку, що сам факт викладення педагогічними працівниками навчальних дисциплін за програмами, що відповідають стандартам держави-агресора, незалежно від того, чи є така діяльність добровільною, вже є проявом кримінально караного колабораціонізму [3; 4]. Ускладнюється ситуація й тим, що саме по собі викладення предметів російською мовою по суті вже є одним із стандартів держави-агресора, незалежно від змістовного наповнення навчальної дисципліни, а отже, кожен викладач на окупованій території, який продовжує здійснювати свою професійну діяльність, фактично потрапляє під дію норми, передбаченої ч. 3 ст. 111¹ КК. Отже, виникла ситуація, коли очевидна вада чинного законодавства про кримінальну відповідальність до моменту її усунення правотворцем має вирішуватися на правозастосовному рівні шляхом обрання оптимального способу тлумачення вживаних у законодавчих приписах термінів, у даному разі терміна «впровадження». На наш погляд, це один із тих небагатьох випадків, коли закон про кримінальну відповідальність має підлягати обмежувальному тлумаченню, а термін «впровадження» має розумітися не як процес, що включає всі стадії переходу на стандарти освіти країни-агресора (від планування й розробки стандарту до його реалізації та складання освітніх програм та навчальних планів), а як організаційно-розпорядче рішення службової особи закладу освіти про перехід на нього. Протилежне, за справедливим твердженням Є. О.

Письменського, може мати своїм наслідком соціальну стигматизацію з подальшою невинуватеною дискримінацією певної категорії осіб за ознакою перебування та проживання на окупованій території [5, с. 79] та ознакою професійної діяльності (у нашому випадку – викладачів), що призводить до автоматичного визнання їх колаборантами, що є неприпустимим. До того ж, не слід забувати й про те, що надання освітніх послуг є однією з необхідних умов забезпечення нормальної життєдіяльності цивільного населення, і насамперед на окупованих територіях, де до звільнення цих територій Україною дуже важливо не допустити суцільної неосвіченості майбутніх поколінь з їх подальшою дискримінацією.

Отже, розглядувана проблема лежить у площині правильного визначення суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 1111 КК, в частині, що стосується впровадження стандартів освіти держави-агресора. Не викликає сумнівів, що суб'єкт цього кримінального правопорушення – спеціальний. При цьому ним може бути лише та особа, що має громадянство України, проживає або перебуває на окупованій території на законних підставах та здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням освітніх послуг. Крім того, вбачається, що визначальною рисою суб'єкта кримінального правопорушення в аналізованій формі освітньої колабораційної діяльності також має бути характер функцій, які особа виконує відповідно до займаної посади. На наш погляд, це лише службові особи, що наділені організаційно-розпорядчими функціями. До них насамперед належать працівники незаконних органів влади в сфері освіти, а також службові особи закладів освіти, які виконують організаційно-розпорядчі функції (наприклад, завідувачі дошкільних навчальних закладів, директори та завучі шкіл, ректори та проректори виш та ін.), тобто ті, від кого безпосередньо залежить забезпечення навчання відповідно до вимог стандартів освіти країни-агресора. Щодо інших, так би мовити пересічних педагогічних працівників, то не виключаючи можливість їх активної ініціативної участі у процесі впровадження стандартів освіти, вони можуть нести кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність в розглядуваній формі лише як підбурювачі або пособники за правилами кваліфікації співучасті загального суб'єкта у кримінальних правопорушеннях зі спеціальним суб'єктом, звісно, за наявності всіх необхідних до того ознак співучасті.

Викладене дає підстави для однозначного висновку, що незважаючи на відсутність у чинній редакції ч. 3 ст. 1111 КК конкретизації суб'єкта кримінального правопорушення у формі впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти шляхом вказівки на службову особу, яка виконує організаційно-розпорядчі функції, саме запропонований підхід до тлумачення змісту цієї норми є таким, що найбільш відповідає засадам доктрини кримінального права, не дозволяє припустити невинуватену соціальну стигматизацію педагогічних працівників на окупованій території як колаборантів, а отже, й надмірність заходів кримінально-правової репресії.

При цьому безпосереднє викладання вчителями (викладачами) предметів на основі вже впроваджених стандартів країни-агресора на окупованих територіях не має визнаватися таким, що утворює об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 111¹ КК України, у формі впровадження стандартів освіти держави-агресора. Це однак не виключає потреби в забезпеченні на правозастосовному рівні того, щоб кожен випадок піддавався індивідуальній оцінці на предмет відсутності в діяннях осіб, що надають освітні послуги, під час викладання ними навчальних предметів ознак іншої закріпленої в ч. 3 аналізованої статті форми освітнього колабораціонізму – пропаганди з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України. На законодавчому ж рівні необхідно якомога скоріше внести зміни, передбачивши щодо впровадження стандартів освіти країни-агресора вказівку на вчинення цього діяння службовою особою навчального закладу, яка виконує організаційно-розпорядчі функції.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.
2. Освітняни на тимчасово окупованих територіях потребують підтримки держави. URL: <https://eo.gov.ua/osvitiyani-na-tymchasovo-okupovanykh-terytoriiakh-potrebiut-pidtrymky-derzhavy/2022/04/06/>.
3. Хавронюк М. Колаборанти з точки зору Кримінального кодексу / Ракурс (20 квітня 2022 р.). URL: <https://racurs.ua/ua/b222-kolaboranti-z-tochki-zoru-kriminalnogo-kodeksu.html>.
4. Колаборанти в освіті: хто це й що загрожує за співпрацю з ворогом / НУШ (5 жовтня 2022 р.). URL: <https://nus.org.ua/articles/kolaboranty-v-osviti-hto-tse-j-shho-zagrozhuje-za-spivpratsyu-z-vorogom/>.
5. Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис. Северодонецьк, 2020. 121 с.

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРИЧИНИ ТА НОВІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Павленко Тетяна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права та процесу Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Відкрита збройна агресія Російської Федерації (далі – РФ) 24 лютого 2022 року проти України, на превеликий жаль, не зупиняє вчинення кримінальних правопорушень, які були розповсюджені в нашій державі до цих трагічних подій. Домашнє насильство й досі залишається одним з тих негативних явищ, які під час війни, скоріше, посилюються аніж навпаки. Разом з тим, з початком повномасштабного вторгнення характер цього явища зазнав деякого корегування.

Слід зазначити, що 20 червня 2022 року, лише після початку збройної агресії РФ проти України, Верховна Рада України ратифікувала Стамбульську конвенцію [1], яка є золотим стандартом прав жінок, що є частиною прав людини та європейських цінностей, 21 червня цього ж року Закон про ратифікацію підписав Президент, і 1 листопада 2022 року ця конвенція набрала чинності для України. Положення Конвенції передбачають, що права та інтереси потерпілих від насильства мають бути в центрі уваги незалежно від перебігу обставин в державі, що зобов'язує відповідні органи, установи до координованої співпраці між собою та з громадськими організаціями.

До початку війни РФ проти України від домашнього насильства в нашій державі страждало орієнтовно 1,8 мільйона жінок. Ця цифра зростає щороку. Так, у 2021 році зафіксовано на 56% більше звернень з приводу домашнього насильства в порівнянні з 2020 роком.

Разом з тим, згідно аналізу даних вчинення домашнього насильства у перші місяці повномасштабного вторгнення РФ в Україну, зафіксованих випадків домашнього насильства стало менше порівняно з попередніми роками. Зокрема, у першому півріччі 2022 року у порівнянні з першим півріччям 2021 року зафіксовано на 27,5% менше звернень до Національної поліції України з приводу домашнього насильства. У період з 01.01.2022 року по 30.06.2022 року Офіс Генерального прокурора зафіксував на 56% менше кримінальних проваджень в контексті домашнього насильства у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року [2]. Перше, що спадає на думку, коли дивитися на таку статистику, що начебто ситуація з проявами домашнього насильства з 24 лютого 2022 року покращилася. Насправді ж, як зазначають експертки Аналітичного центру ЮрФем, такі статистичні дані навпаки дозволяють припустити, що люди не звертаються по юридичну допомогу

через бар'єри, зумовлені війною. Тож, спробуємо виокремити характерні ознаки, причини та нові виклики, з якими стикаються жертви домашнього насильства під час війни.

По-перше, потерпіла особа може сама нівелювати проблему домашнього насильства. Адже, «не на часі», в країні війна, у держави і так багато серйозніших проблем, аніж протидія домашньому насильству. А відтак, жертва не звертається по допомогу.

По-друге, постраждала особа може проявляти певну пасивність, оскільки не вірить в дієвість заходів, які мають застосувати уповноважені органи та особи. І цьому, нажаль, є певне підґрунтя. Так, незважаючи на те, що відсоток справ, в яких суди задовольняли заяву про видачу обмежувального припису, є вищим у порівнянні з тими, в яких суди відмовляли у його видачі (у 43,75% справ суди задовольняли заяву повністю, у 38,75% – задовольняли частково, а в 17,5% – відмовляли повністю), спостерігається тенденція, що суди приймали рішення про видачу обмежувального припису саме у тих справах, де були докази притягнення особи до відповідальності за домашнє насильство раніше. Натомість у тих справах, де такі докази відсутні, суди зазвичай відмовляли через мотивування, що сам факт звернення в правоохоронні органи не може свідчити про вчинення домашнього насильства [2]. **Але рішення про видачу обмежувального припису виноситься на підставі оцінки ризиків, тобто оцінювання ймовірності повторного вчинення насильства.** Те, що кривдника поки не притягали до відповідальності за домашнє насильство, не може бути підставою для відмови у винесенні припису за умови наявності інших доказів (звернення в правоохоронні органи, наявність свідків, складені протоколи про вчинення правопорушення).

По-третє, потерпіла особа може бути обтяжена вирішенням інших нагальних потреб, що зумовлені війною: безпека, житло, нове місце перебування, нове оточення. А відтак, не звертається до правоохоронних органів за фактом вчинення домашнього насильства.

По-четверте, жертва вперше саме під час війни стикається з проблемою домашнього насильства. Це може бути пов'язано, наприклад з тим, що особа-кривдник пішла до лав ТРО, отримала зброю, а разом з тим і певне відчуття влади, і вчиняє домашнє насильство відносно членів своєї родини, або такі діяння може вчиняти особа, яка повернулася з лінії бойових дій. Потерпіла особа в такому випадку може не звертатися до правоохоронних органів, перше, через власну віру у те, що це одиничний випадок і таке більше не повториться, друге, через жалість до кривдника та виправдовування поведінки кривдника посттравматичним синдромом чи агресією, пов'язаною з війною, третє, через страх того, що їй просто не повірять, що захисник України вчиняє домашнє насильство.

По-п'яте, домашнє насильство на тимчасово окупованих територіях або у сірій зоні / території ведення активних бойових дій. Тут жертва стикається ще й з проблемою відсутності доступу до тих базових послуг, які надають на

підконтрольній Україні території. У сірій зоні, або в зоні ведення бойових дій, яку контролюють наші військові, українські правоохоронні органи працюють, проте не так оперативно, як у більш безпечних регіонах [3]. Якщо людина постраждала від домашнього насильства в сірій зоні або на території ведення активних бойових дій, вона може звернутися до Національної поліції України через електронний канал комунікації pg.npu@police.gov.ua. У випадку, коли постраждала від домашнього насильства особа перебуває на тимчасово окупованій території, вона може звернутися по допомогу через електронні канали комунікації: pg.npu@police.gov.ua (Національна поліція України), conflict2022.ua@gmail.com (Офіс Генеральної прокуратури України), callcenter@ssu.gov.ua (Служба безпеки України). Проте, це можливе лише за умов наявності стабільного Інтернет з'єднання. Крім того, ми маємо бути свідомі того, що реакція на таке звернення уповноважених органів на тимчасово окупованих територіях є, м'яко кажучи, обмеженою.

По-шосте, з початком війни можемо спостерігати нові ситуації проявів домашнього насильства. Так, наприклад, наразі маємо ситуації, коли літні люди, які прихистили родичів, що постраждали від війни, потерпають від економічного, психічного, фізичного насильства з боку таких родичів. Знову ж таки, потерпілі можуть не звертатися за допомогою через той факт, що кривдники є постраждалими від війни та внутрішньо переміщеними особами. Ще один приклад, українці, які виїхали за кордон після 24 лютого 2022 року та проживають у місцевих мешканців, потерпають від домашнього насильства з боку осіб, що їх прихистили. Проблема полягає в тому, що за таких умов громадяни України не знають ані місцевого законодавства, ані порядку звернення по допомогу. Разом з тим, варто пам'ятати, що домашнє насильство як законодавче поняття може відрізнятися в різних країнах, але в будь-якій європейській державі в принципі насильницькі дії не є дозволеними, тобто їх заборонено застосовувати проти будь-якої людини, і не має значення, чи це громадянин цієї країни, чи це особа без громадянства, чи це іноземець. Крім того, у більшості європейських країн існує універсальний номер служби екстреної допомоги **112**, де є оператори, які володіють українською та/або російською мовами. За цим номером можна подзвонити й пояснити проблему, після чого на виклик приїде поліція і прийме заяву [3]. Крім того, жінки, які виїхали за кордон після початку війни, задля забезпечення себе та дітей, наразі стикаються зі сталкінгом¹ з боку своїх партнерів. Це може проявлятися, наприклад, у жорстких вимогах повернутися в Україну під тиском спричинення шкоди близьким, що перебувають в Україні. В нашій державі сталкінг присутній, але, на жаль, він

¹ Сталкінг - є проявом насильства, а саме психологічного, що полягає у нав'язливому переслідуванні потерпілої в реальному житті та онлайн, кривдник нав'язливо вимагає її уваги [4].

не врегульований у законодавчій сфері. Як зазначалося, Україна ратифікувала Стамбульську конвенцію, але національне законодавство на даному етапі поки що ще не відповідає всім її нормам, зокрема, і що стосується stalkingу.

По-сьоме, у період війни спостерігаються певні особливості, що пов'язані з розглядом судами справ про домашнє насильство. Наприклад, в перші місяці повномасштабного вторгнення суди розглянули набагато менше справ, пов'язаних з домашнім насильством, у порівнянні із періодом часу, коли вже пройшло декілька місяців війни. Так, у березні 2022 року у проаналізованих областях України (Полтавська, Черкаська, Сумська, Одеська, Запорізька, Чернігівська, Львівська, Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Волинська) винесено 572 постанови про притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, а вже в червні – 1584, що на 73% більше [2]. Це свідчить про те, що в перші місяці війни люди менше зверталися за судовим захистом, а суди розглядали переважно справи, які потребували невідкладного розгляду.

Слід пам'ятати, що домашнє насильство в умовах війни не зникло, воно не стало менш розповсюдженим, пов'язані з ним проблеми, які мали місце у мирний час, залишилися, натомість додалися й нові, зумовлені війною.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Ратифіковано із заявами Законом [№ 2319-IX від 20.06.2022](#). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
2. Марта Змисла Домашнє насильство крізь призму війни. *Українська правда*. 29 листопада 2022 р. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/11/29/251536/>
3. Марія Санатарчук Домашнє насильство в умовах війни: як діяти? *Накитіло*. URL: <https://nakitelo.ua/domashnie-nasylstvo-v-umovakh-vijny-iak-diiaty/>
4. Stalking: про що це? *ЮрФем*. 6 серпня 2021 р. URL: <https://jurfem.com.ua/stalking-proo-scho-tse-article/>

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Плотнікова Аліна, к.ю.н., доцент; доцент кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права та процесу, адвокат

Формування практики притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчиняють злочини проти основ національної безпеки України, вимагає визначитися щодо питання, якими критеріями послуговуватись при відмежуванні колабораційної діяльності від інших кримінальних правопорушень.

Зокрема, йдеться про розмежування між собою правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 258-3, ст. 260 та ч. 7 ст. 111-1 КК України.

Особливої практичної значущості набувають вказані питання при кваліфікації дій осіб, що вступають до лав воєнізованого або збройного формування, що діє на тимчасово окупованих територіях України, підтримують ідеї, які пропагуються керівництвом цих самопроголошених утворень, усвідомлюють факт існування і напрямок діяльності так званих «ДНР» чи «ЛНР».

Як зазначають О. Квапа та В. Левчук, зустрічається щонайменше три варіанти кримінально-правової кваліфікації дій особи, яка була учасником певного злочинного об'єднання, структурної частини терористичних організацій «ДНР» чи «ЛНР»:

1) за сукупністю ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 260 КК (вирок Приморського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 07.10.2021 у справі № 266/5951/21, провадження № 1-кп/266/623/21). У вказаному випадку дії обвинуваченого, який брав участь у діяльності «4 танкової роти ОТБ «Дизель», в/ч 08810 1 АК МО» терористичної організації «ДНР», було додатково кваліфіковано ще й за ч. 2 ст. 110 КК;

2) за ст. 258-3 КК (вирок Приморського районного суду м. Одеси від 27.09.2021 у справі № 522/11502/21, провадження № 1-кп/522/2054/21). У вказаному випадку обвинувачений був співробітником «Міністерства державної безпеки ДНР»;

3) за ст. 260 КК (вирок Великоновосілівського районного суду Донецької області від 09.08.2021 у справі № 220/1208/21, провадження № 1-кп/220/150/21).

Таким чином, у судовій практиці, як і в кримінально-правовій теорії, відсутній єдиний підхід стосовно кваліфікації діяльності учасників структурних підрозділів терористичних організацій «ДНР» або «ЛНР» [1, с. 171].

Крім того, з часу встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, варіантів правової оцінки дій осіб, які діють в лавах незаконних збройних чи воєнізованих формувань, стало ще більше, а відповідно, більше питань постало щодо відмежування даних кримінальних правопорушень між собою.

Як зазначають у своїй роботі Берднік І.В. та Головка М.Б., під час розмежування складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК, від складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 260 КК, слід враховувати особливості конкуренції загальної та спеціальної норм як

співвідношення кримінально-правових норм, які перебувають у підпорядкуванні за обсягом. У разі участі в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території держави-агресора, настає відповідальність за ч. 7 ст. 111-1 КК (спеціальна норма), а в разі участі в інших формуваннях (не на тимчасово окупованих територіях) – застосовується ч. 2 ст. 260 КК (загальна норма) [2, с.160].

Таке вирішення зазначеного питання, а саме надання пріоритету спеціальній нормі, не вичерпує проблем, які постають на практиці.

Бо в такому випадку виходить, що в різних розділах КК України опинилися кримінальні правопорушення, які відрізняються лише тим, чи вчиняються вони на тимчасово окупованій території.

Іншими словами, виходить, що у випадку, коли дії вчиняються на тимчасово окупованій території – об'єктом є національна безпека, у той час, коли ті самі дії вчинено на території, яка не визнана тимчасово окупованою, – відповідно, шкода заподіюється безпеці громадській.

Причому, і це дуже важливо, за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 260 КК України встановлена санкція у виді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років з конфіскацією майна або без такої. Натомість дії, передбачені ч. 7 ст. 111-1 КК України, караються позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

Виходить, що вчинення дій на території не окупованій – то нетяжкий злочин, у той час як ті ж дії на тимчасово окупованій території – є особливо тяжким злочином.

Вирішення цього питання спрямовує до вирішення наступних: визначення тієї чи іншої території окупованою, меж такої території та часу окупації.

Тривалий час це питання було відкритим. Проте, 6.11.2022 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» щодо деяких питань визначення правового статусу тимчасово окупованих територій України в умовах воєнного стану», який певною мірою вдосконалив механізм визначення тимчасово окупованих територій в умовах воєнного стану та створив передумови для визначення тимчасово окупованих територій України державою-агресором після 24 лютого 2022 року [3].

Цей закон не позбавляє всіх практичних проблем, бо лише за встановленням статусу окупованої території неможливо робити остаточний висновок щодо кваліфікації.

Думається, що такий стан речей є неприйнятним і потребує переосмислення з метою встановлення чітких орієнтирів для правової оцінки суспільно небезпечних діянь.

Список використаних джерел:

1. Кваша О., Левчук В. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 Кримінального Кодексу України): основні правові позиції Верховного Суду // Слово національної школи суддів України. - № 4 (37) 2021. – С. 163-179 // Електронний ресурс. Режим доступу: http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2021/4_37_2021/kvashalevchuk.pdf
2. Берднік І.В., Головка М.Б. Основні орієнтири відмежування колабораційної діяльності від суміжних складів кримінальних правопорушень // Нове українське право, Вип. 2, 2022. – С. 156-162. // Електронний ресурс. Режим доступу:
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» щодо деяких питань визначення правового статусу тимчасово окупованих територій України в умовах воєнного стану// Електронний ресурс. Режим доступу: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/247/225>

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Поляков Андрій, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Одним із актуальних питань регулювання академічної доброчесності у світі є запровадження кодексів академічної доброчесності в кожному окремому закладі вищої освіти, які містять основні засади, правила та норми етичної поведінки здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників. Запровадження контролю з боку академічної спільноти над якістю наукових публікацій, особливо що стосується цитувань і авторства, наблизить визнання українських вчених та освітян як таких, що забезпечують бездоганну чесність та прозорість, повагу і дотримання етики доброчесності у світовій професійній спільноті. Це суттєвий крок до вибудовування

відкритої комунікації і розвитку партнерських відносин з іноземними ЗВО та науковцями.

Якщо звернутися до світового досвіду, то питання єдиних освітніх стандартів вже напрацьовані в низці документів (Велика Хартія університетів (1988 р.), Бухарестська Декларація з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004 р.)). Як зазначає О.М. Слодобанюк, "ідея про нову роль університету в сучасному суспільстві як соціальної структури, здатної створювати модерні моделі управління та самоорганізації, ще більш актуалізує вагомість морального виміру впливу університетів, а також підтримується серед провідних університетів світу" [1, с.237]. Наприклад:

– "University of California Berkeley (США) спирається у реалізації місії «служіння задля кращого світу» на такі цінності: щирість, чесність, рівність, різноманітність, гідність, свободу, досконалість, активність і лідерство" [2];

– "Stanford University (США) керується у своїй діяльності місією «сприяти добробуту громади шляхом впливу від імені людства та цивілізації» та принципом, який визначено як «подих вітру свободи»" [3];

– "University of Cambridge (Сполучене Королівство) реалізує місію «розвиток суспільства через освіту, навчання та дослідження, які здійснюються на найвищому міжнародному рівні досконалості» через призму цінності свободи" [4].

В світі можна спостерігати три типи реакцій на проблему академічної недоброчесності. Це: "1) повне замовчування проблеми та декларування її відсутності; 2) теоретичні розмови про академічну доброчесність на фоні замовчування та відмови розбирати конкретні випадки, аж до оголошення викриттів академічної недоброчесності порушенням «академічної етики»; 3) відкрите та доброчесне ставлення до проблеми, моніторинг та розгляд виявлених випадків недоброчесності та розробка заходів для попередження академічної недоброчесності" [5, с.107].

У Стенфордському університеті академічним плагиатом називають "«використання без надання обґрунтованого та належного цитування або визнання автором чи джерелом оригінальної роботи іншої людини незалежно від того, чи є ця робота кодом, формулою, ідеєю, мовою, дослідженням, стратегією, текстом тощо». Йельський університет розглядає академічний плагиат як «використання чужої роботи, слів або ідей без посилань». Кембриджський університет називає академічним плагиатом «подання як власної праці незалежно від наявності наміру обманувати, роботи, яка частково чи цілком запозичена з чужої праці без належного посилання». Національний науковий фонд США називає академічним плагиатом «привласнення чужих ідей, методів, результатів або слів без оформлення належного цитування» [6].

В Україні, відповідно до статті 42 Закону України "Про освіту" закріплено таке визначення: "академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися

учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень" [7]. Якщо звернутися до практики деяких українських ЗВО, то Острозька академія в Кодексі академічної доброчесності схвалила незмінним визначення із закону, додавши таке формулювання "також адміністрування освітнім процесом". Волинський національний університет імені Лесі Українки та Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" у своїх Кодексах академічної доброчесності повністю запозичили визначення із закону.

Тим не менш всі кодекси об'єднує єдина мета – це використання досвіду провідних зарубіжних закладів вищої освіти і рекомендацій SAIUP ((Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project) – Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні, що реалізується Американськими радами за підтримки посольства США в Україні спільно з Міністерством освіти і науки України. ЗВО єдині у позиції, що порушення правил академічної доброчесності не лише паплюжить репутацію університету, а й зменшує цінність освітніх та наукових ступенів, що здобуваються в університеті при інтеграції у світовий освітній і науковий процес.

Дональд МакКейб і Гарі Павела стверджують, що "запровадження кодексів честі в закладах вищої освіти сприяє ствердженню категорії честі (доброчесності) як інтегрувальної для академічної спільноти закладу. Можливо, тому якнайкраще вони діють у порівняно невеликих навчальних закладах, де навчаються місцеві мешканці. Проте науковці зазначають, що для ґрунтовного засвоєння вимог і правил кодексів іноді може знадобитися досить багато часу" [8].

Таким чином, євроінтеграційні процеси в освітянському просторі України, а також входження ЗВО у світові наукометричні бази, такі як Web of Science, Scopus, Index Copernicus, Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Springer, Agris, GeoRef обумовлюють від університетів створення позитивного та довірливого іміджу, який повністю зорієнтований на компетентне, дбайливе і прозоре ставлення до авторських досліджень світового інтелектуального та наукового надбання. Адже академічна доброчесність є культурним і демократичним показником принципів усвідомлення учасниками освітнього процесу цінності дотримання високих стандартів у системі освіти на міжнародному рівні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Слодобанюк О.М. Стан дослідження проблеми забезпечення академічної доброчесності у вищій освіті України. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 05. Педагогічні науки: реалії та перспективи.

- Випуск 70. 2019. С. 236-240. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27916>
2. UC Berkeley. URL: <http://www.berkeley.edu>.
 3. Stanford University. URL: <http://www.stanford.edu>
 4. University of Cambridge. URL: <http://www.cam.ac.uk>
 5. Нагурна Я. В. Академічна доброчесність в Україні і світі / Академічна доброчесність: виклики сучасності : Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. Варшава, 2021. 174 с. URL: https://www.iiasc.org/wp-content/uploads/2021/05/iiasc_academic_integrity_04_2021-1.pdf
 6. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» 23.10.2018 № 1/9-650 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
 7. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
 8. McCabe D., Pavela G. Some good news about academic integrity. Change: The Magazine of Higher Learning. 2000. № 32 (5). Pp. 32-3.

ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Пономаренко О. М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені проф. О. І. Процевського ХНПУ ім. Г. С. Сковороди

У сімейному законодавстві України легально визначено дві форми організації сімейного життя, в основі яких лежить добровільність (добровільна згода; договір). Перша форма - це шлюб, друга - фактичне проживання однієї сімей без реєстрації шлюбу. Між цими двома формами організації сімейного життя є подібність і відмінність.

До спільних рис цих форм слід віднести добровільність і спрямованість (мету).

І шлюб, і фактичні шлюбні відносини є добровільними союзами, що означає, що в їхній основі лежить взаємна згода суб'єктів, яка за своєю правовою природою є не чим іншим, як договором. Саме це дає підставу

віднести обидві ці форми до договірних сімейних союзів. І хоча Верховний Суд України у своїй практиці прямо вказує на те, що шлюб - це не договір, але робить це з однією єдиною метою - позначити неможливість застосування до шлюбу положень цивільного законодавства про недійсні правочини. Однак, це жодною мірою не скасовує договірної природи і шлюбу, і фактичних шлюбних відносин, оскільки вони є не що інше як домовленість осіб, яка спрямована на настання певних правових наслідків.

І шлюб, і фактичні шлюбні відносини мають одну спрямованість (мету) - це створення сім'ї. Тобто договір, який лежить в основі цих союзів, спрямований на спільне проживання, пов'язаність спільним побутом, взаємними правами та обов'язками. Спільність усіх сфер життя, яка ґрунтується на спільному проживанні, є сутністю сім'ї та обумовлює особливості правового регулювання майнових відносин і подружжя, і фактичного подружжя. Саме вона і визначила спільні підходи законодавчого регулювання майнових відносин і в шлюбі, і у фактичних шлюбних відносинах, а саме, нормативне закріплення презумпції спільної сумісної власності (власності подружжя без визначення часток) на майно, нажите під час існування сім'ї.

Однак, між цими двома формами договірних сімейних союзів існує також і значна відмінність, яка має конститутивне значення. Відповідно до ст. 21 СК шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органах державної реєстрації актів цивільного стану. Натомість фактичні шлюбні відносини існують де факто, без юридичного оформлення. Саме факт державної реєстрації робить сімейний союз шлюбом. Проживання однією сім'єю чоловіка і жінки без державної реєстрації шлюбом не є і не тягне за собою, відповідно до ст. 21 СК прав та обов'язків подружжя.

Не викликає жодних сумнівів, що державна реєстрація шлюбу є втручання держави у сферу приватного життя людини. Сферу настільки чутливу та інтимну, в яку держава апріорі не повинна втручатися. Саме цей аргумент наводять скептики державної реєстрації сімейних союзів.

Тим не менш, шлюб з моменту утворення держави, завжди вимагав санкціонування з боку суспільства в особі держави або церкви. І це пояснювалося тим, що шлюб має важливе значення не тільки для індивіда, цей інститут виконує також і серйозні соціальні функції - народження і виховання дітей, що має серйозне значення для суспільства і держави як координатора суспільного інтересу.

У сучасній цивілістичній практиці питання державної реєстрації шлюбу приділяється мало уваги, що не знижує актуальності цієї проблеми. Звертає на себе увагу той факт, що велике число скептиків шлюбу спостерігається саме серед представників традиційних шлюбних відносин, тобто серед тих осіб, за якими право на укладення шлюбу визнавалося завжди, всіма правовими системами. До таких осіб належать гетеросексуальні пари. І навпаки, представники одностатевих союзів активно і наполегливо відстоювали і продовжують відстоювати саме своє право на шлюб, не

задовольняючись правом на укладення схожих на шлюб союзів (партнерств тощо). Тобто для тих осіб, які тривалий час були позбавлені права на укладення шлюбу, шлюб становить особливу цінність. І з урахуванням того, що шлюб від інших сімейних союзів відрізняє саме державна реєстрація, можна дійти висновку, що саме державна реєстрація має важливе значення не тільки для держави, а й для індивідумів.

Що ж являє собою сутність державної реєстрації шлюбу та яке її юридичне значення в сучасному суспільстві?

У законодавстві України нормативно зазначені мета та значення державної реєстрації шлюбу. Відповідно до ст. 9 Закону України "Про державну реєстрацію актів цивільного стану" державна реєстрація актів цивільного стану проводиться з метою забезпечення реалізації прав фізичної особи та офіційного визнання та підтвердження державою, зокрема, факту шлюбу. А згідно зі ст. 27 СК державну реєстрацію шлюбу встановлено для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства.

Такі формулювання законів мало що дають для розуміння сутності державної реєстрації шлюбу та її значення. Однак, комплексний аналіз сімейного законодавства дає змогу сформулювати відповіді на поставлені запитання.

По-перше, державна реєстрація шлюбу має доказове значення. Сам факт державної реєстрації є доказом існування шлюбу та дня його укладення. У фактичних шлюбних відносинах факт проживання однією сім'єю та дату початку такого проживання необхідно доводити в судовому порядку.

По-друге, з державною реєстрацією шлюбу пов'язані певні правові наслідки:

- з дня державної реєстрації шлюбу виникають подружні правовідносини, змістом яких є особисті немайнові права, речові права, зобов'язальні права. При цьому відповідно до ст. 21 СК проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя;

- з дня державної реєстрації шлюбу особи набувають правового статусу подружжя, з наслідками в різних сферах, які передбачені законом для осіб з таким правовим статусом. У житловому праві у подружжя виникає право на проживання у житловому приміщенні, що належить другому з подружжя. У спадковому праві подружжя є спадкоємцями першої черги, у них виникає право на складання заповіту подружжя. Також певні правові наслідки, пов'язані з подружнім правовим статусом, передбачені в медичному праві, праві соціального забезпечення, корпоративному праві, кримінальному та кримінально-процесуальному праві та інших сферах законодавства. Особам, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, сімейно-правовий статус необхідно доводити в судовому порядку;

- з дня державної реєстрації шлюбу приводяться в дію презумпції, закріплені в сімейному законодавстві. До таких презумпцій належать - презумпція спільної сумісної власності (майно, нажите подружжям за час шлюбу, вважається таким, що належить їм на праві спільної сумісної власності); презумпція згоди чоловіка/дружини на правочини, вчинені іншим із подружжя; презумпція рівності часток у разі поділу спільної власності; презумпція батьківства і материнства (дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від подружжя);

- з державною реєстрацією шлюбу пов'язане також право на зміну прізвища одним із подружжя на прізвище другого з подружжя або на приєднання свого прізвища до прізвища другого з подружжя (право на подвійне прізвище). Право на зміну прізвища в такій процедурі не мають відповідно особи, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу;

- з державною реєстрацією шлюбу пов'язане виникнення у нареченого і наречених;

- з державною реєстрацією шлюбу пов'язане виникнення у нареченого і нареченої права на проходження медичного обстеження;

- державна реєстрація шлюбу породжує у подружжя право на укладення сімейних договорів (шлюбного договору, аліментного договору та інших). Особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах права на укладення таких договорів, згідно з чинним СК, не мають.

По-третє, у процедурі реєстрації шлюбу перевіряються наявність умов і відсутність перешкод до укладення шлюбу, що дає підстави для закріплення презумпції правозгідності шлюбу (ст. 37 СК).

Крім юридичної ролі, реєстрація має також значне моральне і психологічне значення для осіб, які його укладають. Сам процес прийняття рішення про укладення шлюбу, пропонування шлюбу та надання згоди на шлюб, подання заяви, підготовка до весілля, які передують державній реєстрації, урочиста церемонія реєстрації шлюбу свідчить про зрілість ухваленого рішення та усвідомлення наслідків, пов'язаних із реєстрацією шлюбу. Усі ці процедури, як правило, відсутні у випадках, коли особи починають жити однією сім'єю без реєстрації шлюбу.

Саме тому, шлюб саме як зареєстрований сімейний союз чоловіка і жінки, навряд чи коли-небудь застаріє і буде замінений іншими формами сімейних союзів. Можуть бути змінені правила державної реєстрації, наприклад, держава може делегувати державну реєстрацію, наприклад, нотаріусам. Можуть бути змінені суб'єкти, за якими держава визнає право на шлюб. У європейських правових системах такі зміни вже відбулися, і право на шлюб було визнано за всіма людьми, не залежно від їхньої сексуальної орієнтації. В Україні такі зміни ще мають відбутися. Можуть бути змінені вимоги до шлюбу (умови та перешкоди). Однак, факт державної реєстрації, який перетворює сімейний союз на шлюб, навряд чи буде скасовано в найближчому майбутньому.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗА ПОШКОДЖЕНЕ ТА ЗРУЙНОВАНЕ МАЙНО ВНИСЛІДОК ДІЙ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РФ, ЯК ПРАВОВИЙ ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ УКРАЇНИ

Репіна Юлія Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В.В. Стапписа НАПрН України

Повномасштабне вторгнення рф в Україну супроводжується авіаударами, артилерійськими та мінометними обстрілами по цивільних об'єктах та житлових будинках, що є грубим порушенням законів та звичаїв війни. За даними обласних військових адміністрацій, з 24 лютого по 18 жовтня 2022 р. на доступних для підрахунку територіях зафіксовано майже 160 тис. пошкоджених або зруйнованих об'єктів. З них 60 % – із ступенем руйнування понад 50 %. Серед пошкоджених об'єктів нерухомості переважають житлові приміщення – понад 142 тис., з них понад 54 тис. – із ступенем руйнування до 50 %, 88 тис. – 50-100 % [1].

В таких надзвичайних умовах виникає необхідність пошуку ефективного шляху відшкодування майнової шкоди власникам пошкодженого та зруйнованого майна, постраждалим від військової агресії рф, як ефективного способу захисту їх особистих майнових прав та інтересів. Адаже відшкодування шкоди – цивільно-правова компенсація майнових збитків, заподіяних правопорушенням. Під шкодою розуміють витрати, втрати або пошкодження майна, неодержані доходи, які кредитор міг би отримати, якби правопорушення не сталося. Відшкодуванню підлягає як майнова, так і немайнова шкода [2, с. 440]. Відповідно до ст. 1192 ЦК України, якщо інше не встановлено законом, з урахуванням обставин справи суд за вибором потерпілого може зобов'язати особу, яка завдала шкоди майну, відшкодувати її в натурі (передати річ того ж роду і такої ж якості, полагодити пошкоджену річ тощо) або відшкодувати завдані збитки у повному обсязі. При цьому розмір збитків, що підлягають відшкодуванню потерпілому, визначається відповідно до реальної вартості втраченого майна на момент розгляду справи або виконання робіт, необхідних для відновлення пошкодженої речі.

Міжнародно-правові стандарти, зокрема, «Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист та відшкодування шкоди жертвам грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права», прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 16.12.2005 р. № 60/147 [3], визначають, що жертви мають право на, серед іншого, адекватне, реальне та

пшвидке відшкодування завданих збитків, яке покликане сприяти досягненню справедливості шляхом відновлення постраждалого в його правах, знехтуваних внаслідок грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини або серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Відшкодування має бути пропорційним ступеня тяжкості порушень та завданих збитків. Держави повинні прагнути до створення національних механізмів для відшкодування збитків та надання іншої допомоги жертвам на випадок, якщо сторони, що несуть відповідальність за завдану шкоду, не мають можливості чи не бажають виконувати свої зобов'язання. Статус потерпілого набувається незалежно від того, чи був правопорушник ідентифікований, спійманий, обвинувачений чи засуджений. Відповідно до національного законодавства та міжнародного права, а також з урахуванням конкретних обставин, жертвам слід надавати у встановленому порядку і пропорційно серйозності порушення та обставинам кожного випадку повне та ефективне відшкодування шкоди у формах: реституції, компенсації, реабілітації, сатисфакції та гарантії неповторення того, що сталося.

Статтею 2 Закону України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» рф визнається державою-терористом, однією з цілей політичного режиму якої є геноцид Українського народу, фізичне знищення, масові вбивства громадян України, вчинення міжнародних злочинів проти цивільного населення, використання заборонених методів війни, руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, штучне створення гуманітарної катастрофи в Україні або окремих її регіонах [4]. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» встановлюється, що відшкодування шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до закону і з наступним стягненням суми цього відшкодування з осіб, якими заподіяно шкоду, в порядку, встановленому законом. Відшкодування шкоди, заподіяної організації, підприємству або установі терористичним актом, провадиться в порядку, визначеному законом [5].

Слід зауважити, що Проект Закону «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» № 7198 від 24.03.2022 р. [6], який розроблено з метою визначення правових та організаційних засад надання державою компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації з дня набрання чинності Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», Верховною Радою України прийнято у першому читанні 01.04.2022 р.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» № 380 від 26.03.2022 р. (зі змінами) запроваджено збір та облік інформації про пошкоджене та знищене внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією рф, нерухоме майно громадян України з метою подальшого застосування механізмів для поновлення порушених майнових прав осіб та затверджено «Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації», який визначає умови, механізм та процедуру подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією рф. Дія цього Порядку поширюється на фізичних та юридичних осіб, об'єкти нерухомого майна яких знищено або пошкоджено внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією рф з 19 лютого 2014 р., що є датою початку тимчасової окупації рф окремих територій України. Також Постановою встановлено, що після набрання чинності Законом України про врегулювання відносин щодо компенсації за пошкодження та знищення об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією рф, до заяв про надання компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна прирівнюються подані фізичними особами відповідно до цієї постанови інформаційні повідомлення про пошкодження або знищення. Для забезпечення збору, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно створюється Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією рф (далі – Реєстр). Інформація, внесена до Реєстру є відкритою і загальнодоступною (крім персональних даних). Будь-яких строків, протягом якого інформація про пошкодження або знищення нерухомого майна має бути внесена до Реєстру, наразі не встановлено [7].

Підсумовуючи викладене, звертаємо увагу на те, що в Україні врегулювання відносин щодо відшкодування (компенсації) шкоди, пов'язаної з агресією рф наразі не здійснюється Законом України. Втім, порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок військової агресії рф затверджено постановою Кабінету Міністрів України. Варто зазначити, що створений Реєстр на даному етапі є лише інструментом для збору та систематизації інформації щодо пошкодженого та знищеного майна. Проте, в подальшому інформація з Реєстру потенційно може використовуватись для цілей розрахунку та виплати компенсації за пошкодження та знищення

об'єктів нерухомого майна, після того як буде запроваджений відповідний правовий механізм, якого, ще раз повторимо, наразі, не існує.

Список використаних джерел та літератури:

1. Колесніченко О. 2,4 мільйона українців втратили домівки за час війни. Що з обіцяним житлом від держави? *Економічна правда*. 7 листоп. 2022 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/11/7/693516>
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 1 : А-Г / редкол. Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2011. 656 с.
3. A/RES/60/147. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law : resolution / adopted by the General Assembly [New York] : UN, 21 Mar. 2006. 9 р. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/563157?ln=ru>
4. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 22.05.2022 р. № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-IX#Text>
5. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
6. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації : Проект Закону України від 24.03.2022 р. № 7198. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=7198&conv=9>
7. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 р. № 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-n#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ДОГОВОРУ КОНТРАКТАЦІЇ

Топоркова Марина Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін та міжнародного права
Державного біотехнологічного
університету

Сільське господарство є однією з найважливіших областей світової економіки, в цілому, та економіки України, зокрема. Нормальне функціонування даного сектора обумовлено декількома факторами, до яких відносять і належне правове регулювання суспільних відносин, що виникають між різними суб'єктами, у тому числі між виробником сільськогосподарської продукції та заготівельником, а також загальний розвиток інформаційних технологій, що викликали структурні зрушення у світовій економіці та породили нові види суспільних відносин у товарно-грошовому обороті.

Договір контрактації є різновидом договору поставки, який, у свою чергу, є видом договору купівлі-продажу і полягає у реалізації та продажу сільськогосподарської продукції. Цей договір регулюється нормами статті 713 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [4].

Варто зазначити, що предметом договору поставки повинні бути товари, які тільки виробляються або закуповуються постачальником. Неврегульовані цивільним законодавством умови договору контрактації також можуть регулюватися правилами про договір поставки.

Ключова особливість договору контрактації – у його предметі. Так, ЦК України показує, що предметом договору є вирощена (вироблена) сільськогосподарська продукція. Сільськогосподарська продукція включає зернові, овочеві, фруктові культури рослин і т. д., а також – живу худобу, птицю, молочні продукти, вовну і т. д. При цьому продукція повинна відповідати асортименту, якості та кількості, що заздалегідь обумовлюються сторонами. Це – істотна умова під час укладання договору контрактації.

Слід зазначити, що предметом контрактації може виступати тільки та сільськогосподарська продукція, яка буде вирощена або вироблена в майбутньому в умовах сільського господарства, тобто після укладення договору контрактації. З позиції законодавця предметом договору контрактації сільськогосподарської продукції є сама сільськогосподарська продукція. Проте з такою позицією законодавця не можна погодитись з урахуванням доктринальних висновків про об'єкт та предмет договору.

Необхідно звернути увагу, що визначення поняття «сільськогосподарська продукція» у ЦК України і ГК України відсутнє, але воно міститься у інших нормативно-правових актах (ст. 14 Податкового

кодексу України, ст. 1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів», ст. 1 Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» та ін.).

Відсутність єдиного уніфікованого визначення поняття «сільськогосподарської продукції» породжує серед науковців протилежні погляди на ту частину визначення, де вказується про можливість її обробки чи переробки.

На думку Єрмоленко В. М., Єфімова О. М., Чабаненка М. сільськогосподарська продукція може передаватися за договором контрактації у сирому, обробленому та переробленому вигляді [1, 2, 5]

Згідно ч. 1 ст. 332 ЦК переробка – це використання однієї речі (матеріалу), в результаті чого створюється нова річ. Можна зробити висновок, що перероблена сільськогосподарська продукція також може бути об'єктом договору контрактації з урахуванням таких складових: по-перше, переробку має бути здійснено на власних або орендованих потужностях виробника (сторони договору); по-друге, переробка має бути мінімальною, обмеженою та без додавання іншої не сільськогосподарської продукції.

Приходимо до висновку, що ЦК України необхідно вказати на ключові особливості сільськогосподарської продукції та доповнити статтю 713 ЦК України окремим пунктом наступного змісту: «Сільськогосподарська продукція для цілей договору контрактації має бути вирощена, виготовлена, вироблена, перероблена або оброблена виробником такої продукції у процесі виконання договору. Переробка та обробка продукції має бути здійснена виробником власними або орендованими засобами переробки чи обробки без додавання іншої не сільськогосподарської продукції».

Отже, на законодавчому рівні необхідно уточнити, що предметом договору контрактації є відносини щодо реалізації сільськогосподарської продукції та відповідні дії сторін; при цьому об'єктом такого договору є вироблена (вирощена) у майбутньому стороною договору (виробником) сільськогосподарська продукція, як у сирому вигляді, так і така, що пройшла первинну обробку.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко В.М. Сільськогосподарська продукція як аграрно-правова категорія / В.М. Єрмоленко // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 6. – С. 58–62.
2. Єфімов О. М. Договір контрактації сільськогосподарської продукції / О. М. Єфімов // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015. – № 2(2). – С. 53–56.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011, № 13–14, № 15–16, № 17, ст.112.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

5. Чабаненко М. Сільськогосподарська продукція як категорія аграрного права України / М. Чабаненко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2014. – Вип. 197. – Ч. 2. – С. 23–29.

ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Шерстюк Світлана, кандидат економічних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, трудового та аграрного права Державного біотехнологічного університету

З введенням воєнного стану в Україні у зв'язку зі збройною агресією РФ питання регулювання оренди землі в Україні суттєво змінилися. Найвідчутніших змін у цій сфері зазнало законодавче регулювання користування землями сільськогосподарського призначення. І це, на нашу думку, є цілком очевидним й очікуваним з огляду на необхідність забезпечити продовольчу безпеку в умовах війни, оскільки частина таких земель на сьогодні окупована, на частині земель відбуваються бойові дії, частину земель аграрії не можуть використовувати внаслідок «забруднення» мінами та різного роду снарядами, боєприпасами та вибухонебезпечними предметами.

Статтею 78 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) визначено, що право власності на землю – це право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками [1]. Отже, за українським законодавством земля може перебувати у власності або в користуванні. Користування може бути постійним – для підприємств державної та комунальної власності, або на умовах оренди. Громадяни та юридичні особи набувають права власності й права користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених Земельним кодексом України.

Земельний кодекс встановив, що право власності та право постійного користування на земельну ділянку виникають після одержання її власником або користувачем документа, що посвідчує це право, та його державної реєстрації. Отже, право на оренду земельної ділянки виникає після укладання договору оренди і його державної реєстрації. Відповідно до статті 1 Закону України «Про оренду землі» оренда землі – це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною

орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності» [2]. Аналогічне положення містить ч. 1 ст. 93 ЗК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 792 ЦК України за договором найму (оренди) земельної ділянки наймодавець зобов'язується передати наймачеві земельну ділянку на встановлений договором строк у володіння та користування за плату[3].

Ідентичну за змістом дефініцію містить стаття 13 Закону України «Про оренду землі», яка визначає договір оренди землі як договір, за яким орендодавець зобов'язаний за плату передати орендареві земельну ділянку у володіння і користування на певний строк, а орендар зобов'язаний використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства [2].

Договір оренди земельної ділянки має письмову форму та підлягає державній реєстрації в порядку, передбаченому чинним законодавством. При цьому приступати до використання земельної ділянки до встановлення меж у натурі (на місцевості), одержання документа, що посвідчує право на неї, та його державної реєстрації забороняється.

Згідно ж ст. 2 цього Закону відносини, пов'язані з орендою землі, регулюються Земельним кодексом України, Цивільним кодексом України, цим Законом, законами України, іншими нормативно-правовими актами. [2].

У зв'язку з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» [4], який було ухвалено ще 24.03.2022 року, і Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» [5], який було ухвалено 12.05.2022 року було запроваджено «автоматичне» поновлення строку договорів оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту на один рік без волевиявлення сторін відповідних договорів і без унесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Варто зазначити, що сказане рівною мірою стосується земель державної та комунальної власності, а також невитребуваних, нерозподілених земельних ділянок і земельних ділянок, що залишилися в колективній власності та були передані в оренду органами місцевого самоврядування. Слід також звернути увагу на те, що «автоматичне» поновлення є можливим за умови, що строк користування земельними ділянками за відповідними договорами закінчився після введення воєнного стану. Водночас зазначені законодавчі зміни набули чинності 07.04.2022 року.

Отже, можемо спрогнозувати, що зазначене вище ймовірно призведе до судових спорів щодо питання «автоматичного» поновлення договорів оренди, які закінчилися в період із 24.02.2022 року по 07.04.2022 року. Оскільки, по-перше, за загальним правилом, закони та інші нормативно-

правові акти не мають зворотної дії в часі, а по-друге, далеко не всі орендодавці та орендарі за такими договорами оренди мали бажання й наміри продовжувати строк їхньої дії.

До того ж, відповідно до ЗК України у разі набуття права оренди земельної ділянки на конкурентних засадах підставою для укладення договору оренди є результати земельних торгів. Нині ж, передавання в оренду земельної ділянки здійснюють без проведення земельних торгів. З одного боку це значно додає мобільності процедурі передавання землі в оренду, а з іншого – звісно, підвищує корупційні ризики.

Сам же договір оренди земельної ділянки відтепер укладають в електронній формі та засвідчують кваліфікованими електронними підписами орендаря й орендодавця.

Право оренди земельної ділянки за такими договорами не підлягає державній реєстрації, натомість реєструють сам договір оренди землі (зміни до нього, договір про розірвання такого договору оренди). Реєстрацію здійснює районна військова адміністрація у Книзі реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану, як і в разі вже згаданої вище процедури зміни землекористувача.

До того ж, згідно законодавчих змін, які торкнулися земель сільськогосподарського призначення усіх форм власності (тобто і приватної землі), належить і можливість передавання прав землекористувача за договорами оренди, суборенди. Таке передавання є можливим на строк до одного року й тільки для використання земельної ділянки за цільовим призначенням. Згода власника земельної ділянки (або орендаря – у разі передавання прав за договором суборенди) не потрібна. Передавання відбувається на підставі письмового договору про передавання права землекористування між землекористувачем та особою, якій буде передано право користування земельною ділянкою, який укладають в електронній формі. Договір про передавання права землекористування, а також зміни до нього, договір про розірвання такого договору підлягають державній реєстрації, яку здійснює районна військова адміністрація у Книзі реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану.

Як бачимо з наведеного вище, процедура передавання права користування максимально проста та швидка, а всі процеси відбуваються дистанційно. Не складно зрозуміти, що, скориставшись такою простою процедурою зміни землекористувача, а також певними недоліками законодавчої техніки (як останніх земельних змін, так і законодавства у сфері електронної комерції), деякі несумлінні учасники ринку можуть тимчасово «збільшити» свої земельні володіння коштом інших, коли можуть з'являтися «нові землекористувачі» з документами на землю, які спробують привласнити не лише землі сільськогосподарського призначення, а й сільськогосподарську продукцію, вирощену на них.

Чинне законодавство визначає такі істотні умови договору оренди землі як: об'єкт оренди (кадастровий номер, місце розташування та розмір

земельної ділянки); дата укладення та строк дії договору оренди; орендна плата із зазначенням її розміру, індексації, способу та умов розрахунків, строків, порядку її внесення і перегляду та відповідальності за її несплату тощо. Однак під час дії воєнного стану, задля збільшення посівних площ допустимим є передання в оренду земельної ділянки без її належного формування, тобто без присвоєння їй кадастрового номера та внесення відомостей про таку земельну ділянку до Державного земельного кадастру. Умовне формування земельної ділянки здійснюють на підставі технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель.

Із цією ж метою надано можливість органам місцевого самоврядування передавати в оренду землі, що мають перейти до комунальної власності, ще до здійснення державної реєстрації права комунальної власності на них (тобто формально – до виникнення права комунальної власності на таку землю).

Варто також зауважити, що відповідно до вище зазначених внесених змін передання в оренду таких земель здійснюють на строк до одного року, а договір оренди не може бути поновлено, укладено на новий строк і припиняється по закінченні строку, на який його укладено. Якщо такий договір оренди землі закінчився до збирання врожаю, посіяного орендарем на земельній ділянці, орендар має право зібрати цей урожай із компенсацією ним орендодавцю збитків, спричинених тимчасовим зайняттям земельної ділянки, у розмірі орендної плати за період із дня закінчення строку дії договору оренди до дня закінчення збирання врожаю.

Отже, можна зробити висновок, що прийняті законодавчі зміни щодо оренди землі в умовах дії воєнного стану, справді спростують та суттєво пришвидшують надання земель сільськогосподарського призначення в оренду та є важливими, хоча й не позбавлені певних недоліків, які, сподіваємося, не вплинуть дуже негативно на земельно-орендні правовідносини в аграрному секторі України.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III (редакція від 19.11.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
2. Про оренду землі: Закон України від 06 жовтня 1998 № 161-XIV (редакція від 26.09.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV (редакція від 10.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах

воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2145-ІХ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 року № 2247-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>.

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЙНЯТТЯМ УПОВНОВАЖЕНИМ ОРГАНОМ РІШЕННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ ЗАСУДЖЕНОГО ДЛЯ ОБМІНУ ЯК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО

Шинкарьов Юрій, кандидат
юридичних наук, доцент, в.о. завідувача
кафедри цивільно-правових дисциплін,
трудового та аграрного права Державного
біотехнологічного університету

Чинний Кримінальний кодекс України передбачає декілька видів звільнення від покарання та його відбування. Так, ст. 84-1 КК України зазначає, що звільняється від відбування покарання засуджений, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого та яким надано письмову згоду на проведення такого обміну

Вказана норма є абсолютною новелою для чинного законодавства України. Її виникнення пов'язано із початком агресії московії проти України і необхідністю звільнення українських військовослужбовців, які потрапили в полон до окупантів.

Зважаючи на те, що вказана підстава звільнення від відбування покарання має ознаки новели, на сучасному правовому небосхилі вона є майже недослідженою і тільки останнім часом з'являються наукові розвідки у цьому напрямку. Але і вони, безумовно, не є комплексними і мають достатньо фрагментарний характер. А тому, проблематика правового регулювання звільнення від відбування покарання осіб переданих для обміну як військовополонених є актуальною та своєчасною для проведення наукового пошуку.

Вид звільнення, що розглядається, привертає увагу не тільки і не стільки своєю новизною, скільки особливостями законодавчої техніки її правового регулювання. За певними ознаками вказаний вид звільнення від відбування покарання є унікальним.

В даному контексті необхідно звернути увагу на декілька моментів.

По перше, для застосування цього виду звільнення особа повинна бути засудженою згідно чинного законодавства України (окремі дослідники вважають це передумовою чи умовою звільнення), оскільки стаття 84-1 чинного КК чітко визначає суб'єктний склад звільнених, зазначаючи, що це може бути тільки засуджений. Хоча, Кримінальний процесуальний кодекс, як видається, по іншому визначає процесуальний статус осіб (окреслює його більш широко), які можуть бути звільнені від відбування покарання за цією підставою.

По друге, умовою для застосування такого виду звільнення є прийняття уповноваженим органом рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого. Тобто, суд звільняючи від відбування покарання особу, в даному випадку по суті лише легітимізує рішення, прийняте уповноваженим органом, оскільки суд повинен звільнити особу від відбування покарання згідно з цим рішенням, яке має для суду імперативний характер. Таким чином – рішення такого уповноваженого органу, який безумовно знаходиться поза судовою системою, певним чином впливає на здійснення правосуддя, що є по-суті унікальним, оскільки більше ні в якому випадку подібний орган чи подібні органи такими повноваженнями не наділені. В Україні, на даний момент такий орган створено згідно Постанови Кабінету міністрів України від 11 березня 2022 р. № 257 «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими».

По третє, умовою для звільнення від відбування покарання в цьому випадку є наявність письмової згоди особи на обмін її як військовополоненого. І знов таки – ніякий інший вид звільнення від відбування покарання не вимагає саме письмової згоди особи, яка звільняється, на це. В даному випадку, введення такої унікальної практики до норм закону видається достатньо виправданим. Практика свідчить, що далеко не всі особи, захоплені Силами оборони України, бажають повернутися на територію країни-агресора, де до них можуть бути застосовані нелюдські види поводження та покарання за здачу в полон.

По четверте, умовою звільнення від відбування покарання за цією підставою повинно було б бути визнання особи, яка передається для обміну – військовополоненим. Але в даному випадку, ця умова не сформульована законодавцем однозначно. У ст. 84-1 чинного КК України мова йде про передачу засудженого для обміну «як військовополоненого». Аналізуючи це, можна прийти до висновку, що мова йде не виключно про військовополонених, а й про інших осіб, які не відносяться до цієї категорії та не є комбатантами. Це питання залишається відкритим, застосовуючи категорію «як військовополонених» законодавець фактично стверджує, що це може бути будь-яка особа, яку уповноважений орган вирішить прирівняти до військовополонених. Це питання, в подальшому вимагає, безумовно, більш глибокого наукового дослідження, оскільки не може залишатися відкритим.

Слід підсумувати, що винесені на обговорення широкої наукової спільноти України питання вимагають подальшої наукової розробки у продовжені дискусії започаткованої у представлених тезах.

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА І КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗНАННЯ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Яремчук Вікторія Олегівна, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, лабораторія «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю», асистент кафедри криміналістики НІОУ ім. Ярослава Мудрого

Запровадження в Україні військового стану принесло зміни у кримінальному процесі. Судові експерти наразі досліджують об'єкти, що є доказами або слідами російської агресії на території України. Так, з'явився перелік видів експертизи по визначенню розміру збитків, заподіяних державою-агресором.

Так, судові експерти Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» здійснюють наступні види експертиз з питань визначення шкоди та збитків внаслідок збройної агресії російської федерації: будівельно-технічні; економічні; дорожньо-технічні; товарознавчі; транспортно-товарознавчі; інженерно-екологічні; психологічні [1]. Відповідно на сайті даного центру прописаний юридичний механізм, згідно якого громадяни України можуть отримати відшкодування збитків.

Вчені пропонують криміналістичні знання використовувати у кримінальному процесі щодо військових злочинів, у таких формах: для планування розслідування воєнних злочинів, висунення версій, оцінки слідчої ситуації, залучення спеціалістів, організації діяльності слідчих груп; для проведення окремих слідчих (розшукових) дій, застосовуючи при цьому техніко-криміналістичні засоби виявлення, фіксації та вилучення слідів, доказів; для проведення фото-, відеофіксації та ін. [2, с.371].

Необхідно зазначити, що Офісом Генерального прокурора створено окремий підрозділ, що у взаємодії з міжнародними експертами здійснює

координацію розслідувань воєнних злочинів. Розроблено методологію для стандартизації та збільшення ефективності розслідування в регіонах [3].

Було внесено певні зміни до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема, щодо продовження строків тримання під вартою, запроваджено механізм співпраці компетентних органів України з Міжнародним кримінальним судом та ін. [4].

Таким чином, ми розуміємо що правоохоронна система України має перелаштовуватися для ефективного ведення своєї діяльності, і звичайно, для розслідування тисяч військових злочинів росії. Допомога у розслідуванні можуть надати відповідні спеціалісти-криміналісти. Також ефективним є проведення низки судових експертиз. Чинне кримінальне процесуальне законодавство також потребує відповідних змін для здійснення правосуддя в умовах військового стану.

Список використаних джерел та літератури:

1. Визначення розміру шкоди та збитків, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок збройної агресії російської федерації URL: <https://www.hniise.gov.ua/14927-vstanovlennya-rozmru-zbitky-sprichinenix-rosiskoyu-agresyu.html>
2. Дуфенюк О.М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання Юридичний науковий електронний журнал .2022. Вип.4. С.369-374.
3. Розслідування та судовий розгляд російських воєнних злочинів проти України -виклик для національного та міжнародного правосуддя URL:<https://2022.uba.ua/news/rozsliduvannya-ta-sudovyj-rozglyad-rosijskyh-voynnyh-zlochyniv-proty-ukrayiny-vyklyk-dlya-nacjonalnyh-ta-mizhnarodnyh-system-pra>
4. Кольчинська К. Зміни в кримінальному праві та процесі за час воєнного стану: липень-жовтень 2022 URL:<https://publication.zmini-v-kriminalnomu-pravi-ta-procesi-za-chas-voynnogo-stanu-lipen-zhovten-2022-roku/>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЧЛЕНІВ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРАЦІВНИКІВ У ФЕРМЕРСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Андрєва Юлія Сергіївна, Студентка факультету історії і права, 45 гр. спеціальність 081 Право, Харківський

національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: д.ю.н., проф.
Коваленко О.О.

Відповідно до чинного законодавства, а саме закону «Про фермерське господарство» [1] категорії працюючих у фермерських господарствах поділено таким чином: члени фермерських господарств та наймані працівники.

Трудові відносини членів фермерського господарства регулюються Статутом, а осіб, залучених до роботи за трудовим договором (контрактом), - законодавством України про працю [1, ч.2 ст.27].

Згідно з частиною першою ст. 1 цього Закону фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону.

«Члени фермерського господарства - підприємці, але не обов'язково в розумінні фізичних осіб — підприємців, визначених Податковим кодексом, а в розумінні ініціативної, на власний ризик діяльності. Вони працюють на себе, а не на стороннього роботодавця» [2].

Членам фермерських господарств гарантії щодо їх зайнятості, охорони праці тощо надаються в порядку, передбаченому законодавством про працю.

«Такі особи отримують від господарства не заробітну плату, як це трактує трудове законодавство, а певну частку заробленого господарством доходу - так звані трудові дивіденди. При цьому такий дохід не може обмежуватися встановленим мінімальним розміром заробітної плати, оскільки він не є заробітною платою як такою. Якщо, наприклад, господарство отримало дохід у якомусь одному місяці року, то дохід може бути виплачено в цьому самому місяці. А за всі інші місяці року взагалі не буде жодного доходу» [2].

З найманими працівниками ситуація зовсім інша - в господарстві вони не здійснюють ініціативну, на власний ризик діяльність. Згідно з укладеним з ними трудовим договором (контрактом) вони виконують для господарства певну роботу, за яку отримують заробітну плату, що не може бути нижче встановленого державою мінімуму за виконану працівником місячну (годинну) норму праці. [3, ст.2, ст.95].

Водночас окремі норми трудового законодавства поширюються і на членів фермерських господарств.

Абзацом другим ст. 3 КЗпП передбачено особливості праці членів кооперативів та їх об'єднань, колективних сільськогосподарських

підприємств, фермерських господарств, працівників підприємств з іноземними інвестиціями, що визначаються законодавством та їх статутами. Для фермерів - це закон «Про фермерське господарство» [1].

Список використаних джерел

1. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р., № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.
2. Трудові відносини у фермерському господарстві. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005450-trudovi-vidnosini-u-fermerskomu-gospodarstvi>.
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

БІЛА КНИГА КРИПТОАКТИВУ (ЗГІДНО ДО MiCA (Markets in Crypto Assets Regulation))

Андрущенко Наталія, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю «ІТ-фінанси, трейдинг та ринок криптовалют» навчально-наукового інституту «Кіберпорт» Державного біотехнологічного університету

Науковий керівник: Глущенко Світлана Ігорівна, к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права Державного біотехнологічного університету

Розглядаючи тему білої книги (Whitepaper) криптоактиву, варто зазначити, що в українському інформаційному просторі мало джерел інформації, які розкривали б дане питання. Не зважаючи на це, дослідження буде проводитися на базі міжнародних джерел.

Відповідно до умов регулювання ринків криптовалютних активів MiCA [1] запроваджені загальні правила для емітентів криптовалютів:

- Пропозицію має робити тільки юридична особа;
- Створення білої книги відповідно до додатку MiCA, що містить інформацію про емітента, проект і пропозицію криптовалютів;

- Інформування про цей офіційний документ та всі маркетингові повідомлення, якщо такі є, компетентного органу має бути здійснене за 20 днів до опублікування;
- Публікація білої книги не пізніше дня початку розміщення;

Для того щоб краще зрозуміти такі умови МіСА, розглянемо більш детально саме поняття, значення та структуру Whitepaper (Білої книги).

Whitepaper – це документ, який пояснює мету проекту та принцип його роботи. Для криптовалюти офіційний документ є посібником щодо її технології, функцій і цілей. Його розроблено, щоб представити проект новій аудиторії потенційних користувачів та інвесторів.

Технічні документи про криптовалюту зазвичай пишуться в академічному форматі з технічною інформацією, статистикою та діаграмами. Засновники нової криптовалюти публікують технічну документацію перед запуском, щоб викликати інтерес, особливо якщо вони планують провести первинну пропозицію монет (ICO) з метою збору коштів.

Важливо пояснити, що немає правил щодо того, що являє собою whitepaper. Наявність технічної документації не означає, що криптовалюта є якісним проектом. Команда, що стоїть за проектом, може написати технічну документацію в будь-якому стилі. Whitepaper має пояснити, як працює технологія криптовалюти.

Наприклад, Bitcoin (CRYPTO:BTC) робить це через систему під назвою proof of work, яка покладається на машинерів, які витрачають обчислювальну потужність. Інші криптовалюти мають власні методи, ще однією популярною системою є доказ ставки.

Ще один важливий пункт, на який слід звернути увагу в офіційному документі, – це дорожня карта. Тут визначаються цілі проекту, такі як запуск основної мережі або потрапляння в список основних криптовалютних бірж, а також плани їх досягнення. Для проектів, які вже запущено, перегляд дорожньої карти є хорошим способом перевірити, чи вони залишаються на шляху.

Першим офіційним документом про криптовалюту був «Bitcoin: однорангова електронна готівкова система» анонімного засновника Bitcoin, який використовував псевдонім Сатоші Накамото. Опублікований у 2008 році документ про біткойн напрочуд короткий за стандартами криптовалюти. Він складається з 9 сторінок і 12 розділів. Вступ охоплює слабкі сторони системи електронних платежів, тоді як більшість наступних розділів пояснюють технічні аспекти Bitcoin.

Незважаючи на те, що з того часу було випущено багато офіційних документів, мабуть, найважливішим є офіційний документ для Ethereum (CRYPTO:ETH). «Ethereum: смарт-контракт наступного

покоління та децентралізована платформа додатків» був написаний Віталіком Бутерінім і випущений у 2014 році.

Ethereum є більш універсальною блокчейн-платформою, ніж біткойн, оскільки він може запускати смарт-контракти, а також має набагато довші офіційні документи. Офіційні документи Ethereum складається з 36 сторінок і пояснює унікальні функції, які він пропонує, включаючи різноманітні децентралізовані сервіси, такі як програми децентралізованого фінансування (DeFi), які діють як альтернатива блокчейну традиційним фінансовим послугам. [2]

Whitepaper може надавати огляд важливих даних у формі статистики та діаграм. Крім того, у технічному документі можна пояснити керівну структуру проекту, хто над ним працює, а також поточні та майбутні плани розвитку. В оптимальному варіанті біла книга має бути неформальною та інформативною, щоб чітко описувати проект та його цілі. Користувачам слід завжди бути обережними з офіційними документами, які представляють переконливу мову, і проектами, які обіцяють занадто багато, але не надають достатньої інформації.

Офіційні документи про криптовалюту часто розглядають як бізнес-плани для криптовалютних проектів. Це тому, що вони надають інвесторам повний огляд проекту. Але, на відміну від бізнес-планів, офіційні документи зазвичай публікуються до запуску криптовалюти. Отже, офіційні документи часто є відправною точкою, в якій криптопроект викладає напрямки і наміри своєї ідеї.

Білі книги часто дають уявлення про реальну корисність криптопроекту. Наприклад, він може описати, як він вирішує конкретну проблему або як він може покращити певні аспекти нашого життя.

Тим не менш, потрібно бути пильними. Створити білу книгу не складно. Наприклад, бум первинної пропозиції монет (ICO) у 2017 році призвів до появи тисяч токенів з «інноваційними» ідеями, але більшість проектів не були успішними.

Отже, окрім цілей і обіцянок, технічні документи також можуть показати, як криптовалюта справді працюватиме. Офіційні документи також може дати детальний огляд компонентів токеноміки, таких як спалювання токенів, розподіл токенів і механізми стимулювання. Наразті, біла книга може містити дорожню карту, яка інформує користувачів про розклад проекту, щоб вони знали, коли очікувати випуску продукту.

Технічні документи важливі для крипто-екосистеми. Незважаючи на відсутність стандартів для їх створення, технічні документи стали основою для дослідження криптопроектів.

Загальна рекомендація - розпочинати криптодослідження з ознайомлення з білими книгами проекту. Користувачі можуть використовувати технічні документи, щоб визначити потенційні «червоні прапорці» або перспективні проекти. Крім того, вони дозволяють

користувачам відстежувати, чи проєкт дотримується своїх початкових планів і цілей.

Офіційні документи можуть забезпечити прозорість і рівність, оприлюднивши ключову інформацію про проєкт. Різні сторони можуть отримати вигоду від офіційних документів. Наприклад, у той час як інвестори можуть приймати кращі інвестиційні рішення, використовуючи їх, розробники можуть приймати рішення про свою можливу участь у протоколі. Так само людина, зацікавлена ідеєю, може більш впевнено вирішити, чи хоче вона приєднатися до певної спільноти.[3]

В правових засадах REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) визначаються основні положення щодо випуску криптовалют та вимоги до білої книги в цьому процесі.

Цей Регламент зобов'язує емітентів криптовалют публікувати інформаційний документ (білу книгу) із обов'язковими вимогами до розкриття інформації. Щоб уникнути створення адміністративного тягаря, малі та середні підприємства (МСП) будуть звільнені від публікації такого інформаційного документа, якщо загальна вартість пропозиції криптовалют становить менше 1 000 000 євро протягом періоду 12 місяців. Емітенти «стейблкоїнів» не підлягають авторизації національним компетентним органом (НСА), якщо непогашена сума «стейблкоїнів» становить менше 5 000 000 євро. Крім того, вимоги, що висувуються до постачальників послуг криптовалют, пропорційні ризикам, створеним наданими послугами.[4]

Розділ II регулює пропозицію та маркетинг криптовалют, крім токенів, пов'язаних із

активами, і токенів електронних грошей. У ньому зазначено, що емітент має право пропонувати такі активи громадянськості в Союзі або домагатися допуску до торгівлі на торговій платформі для таких криптовалют, якщо він відповідає вимогам статті 4, таким як зобов'язання щодо бути створеним у формі юридичної особи або зобов'язання скласти офіційний документ про криптоактивизацію зі статтею 5 (з Додатком I) та повідомлення компетентних органів про такий білий документ щодо криптовалют (стаття 7) та його публікацію (стаття 8). Після публікації офіційного документу емітент криптовалют може пропонувати свої активи в ЄС або домагатися допуску таких криптовалют до торгівлі на торговій платформі (стаття 10) [4].

В «Огляді законодавства щодо регулювання віртуальних активів» за 2022р, говориться, що, якщо проспект емісії (наприклад, в разі продажу токенів часто позначається як «біла книга») не надає достатньої інформації – тобто всієї необхідної інформації, суттєвої для інвестора для прийняття обґрунтованого рішення – або проспект взагалі

відсутній□, емітент чи інші відповідальні особи можуть нести відповідальність перед інвесторами.[5]

Література:

4. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0593> (дата звернення 11.12.2022 р)
5. Ethereum official document. URL: <https://www.fool.com/investing/stock-market/market-sectors/financials/cryptocurrency-stocks/whitepaper/#:~:text=A%20whitepaper%20is%20a%20document,%20of%20prospective%20users%20and%20investors.>
6. Що таке whitepaper кріптовалюти? URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-a-cryptocurrency-whitepaper>
7. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. COM/2020/593 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0593>
8. ОГЛЯД ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ВІДМИВАННЯМ КОШТІВ ТА ФІНАНСУВАННЯМ ТЕРОРИЗМУ. – К., 2022. – 587 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%A0%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5/VirtualAssets.pdf>

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Безугла Олена Андріївна, студентка 2 курсу, 24 групи факультету історії і права ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, e-mail: bezuglaya0033elenochka@gmail.com

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені проф. О. І. Процевського ХНПУ ім. Г. С. Сковороди **О. М. Пономаренко**.

Згідно статистичі кожна п'ята сімейна пара не може зачати дитину природним шляхом. Внаслідок чого їм не вдається досягти бажаної мрії – щастя материнства та батьківства. На допомогу таким сім'ям приходять передові наукові технології у сфері медицини – допоміжні репродуктивні технології. Однією з таких технологій є сурогатне материнство, за допомогою якої подружжя (або один з них) можуть стати біологічними батьками дитини, яку виношує сурогатна матір. Досягнення науки у сфері репродуктивних технологій є проривним кроком в області відтворення населення, але застосування таких технологій найчастіше має і оборотну сторону. Так, застосування технологій сурогатного материнства торкається таких чутливих сфер людського життя як мораль, релігія, духовність. Саме тому у правових системах світу існують кардинально відмінні підходи до правового регулювання сурогатного материнства. В одних країнах, до яких відноситься і Україна, застосування сурогатного материнства дозволяється, в інших – забороняється, в третіх – обмежується. Саме тому пошук найбільш оптимального шляху щодо правового регулювання сурогатного материнства є найактуальнішою проблемою сучасної правової науки.

В Україні застосування сурогатного материнства, як одного із способів застосування допоміжних репродуктивних технологій, регулюється СК України, ЦК України, Основами законодавства про охорону здоров'я, а також наказом Міністерства охорони здоров'я України № 787 «Про затвердження порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій від 09.09.2013.

Особливістю сурогатного материнства є те, що до організму сурогатної матері переноситься ембріон (ембріони). Обов'язковими умовами для застосування сурогатного материнства є: по-перше, невикористання біологічного матеріалу сурогатної матері; по-друге, використання біологічного матеріалу обох або одного з батьків-замовників. Таким чином, забезпечується відсутність генетичного зв'язку між сурогатною матір'ю та дитиною, і наявність такого зв'язку між дитиною і батьками-замовниками (одним з них). Така вимога є певною гарантією права батьків-замовників на випадок відмови сурогатної матері передати їм дитину після народження, оскільки відповідно до ст. 121 СК права та обов'язки матері, батька і дитини ґрунтуються на походженні дитини від них, засвідченому органом державної реєстрації актів цивільного стану. Таким чином, біологічне походження дитини від батьків-замовників є обов'язковою умовою для виникнення у них батьківських прав.

В основі правовідносин щодо застосування сурогатного материнства лежить договір про сурогатне материнство. Сторонами такого договору є *intended parents* (батьки-замовники) та *surrogate mother* (сурогатна мати).

Закон пред'являє певні вимоги щодо жінки, яка може стати сурогатною матір'ю. Сурогатна мати – жінка, яка добровільно проходить процедуру екстракорпорального запліднення. Сурогатною матір'ю може стати дієздатна особа, що досягла 18 років і має власну здорову дитину, а також у

якої немає медичних протипоказань. Жінка має добровільно, письмово оформити заяву сурогатного материнства. Також дозволяється, щоб дитину для майбутніх батьків виношувала близька людина. Наприклад, мати або сестра. Отже, сурогатна мати – це та дієздатна жінка, яка добровільно погодилася виносити генетично чужу дитину, яка після народження буде передана біологічним батькам.

Замовником є подружня пара, яка звертається за репродуктивною допомогою у випадку, якщо є медичне підтвердження безпліддя. Це обов'язково мають бути особи, які перебувають у шлюбі. Закон не пов'язує можливість стати батьками–замовниками з наявністю у них українського громадянства. Саме таке лояльне відношення українського законодавства щодо виношування дитини сурогатною матір'ю, громадянкою України, для іноземних громадян, робить Україну дуже затребуваною державою на ринку послуг сурогатного материнства. Такий підхід все частіше підвергається критиці. Висловлюються ідеї щодо заборони сурогатного материнства на користь іноземних громадян, оскільки Україна практично позбавлена можливості контролю щодо дитини, яка була народжена в Україні сурогатною матір'ю, передана іноземним батькам та вивезена на кордон. Такий підхід застосовується у ряді країн, де легалізоване сурогатне материнство.

Не врегульованим сьогодні є в Україні також питання щодо можливості бути замовником за договором сурогатного материнства одиною особою або одностатевою парі. Ці питання є досить актуальними і вони потребують вирішення на рівні законодавства.

Прогалиною у правовому регулюванні сурогатного материнства також є відсутність нормативного визначення договору про сурогатне материнство. Безумовно, що у правозастосовчій практиці склалися певні підходи щодо укладення такого договору, але, не викликає сумнівів, що такий договір повинен бути детально врегульований на рівні законодавства. У законі необхідно зазначити права та обов'язки сторін, відповідальність за невиконання обов'язків. Деякі з цих проблем спробували вирішити автори урядового законопроекту № 6475 «Про допоміжні репродуктивні технології (ДРТ)», який був внесений до Верховної Ради у 2022 році. Але, на жаль, їх підхід також складно назвати послідовним. Так, у цьому законопроекті досить детально зазначені права та обов'язки сурогатної матері, але ні прав, ні обов'язків батьків-замовників не закріплено. Не визначається в цьому законопроекті і відповідальність сторін за договором. Таким чином, основні проблеми правового регулювання, які існують зараз, залишаються не вирішеними.

Однією з таких невирішених проблем є наслідки невиконання обов'язків батьків забрати дитину із пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я. У ст.143 СК України закріплюється загальнообов'язкове правило, що батьки зобов'язані забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я. Наслідки невиконання цього обов'язку закріплені

у ст. 164 СК України, відповідно до якої підставою позбавлення батьківських прав є факт того, що дитину не забрали з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування.

Таким чином, якщо дитину не заберуть батьки-замовники або ж найближчі родичі у строк до шести місяців, то вони позбавляються батьківських прав та дитина буде передана під опіку держави. При цьому жодної привілеї щодо дитини сурогатна матір не має. Навряд чи такий підхід можна вважати справедливим. Вважаю, що необхідно надати право сурогатній матері забрати дитину із пологового будинку і оформити материнство на підставі документів із медичного закладу, що саме вона є жінкою, яка народила цю дитину. Таким чином, будуть захищені і права дитини, і права жінки, яка хоча і не є генетично пов'язаною з дитиною, але яка її виносила та народила.

Усе вищесказане, дає підстави для висновку, що сучасне законодавство України не позбавлене недоліків у сфері правового регулювання сурогатного материнства. Так, відсутнє законодавче визначення сурогатного материнства, не закріплена нормативна конструкція договору про сурогатне материнство, не передбачена відповідальність суб'єктів, не достатньо гарантовані права дитини та сурогатної матері у випадку відмови батьків-замовників забрати дитину із пологового будинку. Усе це породжує багато зловживань та порушень при застосуванні сурогатного материнства, внаслідок чого під загрозою опиняються як права та інтереси дитини, так і всіх інших учасників цих правовідносин.

ЩОДО ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

Беляєв Ігор Сергійович, Старший інспектор ВСП УП ГУНП в Харківській області, ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник: К.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права та процесу, адвокат **Плотнікова А.В.**

Спочатку військового вторгнення Російської Федерації, законодавець був змушений внести зміни до КК України, виділивши певні склади злочинів проти основ національної безпеки України в окрему ст. 111-1 КК України під назвою «Колабораційна діяльність», бажаючи спростити кваліфікацію

кримінально протиправних діянь, прискорити їх розслідування та судовий розгляд.

Відповідно до ч. 7 ст. 111-1 КК України, передбачено кримінальну відповідальність за добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України [1].

Слід нагадати, що під колабораційною діяльністю розуміється будь-яке співробітництво з ворогом, сприяння у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України, надання ворогу допомоги під час підготовки та проведення агресії та заподіяння шкоди власній державі.

Під час досудового розслідування та судового розгляду виникають деякі суперечності у кваліфікації дій громадян України, які перебувають у складі незаконних збройних формувань Російської Федерації та приймають участь у військових діях проти України.

Зокрема, суб'єктом вчинення колабораційних дій - є громадянин України, який добровільно вступив до так званої «народної міліції ЛДНР», а також інших формувань, які здійснюють свою діяльність на тимчасово окупованих територіях України та приймають безпосередню участь у війні з боку держави-агресора.

З огляду на судову практику щодо кваліфікації дій громадян України, які приймають участь у не передбачених законом збройних формуваннях, доходимо висновку, що судді кваліфікували зазначені діяння за ч. 2 ст. 260 КК України, тобто як «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань».

Прикладом цього, може слугувати вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 09.11.2022 року по справі № 761/21617/22, де вказується, що: «ОСОБА_1 у складі незаконних збройних формувань т.зв. «НМ «ЛНР» - 202 стрілецького полку 2 батальйону 2 роти 2 взводу вогневої підтримки на посаді командира гранатометного розрахунку у період з 24.02.2022 до 07.09.2022, з метою виконання загального плану захоплення території України у складі збройних сил Російської Федерації, з закріпленою зброєю (АК 74 калібру 5,45 мм) та боекомплектom у кількості чотирьох споряджених магазинів у кількості 120 патронів, керуючись статутами Збройних Сил Російської Федерації та т. зв. «НМ «ЛНР», виконував обов'язки «розвідника-гранатометника» в різних видах бою та формах його забезпечення, а саме брав участь у стрілецьких боях, а також забезпечував безпеку контрольних пропускних пунктів, перевірку документів мешканців населених пунктів, які

захоплені збройними силами Російської Федерації під час повномасштабного вторгнення, на предмет виявлення військовослужбовців Збройних Сил України.»[2].

Разом з тим, за наявності відповідних змін у чинному антикримінальному законодавстві від 3 березня 2022 року, варто приділити особливу увагу проблемі розмежування правопорушень, передбачених ч. 7 ст. 111-1 КК України та ч. 2 ст. 260 КК України.

Відповідно до примітки до ст. 260 КК України, під воєнізованими слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або строїова чи фізична підготовка. Під збройними формуваннями слід розуміти воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю.

Крім того, необхідно відмежовувати другий вид діяння даної норми від ст. 260 КК України за територією вчинення, якщо особа добровільно бере участь у незаконному збройному формуванні на тимчасово окупованій території, тоді її дії слід кваліфікувати за ч. 7 ст. 111-1 КК України, а у всіх інших випадках – за ст. 260 КК України.

Однак, головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України висловило ряд зауважень до поданого законопроекту, зокрема: «діяння, передбачені в диспозиції ч. ч. 4, 7 ст. 111-1 КК (у редакції проекту), а саме, передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, та/або збройним формуванням держави-агресора; добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, та/або збройних формуваннях держави-агресора слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 260 КК «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань»[3].

Виходячи із вищевикладеного виникає конкуренція норм Особливої частини КК України, внаслідок чого під час проведення досудового розслідування виникає велика кількість проблемних питань щодо розмежування колабораційної діяльності із суміжними складами злочину. Думається, що в досліджуваному випадку виникає конкуренція загальної та спеціальної норм. Таким чином, у випадку участі в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території держави-агресора, має наставати відповідальність за ч. 7 ст. 111-1 КК України, оскільки саме ця норма є спеціальною щодо ч. 2 ст. 260 КК України, саме ця норма найбільш повно відбиває ознаки вчиненого. В інших випадках має застосовуватись загальна норма, тобто ч. 2 ст. 260 КК України.

При кваліфікації злочинних діянь, які полягають у добровільній участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, та/або збройних формуваннях держави-агресора потрібно враховувати, що об'єктом даного складу злочину є основи національної безпеки України,

внаслідок чого вчинення даних злочинних дій можуть спричинити порушення територіальної цілісності та обороноздатності України.

Конкретні ж практичні орієнтири щодо розмежування досліджуваних норм мають стати предметом наступних наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>.
2. Інформаційний ресурс Єдиного державного реєстру судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107713696>
3. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» (реєстр. № 5144 від 24.02.2021 р.), поданий народним депутатом України Чернєвим Є.В. та іншими народними депутатами України.
URL:<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1243571>.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ЗАХИСТУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вац Олексій, Проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної діяльності Державного біотехнологічного університету

З початку повномасштабного вторгнення на територію України в багатьох напрямках суспільні відносини зазнали змін. Під ударом військ країни-агресора опинилися не тільки збройні сили, об'єкти інфраструктури, але й економіка в цілому. Масштабні обстріли, руйнування об'єктів промисловості призвели до масштабних негативних змін в українській промисловості та економіці. Державний бюджет отримав значний дефіцит; витрати, натомість, зросли. Саме тому, захист системи оподаткування, що забезпечує наповнення бюджету нашої держави в сучасних умовах набуває особливого значення. Зрозуміло, що у сучасному праві виділяють різноманітні елементи механізму правового захисту певних суспільних відносин. Але одним із найбільш дієвим із них в кризових і складних умовах є саме кримінально-правовий захист.

Так, чинним Кримінальним кодексом України відносини у сфері оподаткування захищаються ст. 212 Кримінального кодексу України «Ухилення від сплати, податків, зборів (обов'язкових платежів)». В більшості країн світу, зазіхання на такі відносини визнаються одними з найтяжчих, оскільки посягають на систему оподаткування як на фактичну базу забезпечення фінансової незалежності держави. При цьому, незважаючи на воєнний стан, що введено у нашій країні, захист відносин у сфері оподаткування кримінально-правовими засобами не посилюється. Норма, що розглядається, на даний момент перебуває у довоєнній редакції. При чому її зміст, що був неодноразово предметом різноманітних наукових досліджень, залишається досі достатньо складним і пересиченим відсилками до інших нормативно-правових актів (чого, в даному випадку, слід визнати – важко уникнути). Але вказана норма володіє і ознаками унікальності. У відповідних її частинах, незважаючи на, в цілому, заборонний характер норми, містяться положення, які визначають, що саме не є ухиленням від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Це дозволяє говорити про певну диспозитивність норми, що розглядається. Але чи припустима і ідеальна в даному випадку законодавча техніка? Замість прийнятої в цілому структури норми Особливої частини Кримінального кодексу, яка повинна формувати заборону, шляхом визначення дій, які робити заборонено - в даній нормі, при чому не один раз, законодавець вказує шляхом перелічення низку дій, які не є правопорушенням, караним відповідно до попередніх частин статті.

До того ж, слід звернути увагу на те, що вчинення ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) як кримінально каране діяння повинне бути умисним. А вчинення такого діяння умисно під час війни із захисту територіальної цілісності і незалежності країни надає йому особливої суспільної небезпеки, з причин, що наводилися вище. Але при цьому, санкції відповідних частин статті, що розглядається, виглядають занадто м'якими. Вони не передбачають навіть ізоляції особи від суспільства, та полягають у майнових стягненнях, достатньо невеликих розмірів, з огляду на те, що особа ухилялася від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Але особливої уваги, на наш погляд, потребує ч. 4 ст.212 ККУ. Такі зміни було введено до Кримінального кодексу України Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України та пов'язаного з цим удосконалення роботи деяких державних правоохоронних органів» № 1888-IX від 17.11.2021 р. Дана частина статті передбачає можливість звільнення від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, але вже в іншій редакції, ніж попередня норма. Тобто, якщо раніше особа, яка вчинила відповідне діяння, самостійно обчислить і сплатить до бюджету несплачену суму податків та фінансові санкції, передбачені за несвоєчасну сплату та пеню – цього було достатньо щоб уникнути кримінальної відповідальності.

Зміни ж, що були внесені Законом № 1888 вже децю по іншому трактують цю норму. Особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першою, другою цієї статті, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо до притягнення її до кримінальної відповідальності сплачено податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодовано шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня). Тож, як бачимо, згідно до цієї норми, особа не обов'язково повинна сплачувати самостійно, головне – щоб було сплачено! Тобто сплатити може і інша особа, не боржник.

Вважається, що на час воєнного стану і захисту територіальної цілісності, незалежності і суверенітету нашої держави – кримінальна відповідальність за вчинення цього діяння повинна бути посилена.

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ: ПРОБЛЕМАТИКА І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Воронкіна Мирослава, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 081 спеціальності Державного біотехнологічного університету
Науковий керівник: Шинкарьов Ю.В., к.ю.н., доцент, в.о. завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін, трудового та аграрного права Державного біотехнологічного університету

На даний момент розвитку сучасної системи освіти, вона знаходиться на етапі докорінного реформування. Рухаючись згідно вектору європейського розвитку і розуміючи необхідність повномасштабної гармонізації української системи освіти і освіти країн Європи, ми продовжуємо, на жаль, зустрічатися з окремими проблемами, що є відлуннями минулого і якісно заважають розвитку української освіти.

Слід констатувати, що достатньо часто здобувачі вищої освіти у різних навчальних закладах зустрічаються з проблемою необ'єктивного оцінювання. Проблема необ'єктивного оцінювання в даний момент відноситься до питань, пов'язаних із вимогами щодо дотримання принципів академічної доброчесності під час здійснення освітньої діяльності. Під необ'єктивним оцінюванням прийнято розуміти свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти. Також не менш важлива проблема сьогоденної організації навчального процесу та оцінювання знань здобувачів полягає в тому, що сучасна система закладів

освіти налаштована не стільки на здобуття ними ґрунтовних знань, скільки на відтворення поточного матеріалу та його оцінювання. Такий підхід не відрізняється законністю, належністю та не забезпечує ґрунтовне та глибинне засвоєння здобувачем вищої освіти відповідних компетенцій.

При цьому, на шляху реформування українського освітнього законодавства протягом багатьох років йде боротьба з розробленням критеріїв і методик дійсно об'єктивного оцінювання навичок здобувача освіти, його досягнень, без завищення або заниження його особистих зусиль, що прикладаються для забезпечення досягнення певних компетенцій.

Проблема об'єктивності оцінювання, забезпечення рівнозначності оцінок здобувачів приблизно однакового рівня підготовки є важливою метою організації навчального процесу у закладі вищої освіти. Отже, проблема об'єктивності оцінювання зводиться до розумного зменшення суб'єктивних факторів, за умови максимальної зрозумілості структури оцінки здобувача вищої освіти. Така відкритість оцінки, розуміння компонентів, що впливають на кінцевий результат, повинні не лише зменшити потенційну конфліктність, а й послужити додатковою мотивацією для здобувача, та зорієнтувати його на ті напрямки (відвідуваність, активність на семінарах та практичних заняттях, своєчасність здачі підсумкових робіт та модульних контролів тощо), яким він повинен приділяти особливу увагу.

Очевидні відмінності в оцінюванні здобувачів у різних викладачів навіть у межах одного навчального закладу відіграють явно демотивуючу роль для тих, хто навчається, оцінки яких нижчі за своїх колег за явної відсутності відмінностей у рівні знань. Такі відмінності, окрім деструктивного впливу на освітній процес також створюють плідний ґрунт для створення і розвитку міжособистісного конфлікту. Впевненість же здобувачів у тому, що в межах однієї освітньої програми забезпечуються рівні умови справедливої оцінки знань, однакові критерії оцінювання та гарантується максимально можливе виключення особистого, необ'єктивного, ставлення професорсько-викладацького складу до здобувачів – все це дозволяє говорити про побудову впевненості здобувача у своїх силах та породження віри у необхідність та практичну результативність отриманих ним у процесі навчання компетенцій.

Належна оцінка – майже єдиний у розпорядженні педагога засіб стимулювання засвоєння знань належної глибини, позитивної мотивації, корегуючого впливу на особистість. Саме під впливом об'єктивного оцінювання у здобувачів вищої освіти створюється адекватна самооцінка, критичне ставлення до своїх успіхів. Тому значущість оцінки, різноманітність її функцій вимагають пошуку таких показників, які б відображали всі сторони навчальної діяльності здобувачів. З цієї точки зору система оцінювання знань, умінь, досягнення компетенцій що нині діє, вимагає перегляду з метою підвищення її діагностичної значущості та об'єктивності.

Оцінка, як результат складної педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу покланкана складати єдність свого кількісного і якісного складу. Під якісною стороною оцінювання слід розуміти такі дії викладача, які спрямовані на виявлення та упізнання суттєвих характеристик об'єкта, їхній аналіз. Кількісний бік оцінювання в цій процедурі виступає як би другою дією. Вона має справу з тими ж якісними характеристиками, але наділяє їх традиційними властивостями.

Найважливішими принципами діагностування та контролю знань здобувачів вищої освіти є об'єктивність, систематичність, гласність. Об'єктивність полягає у науково-обґрунтованому змісті діагностичних тестів, діагностичних процедур, рівному, дружньому ставленні педагога до всіх здобувачів, точних, адекватних критеріях оцінювання знань, умінь.

Система контролю та оцінювання знань, що має бути побудована у системі закладів вищої освіти має відігравати мотивуючу роль, і в цілому бути спрямована не лише на встановлення факту досягнення певного рівня підготовки, виявлення прогалин та проблем у засвоєнні матеріалу, а й служити інструментом критичного аналізу здобувачами вищої освіти рівня досягнутої компетентності та виявлення напрямків зосередження зусиль на наступному етапі навчання та розставлення необхідних акцентів і побудови власної освітньої траєкторії.

Запроваджуючи зміни у нормативної регламентації освітньої діяльності, зокрема у закладах вищої освіти, держава має орієнтуватися на розбудову системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти, належного контролю за отриманими знаннями та засвоєними компетенціями. Об'єктивне оцінювання є важливим елементом таких систем, а тому, при реформуванні законодавства у сфері освіти є ключовим і необхідним забезпечити нормативне урегулювання цих питань для їх якісного практичного вирішення.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЗГІДНО ДО МІСА

Д'яченко Костянтин, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю «ІТ-фінанси, трейдинг та ринок криптовалют» навчально-наукового інституту «Кіберпорт» Державного біотехнологічного університету

Науковий керівник: Глуценко С.І., к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного

права Державного біотехнологічного університету

5 жовтня 2022 року члени Ради ЄС узгодили текст законопроекту щодо регулювання цифрових активів (The Regulation on Markets in Crypto-assets, далі - "MiCA") [1]. Набрати чинності новий закон має у 2024 році.

Це досить знаковий документ, що дійсно визначить напрямок регулювання криптоактивів на багато років вперед і, як наголошує Бруно Ле Мер, Міністр економіки, фінансів, промислового та цифрового суверенітету Франції: "MiCA дозволить краще захистити європейців, які інвестували в ці активи, і запобігти зловживанню криптоактивами, будучи при цьому сприятливим для інновацій, щоб зберегти привабливість ЄС. Це знакове регулювання покладе край криптовалютному дикому заходу і підтвердить роль ЄС як розробника стандартів у сфері цифрових технологій" [2].

MiCA спрямована на регулювання кожного цифрового представлення цінності чи прав, які можуть передаватись або зберігатися в електронному вигляді за допомогою технології розподіленого реєстру (DLT) або подібної.

Загалом законопроект передбачає введення регулювання відносно багатьох основних складових в криптоіндустрії [3]. Основні регулятивні положення законопроекту стосуються наступного:

1. регулювання незабезпечених криптоактивів;
2. регулювання забезпечених криптоактивів;
3. регулювання токенів електронних грошей;

Ст. 3 цього законопроекту надає перелік понять, що застосовуються в ньому [4]. Багато в чому вони є керівними для майбутнього розвитку законодавства, як от деякі з них [5]:

- криптоактив – означає цифрове представлення вартості або права, яке може передаватися та зберігатися в електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або аналогічної технології;
- забезпечені криптоактиви – означає вид криптоактиву, який не є токеном електронних грошей і має на меті підтримувати стабільну вартість, шляхом забезпечення будь-якою іншою цінністю або правом, чи їх комбінацію, включаючи одну або декілька офіційних валют;
- токен електронних грошей – вид криптоактивів, який має на меті підтримувати стабільну вартість шляхом прив'язки до вартості однієї офіційної валюти;

MiCA головним чином спрямована на регулювання 3 типів криптоактивів [4]:

1. "Asset-referenced токени" - пов'язані з активами токени, які спрямовані на підтримку стабільної вартості шляхом "посилання на кілька валют, які є законним платіжним засобом, один або кілька товарів, один або кілька криптоактивів або кошук таких активів", і згодом виступають в якості засобу платежу для покупки товарів і послуг і як засіб зберігання цінності.

2. "Токени електронних грошей" - криптоактиви зі стабільною вартістю, що базуються лише на одній фіатній валюті, які мають на меті функціонувати подібно до електронних грошей (замінюючи фіатну валюту в платежах), як визначено в Директиві ЄС 2009/110/ЄС.

3. Інші криптоактиви, в тому числі "утилітарні токени". Утилітарний токен - тип криптоактиву, який призначений лише для надання доступу до товару або послуги, що надається емітентом цього токена. Випускаються з нефінансовими цілями для цифрового надання доступу до додатків, послуг або ресурсів, доступних в мережах DLT.

Слід зазначити, що МІСА не поширюється на криптоактиви, які регулюються існуючими рамковими документами ЄС, такими як:

- фінансові інструменти, що регулюються Директивою 2014/65/ЄС про ринки фінансових інструментів;
- кошти (крім токенів електронних грошей), що регулюються Директивою № 2015/2366 про платіжні послуги на внутрішньому ринку, депозити;
- депозити, що регулюються Директивою 2014/49/ЄС про системи гарантування вкладів;
- продукти страхування, інші, ніж страхування життя, перестраховування та договори ретроцесії, що регулюються Директивою 2009/138/ЄС про страхування та перестраховування, тощо.

Однак цікаво, що цим документом не передбачено регулювання і вкрай популярного NFT сектору [4].

Регулювання незабезпечених криптоактивів

Регулюванню незабезпечених криптоактивів присвячено главу 2 законопроекту [4]. В ст. 4, главі 2 містяться вимоги, які мають бути дотримані для пропозиції токенів. Основним є те, що пропозиція токенів може робитися юридичною особою, яка має проект, та зобов'язана опублікувати технічну документацію (вайтпейпер). Проект має відповідати вимогам щодо маркетингової комунікації. Також в ст. 4а містяться вимоги до криптопроектів щодо отримання дозволу на торгівлю незабезпеченими криптоактивами на відповідних платформах.

Ст. 5 встановлює вимоги щодо оформлення вайтпейпер. Документ має містити основну інформацію про проект, про юридичну особу, що пропонує токени або бажає отримати дозвіл на торгівлю ними на відповідній платформі; про права та обов'язки щодо криптоактиву, інформацію про

технологію криптоактиву, інформацію щодо ризиків, пов'язаних з криптоактивом; інформацію про основні негативні наслідки для довкілля та клімату, пов'язані з механізмом консенсусу, що використовується для випуску криптоактиву. Вайтпейпер та інформація про маркетингові комунікації має бути опублікована на сайті проекту.

Доволі цікавими є положення ст. 12 законопроекту, що має назву «Право на повернення коштів». Положення цієї статті зобов'язують осіб, що здійснюють пропозицію токенів, гарантувати будь-якому роздрібному держателю токенів право на повернення коштів.

Законопроектом в ст. 14 також передбачено відповідальність осіб, що пропонують токени або отримують дозвіл на торгівлю токенами на відповідній платформі, за інформацію наведену в вайтпейпері.

Регулювання забезпечених криптоактивів

Положення стосовно регулювання забезпечених криптоактивів містяться в главі 3 законопроекту [4]. В ст. 15 містяться загальні вимоги до осіб, які планують пропонувати забезпечені криптоактиви або забезпечити торгівлю такими криптоактивами на відповідних платформах, щодо отримання ними відповідного дозволу. Для того, щоб здійснювати діяльність з забезпеченими криптоактивами необхідно отримати дозвіл від компетентних органів.

В ст. 19 йдеться про видачу або ж відмову у видачі дозволу. У цій статті вказуються причини з яких може бути відмовлено у видачі дозволу. За певних обставин, передбачених у ст. 20, особу може бути позбавлено дозволу.

Як і з незабезпеченими криптоактивами, проекти з забезпеченими криптоактивами також повинні мати вайтпейпер, в якому має міститися майже та ж сама інформація, як і у вимогах до незабезпечених криптоактивів.

Для забезпечених криптоактивів встановлюється моніторинг з боку регулюючих органів. Відповідно до ст. 19а стосовно забезпечених криптоактивів, випущених на суму понад 100 мільйонів євро, емітент повинен щоквартально звітувати перед компетентним органом щодо клієнтської бази, вартості криптоактиву та резерву коштів, середньої кількості та суми транзакцій за день, оцінки середньої кількості та вартості транзакцій на день, пов'язаних з використанням як засобу обміну в межах єдиної валютної зони.

Цікавими є і положення ст. 28. Відповідно до цієї статті емітенти забезпечених криптоактивів повинні впроваджувати та підтримувати ефективну політику та процедури для виявлення, запобігання, управління та розкриття конфлікту інтересів між собою та іншими сторонами, визначеними у статті.

Резерву активів присвячено розділ 3 глави 3. Відповідно до ст. 32 емітенти забезпечених криптоактивів повинні постійно формувати та підтримувати резерв активів. Резерв активів повинен бути відокремлений від майна емітента та від резерву активів інших токенів в інтересах власників

токенів згідно з відповідним законодавством таким чином, щоб кредитори емітента не мали права зворотної вимоги до резерву активів, зокрема у випадку неплатоспроможності.

Регулювання токенів електронних грошей

Глава 4 містить положення стосовно регулювання токенів електронних грошей [4]. Вимоги до розміщення або допуску до обігу токенів електронних грошей закріплено в ст. 43. Пропонувати токени електронних грошей можуть тільки особи, які мають ліцензію кредитної установи або як “установи електронних грошей”. Потенційний емітент токенів електронних грошей зобов'язаний повідомити про це свій компетентний орган за 40 робочих днів до дати, коли він має намір випустити токени електронних грошей.

Ст. 44 містить вимоги щодо випуску та викупу токенів електронних грошей. Держателям токенів електронних грошей надається право вимоги до емітента таких токенів електронних грошей. Забороняється випуск будь-якого токена електронних грошей, який не забезпечує всім держателям права вимоги. Емітенти таких токенів електронних грошей здійснюють випуск токенів електронних грошей за номінальною вартістю та за фактом надходження коштів. Емітенти токенів електронних грошей повинні чітко зазначати умови викупу в вайтпейпері.

Цікавими є положення стосовно інвестування коштів, отриманих в обмін на токени електронних грошей. Відповідно до ст. 49 кошти, отримані емітентами токенів електронних грошей в обмін на токени електронних грошей, можуть бути:

- інвестовані в надійні, низькоризикові активи, деноміновані в тій самій валюті, що й валюта, на яку посилається токен електронних грошей, які кваліфікуються як високоліквідні фінансові інструменти з мінімальним ринковим ризиком, кредитним ризиком та ризиком концентрації, відповідно до пункту 1 статті 34 цього законопроекту, та
- розміщені на окремому рахунку в кредитній установі.

У будь-якому випадку, не менше 30% отриманих коштів завжди повинні бути розміщені на окремому рахунку в кредитній установі. До плану відновлення та погашення застосовуються ті ж самі вимоги, що і до забезпечених криптоактивів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Markets in crypto-assets (MiCA) OVERVIEW. *The European Parliament*. URL:[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/739221/EPRS_BRI\(2022\)739221_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/739221/EPRS_BRI(2022)739221_EN.pdf) (дата звернення 14.12.2022 р)

2. Digital finance: agreement reached on European crypto-assets regulation (MiCA). URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/>
3. Agata Ferreira, Philipp Sandner. EU search for regulatory answers to crypto assets and their place in the financial markets' infrastructure. URL: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0267364921001059?token=C54802EC8F3FF73A6F786C0E13D005205C9CDC2AA891C50753DCD80496F8850F7BA897A79AFBC5313F6228236E65C43A&originRegion=eu-west-1&originCreation=20221211213516>
4. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. *Council of the European Union*. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13198-2022-INIT/en/pdf>.
5. Crypto dominos: the bursting crypto bubbles and the destiny of digital finance. *European Central Bank*. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2022/html/ecb.sp221207_1~7dcbb0e1d0.en.html (date of access: 11.12.2022).

КРИМІНАЛЬНИЙ РАДИКАЛІЗМ СЕРЕД УВ'ЯЗНЕНИХ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Данильченко Павло Юрійович,
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник Юрій Орлов,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального права і кримінології
факультету №1 Харківського
національного університету внутрішніх
справ

Радикалізм можливо визначити як соціальну практику відмежування та опозиціонування, що виходить із заперечення наявного порядку (правового, політичного, економічного, морального тощо) та установки на зміну засновків суспільного співжиття, що реалізується через умовно інтенсивну активність щодо конструювання альтернативного порядку і його діяльнісну або символічну онтологізацію. Від самого початку зародження організованих форм співжиття, радикалізм переслідує людство. Кожна

держава, кожне суспільство, кожен соціальний інститут регулярно стикаються зі спробами кардинального перевлаштування. Але не кожна така спроба є соціально корисною. Часто вони носять небезпечний, кримінальний характер, вимагають вчасного реагування. Не є виключенням й кримінальний радикалізм серед засуджених до позбавлення волі, інших категорій ув'язнених.

При визначенні кримінального радикалізму як об'єкту кримінологічного аналізу одним з ключових питань є встановлення кримінально-правових меж феномену кримінального радикалізму серед засуджених. В цьому контексті вартою на увагу видається позиція І. М. Копотуна, який, ведучи мову про особливості запобігання злочинним проявам у виправних колоніях, запроваджує до наукового обігу категорію «злочини, що призводять до надзвичайних ситуацій». До таких злочинів він відносить ті, юридичні склади яких передбачені статтями 115 (348), 147 (349), 294, 391, 392, 393 КК України [1, с. 41]. Такий підхід видається нам до певної міри виправданим у сенсі наукового забезпечення нормального функціонування виправних колоній, запобігання криміногенних та/або кримінальних надзвичайних ситуацій. Проте щодо предмету нашого дослідження він (підхід) є не релевантним. Варто бути свідомим тієї обставини, що надзвичайні ситуації – поняття констелятивне відносно радикалізму. Так, вони співвідносні, але ж не кожен акт кримінального радикалізму веде до надзвичайних ситуацій, і не кожна надзвичайна ситуація є кримінально-радикальним проявом. Та й, власне, поняття «надзвичайна ситуація» є вельми умовним, контекстуальним, оціночним. Навряд чи всі (чи навіть їх більшість) випадки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 391 КК України, можна віднести саме до надзвичайних ситуацій, тобто екстраординарних, що тягнуть за собою істотне порушення нормального функціонування установ виконання покарань.

Окремо наголосимо на тому, що запропонований І. М. Копотуном підхід репрезентує тільки один вимір складників криміногенної обстановки в установах виконання покарань і пов'язаних ним надзвичайних ситуацій. Це – середовище засуджених. Однак вимога повноти кримінологічного аналізу такого складного об'єкту як установи виконання покарань вимагає врахування й іншого виміру – персоналу цих установ, функціонування якого також має низку особливостей, дотичних як до детермінаційного комплексу кримінального радикалізму, так і до його феноменології. Наше дослідження недвозначно засвідчує взаємопов'язаність проявів, інтенсивності відтворення кримінального радикалізму в установах виконання покарань як від специфіки середовища засуджених, так і від середовища персоналу, їх взаємозв'язків, способів, характеру комунікації тощо.

Відтак, не позбавлена можливості до критичного сприйняття і думка Є. Ю. Бараша щодо того, що злочинність у місцях позбавлення волі, будучи прикладом найбільш небезпечних відхилень від соціальних норм, є відносно масовим соціально-правовим явищем, яке має тенденцію до змін залежно від

домінуючих мотивів у специфічному середовищі засуджених. У загальному ж контексті цей вид злочинності, акцентує Є. Ю. Баращ, можна розглядати як боротьбу «ізолюваних» від суспільства індивідів (або угруповань) проти встановлених державою соціальних та правових відносин [2, с. 64]. Неважко помітити, що викладене бачення так само є дещо однобічним, адже з поля зору дослідника випадає, по-перше, та частина кримінальної активності засуджених, яка спрямована не на порушення встановленого порядку відбування покарань, а на вирішення у кримінальній спосіб конфліктів у середовищі самих засуджених, на заволодіння майном осіб поза місцями позбавлення волі, дистанційний (засобами поштової кореспонденції, телефонного зв'язку і т. д.) насильницький вплив на правоохоронців, суддів і т. п. (ст. ст. 345, 377 КК України). По-друге, випадає значний дисфункційний сегмент пенітенціарної системи (у широкому значенні цього терміну) у виді злочинності серед персоналу установ виконання покарань, як на тому ми вже наголошували.

З цих же причин навряд чи можна повністю погодитись із думкою А. І. Богатирьова про те, що злочинності серед засуджених у місцях несвободи є індикатором функціонування установ виконання покарань Міністерства юстиції України та інтегративною характеристикою криміногенної обстановки у них [3, с. 1] (курсив наш – П. Д.). Інтегративність оцінки криміногенної обстановки можлива щонайменше при врахуванні стані, тенденцій, детермінант злочинності як серед засуджених, так і серед персоналу цих установ. А щонайбільше – при врахуванні більш широкого соціального (в тому числі і зокрема воєнно-політичного) контексту.

Так само і феномен кримінального радикалізму в установах виконання покарань вимагає бінарного підходу: кримінальний радикалізм серед засуджених та серед персоналу вказаних установ. Водночас кожен з них своєю чергою виявляє внутрішньо-феноменологічну, функціональну варіативність, що змушує нас вдаватися до додаткової диференціації цих кримінальних феноменів. Слідуючи цій логіці кримінальний радикалізм серед ув'язнених може бути представлений блочною структурою, яка передбачає не однакові кримінально-правовий зміст і межі відповідних асоціальних практик.

Перший блок – ендегенний радикалізм, що проявляється у кримінальних спробах осіб з числа засуджених (та утримуваних під вартою, заарештованих) внутрішнього перевлаштування комунікативного середовища самих засуджених, зміни засовків соціально взаємодії, «правил гри» чи персоніфікованих джерел фактичної влади. Цей блок представлений злочинами, передбаченими ст. ст. 115, 121, 147, 294, ч. ч. 2, 3 ст. 255-1 КК України, а також ст. 392 КК України в певній частині (в тій, яка відповідає цілям, внутрішній сутності радикалізму) тероризування у установах виконання покарань засуджених.

Другий блок – екзогенний кримінальний радикалізм серед засуджених виражає спрямованість злочинних дій на персонал установ виконання

покарань з метою посилити вплив криміналітету, змінити внутрішній баланс порядку в колонії на користь засуджених, підкорити собі адміністрацію. Типові приклади мали місце у Миколаївському, Київському СІЗО. Так, внаслідок суттєвого некомплекту особового складу в ДУ «Миколаївський СІЗО» (з 240 вільні 62 посади), грубого порушення режимних вимог та послаблення оперативної обізнаності 08.04.2018 допущено масову непокору 23 ув'язнених, які з прогулянкових двориків вільно пройшли до корпусного відділення № 1, де вимагали відчинити заблоковані двері камер для спілкування з іншими підслідними. Загалом 371 упродовж п'яти годин в'язні відмовлялися виконувати законні вимоги адміністрації та повертатися до камер [4, с. 370].

На території Київського СІЗО 09.08.2018 ув'язнені, колишні співробітники роти «Торнадо», вчиняли протиправні дії, які полягали в невиконанні законних вимог адміністрації установи. Ув'язнені і фігуранти кримінального провадження чинили опір працівникам ДКВС України, Військової прокуратури та Служби безпеки України. Вказані особи забарикадувалися у камерному приміщенні, відмовилися виходити, знімаючи всі події на телефони і транслюючи їх у мережі Інтернет. На неодноразові зауваження та вимоги працівників адміністрації в'язниці припинити свої протиправні дії не реагували. Крім того, погрожували фізичною розправою та вбивством, облили працівників правоохоронного органу бензином та погрожували підпалити їх, кидали саморобні вибухові пристрої, начинені металевими предметами, внаслідок чого співробітнику правоохоронного органу заподіяно тілесні ушкодження. Під час заходу до камерного приміщення в ув'язнених вилучено ножі, палиці, легкозаймисті матеріали, саморобні вибухові пристрої, начинені металевими предметами, та засоби зв'язку. В'язні вільно пересуваються приміщеннями Київського СІЗО, мають доступ до ключів, і все це відбувається за споглядальною позицією службових осіб вказаної установи попереднього ув'язнення, а іноді за їхньою згодою та безпосередньою участю [4, с. 370].

Кримінально-правові межі екзогенного кримінального радикалізму охоплюються, на нашу думку, ст. ст. 258, 342, 345, 348, 391 КК України.

Загалом відмітимо, що природа радикалізму принципово не залежить від обстановки, соціального контексту, виявляє зв'язки з низкою констант антропологічного штубу. Тож закономірно, що у кримінальному радикалізмі в кримінально-виконавчих установах має бути відображене все багатоманіття феномену радикалізму як такого. І їх потрібно враховувати, аби розроблювані кримінально-превентивні заходи не були профанацією, не мали характеру трюїзму, володіли реальною здатністю запобігати суспільно небезпечним проявом неприборканої енергетики радикальних соціальних перетворень.

Список використаних джерел:

1. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних подій у виправних колоніях : монографія. К. : ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.
2. Бараш Є. Ю. Злочинність у місцях позбавлення волі: основні тенденції та динаміка. *Юридична Україна*. 2017. № 5-6. С. 64–67.
3. Богатирьов А. І. Злочинність серед засуджених в місцях несвободи: кримінологічна характеристика та запобігання : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2020. 42 с.
4. Цехан Д. М. Злочинна діяльність засуджених як структурний елемент злочинності у місцях позбавлення волі // Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / За заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 369–371.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 425 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Журавльов Максим Сергійович,
аспірант 2 р.н. Спеціальність 081 Право,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

В умовах проголошеного режиму воєнного стану особливої актуальності набуває тема правильності кваліфікації військових кримінальних правопорушень. Як показує судова практика, існують проблемні питання в чіткості визначення окремих елементів складів таких кримінальних правопорушень, що здатні породжувати можливості для довільного трактування окремих правових норм, формування суперечливої судової практики та, як наслідок, призводити до порушення прав військовослужбовців.

Одним із таких проблемних питань є визначення суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 425 Кримінального кодексу України (далі – КК). Згідно з Приміткою до ст. 425 КК України такими суб'єктами є військові службові особи, а саме військові начальники, а також інші військовослужбовці, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або

адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування [1].

Поняття службових осіб як суб'єктів кримінальних правопорушень законодавець визначає у ч.ч. 3 та 4 ст. 18 КК України [1]. Так, службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Також службовими особами визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів. Таке ж визначення службової особи законодавець надає і у Примітках 1,3 до ст. 364 КК України.

Вивчення зазначених норм дозволяє нам побачити певну неузгодженість. А саме, можемо констатувати, що за змістом вони різняться, насамперед, у тому, що у ч. 3 ст. 18 КК та Примітці 1 до ст. 364 КК України службових осіб наділено функціями представників влади, чого немає в п.1 Примітки до ст. 425 КК України, на що вже звертали увагу науковці [2, с.162].

Така неузгодженість правових норм може завести нормальній, злагодженій роботі правової системи, призвести до порушення прав громадян, відітнути на стан законності і правопорядку, правосвідомості і правової культури суспільства. Крім того створюються незручності в правозастосовчій практиці, що сприяє формуванню неоднозначної судової практики, ускладнюється реалізація правових норм, культивується правовий нігілізм. Прямим наслідком неузгодженості правових норм є їх підвищена «корупціогенність».

Натомість «узгодженість правових норм, відсутність між ними суперечностей належать не лише до загальних умов ефективності законодавства, а і одночасно є важливою закономірністю його функціонування як самостійного, цілісного, системного явища. Сама

конструкція законодавства як узгодженої несуперечливої системи є об'єктивно необхідним способом його існування та ефективного функціонування» [3, с.35].

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року. Офіційний вісник України від 08.06.2001 - 2001 р., № 21, стор. 1, стаття 920.
2. Карпенко М.І. До питання окремих ознак об'єктивної сторони військових службових злочинів у сфері управлінської діяльності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. №4. С.161-164
3. Бобровник С.В. Подолання правових колізій як засіб забезпечення системності та ефективності законодавства. Щорічник наукових праць „Правова держава” № 14 Київ. 2003. С. 30-38.

ПІДХОДИ КИТАЮ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ГЛИБОКОГО СИНТЕЗУ (DEERFAKE)

Завадський Анатолій Анатолійович,
Директор Research Institute of Digital Law (RIDL), керівник програми «Штучний інтелект в галузі права» та член Ради Директорів фонду «AI Global», член International Association for Artificial Intelligence and Law, аспірант зі спеціальності 081 Право ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Аудіо, фото та відео контент, створений або змінений за допомогою штучного інтелекту для досягнення максимальної схожості з реальними зображеннями чи/або звуками, загально відомий як deepfake (deepfake – з англійської «глибокий» та «підробка») почав поширюватися з 2017 року. Саме тоді користувач мережі Reddit (нікнейм якого був Deepfakes) почав викладати до загального доступу порнографічні матеріали, створені за допомогою технологій штучного інтелекту [1]. Цей користувач маніпулював технологією глибокого навчання Google з відкритим кодом, щоб створювати та публікувати порнографічні відео. Відео були підроблені за допомогою техніки, відомої як зміна обличчя. Користувач “Deepfakes” замінив справжні обличчя на обличчя знаменитостей [2].

На сьогодні існує велика кількість сервісів онлайн та програмного забезпечення, що дозволяють створювати дипфейки безплатно та швидко.

Ці технології наразі використовуються як індустрією розваг, так і у пропаганді, рекламі, навіть в охороні здоров'я. Також поширюється використання дипфейків у «гібридній» війні, а також для інших цілей, таких як шахрайство та містифікація, порнографія, маніпуляції на виборах, соціальна інженерія, дезінформація, крадіжка особистих даних і фінансове шахрайство.

Наша країна, з моменту початку повномасштабної війни з РФ, стикнулася з безліччю таких підробок, що використовувалися у пропаганді, дезінформації та спеціальних психологічних операціях. Вивчення законодавчої бази та практики її застосування у цій галузі іншими країнами є нагальним та потрібним.

Саме тому вважаємо корисним дослідити як проблему регулювання цієї технології вирішують у Китаї. Саме Китай був першою країною, що почала нормативно-правове регулювання у цій сфері та, таким чином, він встановлює стандарти регулювання.

Ще наприкінці 2019 року китайська влада оголосила правила, що регулюють відео- та аудіоконтент в Інтернеті, включаючи заборону на публікацію та розповсюдження «фейкових новин», створених за допомогою таких технологій, як штучний інтелект та віртуальна реальність [3].

На пресконференції Адміністрації кіберпростору Китаю було заявлено що технологія дипфейків може «поставити під загрозу національну безпеку, підірвати соціальну стабільність, порушити громадський порядок та обмежити законні права та інтереси інших» [4].

Китай у листопаді 2022 року прийняв новий нормативний акт, що регламентує використання технологій deepfake: «Положення про адміністрування інформаційних інтернет-сервісів глибокого синтезу» [5]. Воно було розглянуто та затверджено на 21-му засіданні кабінету Державного управління інтернет-інформації 3 листопада 2022 року та затверджено Міністерством промисловості та інформаційних технологій та Міністерством громадської безпеки та стане обов'язковим для виконання вже 10 січня 2023 року.

Розглянемо, що саме розуміється під «технологіями глибокого синтезу» у цьому документі та як само буде регулюватися ця сфера.

Положення визначає що технологія глибокого синтезу належать до технології використання глибокого навчання, віртуальної реальності та інших синтетичних алгоритмів для створення тексту, зображень, аудіо, відео, віртуальних сцен та іншої мережної інформації, включаючи, крім іншого:

- 1) Методи створення або редагування текстового контенту, такі як створення розділів, перетворення стилю тексту та діалог питань та відповідей;

2) Технології створення або редагування голосового контенту, такі як перетворення тексту на мовлення, перетворення голосу та редагування атрибутів голосу;

3) Технології створення або редагування немовного контенту, такі як створення музики та редагування звуку сцени;

4) Технології створення або редагування біометричних характеристик у зображеннях та відеоконтенті, таких як генерація особи, заміна особи, редагування атрибутів персонажа, маніпулювання обличчям та маніпулювання жестами;

5) Генерація зображень, покращення зображень, відновлення зображень та інші технології, які створюють або редагують небіологічні особливості зображень та відеоконтенту;

6) 3D-реконструкція, цифрове моделювання та інші технології для створення або редагування цифрових персонажів та віртуальних сцен [5].

Регуляційний орган заявляє, що замість того, щоб запроваджувати масову заборону таких технологій, він фактично сприятиме легальному використанню технологій та «забезпечуватиме потужний правовий захист для забезпечення та полегшення» її розвитку.

У статті 6 цього документу зазначається що жодна організація або фізична особа не може використовувати послуги глибокого синтезу для виробництва, відтворення, публікації або розповсюдження інформації, забороненої законами та адміністративними правилами, а також не повинні використовувати послуги глибокого синтезу для участі у діяльності, що загрожує національній безпеці та інтересам, завдає шкоди національному іміджу та суспільним інтересам, підриває економіку.

Постачальники та користувачі послуг глибокого синтезу не повинні використовувати послуги глибокого синтезу для виробництва, відтворення, публікації та розповсюдження неправдивої інформації та новин [5].

Постачальники послуг глибокого синтезу також повинні дотримуватися місцевих законів, поважати етику та підтримувати «правильний політичний напрямок і правильну орієнтацію громадської думки» [5].

Положення вимагає від постачальників послуг глибокого синтезу та користувачів гарантувати, що будь-який фальсифікований вміст із використанням цієї технології чітко позначається (логотип Deep Synthetic) та може бути відстежений до його джерела. До такого вмісту віднесено у тому числі:

1) інтелектуальний діалог, інтелектуальне письмо тощо, які імітують фізичних осіб для виконання послуг зі створення або редагування тексту;

2) послуги редагування, які генерують голоси, такі як синтетичні голоси та імітаційні голоси або значно змінюють характеристики голосу особистості;

3) послуги редагування, такі як генерація особи, заміна особи, маніпулювання особою, маніпулювання жестами тощо, які створюють

зображення та відео людей або суттєво змінюють характеристики особистості;

4) послуги зі створення або редагування, такі як імерсивні симуляційні сцени;

5) інші послуги, які мають функцію створення або суттєвої зміни інформаційного змісту [5].

Також Положення прямо зазначає у статті 18: «ніяка організація або фізична особа не повинні використовувати технічні засоби для видалення, зміни або приховування логотипа Deep Synthetic, зазначеного у статтях 16 та 17 цих Правил» [5].

Положення також зобов'язує людей, які використовують технологію для редагування чийогось зображення чи голосу, повідомляти та отримувати згоду відповідної особи (стаття 14 Положення) [5].

При репості новин, створених за технологією глибокого синтезу, джерело може бути лише із затвердженого урядом списку новинних видань [5]. Це свідчить про намагання керівництва країни мати повний контроль за інформаційним простором.

Отже, Положення дає досить чітке визначення технологій глибокого синтезу, які заведено іменувати діпфейками, та регламентує їх використання та створення. Це можливо віднести до позитивного змісту. Але намагання монополізувати інформаційний простір та ввести тотальний контроль за користувачами є негативним.

В умовах зростання загроз національній безпеці, компаній дезінформації, шахрайства та інших посягань на права та інтереси держави та населення є нагальна потреба в розробці та прийнятті нормативних актів, що будуть регулювати подібні технології у нашій країні.

Література:

1. URL : <https://www.internetjustsociety.org/legal-issues-of-deepfakes> (Дата звернення 1 грудня 2022 р.)
2. URL : <https://www.thehindu.com/sci-tech/technology/deepfake-technology-how-and-why-china-is-planning-to-regulate-it/article66277740.ece> (Дата звернення 18 грудня 2022 р.)
3. URL : <https://www.reuters.com/article/us-china-technology/china-seeks-to-root-out-fake-news-and-deepfakes-with-new-online-content-rules-idUSKBN1Y30VU> (Дата звернення 2 грудня 2022 р.)
4. URL : <http://www.cac.gov.cn/> (Дата звернення 2 грудня 2022 р.)
5. URL: http://www.gov.cn/zhengce/zhengceku/2022-12/12/content_5731431.htm (Дата звернення 10 грудня 2022 р.)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Льощенко Анастасія Сергіївна,
Студентка факультету історії і права, 45 гр.
спеціальність 081 Право, Харківський
національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник: д.ю.н., проф.
Коваленко О.О.

Особливості реалізації права на працю у формі трудового договору у фермерських господарствах встановлюються законом України «Про фермерське господарство» [1].

«Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону» [1, ч.1 ст.1].

Таким чином, фермерське господарство створюється для того, щоб заробляти собі на життя працюючи через підприємницьку діяльність. Цікаво, що відносини, в яких реалізують право на працю члени сім'ї, що є членами фермерського господарства, визнаються трудовими. А саме: «Трудові відносини у фермерському господарстві базуються на основі праці його членів. У разі виробничої потреби фермерське господарство має право залучати до роботи в ньому інших громадян за трудовим договором (контрактом)» [1, ч.1 ст.27].

При цьому, варто відмітити, що ні у законодавстві, ні на практиці не міститься поняття «виробнича потреба». Однак, базуючись на тому, що, як раніше було відмічено, фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян – самостійної, систематичної, ініціативної й на власний ризик господарської діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [2, ст.42]), а також на тому, що «фермерське господарство діє на умовах самоокупності. Всі витрати господарство покриває за рахунок власних доходів та інших джерел, не заборонених законодавством. Фермерське господарство самостійно визначає напрями своєї діяльності, спеціалізацію, організує виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та реалізацію, на власний розсуд та ризик підбирає партнерів з економічних зв'язків у всіх сферах діяльності, у тому числі іноземних. Фермерське господарство має право

вступати в договірні відносини з будь-якими юридичними або фізичними особами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування» [1, ст.24], питання про наявність виробничої необхідності та доцільність залучення до роботи найманих працівників повинно має вирішуватись фермерським господарством.

Також варто акцентувати увагу на тому, кому законом заборонено укладати трудові договори у фермерському господарстві у якості працівника.

Для цього варто зупинитись на визначенні членів фермерського господарства. А саме: «Членами фермерського господарства можуть бути подружжя, їх батьки, діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства, визнають і дотримуються положень установчого документа фермерського господарства» [1, ч.1 ст.3].

І от ці особи, що є членами фермерського господарства та реалізують в ньому своє право на працю. Не можуть працювати в ньому за трудовим договором, бо «членами фермерського господарства не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом)» [1, ч.1 ст.3]. Адаже йдеться про фермерське господарство як про родинно-трудове об'єднання осіб. Фермери – це не наймані працівники, а власники майна й господарі свого виробництва, трудова діяльність яких ґрунтується на членстві в фермерському господарстві.

Список використаних джерел

1. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р., № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: затв. Законом України від 16.01.2003 р., №436-IV. Відом. Верхов. Ради України. 2003. № 18, № 19-29, № 21-22. Ст. 144.

ЩОДО ВІДСУТНОСТІ У ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ІНСТИТУТУ ПРИЗНАЧЕННЯ БІЛЬШ М'ЯКОГО ПОКАРАННЯ, НІЖ ПЕРЕДБАЧЕНО ЗАКОНОМ

Коновальчик Євгенія, аспірантка кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права та процесу Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Незважаючи на повномасштабне вторгнення РФ на територію України Робоча група з питань розвитку кримінального права продовжує розробку проекту нового Кримінального кодексу України (далі проект нового КК України). Цей документ, у порівнянні з чинним Кримінальним Кодексом України (далі КК України), передбачає ряд новацій та змін. Зокрема, звільнення від декларативних положень, багаторівневу кваліфікацію правопорушень за характером шкоди, яку вони завдають, орієнтацію на примирення учасників конфлікту, розширення прав потерпілого, «пом'якшення становища правопорушника ... лише з урахуванням позиції потерпілого та за умови відшкодування завданої шкоди» тощо [1].

Однією з відмінностей проекту нового КК України є відсутність норм щодо наділення суду дискреційними повноваженнями на призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом [2]. У чинному КК України такі дискреції закріплено у ст. 69 [3]. Слід підкреслити, що вони передбачені від моменту прийняття акту у 2001 році та реалізуються у судовій практиці.

Так, з аналізу статистичної інформації Державної судової адміністрації України вбачається наступне: у 2018 році серед 73 658 засуджених покарання із застосуванням ст. 69 КК України було призначено 1 964 особам [4], у 2019 році серед 70 374 засуджених покарання із застосуванням ст. 69 КК України було призначено 1 797 особам [5], у 2020 році серед 67 518 засуджених покарання із застосуванням ст. 69 КК України було призначено 1 495 особам [6] та у 2021 році серед 64 079 засуджених покарання із застосуванням ст. 69 КК України було призначено 1 345 особам [7].

Враховуючи спрямованість України на європейську інтеграцію та вступ до Європейського Союзу, на нашу думку, є доцільним дослідити кримінальне законодавство держав-членів ЄС на предмет наявності певних аналогів інституту призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Наразі огляд буде містити результати аналізу 16 Кримінальних кодексів, які буде розміщено в алфавітному порядку відповідно до офіційних назв держав українською мовою.

Так, згідно параграфу 83 Кримінального Кодексу Королівства Данія на підставі інформації про обставини правопорушення та правопорушника покарання може бути зменшено в межах, визначених законом. У разі ж встановлення особливо пом'якшуючих обставин воно може бути пом'якшено [8].

Відповідно до ст.ст. 66 та 68 Кримінального кодексу Королівства Іспанія за наявності визначених законом пом'якшуючих обставин суд повинен знизити покарання на один чи два ступені нижче, ніж встановлено законом [9].

Параграф 49 Кримінального кодексу Латвійської Республіки наділяє суд повноваженнями призначати менше покарання, ніж передбачено законом,

за наявності за обставин, які пом'якшують відповідальність, та з урахуванням особи правопорушника [10].

Згідно ст. 62 Кримінального кодексу Литовської Республіки у передбачених випадках, враховуючи всі обставини справи, суд може призначити більш м'яке покарання, ніж передбачене законом [11].

Ст. 72 Кримінального кодексу Португальської Республіки закріплено спеціальне пом'якшення покарання. Так, суд, за винятком прямо передбачених законом випадків, пом'якшує покарання, якщо обставини справи та поведінка винної особи не вимагають посиленого покарання. Зокрема, суд може скоротити встановлену мінімальну межу строку позбавлення волі та мінімальний розмір штрафу, встановлені у конкретних санкціях [12].

Ст. 21 Кримінального кодексу Республіки Мальта наділяє суд дискреційними повноваженнями на призначення покарання нижчого за встановлений законом мінімум. За наявності виняткових причин суд на власний розсуд може призначити будь-яке менше покарання, яке визнає відповідним конкретному кримінальному правопорушенню [13].

Ст. 60 Кримінального Кодексу Республіки Польща передбачає можливість суду застосовувати надзвичайне пом'якшення покарання в особливих випадках, коли навіть мінімальне покарання, передбачене за конкретне протиправне діяння, буде невідповідно суворим [14].

Ст. 50 Кримінального Кодексу Республіки Словенія уповноважує суд визначити покарання нижче за встановлену межу або призначити менш суворе покарання у випадках, прямо встановлених законом, або у разі встановлення судом особливих пом'якшуючих обставин [15].

Параграфами 8 і 8а розділу 8 Кримінального кодексу Республіки Фінляндія, передбачено певне пом'якшення покарання, проте лише у межах, встановлених у відповідних санкціях. Але у разі наявності виключно вагомих причин суд може замінити покарання у виді позбавлення волі на певний строк штрафом [16].

Ст. 48 Кримінального кодексу Республіки Хорватія закріплено можливість суду призначати менш суворе покарання, ніж визначено законом за вчинення конкретного кримінального правопорушення. Це можливо за наявності пом'якшуючих обставин, а також у разі досягнення відповідної згоди між прокурором та підсудним [17].

Згідно ст. 76 Кримінального кодексу Румунії за наявності пом'якшуючих обставин в порядку пом'якшення спеціальні межі покарання, які передбачені законом, зменшуються на одну третину, а у разі передбачення покарання у вигляді довічного позбавлення волі воно замінюється на покарання у виді позбавлення волі на певний строк [18].

У Кримінальному кодексі Словацької Республіки параграфом 39 визначено дискреційні повноваження суду щодо виключного зменшення покарання у виді позбавлення волі. Зокрема, допускається його зниження до

встановленого законом мінімуму, а також у визначених випадках призначення його строком нижче мінімальної межі [19].

Відповідно до параграфу 82 Кримінального кодексу Угорщини менш сурове покарання може бути призначене, якщо передбачена мінімальна санкція є надто суворою відповідно до принципів його призначення [20].

Параграфом 49 Кримінального кодексу Федеративної Республіки Німеччина закріплено можливість у визначених законом випадках пом'якшувати покарання та порядок такого пом'якшення. Зокрема, передбачено можливість заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк, а також призначення покарання в виді штрафу замість позбавлення волі [21].

Враховуючи те, що санкції є абсолютно визначеними, ст. 132-18 Кримінального кодексу Французької Республіки дозволяє суду призначити покарання на строк, менший за максимальний. Також, відповідно до ст. 132-20 зазначеного кодексу, якщо правопорушення карається штрафом, суд може призначити його у меншому розмірі, аніж встановлено у конкретній санкції [22].

Параграфом 58 Кримінального кодексу Чеської Республіки закріплено судові дискреції щодо виключного пом'якшення покарання у виді позбавлення волі, відповідно до яких суд, з урахуванням обставин справи або ситуації правопорушника, може зменшити строк позбавлення волі нижче нижчої межі, передбаченої законом [23].

Із наведеного вбачається, що законодавці вище зазначених держав-членів ЄС, розуміючи, що вчинення конкретних кримінальних правопорушень може характеризуватися певними обставинами, наявність яких потребує іншого, відмінного від загального правила, порядку визначення виду та розміру покарання для ефективної реалізації його мети, наділяють суд можливістю виходити за межі санкцій.

Внаслідок цього вважаємо за необхідне привернути увагу до питання відсутності закріплення інституту призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, у проєкті нового Кримінального кодексу України.

Список джерел:

1. Концепція реформування кримінального законодавства України <https://newcriminalcode.org.ua/concept> (дата звернення 16.12.2022).
2. Кримінальний Кодекс України: проєкт / Робоча група з питань розвитку кримінального права. URL: <https://bit.ly/3hxEAfd> (дата звернення 14.12.2022).
3. Кримінальний Кодекс України : Закон України №2341-III від 05 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2001, №25-26, ст. 131.
4. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності за 2018 рік / Державна судова адміністрація України. URL: <https://bit.ly/3Ww0luS> (дата звернення: 12.12.2022).

5. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності за 2019 рік / Державна судова адміністрація України. URL: <https://bit.ly/3uZNI5C> (дата звернення: 12.12.2022).
6. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності за 2020 рік / Державна судова адміністрація України. URL: <https://bit.ly/3FICLUY> (дата звернення: 12.12.2022).
7. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності за 2021 рік / Державна судова адміністрація України. URL: <https://bit.ly/3hGjPOU> (дата звернення: 12.12.2022).
8. Criminal Code of the Kingdom of Denmark. URL: <https://bit.ly/3v0eLb1> (дата звернення 11.12.2022).
9. Criminal Code of the Kingdom of Spain. URL: <https://bit.ly/3j9vE0h> (дата звернення 11.12.2022).
10. Criminal Code of the Republic of Latvia. URL: <https://bit.ly/3FDfvIc> (дата звернення 18.12.2022).
11. Criminal Code of the Republic of Lithuania. URL: <https://bit.ly/3Wbvbcu> (дата звернення 11.12.2022).
12. Criminal Code of the Portuguese Republic. URL: <https://bit.ly/3HNzK8I> (дата звернення 11.12.2022).
13. Criminal Code of the Republic of Malta. URL: <https://bit.ly/3HQKRxx>. (дата звернення 16.12.2022).
14. Criminal Code of the Republic of Poland. URL: <https://bit.ly/3G3jW02> (дата звернення 11.12.2022).
15. Criminal Code of the Republic of Slovenia. URL: <https://bit.ly/3W1LM2t> (дата звернення 12.12.2022).
16. Criminal Code of the Republic of Finland. URL: <https://bit.ly/3YB4rE4> (дата звернення 11.12.2022).
17. Criminal Code of the Republic of Croatia. URL: <https://bit.ly/3BMuxKB> (дата звернення 16.12.2022).
18. Criminal Code of Romania. URL: <https://bit.ly/3hDydXW> (дата звернення 11.12.2022).
19. Criminal Code of the Slovak Republic. URL: <https://bit.ly/3WwUZ2O> (дата звернення 16.12.2022).
20. Criminal Code of Hungary. URL: <https://bit.ly/3PENG6X> (дата звернення 11.12.2022).
21. Criminal Code of the Federal Republic of Germany. URL: <https://bit.ly/3v84VUp> (дата звернення 18.12.2022).
22. Criminal Code of the French Republic. URL: <https://bit.ly/3V3mgZm> (дата звернення 11.12.2022).
23. Criminal Code of the Czech Republic. URL: <https://bit.ly/3HR8ZA6> (дата звернення 16.12.2022).

ТРУДОВА ПОВИННІСТЬ ЯК СКЛАДОВА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЕННОГО СТАНУ

Коренцов Олександр, аспірант кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу Харківського національного університету імені Г.С. Сковороди

24 лютого в зв'язку з військовою агресією Російської Федерації (РФ) президентом України було введено на всій території держави воєнний стан, в період дії якого можуть обмежуватись конституційні права і свободи людини і громадянина, що призводить до зміни адміністративно-правового статусу громадян. Законом України «Про правовий режим воєнного стану», встановлено, що в період воєнного стану військовим командуванням можуть запроваджуватись певні заходи, зокрема може бути введена трудова повинність та може бути використано трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, але в законі не зазначається про відповідальність за невиконання зазначених заходів.

Питання обмеження прав людини в умовах воєнного стану досліджувалось такими науковцями як Занфірова Т.А., Білоскурська О.В., Вороніна Н.В., Кузниченко С.О., проте ці дослідження мали теоретичний характер і були спрямовані на нормативне забезпечення застосування воєнного стану. Але заходи правового режиму воєнного стану, не були предметом дослідження науковців, що обумовлено тим, що з часу проголошення незалежності і до 2022 року не виникали обставини які б могли бути підставою для запровадження воєнного стану в Україні і, відповідно, для детального вивчення науковцями наслідків введення воєнного стану в країні та застосування заходів правового режиму воєнного стану (тільки в 2018 році було введено на один місяць правовий режим воєнного стану в частині областей України). Метою цього дослідження є висновки щодо доцільності застосування трудової повинності, як заходу правового режиму воєнного стану, яке є актуальним в аспекті дотримання під час війни основоположних прав і свобод людини і громадянина.

Трудова повинність є наслідком тоталітарного радянського режиму, тому що на протязі існування СРСР, у складі якого 70 років перебувала Україна, неодноразово вводилась трудова повинність громадян в примусовому порядку, зокрема загальна трудова повинність застосовувалась в 1918-1920 роках в період громадянської війни (встановлювалась обов'язковість праці для всіх громадян) [1, с.33], з 1941 по 1945 рік під час

Другої світової війни (було введено трудову мобілізацію в промисловості, а в колгоспах - трудові (120 трудових на рік)), і за невиконання повинності була встановлена кримінальна відповідальність [2, с.174].

В Юридичній енциклопедії під редакцією Ю.С.Шемшученко [3] зазначається, що трудова повинність в СРСР визначалась, як обов'язок, який покладався на громадян щодо виконання певних видів робіт, зокрема ліквідації наслідків стихійного лиха, виконання важливих державних завдань. Але не зважаючи на те, що в УРСР було повністю скасовано трудову повинність з прийняттям Основ законодавства про працю і КЗпП УРСР ще в 1971р., в 2014 році постановою Кабінету міністрів України №475 від 23.09.2014р., в «Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах дії воєнного стану», вводиться «трудова повинність, яка визначається як короткостроковий трудовий обов'язок в період воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, та не потребує обов'язкової згоди особи, стосовно якої запроваджується такий трудовий обов'язок».

Автор вважає, що в умовах правового режиму воєнного стану можуть бути запроваджені окремі обмеження прав громадян, але вони не можуть ґрунтуватися на примусі або загрози застосування насильства над людиною, тому застосування в період дії воєнного стану трудової повинності, враховуючи її примусовий характер, є неправомірним і є порушенням Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» (1950р.), інших міжнародних актів в яких задекларовано повагу до особистих природних прав людини, зокрема права на життя, свободу і особисту недоторканість, повагу до її гідності.

В ст. 43 Конституції України сформульовано основні засади принципу свободи праці і наголошується на тому, що використання примусової праці забороняється, тому надання військовому командуванню під час дії воєнного стану права запроваджувати трудову повинність і використовувати трудові ресурси підприємств без згоди громадян, які за своєю сутністю є примусовими заходами, є досить дискусійним в аспекті їх відповідності загально визнаним правам і свободам людини.

В своїй статті щодо забезпечення свободи праці в умовах воєнного стану [4, с.78] Занфірова Т.А. зазначає, що «правові норми режиму воєнного стану мають бути піддані критичному науковому аналізу на предмет їх життєздатності та відповідності принципу свободи праці, уникаючи можливих проблем із забезпечення цієї свободи в разі запровадження воєнного стану».

Деякі науковці, зокрема Занфірова Т.А., погоджуючись з введенням трудової повинності керуються викладеним в ст. 43 Конституції (ч.3, друге речення) виключенням, згідно якого «не вважається примусовою працею військова або альтернативна служба, а також робота чи служба, яка виконується особою відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан».

Замфірова Т.А в своїй статті зазначає, що «трудова повинність за своєю сутністю є примусовою працею, оскільки відповідає критеріям примусу, однак не вважається такою, лише тому, що Конституція прямо вказує на те, що ця повинність не можна вважати примусом, незважаючи на те, що в особи, яку примушують працювати, немає можливості відмовитись від такої роботи», і дає пропозиції щодо вирішення цього протиріччя шляхом визнання державою в Конституції трудової повинності в умовах воєнного стану як примусової праці, а дію принципу свободи праці в таких умовах – обмеженою, що виправдовується, на її погляд, самим фактом воєнного стану.

Але з такою пропозицією не можна погодитись, тому що пропонується тільки спосіб правового врегулювання зазначеного питання, але це не вирішує проблем громадян, які під примусом будуть вимушені виконувати визначені роботи, тобто відбувати трудову повинність, навіть якщо державою і буде визнано її як примусову працю. А це призведе до порушення їх прав на життя, безпеку і недоторканість, повагу до їх гідності, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного стану згідно ст.64 Конституції України.

Законодавцями в другому реченні ч.3 ст.43 Конституції встановлено, що не вважається примусовою працею військова служба, а також робота та служба під час дії воєнного і надзвичайного стану. Проте в ст.4 (Заборона рабства і примусової праці) Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод (1950р.), якою вочевидь вони керувались, тільки зазначено, що для цілей цієї статті значення терміну «примусова праця» не поширюється на певні роботи, але не встановлено, що ці види робіт не вважаються примусовою працею, і в переліку цих видів робіт відсутні роботи в умовах воєнного стану.

Але введення в ст.43 основного закону України цих виключень, не змінює самої сутності примусової праці, якою є трудова повинність, і примусова праця від цього не стане добровільною. Видатний науковець Процевський О.І. в своїй статті [5, с.111], підсумовуючи проведені ним дослідження, робить висновок: «Повинність у будь-якій формі посягає на свободу волі людини, а тому перш за все знижує її гідність.Трудова повинність за своєю сутністю є примусовою чи обов'язковою роботою, яка в принципі заборонена Конституцією України».

Статтею 22 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» встановлено «неприпустимість використання правового режиму воєнного стану для порушення прав і свобод громадян і введення воєнного стану не може бути підставою для застосування тортур, жорсткого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання». Таким чином законом встановлено неприпустимість застосування будь-якого насильства до громадян в умовах дії воєнного стану (навіть у разі відмови громадян виконувати розпорядження), що виключає застосування будь-яких заходів,

що порушують або застосування яких може порушити загальновизнані права і свободи людини.

Але якщо трудова повинність має добровільний характер і за відмову її виконувати не настає кримінальна чи адміністративна відповідальність, то навіщо взагалі запроваджувати повинності та певні обов'язки шляхом їх закріплення на законодавчому рівні, зокрема в законі «Про правовий режим воєнного стану», і розробляти десятки підзаконних нормативно-правових актів? Військове командування може звернутися до громадян за допомогою в разі необхідності будівництва оборонних об'єктів на підступах до їх міста, які відгукнуться на це звернення без наявності трудової повинності в законі.

Для того, щоб державі і громадянам разом вистояти у цей кризовий для країни час не можна застосовувати примус, як метод державного управління, треба запроваджувати заходи які гуртуються на заохоченні. Тому під час дії воєнного стану центри служби зайнятості повинні сформулювати банк суспільно-необхідних робіт для працевлаштування тих хто тимчасово втратив роботу за спеціальністю і, відповідно, залишився без засобів для існування. Для цього необхідно створити гнучку систему працевлаштування, зокрема з можливістю виконувати роботи неповний робочий день або неповний робочий тиждень, та широко анонсувати цю програму у засобах масової інформації. Подібні заходи залучення населення країни до оплатного виконання суспільно-корисних робіт були задіяні урядом США в 1932 році в період Великої Депресії (економічної кризи) в США в рамках політики «Нового курсу», спрямованої на забезпечення соціальних гарантій і створення робочих місць, завдяки якій вдалося скоротити рівень безробіття, який досягнув у 1932 році рекордних 23,6 %.

Враховуючи, що Україна обрала шлях до Євросоюзу, запровадження трудової повинності, як і більшості інших заходів правового режиму воєнного стану, що обмежують права громадян, які є пережитками радянського минулого, є неприпустимим і їх примусове застосування в реалії сьогодення створить більше проблем аніж дасть якийсь результат, що підтверджується тим, що вони не застосовувались на практиці з початку збройної агресії РФ проти України.

З урахуванням викладеного автор погоджується з Жуковою Є.О., яка в своїй статті присвяченій оптимізації адміністративно-правового забезпечення публічного адміністрування [6, с. 90] зазначає, що «шляхами підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення, зокрема, є позбавлення від застарілих елементів правового регулювання, своєчасне очищення системи адміністративно-правового забезпечення від рудиментів радянської епохи».

А тому з текстів законів і підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини в умовах дії воєнного стану, необхідно вилучити норми, які прямо чи опосередковано допускають вчинення насильства над людиною, зокрема пропонується виключити трудову повинність з переліку заходів, які застосовуються в період дії воєнного стану.

Література :

1. Пятаха Н. Загальна трудова повинність в Українській РСР в 1919-1920рр.: історіографічний огляд, ВПЦ «Київський університет», 2011, С.32-34.
2. Кузніченко С.О. Адміністративно-правовий режим воєнного стану в СРСР під час Великої вітчизняної війни. Актуальні проблеми історико-правової науки. 2014, С.172-180.
3. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемпученко, К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6 :768 с.
4. Замфірова Т.А. Забезпечення принципу свободи праці в умовах воєнного стану. Підприємництво, господарство і право. №4/2017. С.77-80.
5. Процевський О.І. Заборона примусової праці як складова принципу свободи праці.: О.І. Процевський. Вибрані твори /упоряд.: В.О. Процевський, Р.І. Шабанов, О.О. Коваленко., Харків, 2018. 260с. (С.97-111).
6. Жукова Є.О. Вектори оптимізації ефективності адміністративно-правового забезпечення публічного адміністрування: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) /упоряд.: М.Ковалів, М. Гаврильців , Н.Лешіп. Львів, ЛьвДУВС, 2022. С. 89-91.

ПРОБЛЕМА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВІЙСЬКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Лавроненко А.В., аспірант Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Після повномасштабного вторгнення військ РФ на територію суверенної незалежної України, наша держава опинилася в ситуації, в якій треба було як найшвидше доукомплектувати Збройні Сили та дати відсіч агресору. Одним із способів протистояння діям агресора є наявність організованої, навченої, озброєної армії або інших офіційно оформлених та зареєстрованих військових формувань. Збройні Сили України є неодмінним та важливим елементом механізму держави, що вбирає у себе як ознаки апарату держави, так і ознаки допоміжного апарату.

З 2014 року значного реформування зазнали не тільки військові правоохоронні але й положення кримінального законодавства у частині притягнення до відповідальності за вчинення військових кримінальних правопорушень. З внесенням відповідних змін до законодавства і виникла нагальна потреба у комплексному фаховому дослідженні проблем, що

накопичилися у цьому напрямку розвитку кримінально-правової теорії та практики, оскільки важливим аспектом у системі кримінально-правових заходів протидії військовим кримінальним правопорушенням є наявність дієвого механізму запобігання подібним кримінально-протиправним проявам.

Військовими правопорушеннями визнаються порушення встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів. [1, с. 5].

Головною причиною вчинення подібних протиправних дій є те що дані діяння порушують перш за все встановлений порядок комплектації Збройних сил України, призводять до порушення вимог військової дисципліни у результаті чого підривають боєздатність та обороноздатність країни.

Найбільш поширеними військовими правопорушеннями є:

- Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України);
- Дезертирство (ст. 408 КК України);
- Непокора (ст. 402 КК України);
- Погроза або насильство щодо начальника (ст. 405 КК України);
- Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК України);
- Втрата військового майна (ст. 413 КК України);
- Порушення правил поведіння зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414 КК України);
- Військові злочини, передбачені ст. 404, 406, 410, 415, 419, 426-1, 429, 433.

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень є встановлений порядок несення військової служби [2, с. 1247]. Він є єдиним для всіх складів військових кримінальних правопорушень. Але важливе значення має визначення безпосереднього об'єкта від якого багато в чому залежить питання правильної кваліфікації вчинених протиправних діянь. Саме безпосередній об'єкт дає можливість виокремити специфічні (індивідуальні) ознаки кожного військового кримінального правопорушення. З одного боку з метою розмежування складів військових кримінальних правопорушень, а з другого боку об'єднання їх у певні групи.

Поряд з родовим об'єктом вчинення кримінального правопорушення необхідно виокремити характер суспільної небезпеки вчинюваного діяння.

Важливо враховувати, при ухиленні від виконання своїх службових обов'язків військовослужбовець не просто підриває обороноздатність та боєготовність підрозділу в якому він проходить службу, а й військову дисципліну.

Визначаючи поняття військового кримінального правопорушення потрібно акцентувати увагу саме на двох основних ознаках, що відрізняють склади досліджуваних кримінальних правопорушень від інших складів, по-перше це особливий характер об'єкта протиправного посягання – встановлений порядок несення військової служби, по-друге особливий суб'єкт кримінального правопорушення – військовозобов'язаний, військовослужбовець або резервіст. При цьому тільки наявність цих двох ознак може вказувати на те, що вчинене діяння є військовим кримінальним правопорушенням.

Суб'єктами вчинення військових правопорушень є військовослужбовці ЗСУ, СБУ, Держпунктордонслужби, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші особи, визначені законом ч. 2 ст.401 КК України) [3].

Варто зазначити, що КК України не містить визначення таких понять як резервіст, військовослужбовець, військовозобов'язаний. Єдиним джерелом з'ясування сутності цих понять є коментар вчених правників до постатейного матеріалу КК України.

Для повного та об'єктивного розслідування і розгляду в суді матеріалів кримінального провадження недостатньо встановити суб'єкт кримінального правопорушення і діяння, що було ним вчинене. Необхідно також визначити, який вид кримінального покарання йому обрати з урахуванням всіх вичерпних обставин вчинення кримінального правопорушення.

У процесі аналізу санкцій статей, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення військових кримінальних правопорушень визначено, що законодавець для більшості статей замість покарання у виді позбавлення волі передбачив покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні та покарання у виді службових обмежень для військовослужбовців. Для даного виду статей притаманним є наявність як кваліфікуючих так і особливо кваліфікуючих ознак, що впливають на визначення ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та призначення покарання (позбавлення волі).

Також, характерною рисою досліджуваного виду кримінальних правопорушень є наявність нижньої межі санкції а також такої кваліфікуючої ознаки, як вчинення кримінального правопорушення у воєнний час та в бойовій обстановці. Слід зазначити, що у деяких в санкціях статей, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення військових кримінальних правопорушень поряд з «військовими» видами кримінальних покарань передбачено, як альтернатива – покарання у виді позбавлення волі.

Даний вид покарання може бути призначене, наприклад, особам, які проходять військові збори, особам, які були звільнені з військової служби до моменту винесення вироку, співучасникам військових кримінальних правопорушень, які не є військовослужбовцям.

У КК України всі норми про кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби згруповані в одному розділі, що входить до складу єдиного Кримінального кодексу, поряд з існуючими в світовій практиці варіантами інституціоналізації військово-кримінального законодавства у вигляді повністю самостійного кримінально-правового джерела або формально самостійного кримінально-правового джерела.

Отже, оскільки до початку повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України такі правопорушення не були значно розповсюдженими, питання призначення покарання за військові правопорушення потребує більш глибокого вивчення та аналізу.

Список використаних джерел:

1. Панов М. І., Касинюк В. І., Харитонов С. О. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (Військові злочини). Харків: Харків юридичний, 2006.
2. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 9-те вид., переробл. та доповн. Київ: Юрид. думка, 2012.
3. Кримінальний кодекс України 2001, № 25-26, *ст.131*
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН З НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лиманський П.П., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти 2-го року навчання спеціальності 081 Право ХНПУ імені Г.С. Сковороди, м.Харків, Україна

Військова агресія російських загарбників вимусила швидко перебудувати більшість сфер життєдіяльності нашої держави, у тому числі й трудове законодавство. В практиці правового регулювання трудової діяльності науково-педагогічних працівників розпочали використовуватися простий та призупинення дії трудового договору.

Ст. 34 Кодексу законів про працю України закріплює, що простій - це зупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідомою силою або іншими обставинами [1].

Простій на виробництві (підприємстві) може бути застосований як з вини роботодавця, так і з вини працівника, а також за обставин, що не залежать від працівника та роботодавця, тобто: стихійні лиха, різні катастрофи, погодні умови тощо. Війна, військові дії та запровадження воєнного стану в Україні стали такими обставинами, що дають підстави оголосити простій.

Однак, слід зазначити, що на законодавчому рівні не встановлено обмеження для роботодавців з питання впровадження простою під час воєнного стану. Фактично роботодавець в одностайному порядку приймає рішення про введення режиму простою на підприємстві.

Стосовно трудового законодавства в галузі освіти і науки МОН України надало роз'яснення [5] щодо запровадження простою до науково-педагогічних працівників під час дії воєнного стану й наполягає на тому, що управлінські рішення, ухвалені в порядку ст. 34 та ст. 113 КЗпП, мають бути обґрунтованими (мотивованими). Зокрема, також вказується, що час простою не з вини працівника оплачується з розрахунку не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу).

В ч.1 ст. 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» вказується, що «призупинення дії трудового договору - це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором у зв'язку із збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором» [2]. Призупинення дії трудового договору не є теж самим, що звільнення, а також не може бути одним із видів покарання працівників.

Призупинення дії трудового договору закріплюється наказом роботодавця, де вказується причина призупинення та строк. На відміну від простою роботодавець не повинен виплачувати зарплату працівникові на час призупинення дії трудового договору.

Головними умовами призупинення дії трудового договору є: з одного боку неможливість роботодавця надавати працівникові роботу, з іншого – неможливість працівника виконувати свої професійні обов'язки. При не виконанні якоїсь з цих умов призупинення дії трудового договору стає неможливим.

У разі, коли призупинення дії трудового договору відбувається з ініціативи працівника, він пише заяву про тимчасове призупинення (на строк не більше ніж період дії воєнного стану). Роботодавець повинен розглянути цю заяву, переконатись, що працівник на законних підставах не може виконувати свої обов'язки [4]. Після з'ясування усіх обставин призупинення

дії трудового договору працівник або роботодавець мають право не погодитись на пропозицію сторони.

Крім того, у новій редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» № 2136-IX [3] передбачено оскарження наказу роботодавця: «У разі незгоди працівника (працівників) із наказом (розпорядженням) роботодавця про призупинення дії трудового договору працівником або професійкою за дорученням працівника (працівників) відповідний наказ (розпорядження) може бути оскаржений до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, або його територіального органу, який, вивчивши зміст наказу (розпорядження) та підстави для його видання, за погодженням з військовою адміністрацією може внести роботодавцеві припис про скасування відповідного наказу (розпорядження) або про усунення порушення законодавства про працю іншим шляхом, що є обов'язковим до виконання роботодавцем протягом 14 календарних днів з дня отримання такого припису» (ч.3, ст.13).

Можна констатувати, що не зважаючи на те, що «простій» та «призупинення дії трудового договору» щодо науково-педагогічних працівників розпочав застосовуватися в практиці трудового законодавства відносно нещодавно, але процедури і порядок їх запровадження вже зазнали змін та уточнень, які закріплені у відповідних правових актах. Ці зрушення дають підстави стверджувати, що законодавство під час воєнного стану в Україні стоїть на сторожі правового регулювання трудових відносин науково-педагогічних працівників, і спрямоване на реалізацію права на працю людиною.

Література:

1. Кодекс законів про працю України. Закон України від 10.12.71р . № 322-VIII URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text) (дата звернення 15.12.2022);
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Закон України від 15 березня 2022 року N 2136-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>. (дата звернення 15.12.2022 р.);
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» № 2352-IX від 01.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#n130> (дата звернення 15.12.2022 р.);
4. Призупинення дії трудового договору в умовах воєнного стану. Кадровик – 01. 2022. URL: <https://prokadry.com.ua/article/5045-yak-oforniti-prizupinennya-trudovih-vdnosin-na-chas-vonnogo-stanu> (дата звернення 15.12.2022 р.);

5. Лист Міністерства освіти і науки України від 28 лютого 2022 року № 1/3292-22. URL: <https://eo.gov.ua/wp-content/uploads/2022/03/Lyst-MON-vid-28.02.2022-1-3292-22> (дата звернення 15.12.2022 р.).

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЕМЕЛЬНОГО СЕРВІТУТУ

Малініна Катерина, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» Державного біотехнологічного університету

Науковий керівник: Шерстюк Світлана, кандидат економічних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, трудового та аграрного права Державного біотехнологічного університету

Право сервітуту має давню історію, яка виходить безпосередньо з часів класичного римського права. Якраз у ті часи були розроблені поняття і принципи сервітуту, більшість з яких не втратила значення і тепер. За римським правом сервітутом вважалося право на чуже майно, що знаходилось у користуванні і належало певному суб'єкту.

Земельний сервітут за своїм змістом становить різновидність права на чуже майно. Він невіддільний від права власності, оскільки відношення сервітуту – це відношення власника і третіх осіб стосовно використання останніми об'єкта власності (майна). Право сервітуту, в розумінні його як сервітуту земельного, розвивається в останній час в Україні, супроводжуючи розвиток права власності на землю. І звичайно, право приватної власності має на цей розвиток найбільш суттєвий вплив.

Безумовно, і до цього існували права, подібні за змістом (але не на правовій основі) з сервітутом (право проходу, проїзду по земельній ділянці користувача). Але право сервітуту відносно земель, що знаходяться в приватній власності, – інститут, не відомий земельному праву останніх десятиліть. Тому проблеми земельного сервітуту виділяються в окремі розділи дисципліни «Земельне право», без вивчення яких важко зрозуміти деякі сучасні наукові положення.

Отже, у римському праві виділялось два види сервітутів: особисті і майнові. Особисті сервітуту перебували в користуванні майном індивідуально визначеним суб'єктом (особого).

Римським правом відрізнялись чотири види особистих сервітутів: користування, надане виключно одній особі, – цей сервітут полягав у користуванні майном лише однією особою і в особистих цілях; узуфрукт був набагато ширшим і включав у себе не лише право користування, а й і право привласнення вигоди від майна, тобто право одержувати із майна користь, яка виникає чи добувається із нього внаслідок його природних властивостей; право користування житлом – даний сервітут був схожий за змістом з двома попередніми, але лише стосовно житла; право користування чужими рабами чи тваринами – цей сервітут представляв собою наймання рабів чи тварин.

Схожість особистого сервітуту можна знайти в сучасних законодавчих актах права користування майном. Але користування майном у сучасному розумінні з сервітутом не асоціюється і являє собою самостійний вид прав.

Майновий сервітут встановлюється на одній земельній ділянці з метою одержання вигоди (користі) для іншої (сусідської) земельної ділянки.

У випадку виникнення потреби в користуванні земельною ділянкою сусіда, наприклад, постійно здійснювати прохід чи проїзд по такій земельній ділянці, законодавством рекомендується встановлювати земельний сервітут.

За визначенням, вміщеним у ч. 1 ст. 98 ЗКУ, право земельного сервітуту – це право власника або землекористувача земельної ділянки чи іншої заінтересованої особи на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками) [2].

В сучасному українському законодавстві загальні положення про сервітут містяться в главі 32 ЦКУ та главі 16 ЗКУ. Суть цього інституту залишилась незмінною – власники або землекористувачі земельних ділянок чи інші заінтересовані особи можуть вимагати встановлення на свою користь права користування чужою земельною ділянкою.

При цьому у відповідності до ч. 4 ст. 98 ЗКУ сервітут здійснюється способом, найменш обтяжливим для власника земельної ділянки, щодо якої він встановлений, та встановлюється виключно у разі, коли потреби особи, в інтересах якої встановлюється сервітут, не можуть бути задоволені іншим способом (ч. 1 ст. 401 ЦКУ).

Таким чином, земельний сервітут встановлюється у виняткових випадках – коли в інший спосіб добратися до ділянки неможливо.

Слід зазначити, що й мета користування ділянкою на умовах сервітуту має бути чітко визначена. Так, у ст. 99 ЗКУ визначені види права земельного сервітуту, серед них – право проходу та проїзду на велосипеді; право проїзду на транспортному засобі по наявному шляху; право на розміщення тимчасових споруд (малих архітектурних форм); право прокладати на свою земельну ділянку водопровід із чужої природної водойми або через чужу земельну ділянку; право забору води з природної водойми, розташованої на сусідній земельній ділянці, та право проходу до природної водойми; право прогону худоби по наявному шляху та ін. І хоча перелік таких видів у ст. 99 ЗКУ не є вичерпним, особа, яка вимагає встановлення сервітуту, має обов'язково зазначити його конкретний вид [3].

При цьому у відповідності до ч. 4 ст. 98 ЗКУ сервітут здійснюється способом, найменш обтяжливим для власника земельної ділянки, щодо якої він встановлений, та встановлюється виключно у разі, коли потреби особи, в інтересах якої встановлюється сервітут, не можуть бути задоволені іншим способом (ч. 1 ст. 401 ЦКУ).

Таким чином, земельний сервітут встановлюється у виняткових випадках – коли в інший спосіб добратися до ділянки неможливо.

Слід зазначити, що й мета користування ділянкою на умовах сервітуту має бути чітко визначена. Так, у ст. 99 ЗКУ визначені види права земельного сервітуту, серед них – право проходу та проїзду на велосипеді; право проїзду на транспортному засобі по наявному шляху; право на розміщення тимчасових споруд (малих архітектурних форм); право прокладати на свою земельну ділянку водопровід із чужої природної водойми або через чужу земельну ділянку; право забору води з природної водойми, розташованої на сусідній земельній ділянці, та право проходу до природної водойми; право прогону худоби по наявному шляху та ін. І хоча перелік таких видів у ст. 99 ЗКУ не є вичерпним, особа, яка вимагає встановлення сервітуту, має обов'язково зазначити його конкретний вид [3].

При цьому правова природа сервітуту не передбачає можливості сервітуарія (особи, на користь якої встановлено сервітут) здійснювати підприємницьку діяльність на території, якою він користується, а також отримувати продукцію і доходи від користування землею.

Частина 2 ст. 98 ЗКУ передбачає, що земельні сервітуту можуть бути постійними і строковими. Прикладами постійного сервітуту є право прокладати на свою земельну ділянку водопровід із чужої природної водойми або через чужу земельну ділянку, а також право на розміщення об'єктів трубопровідного транспорту. Тобто, до постійних належать земельні сервітуту, при яких за допомогою однієї земельної ділянки (її частини) на постійній основі обслуговується інша земельна ділянка або певна особа.

Яскравим прикладом тимчасового земельного сервітуту є сервітут, у рамках якого здійснюється встановлення будівельних ризпугвань та складування будівельних матеріалів з метою ремонту будівель та споруд. По завершенню будівництва чи ремонту будівлі (споруди) дія цього земельного сервітуту припиняється.

На сьогодні також, набуває розвитку інститут особистого строкового сервітуту або приватного сервітуту на відміну від публічного, предметом такого сервітуту можуть бути рухомі речі (особистий сервітут) так і не рухомі. Ще однією відмінністю є суб'єктний склад приватного сервітуту. Відмінність між ними полягає в тому, що приватні сервітут встановлюється конкретної особи, а земельний стосовно предмета (земельні ділянки, будівлі, споруди) з цього впливає і та відмінність, що зі зміною власника особистого сервітуту він припиняється а земельний продовжує діяти.

Таким чином, сервітут – це похідне від права власності право, оскільки за відсутності права власності не може виникнути і сервітут на чужу річ. Правовий інтерес володільця сервітуту полягає в змозі впливати на чужу річ, отримувати від неї зиск і поза волею власника речі. Сервітут як різновид об'єкта цивільних прав включає зацікавленість учасників цивільного обороту в задоволенні свої законних прав і інтересів, безпосереднє здійснення своїх суб'єктивних цивільних прав.

Проте правову природу сервітуту необхідно аналізувати не лише з позиції обтяження чужого права, а і як існуюче окреме право, що виникає з огляду на закон чи відповідно до волевиявлення особи. Ознайомлення зі змістом глави 32 ЦК України «Право користування чужим майном» уможливає висновок, що більшість сервітутів – це земельні сервітутути.

Відповідно до ЗК України, земельний сервітут - це право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне, або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками).

Список використаних джерел:

1. Шеремет А. П., Земельне право України: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.]/ А. П. Шеремет – [2-ге вид.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 632 с.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III (редакція від 19.11.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Висіцька І.В. Правова природа земельного сервітуту: чи дійсно він є альтернативою орендним відносинам? // Юридичний науковий електронний журнал «Землевпорядний вісник» 2019. № 12.С. 41-47. URL: <http://zemvisnuk.com.ua/nomer/122019>.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV(редакція від 10.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

ПРАВОВА КУЛЬТУРА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Мирошниченко Олександра,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності 202
«Захист і карантин рослин»
Державного біотехнологічного
університету

Науковий керівник: Шерстюк Світлана, кандидат економічних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, трудового та аграрного права Державного біотехнологічного університету

В сучасній Україні для людини і громадянина дуже актуально та важливо знати та розуміти свої права та свободи. Життя інколи надає нам такі уроки, що нам доводиться відстоювати свої права. Важливо прививати базові правові знання ще у підлітковому віці. Правова культура повинна мати велике значення для суспільства.

При переході до будівництва правової держави і громадянського суспільства підвищується необхідність формування правосвідомості та правової культури всіх суб'єктів суспільних відносин, оскільки без них неможливо побудувати таку державу і суспільство. Правова культура - це позитивна якість розвитку правового життя суспільства й особистості. Правова культура суспільства - це позитивна якість розвитку правового життя суспільства, що забезпечує його стабільність, подальша прогрес[1, с. 267]. Проте в умовах війни багато людей залишається безробітними, без засобів до існування, що в значній мірі шттовхає їх до правового нігілізму і правопорушень.

Антиподом правової культури є правовий нігілізм суспільства й особистості.

Правовий нігілізм – стан правової свідомості людини та політико-правової культури суспільства, за наявності якого заперечується абсолютна цінність держави, державної організації та правової системи, здійснюються всупереч природі сучасного суспільства вольові спроби їх подолання заради досягнення корпоративно-ідеологічних цілей [1, с. 268].

Тобто, правовий нігілізм – це пряма протилежність правовій культурі, коли більшість людей не знає або не розуміє закону, негативно ставиться до законодавства і необхідності дотримуватися його, не визнає суспільної цінності права. Він несумісний з правовою державою, призводить до порушень правового порядку, зростання злочинності.

Певний рівень правової культури досягається за допомогою об'єктивних і суб'єктивних факторів. Серед об'єктивних визначають умови розвитку суспільства, а суб'єктивних - правове виховання.

Правове виховання - цілеспрямована, послідовна, систематична діяльність держави та її органів, а також громадських об'єднань і організацій щодо формування певної системи правових знань, вмінь і навиків, правового мислення, правових почуттів - почуття права, законності, почуття поваги до права і закону, до тих соціальних цінностей, які регулюються і охороняються правом та законодавством [2, с. 195].

Зокрема, київські науковці М. В. Костицький і Б. Ф. Чміль розкривають сучасні філософсько-правові погляди на проблему дослідження правової культури. Дослідники аналізують філософсько-правові аспекти, які становлять теоретико-методологічну основу правової культури, показують право як феномен культури, акцентують увагу на його гуманістичній природі. Правова культура розглядається ними, як феномен, що «...поєднує соціальні ідеали і практику, моральні та 125 правові цінності з практично корисною діяльністю щодо втілення в життя вимог законності» [3, с. 281]. Акцентують увагу на тому, що правова культура тісно пов'язана із загальною культурою народу, ґрунтується на її основних засадах і відображає рівень її розвитку. Тому «...завдання розвитку правової культури, – стверджують автори, – і є завданням запровадження в законодавство, у практику застосування закону всього того, що характеризує право як величезну соціальну цінність, явище загальнолюдської культури» [3, с. 281].

У загальній теорії права під правовою культурою розуміють якісний стан правового життя суспільства, який характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи – станом та рівнем правової свідомості, юридичної науки, системи законодавства, правозастосовної практики, законності і правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини. Щодо структури правової культури, то вона має складний характер, складовими якої можна вважати право, законодавство, правовідносини, правосвідомість, правотворчість, правореалізацію та інші елементи правової системи, що відображаються як у поведінці людини, так і в її свідомості. Правова культура суспільства складається з таких найбільших правових утворень, як: – система правових норм як особливих правил поведінки, що зовні відбиті у системі нормативно-правових актів та конкретизуючих їх актів індивідуального регулювання; – сукупність правовідносин, тобто суспільних відносин, що врегульовані за допомогою правових норм і складаються з юридичних прав і обов'язків; – сукупність суб'єктів права (фізичних, зокрема і посадових осіб, державних та інших організацій, соціальних груп, соціальних спільнот); – правосвідомість – системи духовного відображення правової дійсності; – режими законності і правопорядку – стану фактичної впорядкованості суспільних відносин, врегульованих за допомогою правових засобів [2, с.195].

Правова культура особи — це сукупність знань особи про право та правову дійсність.

Отже, що більше знань про право має особа, то вища її правова культура, то більша залежність правової свідомості від недотримання правових приписів, тим більша ймовірність правомірності правової поведінки такої особи. Ідеї, погляди, переконання осіб за таких умов сформують високий рівень правової культури та правової свідомості суспільства, котре буде ставити задачі та вимагати їх виконання правлячою

елітою, яка і покликана втілювати в життя інтереси та бажання суспільства, що є предметом правової політики держави.

Проблема правової свідомості і правової культури ще тривалий час буде актуальною, а необхідність її дослідження безпосередньо впливає із конституційного проголошення України правовою державою. Це обумовлює потребу в неухильному зростанні і досягненні високого рівня правової культури кожного громадянина, кожної посадової особи, кожного державного службовця і, особливо, професійних юристів, на яких припадає головна робота у законотворчості і застосуванні права. Лише тоді рівень правової культури населення досягне найвищого щабля розвитку, лише тоді кожен громадянин держави відчує власну приналежність до правового життя країни, буде активним учасником правового процесу і матиме змогу самостійно аналізувати чинне законодавство, відзначаючи чи його здобутки і недоліки.

Наразі перед Українською державою та суспільством у цілому постала об'єктивна і одночасно нагальна потреба широкого розповсюдження (в тому числі й засобами юридичної освіти та правового виховання) новітньої правової ідеології, в основі якої лежать ідеї незаперечної поваги до права, правового характеру державних законів, верховенства права, знання і адекватне розуміння ролі права в регулюванні суспільних відносин. Це дозволить активно боротися з правовим нігілізмом, який наразі дається взнаки на всіх без виключення рівнях, сприятиме прискоренню процесів побудови демократичної, правової держави, а також розвитку в Україні громадянського суспільства.

Література:

1. Шерстюк С.В. Правовий нігілізм як антипод правової культури // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків, НУ «НЮА», 2013. 17(3). С. 267-270.
2. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: Навчальний посібник. 3-тє вид., змін. й доп. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247с.
3. Філософія права / за ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. К.: Юрінком Інтер, 2000. 334 с.

**РІВНІСТЬ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ,
НЕДОПУЩЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ:
ПРАВОВІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ**

Новіченко Наталя Вікторівна, аспірант
2 р.н. спеціальність 081 Право,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Ст.2-1 Кодексу законів про працю України містить норму, якою «забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, підозри чи наявності захворювання на ВІА/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому громадському об'єднанні, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їхніх прав, повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України "Про запобігання корупції", а також сприяння особі у здійсненні такого повідомлення, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання». Таким чином, українське трудове законодавство визначило рівність трудових прав працівників через заборону дискримінації та, власне, дефініцію останньої.

Як бачимо, законодавець не визначив вичерпного переліку ознак, за якими можна констатувати наявність порушення трудових прав, що полягає у порушенні рівності прав та можливостей, і пішов шляхом виокремлення найбільш значущих чи-то найбільш явних ознак, які впливають на зміщення рівності трудових прав та призводять до порушення останньої.

Дані ознаки обрані не випадково, адже жодна з перелічених не впливає на якісне виконання трудової функції, на хист до професії, на наявність вмінь та навичок та їх вдосконалення, не характеризує людину як працівника. Тому, цілком справедливо, що всі вони мають бути «винесені за дужки» при визначенні обсягу трудових прав, отриманні можливостей у професійному розвитку тощо. Вони характеризують інші аспекти людської діяльності, які не мають відношення до статусу людини як працівника, а відповідно і до змістовного наповнення реалізації права на працю та відповідних похідних трудових прав. Деякі з них належать до особистісних характеристик, які в демократичних країнах визнаються вільними проявами особистості, а тому для розвитку правової держави є вкрай необхідним забезпечити можливості такого прояву та убезпечити людину від посягання на ці прояви, які не впливають жодним чином ні на що, крім власного життя людини, характеризуючи її вибір, і не допустити випадків, коли б ці незначущі для трудової діяльності ознаки вплинули б на правові можливості працівника.

Таким чином – через заборону врахування зазначених у ст.2-1 КЗпП України та їм подібних ознак сучасні правові держави забезпечують вільний прояв людської особистості та убезпечують охорону трудових прав працівника.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР № 322-VIII від 10.12.1971 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

ПОНЯТТЯ «ЗЛОЧИННИЙ ВПЛИВ» ВІДПОВІДНО ДО СТ. 255 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Павленко В. С., аспірант Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: Павленко Т. А. - доцент кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права та процесу Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, кандидат юридичних наук, доцент

Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (далі – КК України) щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» до Кримінального кодексу України було введено ключове поняття «злочинний вплив». Саме від правильного розуміння якого залежить можливість кримінально-правової кваліфікації діянь особи за відповідними статтями та розуміння ознак нових складів кримінальних правопорушень. Згідно Примітки 1 ст. 255 КК України під злочинним впливом розуміються будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності [1].

Вчені в більшості зосереджують свою увагу на тому, що наведене поняття має серйозні недоліки, а тому є практично не застосовним. Зокрема, у зазначеному визначенні під злочинним впливом розуміються лише певні дії, тобто активна поведінка особи. Так, А. А. Вознюк зауважує, що під злочинним впливом очевидно слід розуміти будь-які дії певного суб'єкта, за умови застосування правила буквального та граматичного тлумачення

кримінально-правових норм [2, с.183]. Продовжуючи, В. Речицький визнає такий підхід розуміння неконституційним, якщо стверджувати, що будь-яку особу КК України може звинувачувати у «злочинному впливі», а суд може покарати її суворим вироком лише на тій підставі, що вона здійснювала конкретно не визначений в законі будь-який вплив на будь-яку злочинну діяльність необмеженої кількості осіб [3]. Відтак, виходячи з чинної редакції ст. 255 КК України відповідальність має наставати не за сприяння злочинній діяльності чи інший вплив на злочинну діяльність, а за будь-які дії. А отже, окреслені ознаки не конкретизуються і не вказують на певні особливості чи відмінні ознаки таких дій від інших.

Але, акцентуючи увагу не на здійсненні будь-яких дій по сприянню, спонуканню, координації або здійсненню особою іншого впливу на злочинну діяльність, організацію, поняття «злочинний вплив» перестав виглядати розпливчатим. Водночас як слушно відзначено, залишається сподіватись на професійність правозастосувачів [4, с.29]. Доречно Європейський Суд з прав людини у справі «Коккінакіс проти Греції» зазначив, що формулювання багатьох положень законів не є абсолютно точними. Необхідність уникати надмірної жорсткості та йти в ногу з обставинами, що змінюються, означає, що багато законів неминуче формулюються в термінах, які більшою чи меншою мірою є нечіткими [5, п.40].

Підсумовуючи, можна зауважити, що вадами визначення поняття «злочинний вплив» є його розпливчатість, неконкретність невідповідність принципам правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми. Це на сьогодні певною мірою ускладнює застосування ст. 255 КК України на практиці.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.12.2022)
2. Вознюк А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 176–194. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>.
3. Речицький В. Критичний аналіз ст. 255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні». 22.07.2020. URL: <https://khpg.org/1595421303>.
4. Вознюк А., Дудоров О. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: аналіз законодавчих новел.

- Новітні кримінально-правові дослідження – 2021: Альманах наукових праць / за ред. проф. Є. А. Стрельцова, проф. О. В. Козаченка, PhD О.М. Мусиченко. Миколаїв: МПП НУ ОЮА, 2021. С. 21–31
5. Справа «Коккінакіс проти Греції» № 14307/88 (1993) Європейський Суд з прав людини та основоположних свобод. (25 травня 1993).

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ТРУДОВОГО ПРАВА: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Панаско Юрій Іванович, аспірант 1
р.н. спеціальність 081 Право,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

«Право є мистецтво добра і справедливості» - цей вислів всім знайомий з курсу римського права. І навряд чи знайдеться хтось, хто не погодиться з ним, адже право, власне, й виникло саме для того, щоб забезпечити у людському суспільстві справедливість. Тобто справедливість – це засада, на якій будується право як система загальнообов'язкових правил. Саме ця засада дозволяє збудувати такий механізм функціонування цих правил, який визначає результат, який було задумано на початку і до якого прагнули – кінцеву мету – забезпечення якогось суспільного блага, яким можуть користуватись усі члени суспільства без будь-якої різниці.

Влучним є наступний вислів про справедливість: «це вість про справдження правдивості наших надій. Надій на достойне життя в Україні, надій на життя по правді, без корупції, без брехні, без фальсифікації – по справедливості. Справедливість – це омріяна українським людом праведність поведінки керівників, яким народ дав право справляти (справувати) владу. Справедливість – це найвищий закон життя чесних людей, котрі насправді ведують (відануть, знають), що любити ближнього треба не лише словами, а й справами, вчинками. Справедливість – це те, що можна справдити, тобто перевірити правдою» [1].

По суті – справедливість – це уявлення про те, як має бути. Про правду, про рівність, про об'єктивність, про убезпечення від ризиків суб'єктивізму. Саме ці складові наповнюють зміст справедливості, яка виступає засадою права.

Будучи засадою самою по собі, не могло бути інакше ніж визначити справедливість як принцип для права як системи норм, так і окремих галузей

права – його частинок. Зокрема і трудового права, яке є найбільш близьким до охорони прояву власної природи людини та похідних від цього прав.

Саме трудове право, яке з'явилося пізніше більшості галузей права, мало змогу формуватися на усвідомленій, апробованій у багатьох інших відносинах, так би мовити, зрілій справедливості, яка змогла гармонійно об'єднати протилежні бачення контрагентів: працівника і роботодавця, примиривши їх і перетворивши їх на партнерів, з'єднаних спільною метою, спрямованою на діалог один з одним заради успішного, якісного, ефективного процесу трудової діяльності підприємства, установи, організації.

Таким чином, справедливість, як принцип трудового права, дозволила визначити орієнтир не тільки вихідних позицій змісту норм галузі трудового права, але й орієнтир динаміки його розвитку, що окреслює перспективи його майбутнього.

Сучасність кидає нормам трудового права виклик оптимізувати той соціальний діалог, зародки якого почали з'являтися у трудовому законодавстві України в кінці 20 ст. і віднайти ефективні шляхи для переплетіння різновекторних інтересів працівника і роботодавця у правовому полі задля реалізації інтересу суспільства: забезпечення стійкого розвитку людської цивілізації. І норми модернізованого трудового законодавства України мають це враховувати.

Список використаних джерел

1. Справедливість – поняття організаційне. Віче. Журнал. Громадянське суспільство. URL: 2007. №5. <https://veche.kiev.ua/journal/543/>.

ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИЙ ТРАВМАТИЗМ І СМЕРТНІСТЬ: НОВІ ЕНЕРГЕТИЧНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Панова Світлана Василівна, молодший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Стапшиса Національної академії правових наук України (м. Харків, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2154-415X>

Примітка. Тези підготовлено у межах розробки фундаментальної теми дослідження «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України».

Понад місяць енергетична система України потерпає від терористичних дій російської федерації. Для її стабілізації наші міста частково залишаються без світла. Повна відсутність освітлення вулиць та періодичне відключення світлофорів уже вплинуло на безпеку дорожнього руху.

Як повідомляє голова Національної поліції України Ігор Клименко, надаючи

офіційну інформацію про криміногенну ситуацію, впродовж тижня аварійного вимкнення електроенергії у період з 23 по 30 листопада, кількість ДТП зменшилась на 13%. На 22% менше трапилося автопригод, у яких травмувалися люди. На 5% поменшало смертей на дорогах [1].

Разом з тим безпекова ситуація на автошляхах у великих містах та агломераціях, де інтенсивність дорожнього руху завжди була жвавою в умовах відсутності освітлення та, при аварійних відключеннях електроенергії, без автоматичного регулювання учасників дорожнього руху не виглядає оптимістично.

За словами представника пресслужби столичної патрульної поліції Андрія Молокоєдова, у Києві після настання періоду відключення світла збільшилась кількість аварій з постраждалими. "Якщо брати період до вимкнення світла і теперішній, коли відключають електроенергію в місті, то приблизно на 55% збільшилась кількість аварій із постраждалими. Якщо брати пішоходів – то вавчі збільшились дорожньо-транспортні пригоди за їхньою участю. Також у 6 разів збільшилась кількість загиблих у таких аваріях. Можна констатувати, що ступінь тяжкості наслідків від ДТП погіршився. Якщо брати аварії на пішохідних переходах, то також – у понад 2 рази збільшилась кількість таких автопригод за участі пішоходів", – розповів він [1].

Дослідження дорожньо-транспортних пригод показують, що причиною переважної більшості їх виникнення є недотримання Правил дорожнього руху які, зокрема, диктують необхідність підвищеної обережності, при водінні в нічний час, а саме швидкість руху повинна бути такою, щоб водій мав змогу зупинити транспортний засіб у межах видимості дороги (п.12.2 Правил Дорожнього руху). Так швидкісний рух потребує особливої пильності у нічний час: фари ближнього світла висвітлюють ділянку довжиною всього 30 м, і на швидкості понад 70 км/год. зіткнення з перешкодою, що раптово виникла в освітленій зоні, стає неминучим[3].

Проаналізувавши данні за три місяці і за десять місяців нинішнього року розміщені на офіційному сайті Національної поліції України щодо стану ДТП можна зробити висновки про збільшення аварій з постраждалими. Так

у перші три місяці 2022 р. (січень-березень) відбулося 26194 ДТП, з яких 2948 ДТП з травмованими і загиблими [4]. Тобто майже у кожній 9 (8,8) ДТП гинули або травмувалися люди.

У Звіті «Про дорожньо-транспортні пригоди за січень-жовтень 2022 р.» зареєстровано 85837 ДТП із яких з травмованими та загиблими є 14622 ДТП. Співвідносячи наведені дані отримуємо показник 5,8, що у круглій цифрі свідчить, що кожне 6 ДТП яке відбувається – з важкими наслідками.

Резюмуючи, можна припустити ймовірність збільшення кількості постраждалих внаслідок ДТП зважаючи на долучення до існуючих нових складових, що ускладнюють переміщення автошляхами. Це природні причини (зміна погодних умов, скорочення світлового дня) та відсутність освітлення дорожньої інфраструктури. Тому необхідні регулярні кампанії з інформування громадськості щодо вимог безпечного поведіння, особливо у темну пору доби, при дорожньо-транспортному переміщенні.

Список використаних джерел:

1. Менше злочинів та ДТП: поліція розповіла про ситуацію у тиждень блекауту. РБК-Україна. 01 грудня 2022 р. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/menshe-zlochiviv-ta-dtp-politsiya-rozpovila-1669883461.html>
2. Олег Тимченко. У Києві з початку періоду виключення світла на 55% збільшилась кількість ДТП з постраждалими. OBOZREVATEL. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/kiyany/proisshestviya/u-kiyev-u-period-viklyuchennya-svitla-na-55-zbilshilas-kilkist-dtp-z-postrazhdalimi.htm>
3. Сводная Резолюция о дорожном движении. ECE/TRANS/WP.1/123. 14 August 2009. ООН. URL: <https://unece.org/DAM/trans/doc/2016/wp1/ECE-TRANS-WP1-123r.pdf>
4. Звіти, у тому числі щодо задоволення запитів на інформацію в Національній поліції України. Звіт про дорожньо-транспортні пригоди за березень місяць 2022 року. URL: <https://data.gov.ua/dataset/14908d9a-3382-4b88-a94e-acac27445683/resource/8e9a7bda-bd1f-4390-86f2-1553706c976d>
5. Адміністративні дані в значенні Закону України “Про державну статистику”, що збираються (обробляються) та підлягають оприлюдненню в Національній поліції України за жовтень місяць 2022 року. URL: <https://data.gov.ua/dataset/207f2c6d-998f-4a15-91de-f7e5259beaf7/resource/9ad3056c-af71-4356-96be-de40f0fbd9b9b>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Півненко Людмила Володимирівна,
старший викладач кафедри Державно-
правових дисциплін та міжнародного
права, Державний біотехнологічний
університет

24 лютого російська федерація вдерлась на територію України, назавжди змінивши життя усіх українців. Війна, яку розпочала росія має глобальні негативні наслідки, які відчуває не тільки наша країна, а й світ в цілому. Сьогодні Україна змушена вести одночасно дві війни: одну за суверенітет, незалежність та територіальну цілісність, - другу за продовольчу безпеку. Повномасштабне, підступне вторгнення росії, спричинило руйнування налагоджених роками процесів постачання продуктів, логістичних ланцюгів тощо. Окрім цього, багато посівних територій було заміновано, до частини немає доступу, знищено техніку та склади. За таких складних умов питання продовольчої безпеки є надзвичайно актуальним, так як від неї залежить економіка, розвиток країни, життя та здоров'я населення. Звідси слідує, що наразі нагальною є проблема належного правового регулювання продовольчої безпеки в найширшому аспекті, а саме прийняття відповідних законодавчих рішень з урахуванням як національних інтересів так і зобов'язань у рамках міжнародної співпраці.

Продовольча безпека – офіційно прийняте у міжнародній практиці поняття, що використовується для характеристики стану продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку. Відповідно до Римської декларації зі всесвітньої продовольчої безпеки 1996 року, продовольча безпека – це стан економіки, під час якого населенню країни в цілому і кожному громадянину зокрема гарантується доступ до продуктів харчування, питної води та інших харчових продуктів такої якості, асортименту та обсягу, які необхідні та достатні для фізичного й соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я та розширеного відтворення населення країни. [1]

У науковій доктрині поняття продовольчої безпеки розглядається як складник національної безпеки держави, що передбачає захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою на принципах самозабезпечення безперешкодного фізичного та економічного доступу людини до продуктів харчування у кількості, асортименті, встановленого рівня якості та безпеки, необхідних для підтримання її здоров'я та звичайної життєвої діяльності. [2, с. 24]

На думку Пономаренко Т.В., продовольча безпека, це стан економіки, один із чинників національної безпеки, що забезпечує сталий розвиток суспільства. Дослідниця стверджує, що продовольча безпека це стан виробництва продуктів харчування в країні, який здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства в обсязі, достатньому для підтримки здоров'я та працездатності. [3, с. 190]

Продовольча безпека, як стверджують ряд науковців, які досліджували актуальні питання правового забезпечення продовольчої безпеки в Україні є : а) компонентом і провідною сферою суспільних та державних інтересів; б) забезпечує захищеність життєвих інтересів населення країни у сфері продовольства; в) гарантується державою через відповідний комплекс заходів; г) гарантується через принципи самозабезпечення; д) забезпечується економічною та фізичною доступністю населення до продуктів харчування у зручний для них час. [4, с. 121].

У національному законодавстві термін «продовольча безпека» згадується у багатьох нормативно-правових актах, а його законодавче визначення міститься у статті 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року, відповідно до якої продовольча безпека це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається в гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. [5]

Аналізуючи систему законодавства у сфері продовольчої безпеки, можна констатувати, що вона не містить уніфікованого закону щодо продовольчої безпеки України, необхідність існування якого є очевидною. Певні намагання вирішити це питання були, зокрема, Верховна Рада прийняла закон про «Про основи продовольчої безпеки України» від 08.04.2011, але 10.01.2012 Президент України повернув Закон до Верховної Ради України із своїми пропозиціями. На цьому законодавчий процес у вказаному напрямку припинився. [6, с. 23]

З початком повномасштабної війни перед державою постало надто складне завдання щодо забезпечення продовольчої безпеки, та прийняття більш дієвих державних механізмів його вирішення, бо саме на державу, відповідно до вимог Конституції України та інших актів чинного законодавства покладається обов'язок забезпечення продовольчої безпеки населення. З огляду на це, було прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на регламентацію стратегічних відносин забезпечення продовольчої безпеки. Зокрема, 24 березня 2022 р. Верховна Рада України конституційною більшістю голосів прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». Названий закон передбачає спрощені правові механізми, щодо залучення

сільськогосподарських земель країни у виробництво сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану. Зокрема, цим нормативно-правовим актом передбачено: автоматичне поновлення на 1 рік дії договорів на використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення усіх форм власності; спрощений порядок передачі в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності органами влади; спрощений порядок передачі в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності їх постійними землекористувачами та емфітевтами; передачу орендарями та суборендарями прав оренди та суборенди земельних ділянок сільськогосподарського призначення усіх форм власності для ведення сільського господарства; порядок державної реєстрації договорів щодо землі. [7]

Окрім цього, Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 29 квітня 2022 р. № 327-р затвердив план заходів із забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Це комплекс дій, який передбачає моніторинг стану продовольчої безпеки і сільськогосподарської інфраструктури в цілому; надання підтримки виробникам харчових продуктів; надання адресної допомоги соціально вразливим категоріям населення; централізований контроль за цінами на продукти.

Аналізуючи вище викладене можна констатувати, що держава в умовах воєнного стану приймає відповідальні законодавчі рішення, які врегульовують ключові питання у забезпеченні продовольчої безпеки, полегшенні діяльності сільгоспвиробників в умовах воєнних дій, земельні відносини, виробництво сільськогосподарської продукції та інші. Законодавчі зміни, які прийняті у сфері продовольчої безпеки розраховані на застосування лише у період воєнного часу і сприяють стабілізації та розвитку цього сектору економіки в умовах повномасштабної військової агресії росії проти України. Із відновленням мирного життя держава повернеться до звичних правових процедур у регулюванні питань продовольчої безпеки та забезпеченні нормальної життєдіяльності населення. Безумовно, необхідно буде прийняти Закон України «Про продовольчу безпеку України» який повинен визначити стратегічні засади державної політики у сфері продовольчої безпеки, однак ухваленню такого закону повинні передувати розроблення та прийняття довготривалої національної стратегії забезпечення продовольчої безпеки у післявоєнний період.

Використана література:

1. Rome Declaration on World Food Security. [Електронний документ]. Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.HTM>.

2. Курман Т.В. Правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні: національний та міжнародний аспекти. Харків, 2010. 97 с.
3. Пономаренко Т.В. Продовольча безпека як складова економічної безпеки: ключові загрози// Причорноморські економічні студії. - Випуск 30-1. - 2018. – С. 189-192
4. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія / О. М. Батигіна, В. М. Жушман, В.М. Корнієнко та ін. / за ред. В. Ю. Уркевича та М.В. Шульги. Х. : Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Я. Мудрого», - 2013. - 326 с.
5. Закон України Про державну підтримку сільського господарства України від 24.06.2004 № 1877 – IV// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 49, ст. 527
6. Покальчук М.Ю., Якубов Б.В. Проблеми правового регулювання продовольчої безпеки в контексті пандемії COVID-19// Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. - Серія «ПРАВО». - Випуск 32, 2021. – С. 21-26
7. Роз'яснення Міністерства аграрної політики та продовольства України від 08.04.2022 р. щодо застосування Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану»// <https://document.vobu.ua/doc/11197>

ЧИ МОЖЛИВА АЛЬТЕРНАТИВА «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ВЛАСНОСТІ»?

Руденко Владислав Володимирович,
аспірант 1 р.н. Спеціальність 081 Право,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

У результаті творчої діяльності людини з'являються об'єкти її діяльності, які, як відомо, є об'єктами права інтелектуальної власності. Створення таких об'єктів призводить, у свою чергу, до виникнення прав інтелектуальної власності на зазначені об'єкти. Термін «право інтелектуальної власності» є загальновідомим, однак питання про які саме права йдеться досі залишається дискусійним у доктрині права.

Право на створені результати інтелектуальної, творчої та іншої подібної діяльності людини у вітчизняній і міжнародній науці та практиці називають інтелектуальною власністю. Цей термін успішно використовується у національному законодавстві, наприклад, визначаючи зміст інтелектуальної власності суб'єктів права інтелектуальної власності. Так, у загальному визначенні інтелектуальна власність розглядається як права на результати

розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися та розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1, с. 105].

Темою для дискусії між представниками правової науки протягом довгого часу є питання щодо доречності використання терміну «інтелектуальна власність» і питання щодо тотожності чи хоча б якогось зв'язку з поняттям «власність», а звідси – можливість сформулювати поняття «право інтелектуальної власності».

У науці існує багато теорій щодо права інтелектуальної власності, проте основними є такі:

- 1) пропрістарна теорія або альтернативні назви, а саме: теорія власності чи теорія квазивласності;
- 2) теорія виключних природних прав.

Пропрістарна теорія, що набула поширення з XIX сторіччя після прийняття в більшості європейських країн авторських і патентних законів, розглядає право інтелектуальної власності з приватноправової точки зору. Її послідовники вважають, що право на результат творчої діяльності може бути зіставлене із правом власності особи на будь-який матеріальний об'єкт [2, с. 2]. У концепції пропрістарної теорії ототожнюють права авторів та інших осіб на продукти інтелектуальної діяльності з правом власності на матеріальні об'єкти. Однак у цьому випадку постає проблема визначення змісту правомочностей власника, способів охорони цієї власності та ін. За особою, що створює такі об'єкти визнаються такі ж правомочності, як за власниками звичайних речей, а саме відома всім триада прав – володіння, користування та розпорядження.

На противагу першій теорії, теорія виключних прав передбачає, що в основі виключного права лежить заборонна функція, яка дозволяє власнику заборонити несанкціоноване використання певного об'єкта творчої діяльності. Тому виключне право надає можливість заборонити використання цього права будь-кому.

Деякі вчені й на сьогодні не погоджуються з поняттям «інтелектуальна власність», наголошуючи, що слід ураховувати різницю в правовому режимі матеріальних речей і нематеріальних об'єктів, якими за своєю сутністю є авторські твори та різні технічні винаходи, що права авторів із самого початку обмежені в часі та просторі на відміну від прав власників тощо. Прихильники теорії інтелектуальної власності на ці справедливі зауваження зазначають, що в цьому випадку йдеться про власність особливого роду, яка потребує спеціального регулювання у зв'язку з своїм нематеріальним характером.

Термінологія, що використовується інститутом інтелектуальної власності, відображає специфічний характер прав інтелектуальної власності, які пов'язані з немайновим об'єктом цивільних прав. Безумовно, саме суб'єкт права інтелектуальної власності має право використовувати цей об'єкт за

своїм бажанням. Однак треба розрізнити поняття «використовувати» та «користуватися», який застосовують до речових об'єктів права інтелектуальної власності. Суб'єкт може використовувати його для власного виробництва, при цьому дотримуючись прав інших осіб. Способи такого здійснення є відмінними від використання речових прав, бо суб'єкт може видавати, публікувати, оприлюднювати будь-яким способом та ін.

У законодавстві України першочерговою нормою є ст. 41 Конституції України, яка закріплює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності [3, ст. 41]. Таке формулювання прирівнює поняття «право інтелектуальної власності» і права власності, оскільки передбачає таку ж тріаду прав. На відміну від права власності, яке по суті є безстроковим і не підлягає територіальним обмеженням, права винахідників та авторів із початку обмежені в часі та просторі.

Таким чином, можна зазначити, що право інтелектуальної власності в об'єктивному значенні є правом на результат інтелектуальної творчої діяльності, є непорушним та не залежить від права власності на матеріальний носій, у якому втілено творчий результат.

Список використаних джерел та літератури

1. Гордієнко С. Г. Захист інтелектуальної власності в Україні в сучасних умовах : курс лекцій. Київ: Гранмна, 2011. 480 с.
2. Харитонова О. І. Правова природа права інтелектуальної власності. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. 2008. Т. 7. С. 144–151.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

ІНТЕГРАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА У ПРАВОВОМУ РЕЖИМІ ДІЯ СІТІ

УДК 349.2

Orcid 0000-0002-5278-4324

Сапітон Дмитро, аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,
e-mail: sapiton.dima@gmail.com

В епоху розвитку комп'ютерних технологій цифровізація усіх сфер життя відбувається зі швидкістю світла. Не є виключенням її розвиток цифрових технологій в Україні. Цифрова трансформація панує усюди – у побуті громадян, у бізнес-процесах підприємств, а також у роботі органів державної влади та місцевого самоврядування.

Громадянин в Україні може замовити широкий перелік товарів/робіт/послуг які пропонує бізнес не виходячи з дому. Вже сьогодні держава пропонує онлайн широкий спектр адміністративних послуг - починаючи від оформлення допомоги при народженні дитини та закінчуючи реєстрацією товариства з обмеженою відповідальністю на підставі модельного статуту.

Поступово в Україні здійснюється перехід від паперового до електронного обліку трудової діяльності, запроваджено електронний ліквідаційний лист.

Однак неможливо миттєво провести цифрову трансформацію та відповідно адаптувати усі галузі права, не є виключенням і трудове право.

Ми погоджуємося з думкою Вишневецької С., що насамперед існує потреба в імплементації у національне законодавство доктринальних розробок українських вчених, зокрема щодо гнучкості правового регулювання трудових відносин, адже на етапі розбудови постіндустріального суспільства зазначені положення вже містяться у законодавстві зарубіжних країн [1, с. 46].

Саме у зв'язку із недосконалістю положень трудового права в розрізі регулювання трудових відносин між компаніями у сфері ІТ та їхніми працівниками було прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» (далі – Закон) яким фактично було введено діяльність таких осіб як «гіг-спеціалісти».

Закон визначає, що гіг-спеціаліст це фізична особа, яка за гіг-контрактом є підрядником та/або виконавцем.

В свою чергу гіг-контракт - цивільно-правовий договір, за яким гіг-спеціаліст зобов'язується виконувати роботи та/або надавати послуги відповідно до завдань резидента Дія Сіті як замовника, а резидент Дія Сіті зобов'язується оплачувати виконані роботи та/або надані послуги і забезпечувати гіг-спеціалісту належні умови для виконання робіт та/або надання послуг, а також соціальні гарантії. [2].

Як зазначають С. Прилишко та О. Ярошенко - зайнятість, як складова свободи праці, за змістом поділяється на **трудова** та **нетрудова**. До першої відноситься **наймана праця** та **самодіяльна зайнятість**. До найманої праці у свою чергу відноситься:

- 1) робота за трудовим договором;
- 2) робота за договорами цивільно-правового характеру, предметом яких є виконання роботи та надання послуг (договір підряду, договір про надання послуг тощо);

3) роботи на підставі обрання, призначення або затвердження на оплачуваній посаді в органах державної влади, управління та громадських об'єднаннях;

4) військова служба в Збройних Силах України, Службі безпеки України, Державній прикордонній службі України, військах внутрішньої та конвойної охорони і цивільної оборони України, органах внутрішніх справ України, інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України, альтернативна (невійськова) служба [3, с.103].

Таким чином законодавцем було засновано новий вид трудової зайнятості що відноситься до найманої праці – діяльність гіг-спеціалістів за гіг-контрактами.

У пояснювальній записці до законопроекту зазначається про необхідність лібералізації трудових відносин між ІТ-компаніями та особами, працюючи вони використовують шляхом застосування контрактної форми трудового договору та найму гіг-працівників на підставі гіг-контракту.

Запровадження таких змін пов'язане з відсутністю сприятливих умов для виявлення ініціативності та самостійності працівників; неможливістю запровадження регулювання, яке враховує індивідуальні потреби інноваційних компаній та їхніх працівників; неможливістю встановлення гнучких умов, тимчасового характеру трудових відносин, підвищеної відповідальності працівника, додаткових підстав розірвання договору тощо; надмірної зарегульованості трудових відносин [4].

Зараз в Україні більшість фахівців у сфері ІТ реалізують свою діяльність через реєстрацію фізичної особи-підприємця (далі – ФО-П). Адже така форма співпраці між ІТ-компаніями та ІТ-спеціалістами передбачає менше податкове навантаження, сторони мають гнучкість у відносинах, що не характерно для трудових відносин. Але за такої форми співпраці ІТ-фахівець не має гарантованих прав на відпочинок, компенсаційних виплат у зв'язку із направленням у відрядження тощо.

Окрім того непоодинокими є випадки з перекваліфікації відносин між ФО-П та юридичними особами.

Підрозділі центрального органу виконавчої влади який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування здійснюють перекваліфікацію цивільно-правових відносин в трудові з метою донарахування суми, не доплачених податків [5].

Гіг-контракт – новий правовий механізм, який увібрав у себе позитивні риси в питаннях оподаткування, гнучкості відносин між сторонами, гарантованої стабільності від втручання органів державної влади щодо перекваліфікації таких відносин.

Тарасюк С. зазначає, що «гіг-спеціаліст має право вибору під час укладання гіг-контракту щодо тривалості робочого часу протягом дня/тижня та погодитися на понад нормованість. Така опція передбачає більшу гнучкість, ніж трудовий договір.» [6, с.139]. І хоча погоджуємося, що така

опція передбачає більшу гнучкість - автором не було враховано те, що у Законі не використовується поняття «робочий час», що є категорією трудового права, а застосовано поняття «час виконання завдань».

Стабільність полягає у тому, що держава гарантує недопустимість обмеження чи звуження змісту прав та гарантій, передбачених правовим режимом Дія Сіті.

Сторонами гіг-контракту є резидент Дія Сіті та гіг-спеціаліст відповідно. Якщо для отримання статусу резидента Дія Сіті Закон ставить вимоги щодо: здійснення певного виду діяльності, розміру середньої місячної винагороди залученим працівникам та гіг-спеціалістам, середньооблікової кількості працівників та гіг-спеціалістів юридичної особи, суми кваліфікованого доходу юридичної особи, то для гіг-спеціалістів Закон вимог не передбачає. Це означає, що за гіг-контрактом можуть працювати не тільки IT фахівці а й інші спеціалісти, наприклад бухгалтер-фрілансер тощо.

Зазначене вишклав з положень статті 17 Закону у якій зазначено, що строк дії гіг-контракту, права, обов'язки та відповідальність сторін гіг-контракту, винагорода гіг-спеціаліста, умови припинення гіг-контракту та інші умови визначаються у гіг-контракті за домовленістю сторін з урахуванням особливостей, визначених цим Законом [2].

Під особливостями визначеними Законом слід розуміти імперативно встановлений мінімум соціальних гарантій, а саме: розмір середньої місячної винагороди залученим працівникам та гіг-спеціалістам який за загальним правилом повинен становити не менше ніж еквівалент 1200 євро за офіційним курсом гривні; кількість годин на тиждень для виконання робіт за замовчуванням становить 40 годин на тиждень; щорічна оплачувана перерва у виконанні робіт (наданні послуг), тривалістю не менше 17 робочих днів тощо.

На думку Тарасюка С. «цікавим є право виконавця на щорічну оплачувану відпустку тривалістю не менше 17 робочих днів або більшої тривалості, про що сторони домовляються у гіг-контракті. Суть її (норми) полягає в обов'язку замовника оплачувати час «щорічної відпустки», що суперечить наприклад змісту ст. 903 ЦК України, якою передбачений обов'язок замовника оплатити наданий обсяг послуг». І хоча доцільно використовувати замість поняття «щорічна оплачувана відпустка» легальне визначення «щорічна оплачувана перерва», вважаємо, що є підстави для дискусій та детального розгляду зазначеної автором тези [6, с.139].

Такі гарантії для гіг-спеціалістів повністю відповідають принципам та правам закріплені у Конституції та КЗпП що регулюють питання робочого часу, часу відпочинку, достатнього життєвого рівня.

Податковий кодекс визначає гіг-спеціалістів та працівників резидента Дія Сіті як «спеціалістів резидента Дія Сіті» та покладає на них однакове податкове навантаження ПДФО - 5%, ЄСВ - 22 % від мінімальної заробітної плати, військовий збір - 1,5%. Схоже податкове навантаження має ФО-П 3 групи, відмінністю є лише те, що ФО-П не сплачує 1,5% військового збору.

Гіг-контракт увібрав у собі соціальні гарантії від трудового права та все ж економічно не такий вигідний як здійснення діяльності через реєстрацію фізичної особи-підприємця. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне врегулювати економічну складову відносин у тому числі таким чином, щоб податкове навантаження гіг-спеціаліста за гіг-контрактом було не гіршим за ФО-П 3 групи.

Робота ж за звичайним трудовим договором так і за трудовим контрактом у правовому режимі Дія Сіті буде скоріше виключенням ніж правилом через надмірну врегульованість, необхідність ведення обліку та подачі звітності.

А в умовах довготривалості процесу реформування трудового законодавства [6, с. 140] - діяльність гіг-спеціалістів за гіг-контрактами, як новий вид найманої праці, запроваджено у зв'язку з потребою гнучкого інструменту у регулюванні відносин між IT-фахівцями та IT-компаніями.

Список використаних джерел:

1. Вишневецька С.В. Концептуальні проблеми кодифікації трудового законодавства України. Проблеми кодифікації трудового законодавства України: тези допов. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. Прінт-Сервіс, 2017. с. 45-47
2. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 № 1667-ІХ. *Голос України* 13.08.2021 — № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20/conv#n23> (дата звернення 16.12.2022).
3. С. Прилипко, О. Ярошенко. Право на працю в системі прав людини. *Право України*. №6/2014. 2014. с. 102–110.
4. Пояснювальна записка до проєкту Закону про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні №4303 від 02.11.2020, URL:<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=4303&conv=9>. (дата звернення 16.12.2022).
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду № 640/23279/19 від 08 грудня 2021 року URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101922950> (дата звернення 16.12.2022).
6. С. М. Тарасюк. Особливості застосування гіг-контрактів резидентами правового режиму Дія Сіті. «Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник 2 (63). 2022. с. 133-141.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ВІРТУАЛЬНИЙ АКТИВ, КРИПТОВАЛЮТА ТА ЦИФРОВА ВАЛЮТА

Славуа Олександр Олександрович, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня першого року навчання за спеціальністю «IT-фінанси, трейдинг та ринок криптовалют» навчально-наукового інституту «Кіберпорт» Державного біотехнологічного університету
Науковий керівник: Глуценко С.І., к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права Державного біотехнологічного університету

Давайте спершу розберемося що означає ці поняття один за одним, для цього завітаємо до Вікіпедія... І з першої спроби у нас нічого не вийшло, я не знайшов у всесвітній бібліотеці такого поняття “віртуальний актив”, тому давайте розберемо по одному слову:

Віртуальний - вигаданий, уявний об'єкт, суб'єкт, категорія, ставлення, дія тощо, не присутні в цей час у реальному світі, а створені лише грою уяви людської думки, або зіметовані за допомогою інших об'єктів;

Активи - ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

З цих двох понять можемо припустити що це вигаданий ресурс для подальших економічних вигод у майбутньому. Цікаво!? давайте розбиратися далі що таке криптовалюта.

Криптовалюта (від англ. Cryptocurrency) — різновид цифрової валюти, емісія та облік якої виконується децентралізованої платіжною системою повністю в автоматичному режимі (без можливості внутрішнього або зовнішнього адміністрування). Принциповою особливістю криптовалют є збереження інформації у блокчейні, де асиметричне шифрування використовується для перевірки повноважень, а інші криптографічні методи — як доказ виконаної роботи (англ. Proof-of-stake). Першою криптовалютою став Bitcoin (Біткоїн) створений розробником або групою розробників під псевдонімом Сатоші Накамото 2009 року. Термін криптовалюта закріпився після публікації статті про систему Біткоїн "Crypto currency" (Криптографічна валюта), опублікованій в 2011 році в журналі Forbes. При цьому і творець біткоїна, і багато інших авторів використовували термін «електронна готівка» (англ. electronic cash).

Криптовалюти не мають центрального органу управління. Усі операції перевіряються мережею учасників, тобто іншими користувачами. Кожна операція комплектується з іншими для формування блоку, з яких складається

безперервний ланцюг. Кожен блок має криптографічне посилання на попередника, що робить неможливим зміну інформації в одному блоці без необхідності внесення змін в усі наступні. Тому підробити або скасувати запис неможливо. У криптовалюта немає примусового повернення платежів, бо немає адміністрування, кошти не можуть бути примусово заморожені або вилучені без доступу до приватного ключа власника. Однак є можливості укладання угод за участю посередника, коли для завершення або скасування угоди потрібна згода всіх трьох або довільних двох сторін. Учасники угоди можуть добровільно тимчасово взаємно блокувати свої кошти як заставу, точніше, криптовалюта буде перерахована на спеціальний рахунок, для розпорядження яким потрібна згода всіх або кількох сторін. При цьому будь-яка сторона самостійно не спроможна виконати будь-яку операцію. Всі криптовалюти використовуються псевдонімна — зміст транзакцій відкритий, не шифрований, але в них є інформація лише про номери рахунків і немає інформації про власників цих рахунків. Проте особу користувача може бути встановлено, якщо відома необхідна додаткова інформація. Тепер трохи стало зрозуміліше це різновид цифрової валюти, який є децентралізованою платіжною системою яка не підпорядковується жодній особистості, а тільки певним сторонам, які мають відношення до цієї угоди передачі криптовалюти, тобто цифрової валюти. Цифрова валюта — електронні гроші, які використовуються як альтернативна або додаткова валюта. Найчастіше їх вартість прив'язана до національних валют. Однак в окремих випадках прив'язка відсутня і їх вартість формується виключно балансом попиту/пропозиції (біткоїн та інші криптовалюти). На відміну від валют у віртуальних економіках (наприклад в онлайн-іграх), цифрові валюти безпосередньо використовуються для покупок реальних товарів і послуг. Попри це, цифрові валюти можуть також називати віртуальними валютами, вживаючи цей вираз як синонім. Такого ж трактування дотримується ЄЦБ (Європейський Центральний Банк), ФБР і FinCen(агентство по боротьбі з фінансовими злочинами) у своїх офіційних документах використовують загальний єдиний термін «віртуальна валюта». Якщо у офіційних документах різних міжнародних установ з'являються такі терміни, це свідчить про те що ними зацікавлені регулюючі органи, так як неможливість контролю перебігу коштів можуть спричинити економічні злочини. Також, за більш чим 10 років крім Біткоїну з'явилися безліч тисяч різних криптовалют (цифрових валют), які набувають популярності, та які можуть не мати ніякої цінності, з'являються багато ресурсів, на яких можна розраховуватись криптовалютою, з'являються шахраї, які хочуть збагатитись на цьому, до всього цього додається легкість переводів між людьми, яким вже не потрібно звертатися до банку, не платити величезну комісію, і робити перевід коштів з різних держав, який може йти декілька днів(і з урахуванням того що ви надасте банку документ що свідчить що ви дійсно є власником цих коштів, отриманих не злочинним методом), а з автономною системою криптусвіту від декількох годин до декількох хвилин. Усі ці фактори призводить до того

що колись децентралізована криптовалюта, повинна стати централізованою, щоб в неї було врегулювання контролюючими органами. Тому потрохи різні держави, банки, установи починають приймати цифрову валюту як одну із видів платіжної систему, щоб і надалі контролювати її перебіг, щоб не втрачати один з методів оподаткування та заробітку, та мати змогу вирішувати суперечки між суб'єктами у судах та ін.

Тому однією з таких держав які прийняли цифрову валюту(криптовалюта) стала Україна і прийняла Закон “Про віртуальні активи”, за яким віртуальний актив - нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав.

Так а чому ж Закон про “віртуальний актив”, а не цифрова- або криптовалюта. На сьогодні є дуже багато об'єктів які також мають віртуальне значення у цифровому світі, але з валютою їх не можна назвати, наприклад NFT - це особливий тип крипто об'єкту, який є незасмозамінним, на відміну від більшості криптовалют та багатьох мережевих або службових токенів. тобто це криптографічний токен, який не можна обміняти на інший. Такі токени повністю різняться між собою, є унікальними, а їхня кількість дорівнює одній унікальній одиниці. І з розвитком технологій будуть з'являтися ще віртуальні об'єкти, а закон змінювати не так легко. І тому віртуальний “актив” це найвлучніше словосполучення яке ми можемо отримати коли будемо обговорювати не матеріальні ресурси.

Тому підводячи все вищесказане криптовалюта являється одним з різновидів цифрової валюти, яка колись була повністю децентралізована, а на сьогодні все більше і більше підлягає використанню у світі і у світі Віртуальних активів.

Список використаної літератури:

1. Про віртуальні активи. Закон України від 17.02.2022 № 2074-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 11.12.2022).

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Соломонова Карина Олександрівна,
студентка III курсу, 34 гр. факультет історії
і права, спеціальність 081 Право,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

Науковий керівник: А.Ю.Н., проф.
Коваленко О.О.

З 24 лютого 2022 року в Україні триває повномасштабна війна, котра принесла багато горя населенню нашої країни та негативно вплинула на всі сфери нашої держави. Тому законодавство зазнає суттєвих змін в усіх цих сферах та цей процес має довготривалий характер. Це, перш за все, пов'язано з введенням воєнного стану, а також необхідністю модернізації нормативної бази та з динамічними процесами розвитку України в площині євроінтеграції. Зокрема це стосується і питання соціального захисту військовослужбовців, а саме доцільність його удосконалення.

Розглядаючи окреслену тему хотілося б звернути більшу увагу на психологічну реабілітацію вказаної категорії суб'єктів та захист осіб з інвалідністю. До повномасштабної війни в Україні існувала система забезпечення психологічної допомоги військовослужбовцям. В Законі України "Про соціальний та правовий захист військовослужбовців", а саме в редакції 01.08.2021 року, зазначалося, що звільнені з військової служби особи, котрі брали безпосередню участь в антитерористичній операції (далі АТО) зобов'язані пройти психологічну реабілітацію [1]. Та в контексті чого Міністерством оборони України було видано Наказ № 702 від 09.12.2015, котрий врегулював порядок здійснення психологічної реабілітації учасників АТО [2]. Тобто законодавець певним чином обмежив коло військових, котрі користуються таким правом. В чинній редакції цього закону перелік значно розширився. Так, крім вищевказаних суб'єктів, таким правом наділені також: "особи, які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, члени сімей таких осіб, члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, визначені Законом України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", мають право на безоплатну психологічну допомогу". В 2022 році було внесено зміни до Закону України "Про соціальний та правовий захист військовослужбовців" за якими до вищевказаного переліку додали також військовослужбовців, котрі безпосередньо беруть участь в здійсненні оборони та забезпеченні безпеки України у зв'язку з російською збройною агресією [1].

Таким чином ми бачимо позитивні зміни законодавства. Але доречніше було зробити його імперативним та викласти його як обов'язок, а не право. В такому випадку потрібно буде чітко прописати категорії військовослужбовців, котрі зобов'язані до проходження психологічної реабілітації та окремо ті, які мають право на таку допомогу. Так як в залежності характеру та особливостей несення служби залежатиме і їх психічний стан. Тобто військовослужбовці, котрі знаходяться безпосередньо в зоні бойових дій або беруть в них участь, зазнають негативних впливів та потребують обов'язкової психологічної реабілітації. А ось особи, котрі

проходять службу у військових частинах можуть за потреби звернутися за відповідною допомогою, маючи таке право.

Ще однією із проблем з якою стикаються військові наразі є досить формалізована процедура оформлення групи інвалідності. Так, вказується досить великий перелік документів, котрі необхідно зібрати, щоб отримати статус, що враховуючи фізичний стан такої особи, набуває досить складного характеру. Таким чином в нормативно-правовому акті, що регулює порядок отримання статусу особи з інвалідністю, встановлюється список документів необхідних для цього. Але звертаючись до кожної установи перелік документів збільшується, а саме Військово-лікарська комісія встановлює певний список документів, надалі в Медико-соціальної експертній комісії він вже інший або розширений [3,4]. Тому б доцільно було зробити даний процес менш бюрократичним.

Виходячи із вищевказаного в Україні сформоване базове правове регулювання даного питання, але політика держави в сфері соціального захисту військовослужбовців потребує певного вдосконалення. Насамперед, в контексті розглянутого питання психологічної реабілітації варто запровадити систему закладів, котрі б надавали якісні медичні послуги. Саме на цьому та на відповідальному ставленні до психологічної допомоги фахівця-психолога, наголошують, майже, всі опитані військовослужбовці. Недоліки ще існують, але разом з тим існує позитивна тенденція реформації та вдосконалення законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України від 20.12.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12/ed20221119#Text>.
2. Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, та Державної спеціальної служби транспорту, які брали участь в антитерористичній операції, здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях чи виконували службові (бойові) завдання в екстремальних умовах” від 09.12.2015 № 702. Наказ Міністерства оборони України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text>.
3. Про затвердження Порядку надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх проведення, під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення

оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Постанова Кабінету Міністрів від 08.09 2015 р. № 685. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685-2015-%D0%BF#Text>.

4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України від 22.10.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ БІЗНЕСУ І ПРАВ ЛЮДИНИ

Студенніков Денис, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти другого року навчання факультет історії і права Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник Головань Т.Г., кандидат юридичних наук, доцент, В.о. кафедри державно-правових дисциплін, кримінального права і процесу Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

З набуттям незалежності Україна зробила свідомий вибір, підтримавши інтеграцію до європейського співтовариства. Перед Україною постали нові виклики щодо приведення багатьох сфер у відповідність до вимог Європейського Союзу. При цьому український бізнес, який має наміри розвиватись та конкурувати на європейському ринку, повинен прискорити досягнення відповідності європейським стандартам.

Під впливом глобалізаційних процесів, все більш помітним став вплив бізнесу на права людини. Бізнес може справляти як позитивний, так і негативний вплив на права людини.

Міжнародно-правове регулювання галузі прав людини в контексті ведення господарської діяльності здійснюється на підставі міжнародних договорів та політико-правових документів, в переліку яких є Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини від 16 червня 2011 р [1].

«Статус цих Керівних принципів у системі надбань міжнародного права, визначається тим, що вони органічно акумулювали в собі засадничі положення цілого ряду міжнародних загальнообов'язкових актів. Серед них Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Міжнародний пакт про економічні,

соціальні і культурні права (1966 р.), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Декларація Міжнародної організації праці основних принципів та прав у світі праці (1998 р.), 187 конвенцій та 198 рекомендацій МОП, Тристороння декларація засад Міжнародної організації праці, котрі стосуються багатонаціональних підприємств та соціальної політики (1977 р., оновлена в 2000 та 2006 рр.), Європейська соціальна хартія (переглянута) (1996 р.), Женевські конвенції з міжнародного гуманітарного права, Керівні настанови Організації економічного співробітництва та розвитку для багатонаціональних підприємств (оновлені в 2011 р.) та інші.» [2, с.10].

Держава зобов'язана захищати права людини від порушень з боку третіх осіб, зокрема суб'єктів господарювання, а суб'єкти господарювання зобов'язані забезпечувати доступ до всіх можливих засобів захисту прав людини, порушених у зв'язку з господарською діяльністю. «Бізнесу адресовано вимогу поважати права людини при здійсненні господарської діяльності як у межах національних кордонів, так і поза ними таким чином, щоб попереджати і уникати будь-якого потенційного прямого чи непрямого негативного впливу – як у межах підприємства (і для безпосередніх працівників, і для тих, хто задіяний у ланцюгах поставок), так і ззовні – навколишнє середовище, члени громади, споживачі тощо. Вплив бізнесу на права людини може бути дійсно значним і зачіпати практично всі аспекти життєдіяльності суспільства. Ефективні дії держави у цій сфері, узгоджені з національним контекстом, можуть забезпечити належний захист прав людини від порушень з боку бізнесу» [3, с.5].

Однак, для України завдання імплементації стандартів у сфері бізнесу і прав людини стало викликом, адже з різних причин вона значно відстає в осучасненні відповідної політико-правової основи та регулювання господарської діяльності. Виклики та наслідки збройної агресії РФ проти України значно загострили питання імплементації та актуалізували потребу у повазі суб'єктами господарювання прав людини.

Керівні принципи ООН з бізнесу і прав людини є тим загальним інструментарієм, який повинен використовуватися для забезпечення врахування локального контексту. Проте існують певні бар'єри для ефективного імплементації стандартів у сфері бізнесу і прав людини. До таких бар'єрів відносять:

- низький рівень обізнаності державних інституцій, академічної спільноти, неурядових організацій, бізнесу з Керівними принципами ООН з бізнесу і прав людини, виробленими стандартами відповідальної бізнес-поведінки й ініціативами, гарними практиками;
- недостатній рівень економічного розвитку, зокрема, низький рівень доходів значної частини населення;
- наявність ризиків і викликів, зумовлених відсутністю стійких демократичних традицій;

- сильний зв'язок між бізнесом і державою;
- послаблені державні інституції щодо забезпечення ефективного правового захисту прав людини [4]

«На погляд фахівців, в Україні саме зараз варто імплементувати рекомендації міжнародних організацій щодо окремого Плану дій у сфері бізнесу та прав людини для забезпечення ґрунтовного системного подолання проблем захисту прав людини в сфері господарської діяльності. Вже накопичений міжнародний досвід у цій справі допоможе Україні ефективно розробити та виконувати його [5, с.124].

Подальша імплементация стандартів у сфері бізнесу і прав людини сприятиме розвитку бізнесу, пом'якшенню негативних наслідків війни; створенню робочих місць; економічному зростанню, розширенню економічних можливостей для України.

Список використаних джерел:

1. Керівні принципи ООН з питань бізнесу та прав людини. URL: http://www.icpd.kiev.ua/?page_id=8524
2. Зміцнення засад у сфері бізнесу та прав людини: драйвери для України: збірник науково-практичних матеріалів міжнародного проекту. Наук. ред. В.А. Устименко. – Київ : НАН України, Інститут економіко-правових досліджень, 2019. – 200 с.
3. Бізнес і права людини : навчальний посібник / О. О. Уварова, К. О. Буряковська. – Харків, 2019. – 148 с.
4. Резолюція форуму «Бізнес і права людини в Центральній і Східній Європі». URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/2/482921.pdf>
5. Санченко А.Є. Права людини в сфері бізнесу: політико-правові виклики в Україні // Виклики правничої професії в умовах воєнного стану : тези доповідей та наукових повідомлень учасників круглого столу присвяченого до Дня юриста (6 жовтня 2022 року) / уклад.: О.О. Коваленко, Т.Г. Головань, М.Д. Ждан ; за ред. О.О. Коваленко. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. – 158 с.

ДИСТАНЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

Тарсуков Олександр здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 року навчання Харківського національного

педагогічного університету імені Г.С.
Сковороди

Науковий керівник: д.ю.н., проф.
Коваленко О.О.

Актуальність. Цифрова трансформація, що відбувається останнім часом в нашій державі, виділяє Україну з усього світу. Наприклад, вже зараз можна отримати понад 50 державних послуг онлайн, можливість користування цифровими документами в мобільному застосунку тощо. Цифровізація в державі йде поступово і не оминає органи правосуддя. В здійсненні судочинства вже запроваджені дієві механізми її реалізації, але вони потребують вдосконалення та прийняття суспільством. Наразі в Україні через воєнні дії набуває більш широкого застосування організація дистанційної форми судочинства, яка у більшій мірі дасть можливість забезпечити участь сторін у судовому процесі та продовжить гарантувати право на справедливий судовий розгляд та у розумні строки. Це право не може бути обмеженим навіть під час воєнного стану.

Основна частина. Право на справедливий суд є ключовою засадою будь-якої правової держави та демократичного суспільства. Це право забезпечується ефективним та у розумний строк розглядом справи судом. Воно закріплено у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі - ЄКПЛ) від 04.11.1950, яке передбачає що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...»[1]. Судочинство з планом часу адаптується до нових викликів, з якими стикається суспільство. При COVID-19 люди стали більше використовувати режим відеоконференцв'язку для участі у судових засіданнях з метою збереження свого здоров'я, і це стало зручно. Під час війни, яка триває на території України вже майже дев'ять місяців, найважливішим є створення державою найбезпечніших умов для життя та здоров'я людей і в той же час гарантує право на справедливий суд.

В умовах воєнного або надзвичайного стану робота судів не може бути припинена, тобто не може бути обмежено конституційне право людини на судовий захист[2]. Тому електронне судочинство в Україні є необхідним елементом у забезпеченні прав людей, що у подальшому зробить внесок у сучасне та зрозуміле судочинство для кожного.

Багато правових держав світу застосовують у судовій системі здійснення правосуддя у дистанційній формі. Впровадження цього інструменту було обумовлено різними чинниками. Прикладом його користування слугує ст. 175 Цивільного процесуального кодексу Литовської Республіки, за якою передбачено участь учасників процесу у судовому засіданні, допит свідка за його місцезнаходженням та збирання доказів можуть бути забезпечені із застосуванням інформаційних та електронних комунікаційних технологій (через відеоконференцію, телеконференцію тощо)[3]. Також статтею 706-71

Кримінального процесуального кодексу Франції передбачено використання аудіовізуальних засобів телекомунікації у суді для допиту свідків, цивільних сторін, експертів та у деяких випадках для обвинуваченого[4].

Чинне українське законодавство містить норми, які певною мірою регулюють можливість участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Суди в Україні використовують внутрішнє спеціальне програмне забезпечення для відеоконференцій, розроблене державною компанією, яка є адміністратором Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи України (надалі – ЄСІТС). Але жодних обмежень щодо проведення судами відеоконференцій за допомогою іншого доступного програмного забезпечення, яке відповідає вимогам законодавства, немає. ЄСІТС також має підсистеми, серед яких «Електронний суд», «Електронний кабінет» та підсистема відеоконференцв'язку (далі – ВКЗ), за допомогою яких сторони справи можуть ознайомлюватися з матеріалами судової справи, подавати клопотання, заяви, сплачувати судові збори, подавати апеляційні та касаційні скарги, а у суду є можливість в електронному вигляді направляти сторонам судові виклики та повідомлення [5]. Це є доречним виходячи з наявних проблем фінансування судів, через що страждає процедура належного повідомлення учасників через пошту, як того вимагає процесуальне законодавство.

Закон № 1416-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 27.04.2021, передбачає поетапне впровадження функціонування ЄСІТС. Це означає що відповідні підсистеми працюють недовгий час, але вже є позитивні думки суддів, адвокатів з приводу цього питання.

Наприклад, Катерина Сікора, суддя-спікер Вищого антикорупційного суду вважає що за умови наявності процесуальних гарантій дотримання прав учасників судового провадження, буде безпідставним відмовитись від дистанційного механізму здійснення правосуддя, тим більше в умовах війни, коли це може бути реалізовано тільки таким шляхом. Наразі свідки мають право брати участь дистанційно тільки у випадку задоволення відповідного клопотання судом, який повинен визнати причини поважними, але ж безпідставна відмова у задоволенні клопотань про участь у судовому засіданні із використанням власних технічних засобів може призвести до неможливості у майбутньому допитати таких свідків, експертів тощо[6].

Також суддівська спільнота посилалася на позитивний досвід використання Європейськими країнами дистанційної форми судового провадження. Як зазначено в одному із звернень Ради суддів загальних судів до голів апеляційних та місцевих судів, найчастіша причина судової тяганини це неявка учасників процесу у судові засідання. Дистанційне провадження це ефективний спосіб скоротити судову тяганину, яка є найпоширенішою підставою для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Тому

«проведення слухання в режимі ВКЗ заощадує час та кошти, які витрачаються на доставку особи до приміщення суду, заощадує час для проведення допиту свідка, який перебуває в територіально віддаленому місці від місця проведення судового засідання» [7].

Наразі чинне українське законодавство дає обмежену можливість участі у судовому засіданні у дистанційному режимі. Цивільний процесуальний кодекс України (ст.212), Кодекс адміністративного судочинства України (ст.195) та Господарський процесуальний кодекс України (ст.197) визначає це питання однаково, а саме, учасники справи мають право подати заяву до суду про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів, крім випадку коли суд визнав явку цього учасника обов'язковою. Свідки, перекладачі, спеціалісти та експерти можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно у приміщенні суду. Кримінальний процесуальний кодекс України (ст.336) дозволяє проведення дистанційного судового провадження лише за наявності підстав, визначених судом поважними. Але відповідно до п.7 Листа Верховного Суду України «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», у зв'язку з об'єктивними обставинами учасник кримінального провадження має право участі у режимі відеоконференції за допомогою непередбачених КПК технічних засобів. А при розгляді судом справ про адміністративні правопорушення у порядку Кодексу України про адміністративні правопорушення можливості застосування дистанційного провадження не передбачено[8].

Отже, враховуючи стан правового регулювання дистанційної форми проваджень, слід наголосити на необхідності його удосконалення. Впровадження єдиного механізму у різні види судочинства, право приймати участь дистанційно повинно бути надане не тільки сторонам, а й іншим учасникам судового процесу як за допомогою власних технічних засобів, так і за допомогою використання технічних засобів наданих судом.

Звичайно, проведення дистанційних засідань не повинні порушувати права людини та мають дотримуватися принципів судочинства. Наприклад, ухвалення судом рішень при дистанційних слуханнях та не у конкретному приміщенні суду не є порушенням таємниці нарадчої кімнати, оскільки нарадча кімната є більше правовим режимом, який виключає будь-який вплив на суддю.

При прийнятті рішень Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав, що одним із способів гарантування ефективності судових систем і довіри до них має бути забезпечення розгляду справи у розумні строки. Нещодавно ЄСПЛ дійшов висновку, що: «значні та повторювані затримки у відправленні правосуддя викликають особливе занепокоєння і можуть підірвати довіру суспільства до ефективності судової системи» а у виняткових випадках «необґрунтований брак рішення судів протягом особливо тривалого періоду на практиці можна розглядати як відмова у правосудді.

Розглядаючи практику ЄСПЛ, основні принципи щодо участі у судовому засіданні через відеоконференцію викладено у справі «Марчелло Віола проти Італії», 2006 §67, а саме:

- участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції не суперечить Конвенції;
- тим не менш, звернення до цього заходу має служити законній меті;
- заходи для надання показань повинні відповідати вимогам належної правової процедури, як це передбачено ст. 6 ЄКПЛ [9]

Висновки. Дистанційна форма проведення судових засідань є ефективним інструментом, але необхідно створити правовий механізм, який забезпечить його виконання у повній мірі. Процесуальне законодавство України наразі має недоліки, але сподіваємося, що законодавець детально врегулює процедуру здійснення правосуддя у дистанційному режимі, адже це допоможе зробити судочинство в Україні доступнішим, ефективнішим, справи зможуть бути розглянутими у розумний строк. Враховуючи практику ЄСПЛ та тенденцію правових держав, що дистанційна форма провадження має місце на існування та її подальший розвиток, оскільки не порушує право на справедливий суд та інші фундаментальні права людини.

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950р., URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (дата звернення: 12.12.2022)
2. Рішення № 9 Ради суддів України від 24.02.2022р. "Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні" URL: <http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=130&page=4&per-page=8> (дата звернення: 12.12.2022)
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas: <https://www.infolex.lt/ta/77554>. (дата звернення: 12.12.2022)
4. Code de procédure pénale 08.04.1958., URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006138136/#LEGISCTA000006138136 (дата звернення: 12.12.2022)
5. Рішення ВРП «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» № 1845/0/15-21 від 17.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 12.12.2022)
6. ВКЗ у кримінальному процесі і воєнний стан – як це працює, проблемні питання, чим корисна практика? URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/247392-vkz-u-kriminalnomu-protsesi-i->

- [voyenniy-stan-yak-tse-pratsyuye-problemni-pitannya-chim-korisna-praktika](#). (дата звернення: 12.12.2022)
7. Правосуддя он-лайн Газета «Закон і Бізнес».URL: <https://zib.com.ua/ua/print/59340.html>
 8. Лист Верховного Суду «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 2/0/2-22 від 03.03.2022.,URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_older_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf.
 9. Правова позиція Європейського суду з прав людини згідно з Рішенням від 13 червня 2019 року у справі «Марчелло Віола проти Італії(№2)» за заявою № 77633/16 URL: https://zakononline.com.ua/echr-practice/show/9719?utm_source=facebook&utm_medium=post&utm_campaign=zo_sudova_paktyka&utm_term=30%2F07%2F21_1&utm_content=link_pp_espl_61591%2F16&fbclid=IwAR351c_LIFCOqrGbi7erfCRE9xRV9ldQiIA8LJC55R1ddQGSN0ve_yZsQrM (дата звернення: 12.12.2022)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ОТРИМАННЯ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ВІД ДЕРЖАВИ ЧЛЕНАМ СІМЕЙ ЗАГИБЛИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Циганок Володимир, аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені професора О.І. Процевського Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Актуальність дослідження витікає з ситуації сьогодення. 10-й місяць повномасштабного російського вторгнення в Україну. Як відомо, радник глави Офісу президента Михайло Подоляк в ефірі 24 каналу заявив, що втрати української армії склали до 13000 військових. «У нас є офіційні оцінки Генерального штабу, є офіційні оцінки, які говорить Верховний головнокомандувач. І вони в нас сягають від 10 до 12,5-13 тисяч загиблих. Тобто, ми відкрито говоримо про кількість загиблих», - сказав Подоляк [1]. Соціальний захист і підтримка членів сімей загиблих військовослужбовців регулюється державою. Але, на наш погляд, процес оформлення відповідних документів на отримання одноразової державної грошової допомоги членами сімей загиблих військовослужбовців супроводжується

низкою проблем. На наш погляд, ефективність вирішення такого роду проблем залежить від рівня надання кваліфікованої правової допомоги.

У лютому 2022 року Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову №168 щодо питань деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану [2], яка передбачає виплату одноразової грошової допомоги у розмірі 15 000 000 гривень членам сімей загиблих військовослужбовців під час повномасштабної війни.

У Постанові визначено коло осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги від держави у розмірі 15 000 000 гривень та особливості розподілу допомоги. Серед визначених осіб, передбачених Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [3], батьки, один із подружжя, який не одружився вдруге; неповнолітні діти та утриманці загиблого. До утриманців належать члени сім'ї, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника.

Постановою передбачено, що до осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги не входять громадяни Російської Федерації або Республіки Білорусь та особи, які постійно проживають на територіях цих країн, особи, які засуджені за державну зраду, колабораційну діяльність, пособництво державі-агресору.

Реалізація права на отримання одноразової грошової допомоги у разі загибелі військовослужбовця виникає з дати загибелі особи. Підтвердженням загибелі є отримання від територіального центру комплектування та соціальної підтримки сповіщення про смерть військовослужбовця.

Грошова допомога від держави розподіляється рівними частками на всіх отримувачів.

Члени сім'ї, яким призначається та виплачується одноразова грошова допомога, подають такі документи:

- заяву на отримання одноразової грошової допомоги;
- витяг з наказу про виключення загиблого військовослужбовця із списків особового складу військової частини;
- витяг з особової справи про склад сім'ї військовослужбовця.
- До заяви додаються копії:
 - документа, що свідчить про причини та обставини загибелі військовослужбовця;
 - свідоцтва про смерть військовослужбовця;
 - свідоцтва про народження військовослужбовця (у разі виплати одноразової грошової допомоги батькам загиблого);
 - свідоцтва про шлюб (у разі виплати грошової допомоги дружині (чоловікові);
 - паспорта громадянина України;

- свідоцтва про народження дитини (у разі виплати одноразової грошової допомоги дитині);
- документа, що засвідчує реєстрацію фізичної особи у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків;
- рішення районної, районної у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті, сільської, селищної ради або суду про встановлення над дитиною-сиротою, дитиною, позбавленою батьківського піклування, опіки, піклування (у разі здійснення опіки або піклування над дітьми військовослужбовця);
- рішення суду або нотаріально посвідченого правочину, що підтверджуватиме факт перебування заявника на утриманні загиблого (надають особи, які не були членами сім'ї загиблого, але перебували на його утриманні);
- постанови відповідної військово-лікарської комісії щодо встановлення причинного зв'язку смерті (контузії, травми або каліцтва), захворювання.

Проблемним для членів сімей загиблих військовослужбовців й досі залишається отримання одноразової грошової допомоги від держави через постійний пошук відповідей на запитання куди звертатись та які документи необхідні для отримання такої допомоги. На шляху взаємодії «державна – особа, яка претендує на допомогу» важливу роль відіграє правозахисник, в тому числі юрист.

У серпні 2022 року для надання кваліфікованої юридичної консультації щодо оформлення документів на отримання одноразової грошової допомоги звернулась мати двох загиблих військовослужбовців Національної гвардії України.

Під час юридичної консультації визначено проблемні питання. По перше, мати загиблих військовослужбовців не отримала офіційне сповіщення про смерть дітей. Це є порушення з боку військової частини, в якій проходили військову службу загиблі військовослужбовці. Порушення виявлено в тому, що представники військової частини не надіслали до територіального центру комплектування та соціальної підтримки сповіщення про смерть військовослужбовців.

Крім того, у матері загиблих виникла проблема з отриманням свідоцтва про смерть, в наслідок того, що діти загинули в м. Маріуполь, поховані на території міста. За таких умов оформлення та отримання документа встановленої форми про смерть, виданого закладом охорони здоров'я чи судово-медичною установою не можливо.

Із зазначеного кейсу, бачимо, що вирішити самостійно проблемне питання, що є у матері загиблих військовослужбовців, без звернення до юристів за отриманням правової допомоги вкрай важко.

Деякі документи з переліку тих, що подаються на отримання одноразової грошової допомоги у разі загибелі військовослужбовця, можливо отримати тільки після звернення до суду або інших державних органів.

Таким чином, члени сімей загиблих військовослужбовців потребують від держави кваліфікованої правової допомоги щодо складання та надання документів на отримання одноразової грошової допомоги. Саме кваліфіковані юристи забезпечують ефективну взаємодію держави та членів сімей загиблих військовослужбовців.

Список використаних джерел та літератури

1. В ОП назвали реальні втрати ЗСУ у війні проти армії РФ. URL: https://novyny.online.ua/v-op-nazvali-realni-vtrati-zsu-u-viyini-proti-armiyi-rf_n851200/ (дата звернення: 15.12.2022).
2. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 16.12.2022).
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.91 № 2012-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#n321> (дата звернення: 16.12.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА В СУДІ ПРИ РОЗГЛЯДІ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

УДК 346.91

<https://orcid.org/0000-0002-6202-3000>

Циркуненко Олена Валеріївна,
старший викладач кафедри цивільно-
правових дисциплін і трудового права
імені професора О.І.Процевського
Харківського національного
педагогічного університету імені Г.С.
Сковороди

Купін Володимир, здобувач 3 року навчання денної форми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право факультету історії і права Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Захист прав суб'єктів господарювання та підприємницької діяльності має достатнє нормативно-правове регулювання (ст.13 Конституції України, ст.20 Господарського кодексу України)[1; 2]. Між існуючих форм захисту порушених прав зазначених суб'єктів пріоритетною вважається судова (ст.55 Конституції України, ст.4 Господарського процесуального кодексу України, ст.6 Закону України «Про третейські суди» тощо)[3; 4].

Виходячи з широкого спектру спорів, які можуть виникати при здійсненні господарської діяльності між її суб'єктами, складності таких спорів, законодавець вдало вирішує це питання шляхом закріплення у статті 12 ГПК України різних форм господарського судочинства, в рамках яких вони можуть бути розглянуті. Саме в рамках позовного провадження і відбувається розгляд та вирішення господарських спорів різної складності (загальному або спрощеному).

Професійний, якісний та ефективний захист порушених, невизнаних, оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб є прерогативою адвокатури, основними видами діяльності якої виступають надання професійної правничої допомоги та представництво у суді (ст.59,131-2 Конституції України, ст.19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)[5].

Представництво у суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у малозначних спорах. Саме до таких випадків належить представництво інтересів суб'єктів господарської діяльності при розгляді спорів у порядку спрощеного позовного провадження. Спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Чинними нормами ГПК України регламентовано, що при розгляді справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність. Малозначними справами є справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб та справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду за правилами загального позовного провадження, та

справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Спираючись на правові позиції Верховного Суду [6] можна дійти висновку, що представництво інтересів учасника справи у малозначних справах може здійснюватися не лише адвокатом, а й іншим законним представником з наданням доказів суду щодо уповноваження такої особи на представництво інтересів учасника справи відповідно до вимог процесуального законодавства. Це є певною особливістю при здійсненні представництва у суді при розгляді малозначних господарських справ та виключенням із приписів норм Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
2. Господарський кодекс України. Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>.
3. Господарський процесуальний кодекс України. Закон України від 6.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
4. Про третейські суди. Закон України від 11.05.2004 № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#top>.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 5.06.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#top>.
6. Постанови КГС ВС від 02.10.2018 у справі No 910/2915/18, від 25.06.2018 у справі No 927/5/18, від 01.06.2018 у справі No 904/7536/17, від 11.10.2018 у справі No 910/6435/18. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_2021_07_16.pdf

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ВЕРХОВЕНСТВА ЗАКОНУ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Цуварев Олексій Феліксівич, аспірант 4
р.н. спеціальність 081 Право Харківський
національний педагогічний університет імені
Г.С. Сковороди

Коли мова іде про принципи побудови та життєдіяльності держави та суспільства, чітке розуміння явища та здатність окреслювати поняття є вкрай важливим.

В свою чергу спрощене сприйняття явища, особливо фундаментального, може привести к фатальним наслідкам.

Всім відомо, що Україна позиціонується Основним Законом правовою державою. Як зазначено у статті 8 Конституції України: *«В Україні визнається і діє принцип верховенства права»* [1].

Однак, чисельні опитування у суспільстві, визначають, що панівною думкою, стосовно визначення поняття «верховенство права» є така фраза: «все повинно бути відповідно до закону».

Якби мова йшла не про фундаментальне явище, можливо дане спрощення і не було б критичним. Однак, в даному випадку це призводить до абсолютно неправильного ідеологічного сприйняття.

Сократ дуже влучно зазначив: «Хто хоче зрушити світ, нехай зрушить себе».

Тому, давайте розглянемо давно відоме, та доволі дискусійне серед правників питання – співвідношення принципів верховенства права та верховенства закону.

Традиційно, одним з головних показників для розмежування цих принципів є їх дослідження в площині природної та позитивної доктрин права.

В цьому контексті, потрібно визнати значний вплив природної доктрини права на принцип верховенства права та позитивної доктрини права на принцип верховенства закону.

Петрова Л.В. зазначає, що «в основі всієї західної конструкції прав і свобод людини та громадянина лежить природно-правова доктрина з ідеєю існування певного незалежного від суспільства та держави комплексу основних прав і свобод» [2].

Пухтецька А.А. стверджує, що «основним джерелом права є не норми конституції, а природні права людини» [3, 74].

Так, «*lex naturalis*» – природне право, є правовою доктриною за якою фундаментальні права закладені в самій сутності людини, випливають із її людської природи й однакові для всіх.

Мова йде про такі категорії як право на життя, на справедливість, на рівність, повагу до людської гідності та честі.

Дані категорії сформувалися фактично в часи самоідентифікації людини людиною, а тому важливим для розуміння, є те, що принцип верховенства права не обмежується лише нормативними актами, котрі виникли пізніше, а включає і інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі та релігії, традиції, звичаї тощо.

Тобто, одразу зазначимо, що чисельна насиченість джерелами регулювання, такими як норми моралі та релігії, звичаї, традиції, звичайно нормативні акти – це перша, унікальна відмінність цього багатогранного явища – «верховенство права».

Другою характерною рисою є фундаментальна пов'язаність з принципом справедливості.

Кант вбачав у справедливості “цінність життя людей” та вважав справедливість основою співіснування людей [4, с. 350].

Скаун О.Ф. розглядає справедливість як морально-правову оцінку для усіх сфер життєдіяльності людини [4, с. 234].

Іванчук Н.В. вважає, що соціальна справедливість виражає основні права людини [5, с. 4].

Погоджуючися з цим, потрібно сприйняти, що право – це юридично закріплена справедливість, яка виражається у рівності та свободі. Справедливе право має забезпечувати права і свободи людини, враховуючи різні інтереси для досягнення злагоди у суспільстві.

Тож, це є другою, унікальною характеристикою, «верховенство права» – абсолютно відповідає ідеям справедливості.

Конституційним Судом України у рішенні від 2 листопада 2004 року по справі № 1-33/2004 з цього приводу зазначено наступне: «...Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об’єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» [6].

А чи можемо ми подібне зазначити про «законність», «верховенство закону»?

«*Dura lex, sed lex*» – латинська фраза, автором якої, найчастіше називають політика, філософа та оратора Римської республіки періоду переходу до тиранії – Цицерона.

Буквально фраза перекладається так: «Закон суворий, але це закон» або «Закон поганий, але це закон».

Практично, це означає, що якими б не були закони жорстокими, колізійними, неактуальними, застарілими або навіть несправедливими, якщо вони належним чином прийняті, то їх потрібно дотримуватися.

В сучасності, даний вислів є набагато більшим аніж просто фраза, він є фактичним виразом принципу «законності», «верховенства закону».

«Законність, – пише Петрова Л.В., – це кредо юридичного позитивізму. Вона вимагає строгого, точного, невинного виконання законів.» [2, с. 176].

Такий підхід, звичайно призводить до появи такого явища як «не правовий закон», акту, який не відповідає духу права.

Звичайно, ХХІ століття вносить свої корективи. Так, наприклад, вимога неухильного виконання законів, не поширюється на явно злочинні накази.

Стародавні римські юристи, з цього приводу зазначали, що у випадку розходжень між правом і законом питання потрібно вирішувати у відповідності з правом [7, 8].

Однак, ми розуміємо, що все те, що в нормальних умовах дозволяє поступово виправити всі законодавчі протиріччя, або хоча б дає на це надію, все це під час війни є як мінімум дуже повільним, а як максимум абсолютно неефективним.

Крім того, в будь-якому випадку, у разі прийняття «не правового закону» існує ризик можливості дискредитації ідеї права як справедливого уявлення людей про нього, і це є стратегічним ризиком у процесі побудови дієвого громадянського суспільства.

Таким чином, ми бачимо, що принципи «законності», «верховенства закону» по – перше, є обмеженим своєю замкнутістю виключно на нормативних актах, а по – друге, таке явище як «не правовий закон» викликає аргументовані побоювання щодо дискредитації ідеї права.

Повномасштабна воєнна агресія російської федерації проти України показала, що немає напівправди, особливо коли мова іде про ті явища, на яких базується ідея державотворення та розвитку громадянського суспільства, чим і є принцип «верховенства права».

Тому, важливо чітко усвідомити, прийняти та популяризувати наступне.

По – перше, принцип «законності», «верховенства закону» не є тотожним принципу «верховенства права», а лише є його складовою частиною, і лише тільки у тому випадку коли мова іде про «правовий закон», такий закон, який відповідає духу права і втілює справедливість.

По – друге, універсальність принципу «верховенство права» полягає в тому, що він звичайно включаючи в себе закон, лише ним не обмежується. У разі неможливості застосування закону, з причини відсутності, невідповідності, неефективності, є легітимна можливість застосувати інші орієнтирні джерела, такі як норми моралі та культури, звичаї, релігійні норми, в чому і полягає практична реалізація аналогії права.

По – третє, «верховенство права», як реалізатор невід’ємних прав і свобод людини, завжди базується та втілює справедливість.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Петрова Л.В. Фундаментальні проблеми методології права (філософсько-правовий дискурс): наук. моногр. / Л.В. Петрова. – Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 1998. – 505 с.
3. Пухтецька А.А. Верховенство права як засадничий принцип європейського адміністративного простору (за матеріалами

- зарубіжних дослідників) // Часопис Київського університету права. - 2006. - № 3. - С. 73-79.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: [підручник]; пер. з рос. Х.: Консум, 2006. 565 с.
 5. Іванчук Н.В. Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Н.В. Іванчук ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 19 с.
 6. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року по справі № 1-33/2004. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>.
 7. Селіванов В.М. Нетотожність права і закону (методологічний аспект) // Право України. - 2005. - № 5. - С. 7-11.